

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Tabuizovaná a kontroverzní témata očima učitelek mateřských škol

Vypracovala: Hana Dirbáková

Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 5. dubna 2016

Hana Dirbáková

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Olze Vaněčkové za odborné vedení, čas, trpělivost, ochotu a cenné rady, které mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala. Také děkuji příjemným a vstřícným respondentkám, které našly čas a byly ochotné se podělit o své zajímavé zkušenosti. V neposlední řadě patří poděkování mé rodině a blízkým přátelům, kteří mě zahrnují podporou po celou dobu studia.

Abstrakt

Kontroverzní a tabuizovaná témata jsou vždy aktuálním a citlivým fenoménem ve společnosti a zejména v oblasti výchovy se s nimi vyrovnáváme obtížně. Práce se zaměřuje konkrétně na témata zdravotního postižení, etnických odlišností, homosexuality a smrti. Zjišťuje, jakým způsobem učitelky mateřských škol tato témata vnímají, v jaké podobě se s těmito tématy v mateřské škole setkávají, jak s nimi pracují a zprostředkovávají je dětem. Teoretická část identifikuje základní oblasti tématu a definuje základní pojmy. Praktická část práce využívá kvalitativní výzkumný přístup v podobě dotazování: rozhovory byly vedeny s jedenácti účastnicemi a získaná data byla zpracována pomocí program Atlas.

Klíčová slova

Tabuizovaná, kontroverzní témata, zdravotní postižení, etnické rozdíly, homosexualita, smrt, zkušenosti učitelek, postoje učitelek

Abstract

Controversial and taboo topics are always current and sensitive phenomenon in society and dealing with them, especially in educating, comes with difficulties. The thesis is focused on the themes of. Moreover, it explores how the kindergarten teachers perceive these topics, in what form they encounter them in kindergarten, how they work with them and convey them to the children. The theoretical part identifies the basic subject areas and defines basic concepts. The practical part uses qualitative research approach in the form of interviews: Interviews were conducted with ten participants and the data were processed using the software Atlas.

Keywords

Controversial topics, taboo topics, disability, ethnic differences, homosexuality, death, teachers' experiences, teachers' attitudes

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická východiska	9
1.1 Vzdělávací program v souvislosti s tabuizovanými tématy	9
1.1.1 Na úrovni dítěte	9
1.1.2 Na úrovni cílů	10
1.2 Charakteristiky dítěte předškolního věku.....	11
1.2.1 Potřeby dítěte	11
1.2.2 Rozumový vývoj	13
1.2.3 Emoční vývoj	14
1.2.4 Vývoj sociálních vlastností a dovedností	15
1.3 Kompetence učitelky mateřské školy	17
1.3.1 Sociálněpsychologické profesní dovednosti	18
1.3.2 Odborné profesní dovednosti.....	20
1.4 Tabuizovaná a kontroverzní témata	21
1.4.1 Zdravotní postižení	21
1.4.2 Etnické rozdíly	22
1.4.3 Homosexualita	23
1.4.4 Smrt.....	24
2 Výzkumná část	25
2.1 Cíl práce	25
2.1.1 Výzkumné otázky	25
2.2 Metodika	26
2.2.1 Výzkumný soubor	26
2.2.2 Etické zásady výzkumu.....	26
2.3 Výsledky a analýza dat	28
2.3.1 Zdravotní postižení	28
2.3.2 Etnické rozdíly	36
2.3.3 Homosexualita	46
2.3.4 Smrt.....	52

2.3.5	Společné faktory	60
2.4	Odpovědi na výzkumné otázky	65
2.4.1	Odpovědi na výzkumné otázky	65
3	Diskuze.....	69
	Závěr	70
	SEZNAM TABULEK.....	75
	SEZNAM PŘÍLOH	76

Úvod

Tabuizovaná a kontroverzní témata jsou fenoménem, který se stává často středem pozornosti. I přes nejrůznější snahy o osvětu, můžeme stále mnohá témata označit jako témata problematická. Jistě se shodneme, že existuje nespočet problematických témat, nelze je zde tedy všechny uvést. Zaměříme se proto na následující čtyři témata: Zdravotní postižení, Etnické rozdíly, Homosexualita a Smrt.

Vezmeme-li v potaz, jak jsou tato témata mnohdy náročná v diskuzi dospělých, o to více si musíme uvědomit náročnost této problematiky ve výchově dětí. Není vždy jednoduché si poradit s výkladem citlivého tématu dětem. Děti by se měly s převážnou většinou informací setkávat primárně v rodině, ale často se stává, že právě učitelé mateřských škol bývají prvními zprostředkovateli některých citlivých témat. V odborné literatuře můžeme nalézt rady, jak v mnohých případech postupovat. Zaměříme se však na praktické zkušenosti, a proto se také v bakalářské práci zaměříme na metody a postoje učitelů k tabuizovaným a kontroverzním tématům.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních částí. V první nalezneme teoretická východiska, kde si představíme dva hlavní subjekty edukační reality, a to dítě předškolního věku a učitele mateřské školy. Následně se dostaneme k problematice a citlivosti zdravotního postižení, etnických rozdílů, homosexuality a smrti. Ve druhé polovině práce si představíme praktickou část. Středem našeho zájmu budou samotné učitelky mateřských škol. Konkrétně se budeme soustředit na jejich hodnoty, metody a postoje týkající se tabuizovaných a kontroverzních témat. V souladu s cílem jsem zvolila smíšený výzkum. Seznámíme se tedy s výsledky polostrukturovaného rozhovoru, který je hlavní výzkumnou metodou.

1 Teoretická východiska

1.1 Vzdělávací program v souvislosti s tabuizovanými tématy

Nahlédneme-li do dokumentu stěžejního pro předškolní vzdělávání, nalezneme zde několik úrovní, které mají spojitost s tabuizovanými tématy nebo oblastmi do kterých bychom je mohli zahrnout. Pojdme se tedy blíže podívat, co nám RVP PV přináší.

1.1.1 Na úrovni dítěte

V oblasti klíčových kompetencí dítěte, nalezneme dvě klíčové kompetence, které svým obsahem úzce souvisí s naší problematikou. Jedná se o kompetence sociální a personální a kompetence činnostní a občanské. Tyto kompetence se soustředí na společenské normy, především na vytvoření povědomí a posilování společensky pozitivně přijímaného chování a na lidské hodnoty, od tolerance přes dodržování pravidel až po empatii.

V kompetencích sociálních a personálních se uvádí následující. *Dítě dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování; vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost; je schopno chápat, že lidé se různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečnostem; chápe, že nespravedlnost, ubližování, ponižování, lhostejnost, agresivita a násilí se nevyplácí a že vzniklé konflikty je lépe řešit dohodou; dokáže se bránit projevům násilí jiného dítěte ponižování a ubližování* (Smolíková 2004, s.11).

Kompetence činnostní a občanské se mimo jiné vymezují následovně. *Dítě má základní dětskou představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami, i co je s nimi v rozporu, a snaží se podle toho chovat, uvědomuje si svá práva i práva druhých, učí se je hájit a respektovat; chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu; ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit* (Smolíková 2004, s.11-12). Toto je ideální představa toho, čeho by dítě mělo při ukončení předškolního vzdělávání dosáhnout, avšak ne každé k tomuto cíli dojde a pro učitelky představuje spíše ukazatel ideálu ke kterému směřovat.

1.1.2 Na úrovni cílů

Vzdělávací obsah nabízí vzdělávací oblasti, které mají charakter biologický, psychologický, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální a nazývají se *dítě a jeho tělo*, *dítě a jeho psychika*, *dítě a ten druhý*, *dítě a společnost dítě a svět*. Učitel má poměrně velkou volnost v tom jakým způsobem utvoří vzdělávací nabídku. Pojdme nalézt dílčí cíle, do nichž bychom mohli zahrnout naše citlivá témata.

V oblasti *dítě a jeho tělo* pedagog seznamuje dítě s tím, jak tělo vypadá a funguje a vede ho ke zdravým životním návykům. Sem bychom mohli zařadit problematiku zdravotního postižení či znalosti o částech těla včetně pohlavních orgánů a také téma smrti.

Dítě a jeho psychika obsahuje tři podoblasti, z toho dvě nás budou zajímat. V podoblasti poznávacích schopností bychom mohly opět poukázat na smyslové vnímání a seznámit děti s problémy smyslově postižených lidí. Dále nás zajímá podoblast sebepojetí, citů a vůle, kdy se zaměřujeme na rozvoj schopnosti utvářet citové vztahy a plně city prožívat, což je základem k utváření empatie, která je klíčem k pochopení odlišností.

Dále se soustředujeme na kultivaci mravního vnímání a schopnost své chování řídit. S tím souvisí i oblasti *dítě a ten druhý*, kdy pedagog podporuje utváření vztahů k jiným lidem a měl by pomáhat s kultivací vzájemné komunikace dětí. Součástí této oblasti je seznamování dětí s pravidly chování k druhému, které jsou stavebním materiálem pro utvoření dobrých vztahů. Na to také hned navazuje jeden z nejdůležitějších faktorů ovlivňující dětské chování, a to je utváření prosociálních postojů, neboli budování tolerance, sociální citlivosti, respektu, přizpůsobivosti apod., čehož je opět zapotřebí ve vnímání odlišností a citlivých témat.

V oblasti *dítě a společnost* se pedagog také soustředí na seznámení dětí s pravidly společenského soužití, opět pomáhá dítěti utvářet představy o mezilidských morálních hodnotách, o kulturně společenských postojích a návycích. V neposlední řadě pedagog podporuje jeho přizpůsobivost na změny.

Na závěr se v oblasti *dítě a svět* objevuje poznávání jiných kultur, což zahrnuje problematiku etnických a kulturních rozdílů.

Co se týče zařazení dítěte se speciálními vzdělávacími potřebami do MŠ, tak i na to vzdělávací program pamatuje. Nalezneme zde kapitolu věnující se podmínkám pro vzdělávání těchto dětí, o čemž se zmiňujeme v kapitole zdravotního postižení.

1.2 Charakteristiky dítěte předškolního věku

V konverzaci dospělých se objevují témata citlivá i kontroverzní a ne vždy je lehké se shodnout na jednoznačném názoru, či o určitých tématech otevřeně hovořit. O to náročnější situace nastává, máme-li o nich hovořit s dětmi. Proto shledávám nutností udělat exkurz do charakteristiky předškolního dítěte, která nám poslouží pro představu, jak se dítě tohoto věkového období dokáže vyrovnávat s představami o světě a tudíž i s „problematickými tématy“.

Vágnerová uvádí předškolní období v rozmezí od 3 do 6-7 let. Právě v tomto období dochází k množství změn, které dítě připravují na život ve společnosti. Mimo jiné si ujasňuje svou pozici ve světě, začíná být iniciativní a zároveň kooperativní s vrstevníky.

1.2.1 Potřeby dítěte

Helus (2004) vychází z Maslowy pyramidy potřeb a uvádí, že lidské potřeby se dají připodobnit pyramidě, která dosahuje pěti pater, přičemž každé patro je jedna oblast lidské potřeby. Tyto patra jsou na sebe postupně stavěna, a jestliže není naplněno patro spodní potřeby, nemůže být vystavěna následující vyšší potřeba. Potřeby se chovají autonomně, nižší potřebu lze odsunout do pozadí a nestáváme se jejími otroky, především za předpokladu dosáhli jsme již potřeby vyšší.

Jestliže však nejsou nižší potřeby naplňovány v období, kdy jsou stěžejní pro rozvoj dítěte, dochází k deprivaci a jedinec strádá. V budoucnu tak nebude schopný dosáhnout vyšších potřeb a bude ulpívat na potřebách nižších. Matějček s Langmaierem (2007) se zabývali především psychickou deprivací dětí a vytvořili přehled psychických potřeb.

1. Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů

Pro rozvoj dítěte je stěžejný dostatek podnětů. Měli bychom tedy dítěti aktivně poskytovat témata a činnosti, které v něm vzbudí zvědavost, avšak ho zbytečně nepřetíž.

2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech

Dítě se potřebuje orientovat ve světě a rozumět mu. Preferuje pravidelný řád a vyhledává situace, ve kterých si je jisté. Je proto nezbytné vytvořit si s dětmi fungující pravidla

3. Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, tj. vztahů k osobám prvotních vychovatelů

Zajištěním této potřeby dítě získává životní jistotu, jež je nezbytná pro zdravý psychický vývoj jeho osobnosti. Dítě předškolního věku očekává pozornost od učitelky, ta však projevuje náklonnost ke všem dětem. Tento fakt je pro dítě obtížný, musí se vyrovnávat s konkurencí, avšak dostává-li se mu od učitelky pozitivní zpětné vazby je uspokojeno a vytváří si i širší citové vazby s vrstevníky.

4. Potřeba identity, tj. potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty

Naplněním této potřeby dojde dítě k zdravému uvědomění si vlastního já. To je bude v budoucnu nezbytné pro utvoření si užitečné společenské role ve světě, která mu poskytne splnit jeho cíle. Pro dítě je potřebné uplatnit se, upevnit si pozici v kolektivu, být přijímáno a uznáváno.

5. Potřeba otevřené budoucnosti

Její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí (Matějček 2007, s.38).

Dítě vzhlíží k určitým cílům, které ho posouvají dál ve vývoj. Chce se vyrovnat sourozencům, stát se dospělým, avšak v tomto věku se dítě soustředí především na přítomnosti.

1.2.2 Rozumový vývoj

Dítě je v tomto věkovém období zaměřeno na svět kolem sebe a orientaci v něm pomocí pravidel a řádu. Piaget mluví o tzv. období názorného, intuitivního myšlení. Vágnerová (2012) uvádí spletitou charakteristiku dětského myšlení, ze které budeme vycházet v následující kapitole i my.

Výběr informací a nazírání na svět

Zaměříme-li se tedy na to, jak si dítě vybírá informace a nazírá na svět, musíme si uvědomit, že v předškolním období ještě nedokáže komplexně přemýšlet a systematicky zkoumat jeden problém po druhém, neboť stále nemá rozvinuty veškeré složky pozornosti.

Vágnerová říká, že předškolnímu dítěti je vlastní *centrace*. Dítě redukuje informace a ulpívá na výrazném znaku, který vnímá jako důležitý. Dává jeho význam do popředí a přehlíží nevýrazné mnohdy důležitější aspekty. S tím úzce souvisí *egocentrismus* v poznávání. Ten se projevuje upřednostňováním vlastního názoru před jinými a přesvědčením, že způsob jakým uvažuje ono samo je vlastní i všem ostatním lidem. Předškolní dítě tudíž nechápe, proč by mělo na věci nahlížet z více hledisek. Svět chápe takový, jaký se mu jeví, váže se na to, co vidí kolem sebe, tento děj označujeme jako *fenomenismus*. Důležité je také, že se dítě ujišťuje o dění a podobě světa kolem sebe aktuálně, což označujeme jako *prezentismus*. Může se tedy opakovaně ujistit o podobě světa na vlastní oči.

Zpracování informací

Přejdeme-li k tomu, jak dítě tyto nabitě informace zpracovává a vysvětluje si je, musíme zmínit *magičnost*. Ta je pro dětskou interpretaci přirozená, dítě tohoto věkového období si ještě neumí mnohé věci vysvětlit, a proto se také uchyluje k nejrůznějším fantaziím. Ty mu pomáhají vyrovnávat se s obtížemi a mají harmonizující účinek. *Fantazie je nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu* (Vágnerová 2012, s. 185). Avšak děti staršího předškolního věku, jsou již schopné určit, co si představovaly a co opravdu viděly. Stím souvisí *animismus*, res. *antropomorfismus*. Jedná se o přiřítání lidských vlastností neživým objektům.

Dítě svět chápe lépe, může-li si dění okolo sebe odvodit od vlastního chování a prožívání. To se dotýká i fyzikálních zákonů, a tak podle dítěte řeka utíká přes kameny, z čehož vyplývá, že má určitý záměr a motivaci. Na to navážeme *arteficialismem*. To je způsob, jakým si dítě vykládá vznik okolního prostředí, především typických jevů přírody. Dítě si myslí, že nějaká osoba svět udělala, např. nasázela kameny, ty vyrostly ve skály, dala na oblohu hvězdy měsíc, slunce apod. Dostáváme se k poslednímu způsobu zpracování informací a to *absolutismu*. Dítě je přesvědčené o jednoznačnosti a definitivnosti poznání. Stává se tak, že děti příliš ulpívají na pravidlech a jsou nespokojené, pokud je někdo nedodrží. Dítě tak těžko chápe kritické myšlení dospělých. Souvisí to právě s potřebou jistoty, kterou děti stále v tomto vývojovém období potřebují. Rozpoložení jedince se ještě stále odráží od aktuálního stavu dění, tedy podle uspokojení či nespokojení potřeb.

1.2.3 Emoční vývoj

Abychom se ujistily, že citlivá témata lze s dětmi probírat, měli bychom se dozvědět něco blíže o emocionalitě předškolního dítěte.

Předškolní dítě ve srovnání s dítětem batolecího věku je podle Vágnerové stabilnější a vyrovnanější. Jak jsme se již zmiňovali v předešlé podkapitole, dětské myšlení ještě není komplexní, a to se odráží i v emočním prožívání. Přibližně do pátého roku věku děti ještě nejsou schopny porozumět komplexnosti emocí a vyznají se pouze v těch základních. Předškolní děti jsou tedy převážně pozitivně naladěny, ubývá negativních reakcí, neboť děti začínají více rozumět svým pocitům, orientují se v nich a chápou příčiny jejich vzniku. Dokážou tak částečně své emoce ovládat a oddálit uspokojení určité potřeby. Tím, že se jedinec dokáže vyznat ve svých emocích, vyzná se lépe i v pocitech druhých lidí. Přesto se však stále hodnocení pocitů druhých lidí do značné míry odráží od subjektivního prožívání a na přelomu pátého roku se již poznatky stávají komplexnější. Jestliže je dítě např. někým blízkým ovlivněno dokáže se vcítit do pocitu druhého natolik, že převezme jeho emoční postoj a dochází k takzvané *indukci stejného prožitku či hodnocení* (Vágnerová 2012, s.221). U dětí předškolního věku se tak začíná budovat empatie, která je jednou z nejdůležitějších částí emoční inteligence.

S citovým vývojem úzce souvisí i první chápání základních morálních kvalit, co je dobré a co špatné. V pochopení má výchovný význam hra (potrestání zla, odměnění dobrých skutků) (Vágnerová 1997, s.176-177).

Smrt považujeme jako jednu z nejvíce traumatizujících skutečností. Děti se setkávají s tématem smrti v alegorické podobě v pohádkách právě od útlého dětství a více méně je pro ně jen pouhým slovem dokud nezískají vlastní zkušenost např. úmrtím zvířete či ztrátou příbuzného, či jiné blízké osoby. Matějček (1992) poukazuje na dvě skutečnosti, jak se k dítěti přistupuje. Dospělí mají buďto představu, že si dítě nedokáže ztrátu ještě plně uvědomit, a procítit tak veškerý smutek, čímž na vše rychle zapomene a nemá citovou újmu. Na druhé straně stojí ti dospělí, kteří jsou přesvědčeni, že děti prožívají žal stejně jako oni, tudíž by takto zdrcující zprávu neunesly, s dobrým úmyslem tak zprávu o úmrtí, podají co nejšetrněji a odloží ji na později. Avšak studie ukazují, že předškolní děti opravdu truchlí, což se projevuje různými způsoby. Některé děti mají silné emociální poruchy, které nemusí trvat dlouho a při včasné pomoci se dají trvale uzdravit, také však dochází k méně nápadným obtížím, které přetrvávají dlouhou dobu a nakonec se stanou trvalým rysem člověka, který mu znepříjemňuje život. Je proto důležité, sdělení zbytečně neodkládat. Děti se s tragickými událostmi poměrně dobře vyrovnávají, *jejich méně vyspělá psychika není v tomto případě křehčí, nýbrž naopak plastičtější, schopnější ozdravení a vyrovnání s tíživou situací* (Matějček 1992, s.144), je ale důležité, aby děti měly citovou podporu ostatních členů rodiny, kteří prožívají obdobné pocity. S tímto souhlasí i Hauserová-Schönerová (1996) podle níž ty děti, které v raném dětství měly zkušenost se smrtí, jsou jako dospělí méně úzkostní v otázkách smrti oproti těm, jimž byla tato zkušenost odepřena.

1.2.4 Vývoj sociálních vlastností a dovedností

Nezbytnou součástí socializace dítěte je druhý člověk. Jak uvádí Matějček (1996), dítě je *nošenec*, který je odkázán na péči druhé osoby, která mu pomáhá v uspokojování jeho základních potřeb. Bez jejich naplňování se jedinec nemůže zdárně rozvíjet v psychicky zdravou a zdatnou osobnost, která je schopná seberealizace a je přínosem pro společnost. Předškolní období pak Matějček (tamtéž) označuje za období konformity, dítě se ztotožňuje s ostatními a chce se jim podobat a dodržovat

společná pravidla. *Psychologové dokonce říkají, že dítě otiskuje své prostředí* (Matějček 1996, s. 50). Jestliže je aktivita kladně hodnocena ze strany osob pro dítě důležitých, dochází tak k pozitivní zpětné vazbě a je tak naplňována potřeba seberealizace. Dle Vágnerové (2012) se díky jejímu uspokojení stane tento rys trvalým, a dítě si tak utvoří spojitost k určité hodnotě.

Jak jsme již zmiňovali pro předškolní dítě je důležitý názor dospělého, což je výchozí i v utváření si norem chování. Dítě se s dospělým identifikuje, přijímá veškeré normy bez rozdílu, neboť ještě není schopno uvažovat o jejich správnosti. My, jakožto učitelé, bychom měli být tedy obezřetní v tom, co dětem říkáme a představovat vhodný vzor chování.

Předškolní věk je úzce spjat s nástupem do mateřské školy, či jiné podobné instituce, ve které se dítě setkává s jinými dospělými a s jinými dětmi. Především společnost ostatních vrstevníků děti záměrně vyhledávají, neboť jak uvádí Matějček, ostatní děti jsou *už svým fyzickým zjevem těmi nejméně náročnými, hrozivými, které by předškolní dítě mohlo vnímat jako nebezpečné* (Matějček 2005, s.277). Od tří letu věku si děti začínají hrát spolu a rozvíjí se tak *prosociální vlastnosti*. Dětská hra se začíná proměňovat a děti si dokážou hrát již spolu, rozvíjí se souhra, spolupráce, solidarita, jednoduše schopnosti, které nám pomáhají být kladně přijati do společnosti ostatních. Postupně tak dochází k upevnování vztahu dětí, k sympatiím pro určitého jedince a upřednostňování jeho společnosti, vznikají tak kamarádství a přátelství, stejně tak je ale dítě vystaveno prvním odmítavým postojům vrstevníkům a musí se s tím vyrovnávat. Matějček také uvádí, že je důležité vést děti k toleranci, neboť se jí v tomto období daří dobře budovat. Jakákoliv výjimka je pro děti zajímavá, ale ne odpudivá, pouze se zajímají, jaká je příčina odlišnosti a stačí jim podat jednoduché vysvětlení, které jim odpoví na jejich tzv. zídavé otázky.

S ohledem na naše problematická témata je důležité, abychom byli dětem dobrým příkladem, a snažili se být k sobě kritičtí, dále se rozvíjeli a byli obezřetní v předávání takto citlivých informací. Tím bychom dále navázali na kapitolu Kompetence učitele mateřské školy.

1.3 Kompetence učitelky mateřské školy

Jak již bylo řečeno v předešlých kapitolách, náplní učitelky mateřské školy je v co nejlepší možné individuální míře naplnit kompetence dítěte. Avšak k tomu je zapotřebí, aby sami pedagogové oplývali určitými dovednostmi, schopnostmi, vědomostmi a osobnostními rysy.

Kompetence učitele. Soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání. Obvykle jsou uváděny jako hlavní kompetence osobnostní a profesní. Osobnostní kompetence zahrnují zodpovědnost, tvořivost, schopnost řešit problémy, týmově spolupracovat, být sociálně vnímavý a reflexivní. Profesní kompetence se vztahují k obsahové složce výkonu profese („znalost předmětu“), ale dnes jsou zdůrazňovány zvl. Komunikativní, řídicí, diagnostické aj. kompetence. (Průcha, s. 103-104)

Průcha a Kořátková (2013) stejně tak Gillernová (2015) mluví o profesních kompetencích, které jsou propojením profesních odborných znalostí a metod s osobnostními rysy učitele. Spilková mluví o *komplexní způsobilosti k úspěšnému vykonávání profese, která zahrnuje znalosti, dovednosti, postoje, hodnoty a osobnostní charakteristiky* (Spilková, 1996, s. 46).

Předškolní vzdělávání vychází a stojí na humanistické pedagogice a psychologii. *Přístup učitelky je zakotven na demokratickém stylu práce, vyznačujícím se převážně nedirektivními přístupy a dovednostmi, které se vzájemně doplňují a působí ve společné provázanosti* (Průcha, Kořátková, 2013, s. 62) Učitelce by měla být vlastní efektivní komunikace. Ve vzdělávacím procesu by se měla vyjadřovat s ohledem na lidská práva, být tolerantní a vyvarovat se předsudkům a paušalizování. Měla by u dětí budovat prosociální chování, stírat rozdíly a podat důkazy o tom, že svět je převážně bezpečné místo, které ovšem musíme společně budovat. Jak jsme již zmiňovali, dětem je vlastní observační učení a na základě zrcadlových neuronů dokáží napodobovat chování jejich důležitých osob, modelem chování je pochopitelně v mateřské škole učitelka.

Gillernová (2015) pokládá za stěžejní sociálněpsychologické profesní kompetence, ze kterých budeme vycházet i my, neboť v naší problematice je stěžejní způsob, jakým pracujeme s tabuizovanými a kontroverzními tématy, právě po stránce

sociálněpsychologické. Přesto neopomeneme ani odborné předpoklady, vědomosti a znalosti, jež jsou základem pro edukační proces.

1.3.1 Sociálněpsychologické profesní dovednosti

Sociálněpsychologické profesní dovednosti jsou hlavním a stěžejním bodem profesní kompetence, bez nichž bychom nemohly pracovat s dětmi, v našem případě s problematickými tématy. *Podíváme-li se na stručný popis vybraných sociálních dovedností, můžeme ze zkušenosti potvrdit, že osvojení a rozvinutí právě těchto dovedností vede k upevnění profesní jistoty učitelky v mateřské škole. Pomáhá zvládat změněné nebo nové výchovně vzdělávací situace (nový projekt předškolního vzdělávání, handicapované dítě v mateřské škole, dítě z s odlišnými kulturními zvyklosti aj.)* (Gillnerová 2015, s.31).

Respekt, akceptace

Tyto dovednosti jsou prostředkem efektivního jednání, kdy přijímáme všechny, takové jaké jsou, respektujeme je, ale nemusíme s nimi nutně souhlasit. Měly bychom však brát ohledy na různé názory, přistupovat k dětem bez předsudků a nedělat mezi nimi rozdíly podle příslušnosti k určité sociální skupině. *Náš respekt k dítěti v něm zakládá ochotu porozumnět a mít ohledy k druhým* (Průcha, Kořátková 2013, s. 63). Gillnerová radí vyvarovat se hodnocení dětí, a raději používat popisnou formu sdělení. Dítě se tak lépe dozví, jakou udělalo chybu a naučí se s ní pracovat.

Autenticita

Projevovat se autenticky a otevřeně, je pro okolí jasnou známkou upřímnosti a to se pak dokáže lépe orientovat v našich pocitech. Dětem dáváme jasně najevo, jak se cítíme a ony tím získávají pocit jistoty a bezpečí. Libé pocity a prožitky lze projevovat v hojném počtu a různými způsoby, avšak ty nelibé je třeba regulovat. Jak říká Gillnerová není vhodné afektivně vybuchnout zlostí, ale je přijatelné zvýšit hlas. Jedním z účinných forem efektivní komunikace je tzv. „já výrok“, kdy sdělíme, co se děje a proč se nám to nelíbí. *V širším smyslu jsou já-výroky jakákoliv sdělení o nás samotných [...]v užším smyslu se označení „já-výrok“ používá pro sdělení, v nichž hrají roli naše emoce a přání.* (Kopřiva 2008, s. 113)

Empatie

Vcítění se do prožívání druhého, bez ohledu na sympatie, je klíčem k pochopení dětí. Empatie je proto považována za stavební kámen všech mezilidských vztahů. Podle Gillernové není nutné mít stejnou zkušenost s problémem jako dítě, jde však o porozumění významu prožitku, který pro něj znamená a ne jen o pouhé citlivé vnímání prožitků samotných. Je důležité, abychom dítěti naslouchali, dokázali se vcítit do jeho aktuálního prožívání a dali najevo účat. Musíme se více zaměřit na emoce, než na reálné myšlenkové obsahy, neboť některé děti se nedovedou v tomto věku ještě přesně slovně vyjádřit. S tím úzce souvisí i empatický rozhovor, kdy má komunikační partner dostat maximální prostor pro vyjádření a my se stáhnout do pozadí *Druhému tím pomůžeme vyjasnit si vlastní myšlenky a emoce* (Průcha, Kořátková 2013, s. 64). Gillernová (2015) a stejně tak Kopřiva (2008) uvádí, že dítěti lze pomoci, když popíšeme, co přibližně dítě v daném okamžiku, prožívá a cítí. Díky technice popisu a pojmenování emocí děti chápou, že vyjadřovat emoce je v pořádku. Díky naší pomoci se v nich dokáží lépe orientovat a popisovat je, což jim usnadní komunikaci s ostatními lidmi.

Facilitace

Průcha uvádí, že facilitovat znamená provázet, usnadňovat a podporovat. Učitelka má tedy být průvodcem a partnerem dětí, který je směřuje a pomáhá jim v realizování činností, a v neposlední řadě je pozitivně povzbuzuje. Doplníme o Gillernovou jež uvádí, že pochvala je pro děti odměnou, a dochází tak k posílení a upevnění žádoucího chování. Učitelka má dávat zpětnou vazbu dětem prostřednictvím konstatování a popisu situace. Vyjadřuje tak svůj vlastní pohled na situaci, kterým hodnotí samotný proces a vyhýbá se tudíž obecnému paušálnímu hodnocení pouhého výsledku dítěte či jeho osobnosti.

Zvládání konfliktních situací

V prostředí mateřské školy se setkáme s množstvím konfliktů mezi dětmi, není však žádoucí se těchto konfliktů zbavit či vyvarovat, neboť jsou přirozenou součástí soužití lidí. Mnohem důležitější je způsob jakým konflikt vyřešit, aby posílil vztahy ve skupině. Musíme řešit samotný problém a neřešit lidi, což znamená vypořádat se s emocemi, které doprovázejí konflikt. Měli bychom je ventilovat v přiměřené míře. Další dobrý krok v řešení konfliktu je, jak uvádí Kopřiva, spoluúčast druhé strany na řešení situace a náprava. Dítě získá zodpovědnost za své činy a spolupodílí se na rozhodování o věcech, jež se jej týkají. Důležité je, abychom dali dítěti prostor a mluvili s ním. Neboť dospělí se často dopouštějí toho, že pouze mluví na dítě poučujícím a moralizujícím monologem, což je prostředek neefektivní komunikace.

1.3.2 Odborné profesní dovednosti

Nesmíme opomenout, profesní dovednosti, jež zahrnují znalosti a vědomosti oblasti určitých témat a metodik. Využijeme rozdělení, které popisuje Gillernová (2015).

Oborové a metodické profesní dovednosti

Tyto dovednosti představují vzdělávací nabídku, tedy to co dětem nabízíme. Dále metodiku práce, neboli způsob jakým s dětmi pracuje a didaktický obsah. *Jde v podstatě o to, co a jak* (Mertin, Gillernová 2015, s.14) dětem nabízíme.

Speciálně výchovné a diagnostické profesní dovednosti

Tyto dovednosti souvisí s respektováním vývojových a individuálních charakteristik dítěte a s celkovou individualitou dítěte a jeho specifik. Dále je potřeba v průběhu výchovně-vzdělávacího procesu, sledovat dítě a utvářet jeho diagnostiku, a také sledovat změny ve skupině při určitých situacích a činnostech.

1.4 Tabuizovaná a kontroverzní témata

1.4.1 Zdravotní postižení

V dnešní době je již u nás velmi funkční systém speciální péče. Lidé s postižením už nejsou odsouváni do ústavů na okraj města, ale běžně se s nimi setkáváme. V rámci mateřských škol je již integrován nespočet dětí různého zdravotního či mentálního postižení, což dítěti poskytuje různorodé a bohaté podněty pro jeho rozvoj. Jak zmiňuje Pipeková (2006), školský systém usiluje o vytvoření školního prostředí, které by poskytovalo všem stejné šance na vzdělání a zajistilo právo na rozvoj individuálních předpokladů. Avšak je velice důležité, předem upravit podmínky MŠ, a to jak materiální tak personální. Podle Šturma (in Mertin, Gillernová 2015) je důležitá společná spolupráce rodičů, odborníků ve speciální pedagogice, ostatních dětí a jejich rodičů a především ochota a odborná připravenost učitelky. Mateřská škola by měla spolupracovat se speciálněpedagogickým centrem, které mimo jiné pořádá kurzy a semináře a zajišťují konzultace přímo v MŠ. Učitelka tak získá dostatečné informace a případně si doplní své znalosti o postižení, které mohla získat v jiné organizaci či instituci a uplatní zásady, které plynou ze speciální péče a terapie dítěte. Díky těmto opatřením se zamezí ohrožení, v podobě nerespektování a nedodržování speciálních resp. vzdělávacích potřeb, které dítě kromě potřeb společných všem běžným dětem má.

Stále se můžeme setkat s předsudky, které ve společnosti kolují mezi nejčastější patří, že *dítě s postiženími by mohlo mít nepříznivý vliv na chování a vývoj zdravých dětí či že by je zdržovalo v postupu* (Mertin, Gillernová 2015, s.177). Tamtéž se můžeme dočíst, že právě v předškolním zařízení nejlépe dítě integrovat, neboť děti nejsou zatíženy předsudky, jak tomu bývá mnohdy u starších generací, jejich postoje jsou pružné a formovatelné.

1.4.2 Etnické rozdíly

Dnešní společnost je typická svou různorodostí a jinakostí jednotlivců i skupin. Etnické skupiny však bývají mnohdy terčem diskriminace, je tedy důležité podporovat ve společnosti vzájemný respekt, toleranci a kulturní obohacování.

Právě škola je podle Říčana (1998) ideálním místem, kde mají děti odlišných etnických, kulturních, náboženských či jiných skupin získat zkušenosti soužití, které se vyznačují rovností, spoluprácí, spravedlností a vzájemnou vstřícností. Jak již bylo zmíněno v úvodní kapitole i RVP PV obsahuje část věnovanou multikulturní výchově.

Největším problémem jsou předsudky a stereotypy, pro učitelskou profesi je tudíž nezbytné mít dostatečné informace, znalosti o kultuře a o interkulturních rozdílech, neboli o způsobu života, odlišných zvycích, tradicích, mravech a hodnotách jiné kultury. To zamezí případným nedorozuměním. Jde o překonání nevědomosti, která stojí právě za vznikem předsudků. *Učitelé a vychovatelé mají v rukou obrovské možnosti jak děti a mládež pozitivně ovlivňovat a formovat (Preisová Krejčí, Cichá, Gaulová 2012, s.77).*

Učitel by se měl umět vžít do cizí mentality neboli *být kulturně empatický. Existují totiž situace kdy se dítě, ale i rodič mohou chovat nepředvídatelně a odlišně od toho, na co jsme zvyklí.* Často bývá poukazováno na Romskou menšinu a jejich nepřizpůsobivé chování, neochotu spolupracovat, a také na nedůvěru, kterou Romové dle Říčana mají ke škole jako k „bílé“ instituci. Nejvíce obávaná je komunikace, ve které bychom měli být především pozitivní, umět dítě pochválit a výtky sdělovat věcně a vstřícně, ne však měkce a ústupně. Jak již bylo řečeno na začátku, nejdůležitější je projevit respekt a zájem.

1.4.3 Homosexualita

Homosexuální partnerství podle Janošové (2000) dnešní společnost přijímá méně rozpačitě, avšak stále se setkáme s řadou stereotypů, které ve společnosti převládají. Právě takovým je představa, že jeden z partnerů má více femininní a druhý muskulinní rysy. Gayové jsou tak představováni jako nutně zženštilí přičemž se u nich tyto rysy vyskytují téměř stejně jako mezi heterosexuály. Lesbické ženy jsou pak vyobrazovány, jako ženy se zálibou v mužských profesích, což výzkumy také vyvracejí. Ožehavým tématem bývá i vhodnost svěřování dětí do péče stejnopohlavních párů. Přičemž víme, že když si dítě nevytvoří pouto na milující osobu, dochází k citové deprivaci a nedokáže v budoucnu navazovat trvalé a kvalitní vztahy. Lidé se i obávají, že dítě bude mít nedostatek vzorů opačného pohlaví, což mu způsobí újmu. Janošová (2000) poukazuje na fakt, že největší ohrožení nepředstavuje výchova dítěte homosexuálními páry, ale psychické problémy vycházející ze stigmatizace jeho rodiny, kterou způsobuje ta část společnosti, která odmítá svěřování dětí do péče stejnopohlavních párů, a obhájí se starostí o zájmy dítěte.

Odpovědi na sexuální otázky by mělo dítě dostávat primárně z rodiny. Sexuální výchova by podle Matějčka měla jít ruku v ruce s citovou výchovou, neboť naplnění citových potřeb je základem pro zdravý psychický vývoj dítěte, a nejvíce se dítě učí citlivému chování a jednání prostřednictvím našich vztahů k ostatním lidem. Na rodičích tak stojí odpovědnost být modelem zdravé sexuality. Mateřská škola v otázkách sexuální výchovy vstupuje do rodinného soukromí rodiny, proto je velmi důležité spolupracovat s rodinou. Je správné, aby učitelky na toto téma s rodiči hovořily a případně jim vysvětlily záměr a sdělily o čem budou hovořit, aby byli rodiče připraveni na zvědavé otázky dětí. Jestliže si rodiče nepřejí, aby se určité věci děti dozvídal v MŠ, měla by to učitelka respektovat a probrat s nimi i rizika, jako nezdravé zábrany, ochuzující a svazující lidské prožívání apod., která mohou vzniknout při zamlčování a tabuizování skutečností týkajících se sexuality. Je-li prostředí MŠ pro dítě příjemným a je-li spokojené, odrazí se to i na jeho pozitivním sociosexuálním postoji a chování a nebude zde problémem ani v poučení o sexuálních záležitostech. Učitelka by měla být především taktní, citlivá a upřímná. *Nejvíce vychováváme, když se nijak nestylizujeme, když nic nehrajeme, ale chováme se upřímně* (Matějček 2007, s. 92).

1.4.4 Smrt

Jankovský (2003) říká, že přijetí faktu konečnosti lidského života je známkou zralosti a životní moudrosti. Smrt je vnímána jako poslední etapa života, která je přirozená a patří k životu. Ale i přesto je dnes stále tabuizována, protože moderní svět je orientovaný na výkon, zdraví, majetek a konzum. Člověk se snaží oddálit a zapomenout na tento nevyhnutelný fakt, odsouvá jej do budoucna, jako by nebylo slušné o něm mluvit, zároveň jsme zaplaveni z médií zprávami o nehodách a úmrtích, sledujeme nejrůznější pořady, kde smrt hraje hlavní roli a stáváme se tak imunními a plochými k násilí a smrti jako takové. Dnes je také běžné, že jsou lidé důchodového věku odsouváni do institucionálního zařízení a žijí mimo širší rodinu. Tudíž se spíše setkáme s institucionálním modelem umírání, než s domácím, kdy je člověku oporou rodina, přátelé či sousedé. Nelze však druhým vnucovat pohled a chápání smrti, někdo je věřící, někdo nikoli a nemůžeme mu upírat jeho názor. Někdo chápe smrt úzkostně, a odmítá o ní jakékoli zmínky, jiní ji chápou jak říká Jankovský jako majestát, který souvisí s životem. Člověk, který o smrti mluví, by měl být tedy nejdříve vyrovnaný sám s vlastními otázkami života a smrti.

Co se týče reakce školky na smrt příbuzného, tak Matějček poukazuje na to, že smrt člena rodiny je především záležitostí rodiny a je na domluvě učitele a rodiče, jak budou nadále postupovat. Učitelka by měla jistě reagovat a odpovídat na otázky dítěte empaticky a šetrně, ale pravdivě. Na učitelce stojí, aby dítěti nabídla aktivní činnost, která jej vyvede ze smutku, nejlepší je, aby sama byla příkladem. *Nebudeme je tedy utěšovat, ale povedeme ho, aby spolu s námi utěšovalo někoho dalšího - skutkem, prací činností, ne slovy!* (Matějček 1992, s.144). Matějček dále doporučuje, abychom děti seznamovali se skutečností smrti prostřednictvím pohádek, což je v mateřské škole ideální forma poučení. Je tedy na zkušenosti, kreativitě a osobnosti učitelky, jakým způsobem a zdali vůbec tuto problematiku dětem sdělí, neboť rámcový vzdělávací program nabízí mateřským školám a učitelkám velkou volnost ve zpracování a zařazení tématu do třídního vzdělávacího programu.

2 Výzkumná část

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je přinést komplexní obraz postojů učitelek k tabuizovaným a kontroverzním tématům. Přičemž chceme odkrýt, čemu učitelky přiřkládají důležitost, čeho se obávají, a co jim činí obtíže. Dále také popsat schopnost a zájem učitelek zpracovat, zprostředkovat a využít citlivá témata v rámci třídního vzdělávacího programu. A v neposlední řadě prozkoumat rozdílnost postojů v závislosti na vzdělání, zkušenosti a věku učitelek.

2.1.1 Výzkumné otázky

Bylo zvoleno 11 základních výzkumných otázek, které vycházejí z cílů výzkumu. Na ně byl zaměřen rozhovor s učitelkami, které na otázky přímo nebo nepřímo odpovídaly.

1. Setkávají se učitelky s citlivými tématy v mateřské škole?
2. Jaký vztah a postoj mají učitelky MŠ k tabuizovaným tématům?
3. Jaké mají obavy ohledně citlivých témat?
4. Jaký přínos vidí v probírání témat s dětmi?
5. Jsou rozdílné postoje mezi generacemi učitelek? Platí že jsou mladší učitelky otevřenější k citlivým tématům?
6. Jakým způsobem s tématy pracují? Zařazují je do třídních vzdělávacích programů?
7. Jaké prostředky a metody používají nebo by popřípadě použily učitelky MŠ k seznámení dětí s těmito tématy?
8. Jak hodnotí přijímání témat dětmi?
9. Jak získávají informace?
10. Jsou rozdíly mezi absolventkami vysoké školy a střední školy?
11. Vybavila škola učitelky dostatečně do praxe?

2.2 Metodika

Vzhledem k povaze práce byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Která se zaměřuje na to, jak jednotlivci či skupiny nahlízejí, chápou a interpretují svět. Vycházíme tak z hloubkových dat, přičemž metoda k jejich získávání je hloubkový polostrukturovaný rozhovor, který je podle Švaříčka a Šedové (2007) označován za nejčastěji používanou metodu. Tyto rozhovory byly provedeny s učitelkami mateřských škol, často přerostly do souvislého povídání a staly se převážně monologem respondentky, což umožnilo, aby vyjádřila své názory na tabuizovaná témata. Přinášíme tak detailní informace o zkoumaném problematice. Jako tazatelé musíme jasně sdělit, jaké informace požaduje a proč jsou důležité. Vedení rozhovoru vyžaduje citlivost a interpersonální porozumění. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně přepisovány. Výsledná data jsou zpracována, otevřeným kódováním pomocí programu Atlas. V příloze naleznete rozhovor s učitelkou, která má středoškolské vzdělání a vykonává svou práci po dobu 32 let.

2.2.1 Výzkumný soubor

Účastnice šetření byly záměrně vybrány, aby byl výzkumný vzorek co nejpestřejší. Snažili jsme se o rozmanitost v úrovni dosaženého vzdělání a v rozsahu délky praxe. Vybrali jsme tedy deset informantek, z nichž šest má středoškolské pedagogické vzdělání a zbylé čtyři dosáhly vysokoškolského pedagogického vzdělání. Sedm respondentek má dlouhodobou praxi, v našem případě mají více než 27 let zkušeností, a zbylé tři učitelky, jsou v praxi maximálně 3 roky a nastoupily do MŠ po absolvování studia.

2.2.2 Etické zásady výzkumu

Jak pojednává Švaříček a Šedová (2007) je důležité dodržovat etické parametry šetření, které jsou uvedeny na obecné rovině v podobě etických zásad chování a vycházejí z etického kodexu. Švaříček a Šedová (tamtéž) ve své publikaci používají kodex Britské asociace pedagogického výzkumu. V roce 2010 byl schválen a přijat Český etický kodex členskou základnou na 18. konferenci ČAPV (2010). Uvedeme si parametry, které byly při zkoumání dodrženy.

Platnost a pravdivost výzkumu

Výzkum je opřen o reálné a pravdivé informace, které se opírají o nahrávky rozhovorů a použité pravdivé výpovědi.

Důvěryhodnost

Účastnice byly ujištěny o zachování důvěryhodnosti práce sdělením, že poskytnutí rozhovoru je anonymní a čtenář je nebude schopen z publikace identifikovat. Též byly vyrozuměny, že se jedná o citlivá témata, ke kterým se mohou otevřeně vyjádřit a že žádný názor není špatný. V děkovné části by se bez souhlasu neměl použít název škol a jména učitelů. I přesto, že by účastníci souhlasili s uvedením, zachovali jsme absolutní anonymitu, neboť by se dala zjistit jména skrytá pod pseudonymy. Mohlo by se stát, že s tímto vědomím by účastnice sdělily pouze banální sdělení a své postoje by nesdělily, nebo by dokonce změnily názor v poskytnutí rozhovoru.

Poučený souhlas

Dalším důležitým bodem je získání souhlasu s provedením výzkumu. Souhlas s poskytnutím rozhovoru učitelkami v rámci určité MŠ jsem domlouvala s ředitelkou a posléze s učitelkami. U učitelek, které poskytly rozhovor ve svém volném čase, jsem provedla výzkum bez vyrozumění MŠ. Tato svolení byla zaznamenána na záznam diktafonu. Požadavek obsahuje seznámení s povahou výzkumu a důsledky účasti na výzkumu. Účastníkům jsem na základě jejich zájmu přislíbila, že jim výslednou práci zprostředkuji.

2.3 Výsledky a analýza dat

K analýze dat z hloubkových rozhovorů bylo použito otevřené kódování pomocí programu Atlas.ti. Vzniklo nám pět samostatných částí, které nám odpovídají na výzkumné otázky. První čtyři celky se týkají zvlášť každého kontroverzního tématu a zaměřujeme se v nich na okruhy zkušeností, postojů a obav učitelek. V poslední páté označené jako společné faktory části máme, díky častému opakování, shrnutí používaných metod, způsob získávání informací, odraz vzdělání a rozdíl mezi generacemi.

2.3.1 Zdravotní postižení

První výzkumná otázka byla, zda se učitelky setkávají s citlivými tématy v mateřské škole.

Všechny učitelky se setkaly s dítětem zdravotně či mentálně postiženým či znevýhodněným, dvě mladší učitelky měly zkušenosti pouze ze svých praxí a zprostředkovaně od starších kolegyň. Některé zkušenosti byly pozitivní a některé naopak negativní.

Učitelky, pozitivně hodnotily práci s dětmi, které byly zdravotně či smyslově postižené, hrálo zde roli, že se s nimi dalo běžně komunikovat a jejich intelekt odpovídal normě. *Měla jsem ve třídě chlapečka s obrnou a to byl hrozně inteligentní chlapeček. Měl ochrnutou pravou část těla a to byl předškolák. Nechodil sám, museli jsme ho, držet a podpírat, měl svojí asistentku. Měla jsem dva roky úžasnýho, luxusního chlapečka s kochleárním implantátem. Takovou lásku velikou, to bylo srdce největší na dlani, no byl neuvěřitelný. Pak jsme tady měli s pohybovým aparátem, to bylo loni ve třetí třídě, to měl špatně vyvinutý kyčličky. Takže měl takovou tu tyč mezi kolínkami, špatně chodil, ale to jde, protože se s ním domluvíte a těm dětem ostatním to vysvětlíte, jak prostě. A ten chlapeček, ten běhal, to bylo neuvěřitelný. V současné době mám P., ten má tři prsty od narození. Je to pravák, má to na levý ruce a dokáže s ní neuvěřitelný kusy.*

Některé učitelky měly komplikované případy a s tím spojené spíše negativní zkušenosti. Jednalo se o děti s mentálním postižením či o děti s kombinovaným postižením. *Měla jsem před lety holčičku, která byla mentálně a tělesně postižená. A stalo se mi, že rodiče mi vůbec neřekli, že je epileptik a dostala tady epileptický*

záchvat a můžu vám říct, že to mi vzalo kus života. Měli jsme tam i chlapečka, kterej tam byl i dýl, on byl absolutně nezvladatejnej v tom kolektivu a bylo vidět, že v tom kolektivu vyloženě trpí a on vůbec nemluvil. Dalšího a ten tu byl asi dva roky, možná tři roky a ten byl zase strašně agresivní a stupňovalo se to, agresivní, zlej, vztekej a vyloženě dětem strašně ubližoval. Dva roky zpět, tady jsme měly holčičku, a ta měla vlastně měla, byla po lehkéj obrně, takže měla ručičku postiženou a nohu, ale holčina sem chodila tak jako málo, že jsme moc zkušeností teda jako nenasbíraly, ale to co jsme nasbíraly, tak jsme z toho byly taky takový docela rozpačité, protože holčina byla takovej jako docela svéráz teda.

Postoje

Náš rozhovor se stáčil kolem tematiky plánované inkluze a stávající integrace na některých školách. Učitelky se stavěly k této problematice různorodě. Na jedné straně si uvědomovaly, že je to potřeba, aby se děti postižené začleňovaly a neviděly v tom problém. *Je dobrý si uvědomit, že někdo tu pomoc potřebuje, a mě nevadí, já ráda pomůžu a budu usnadňovat, budu po ruce a chci udělat podmínky tak, aby on mohl to, co můžu já, protože na to právo mají. Ať už je to ten kochlár, tamhle kluk byl strašně úžasnej na komiksy. Oni k tomu ten sluch nepotřebuje, on bude architekt nebo něco podobnýho jak vyšitej. Nevím, proč bych ho měla dávat tamhle někde na stranu. Nevím proč. To bych mohla jít taky, když mi něco nejde... Rozhodně nejsem pro to, aby se tyhle děti nějak zavíraly...to rozhodně ne.*

Většina hovořila o dvou stranách mince. Kdy sdělovaly, že péče o toto dítě jim rozšířila obzory, ale zároveň to bylo nesmírně náročné a vysilující. *Dala mi zase hodně, co se týče mýho náhledu, taky jsem se s tím nesečkala, bylo to pro mě na druhou stranu hrozně přínosný, ale co se týče práce, bylo to hodně náročný. Takže si myslím, ne že je dobrý mít ve třídě postižený dítě, ale že když tam v té třídě je tak, že těm dětem to něco dává. Tři roky jsem si s tím prošla a můžu říct, že nikomu to nepřeju. Neříkám, obohatilo mě to, ale vzalo mi to taky.*

Obtíže a obavy

Objevil se nespočet obav, které s sebou inkluze přináší, učitelky kritizovaly nenaplnění podnínek pro přijetí dítěte se speciálními potřebami, o kterých hovoříme i v teoretické části. Učitelky proto vnímaly inkluzi jako těžko uskutečnitelnou, aby byla prospěšná všem. *Nedokážu si to představit, v takovémhle systému jako je teď. Některý inkluze mi přijdou že nejsou reálný. No jako já si nemyslím, že to je zrovna ono. To je těžké, to je zase dítě od dítěte. Jedno dítě je vnímavější, tak by to na něj nemuselo dobře působit, když by vidělo ty kamarády vedle sebe, kteří jsou na tom jinak. Jako myslím si, že to není zrovna to nejideálnější řešení. Samotný dítě by mi nevadilo, spíš jde o to okolo.*

První věc, kterou všechny učitelky zmínily byl velký počet dětí ve třídě. *No já to nevidím úplně dobře, protože v tom počtu dětí co máme, jo kdybychom měli 15 dětí, k tomu dvě děti postižený. Víím, že kdyby mi měli teď do tohohle počtu dětí frknout nějaký postižený tak víím, že bych to nezvládla. Když je uzpůsobenej počet dětí teda jako.. tady mám dvacet dětí, kdyby byla ve skupině deseti, tak je to o něčem jiným, ale v běžné třídě, kde je dvacet až třicet dětí, si myslím, že to pro to dítě úplně tak dobře není. Představa, že jeden člověk má zvládat 25 dětí v kolektivu plus dítě s postižením...nevím.*

Velký nedostatek učitelky cítily v malé kvalifikaci pro práci se zdravotně postiženými dětmi a v absenci zkušeností. *Já teda nejsem příznivcem té inkluze, protože dost dobře s ní nemám zkušenost osobní. Bylo by to pro mě nový, musela bych se s tím nějak poprat. Já si dokážu představit ledascos, spíš měla problém s tím, že bych se s ním třeba nedomluvila. Já bych strašně chtěla umět znakovou řeč. To by mě třeba bavilo...ale takhle si to nedovedu představit. Neuměla bych s tím dítětem ani já manipulovat ani já sama, protože jsem nikdy nebyla na praxi v Arpidě, nikdy jsem s tím dítětem neměla ani hodinu sama. U tohodletoho chlapečka, no tam bylo strašně těžký pro mě, že nejsem úplně speciální pedagog, mám sice vejšku, ale nemám asi úplně to, co bych měla mít, když tak pracuju s takovým chlapečkem. Spíš z tohohle důvodu kompetence, protože víím, že vlastně kvůli těmhle dětem museli jezdit na vysoký školy, mají speciální pedagogiky. Nedalo by se to ani zvládnout vzděláním, my třeba*

máme, když mám státnice ze specky a něco o tom vím, ale devadesát procent těch učitelek má střední pedárnu před 89. rokem, a to by takhle nemohlo bejt.

Velké obavy vyvstávaly především ve zvládnutí mentálně postižených dětí. Ale co se týče, těch mentálních postižení, bude pro to dítě přínos a toť je otázka. Odsud posud, to je právě ono, tam kde je to těžší psychický onemocnění, tak tam je to hodně náročný a svým způsobem je to na úkor i těch ostatních. Neříkám vady jako tělesný a smyslový, protože to dítě spolupracuje a činí se a je to o něčem jiným, tam jde spíš o tu mobilitu a to je naprosto o něčem jiným. Mentální je velkej problém. Ona byla naprosto nepředvídatelná, vzala kostku a prostě jí hodila, nevěděla jsem, co to dítě udělá.

Náročná a pro některé až nepředstavitelná byla organizace, chod a kvalita činností, tak aby byl naplněn vzdělávací plán. Skloubit ostatní děti a toho postiženého kluka, když jsme něco dělali, tak jsem si k němu musela sednout a musela jsem se mu věnovat, a pak ty ostatní děti, potřebovaly taky tu péči, ale já jsem od toho kluka nemohla odejít. Nedokážu si představit, že bych měla vzdělávat to dítě a vzdělávat k tomu ještě ty ostatní děti, nevím, nedovedu si ani organizačně představit. Taky je taky fakt, aby ta učitelka odhadla, že to zvládne. Že jí to nepřestane bavit a do toho dítěte bude pořád vkládat, je to složitější a pracnější. Je fakt, že s touhle třídou je pořád, co dělat, protože máš pořád strach aby se jim něco nestalo a předpokládám, že bych víc byla upjatá k tomu postiženému dítěti. A zase bych nechtěla, abych se věnovala jednomu dítěti na úkor těch ostatních. Já tady nějakou funkci mám. A musím ji s nima plnit, aby to k něčemu bylo. Ne, že bych ty děti chtěla nějakým způsobem odstrčit, ale oni budou odstrčený a tam se to bude pak projevovat a ukazovat se to. Je to samozřejmě práce navíc, individuální přístup k tomu tak, aby on netrpěl, aby se mu děti neposmívaly a zase ty děti, aby neviděly, tolik ten jeho handicap, brát to zase jako přirozenou záležitost.

S tím souvisela i potřeba osobního asistenta k dítěti. Musel by být k tomu dítěti asistent. Obtížný pro mě, tak bylo hrozně těžký, když tam nebyla ta asistentka, nebo když potřebovala někam odejít. Asi by se to musela řešit nějakým tím asistentem. Ale jedině za těchhle podmínek a s asistentem.

Důležitým shledávaly učitelky také pomoc ze strany města, informovanost lidí a hlavně spolupráci rodičů. *Zdravotním postižením, to je prostě společenskej problém, kterej spousta lidí nevnímá, nechce, je to pro ně moc pracný, jich se to netýká, ty lidi jsou lhostejný. Ono se hezky řekne, já jsem pro, ale jako žádná pomoc, ať už od města...by nebyla, tak to prostě pak jde na úkor toho znevýhodněnýho a jinejch dětí. Takže si myslím, že tady by ta upřímnost mezi školou a rodinou měla být naprosto stoprocentní. Jo ale je to těžký a musíte být strašně opatrná, nemůžete jim říct, co si myslíte, musíte fakt jako. Nechcete ublížit, ale musíte jim to jako nějak říct.*

V neposlední řadě si učitelky dělaly starosti s utvořením třídního klimatu tak, aby bylo dítě dobře přijato a samo se cítilo dobře. *Horší kdyby děti nabily dojmu, že je to někdo, kdo je přehlížený a cítily, že v tý třídě je chápanej jako nějaká zátěž, to by nebyla dobrá zkušenost, bude pro to dítě přínos a toť je otázka. Třeba přijetí toho dětskýho kolektivu, jak by to dítě přijaly, i když zase tam by bylo, tak bysme mu jako učitelky připravily tu půdu. Tak to by snad mohlo bejt dobře. Zase záleží i na tom dítěti samotným, to je hlavní, ono může bejt s takovýmhle postižením a může bejt opravdu dobrý, že si dá říct, že tou povahou je klidnější, mírnější jo..i že se lepší přizpůsobí a pak je dítě, se kterým opravdu nehnete, že to je svéráz a prostě jako..nehnete s ním...*

Byly však i učitelky, které upřímě řekly, že se na inkluzi necítí. Nedovedu představit, jak bych třeba tohle zvládla. *Nevím, ale přijde mi, že jako i tak mám co dělat, abych tam ty situace ustála. Přijde mi, že člověk dělá maximum i v tý běžný skupině. Tak já jako kdybych si mohla vybrat tak radši bez inkluze. Kdyby tam měly být tři čtyři děti, který mají nějaký postižení, tak si myslím že i kdyby měli asistentku, tak že je to strašně těžký a zdlouhavý.*

Využití

Téma zdravotního postižení učitelky běžně do třídního vzdělávacího programu nevkládaly, pouze jedna učitelka zmínila, že se tohoto tématu okrajově dotýká v oblasti smyslů. *Máme, o smyslech, já a moje tělo, takže tam se toho taky dotýkáme. Hrajeme si na slepce, zavážeme si oči. Já jsem ťukala dřív kama, jako na přechodu pro chodce, když semafor ťuká pomalu tak ti chodci nemůžou jít, když rychle tak můžou jít.*

Ostatním učitelkám by nedělalo problém toto téma běžně zařadit a s dětmi o odlišnostech mluvit. *Běžně klidně. Určitě.*

Učitelky jednají převážně podle situace, když mají dítě s nějakým postižením, seznamují se s tím, co to obnáší. *A vysvětlily jsme, že jako některý děti nosí brýlky, když hůř vidí. Tak že E. má ty naslouchátka, tak neslyší a když je má, tak hezky slyší. Tak jsme je seznámili, proč v těch ouškách má to, co má a děti jí berou úplně normálně. Hned v září, a bylo to něco neobvyklého, tak jsme si to prostě jako když jsme se seznamovali s novějma kamarádama, tak jsme si to v kroužku řekli, že P. prostě má takovou zvláštnost, takže to dětem ukázal a absolutně bez problému. Řekli jsme si akorát, že Š. slyší jenom na to jedno ouško a aby se vědělo, prostě že z té strany uslyší určitě a z té druhý strany ne a vůbec jsme to nemuseli řešit.*

Některé učitelky se setkávají se zdravotně a mentálně postiženými na při různých událostech či běžně na ulici a následně si o tom povídají. *Tak se s nimi setkáváme v Malém divadle, když jdeme do malého divadla, tak většinou tam sedí v první řadě vozíčkáři z Arpidy. Jdeme přes město ulicí nějakou a potkáme tam třeba nějakého člověka. Takže já to jako těm dětem vysvětlím, co a jak, proč...Takže to vlastně pak ty děti prakticky vidí ano, takže zase na toto téma se taky vlastně taky jako dostane. Takže spíš při takovýchle případech, když se jako setkáme...*

Učitelky se také zapojují se do charitativních akcí jako je vánoční jarmark či sběr víček pro různě postižené děti, tím se také děti dovídají o různých postiženích. *Sbíráme ve třídě víčka na dítě po mozkový obrně, takže tam vidí tu jeho fotku děti.. a ví že se to na něj sbírá. Před Vánocema bych chtěla udělat jarmark a chtěla bych to dát na Bazalku nebo někam, dát to nějakému dítěti, ty peníze z toho.*

Jedna mladá respondentka plánuje s dětmi návštěvu centra pro rehabilitaci osob se zdravotním postižením. *S dětma bysme se šli podívat do Arpidy, s tí, že prostě všechny děti nejsou stejny aby poznaly, že to není zadarmo to zdraví, že prostě i děti stejně starý můžou mít nějaký postižení.*

Postoj dětí

Podle učitelek přistupují děti k postiženým přirozeně, jsou empatické a rády jim pomáhají. *Oni to neřeší, ani mezi sebou ani jakoby sami, když na to nikdo nepoukazuje, a neříká je to jiný. Děti ho milovaly a on miloval děti. No a zajímavý pro mě bylo strašně to, že si toho ty děti prostě jako vůbec nevšímaly. Děti ho braly, chtěly mu všichni pomáhat, sice tu měl asistentku, ale jakmile potřeboval zavázat tkaničku nebo něco, tak se hrnuly ostatní děti. V. jim tehdy vysvětlila, že jsou nemocní. Oni hned ví, to když se řekne nemocní, tak to oni to já byl taky, protože nemoc je pro ně známé téma a v tu ránu je to vysvětleno. Jsou v klidu a chápou, protože všichni ví, že všem bylo špatně a všichni tu zkušenost mají, proto na ně pohlíží se soucitem, uznáním a pochopením. Nemají sklony jako někoho brát, že by se někomu uchechtávaly, nebo to braly jako nějakou pohanu, že se někomu něco takovédleho přihodí. Není v tom žádný, že by se distancovaly, nebo od nich chtěly couvat.*

Mnozí mají postižené sourozence, je to pro ně zcela samozřejmé a bezprostředně je přijímají. *Má tu Elu, ale ví, jak na ní. Ona tím, jak je hodně inteligentní, tak ví, že ta Elinka potřebuje prostě asi trošku víc vysvětlovat, potřebuje jako jemnějc. A je krásný ji vidět v tý šatně, jak se k tý starší chová. A nepotřebujou jí to rodiče vysvětlovat. Ona to prostě ví, a má ji ráda, takovou, jaká je.*

Některé učitelky měly zkušenost, že děti byly překvapené, nebo zaražené, měly různé otázky, ale po vysvětlení se přestaly podívat. *Řada dětí, tak jako ustrašeně na ně pohlíží, neví prostě, jestli se mu něco neděje, spíš bych řekla, jak to pro ně není běžná zkušenost, tak jsou spíš trochu vyplašený, jestli ten kamarád na tom vozíčku nestrádá, jestli mu není špatně nebo takhle. Přišel se zeptat, kdy už mu konečně ty prsty dorostou...takže pořád mu tu ruku prohlížel...jedna holčička měla strach, jak bude jezdit na tříkolce... ještě jim bylo divný, že když má prstový rukavice, že je má prázdný... co bude jako mít v těch dvou prstech...to je zajímalo nejvíc. Ve chvíli kdy jim to vysvětlíte, co se děje, proč se to děje, že ten má modré oči, ten je má hnědý a ten má žlutý vlasy a ten má kochleární implantát, hotovo prostě.*

Pro děti bylo nepochopitelné z jakého důvodu se zlobí jejich mentálně postižený spolužák. *Výbuchy vzteku agrese byly zoufalý a teďka v osmadvaceti dětech máte jedno takhle prostě moc, tak to máte strach, že pobije všechny ty ostatní děti a děti tomu nerozuměly, nechápaly proč on se najednou vzteká, tam to úplně nebylo dobrý.*

Přínos pro děti

Všechny učitelky viděly na začleňování dětí se zdravotním postižením a seznamování dětí s jejich problémy pozitivní faktory od empatie přes toleranci a trpělivost po ocenění druhých. *Vychovávaly k té ohleduplnosti a k tomu, aby se k sobě navzájem chovaly slušně a pomáhaly si. Jako prostě tato sociální stránka jako je strašně důležitá. Že prostě všechny děti nejsou stejné aby poznaly, že to není zadarmo to zdraví, že prostě i děti stejně starý můžou mít nějaký postižení. Mít ty lidi rádi, takový jaký jsou a ne po nich chtít něco, co v životě nemůžou bejt, ale pomáhat jim k tomu, aby se oni cejtili dobře i s tím, jaký jsou. děti poznaly, že kamarád třeba má jiné potřeby, že se s ním musí jinak pracovat a učily by se třeba té trpělivosti. Vžít se vždycky do toho druhého. Bylo dobrý, když nějaký dítě mělo třeba ten pracovní list hotovej, tak jsem mu řekla, ať si sedne k V. a ať to s ním konzultuje.*

Shrnutí

Učitelky mají s tématem zdravotního postižení zkušenosti, s dětmi o něm mluví a mnohé mají integrované děti ve třídě. Pro přehlednost k jakým obecným tématům jsme došli jsem zvolila tabulku.

Tabulka 1: Zdravotní postižení

okruhy	Obecná témata
Zkušenosti	Tělesně postižení; Smyslově postižení; Mentálně postižení
Postoje	Potřeba začleňování; Nerozhodnost; Nezačleňování; Dvě strany mince pro učitelky
Obtíže a obavy	Počty dětí ve třídě; Nekvalifikovanost učitelky; Zvládání mentálně postižených dětí; Organizace, chod a kvalita činností; Osobní asistent; Pomoc a informovanost mimo MŠ; Třídní klima
Využití v MŠ	Smyslové hry; Situační využití; Setkávání s postiženými

Přijímání témat dětmi	Přirozené přijetí; Empatie; Zkušenost z rodiny; Převapení; Bojácnost
Přínos pro děti	Zádoucí společenské hodnoty - tolerance apod.

2.3.2 Etnické rozdíly

V této části se nejdříve podíváme na všeobecné zkušenosti a postoje učitelek, postupně se dostaneme ke třem nejvíce zmiňovaným skupinám, první představují Vietnamci, druhou Romové a poslední syrští uprchlíci. U těchto tří skupin se vždy soustředíme na zkušenosti postoje a obavy učitelek směřující k dané skupině, abychom mohly plynule navazovat.

Zkušenosti postoje a obavy

Všechny učitelky měly za svou dlouhou či krátkou praxi dítě z jiného etnika či jiné kultury. Nejvíce měly zkušenosti s Vietnamci a Romy. V menší míře se setkaly s dětmi z Ruska, Arábie, Rumunska, Ukrajiny a Afriky. *Já tady mám Vietnamce, mám tady L. a žádnéj problém. Nic vůbec. Měli jsme spíš Cikány a teď tam ve druhý třídě byl Vietnameček. Co se týče romských dětí, měla jsem léta letoucí vždycky nějaký romský dítě. Mám, tu holčičku její tatínek je muslim. Mám zastoupení hodně etnik, nejen Vietnamce, ale hodně dětí z Ukrajiny vlastně pravidelně. Měli jsme tu kluka z Rumunska loni ve školce. Tak měli jsme tu holčičku, která měla maminku normálně Česku a tatínek byl z Afriky. Takže měla tmavou pleť, kudrnatý vlasy. Takže je tam vidět ten temperament, že je tam jiný. Vietnamečku jsme tu měli. To si taky ještě vzpomínám, to fungovalo velice dobře.*

Učitelky nedělaly mezi dětmi rozdíly na základě barvy pleti či jiné kultury. *Mě to je jedno, jaký to dítě je, hlavně, abych mu rozuměla. Ta země je tady a je velká pro všechny. Tak to já zase neberu, jestli to je Číňan, Japonec nebo Syřan, to je jako jedno. Mezi všema národnostma se najdou i zlí lidi, ať jsou černý, žlutý nebo indiáni prostě, že takhle to na světě je. Ale ty rozdíly jsou úplně samozřejmý a jsou to krásný. Já myslím, že je to zase, co rodina, to jinak no. To samý děti z tý Ukrajiny a Ruska jako ty děti jsou jako ty naše, tam není nějaký moc velkej kulturní rozdíl*

1. Vietnamské etnikum

Zkušenosti a postoje

Ty učitelky, které měly děti z vietnamské rodiny, o nich mluvily jako o slušných, pozorných, přizpůsobivých a do kolektivu se dobře začleňujících. A s rodiči neměly téměř žádné problémy. *Z té Asie, to jsou úplně bezproblémové děti, to je úplně v pohodě s nima i s rodičema. Děti se snaží, rodiče jsou strašně ochotný snaživý, slušný jo, není problém. Vietnamečku jsme tu měli. To si taky ještě vzpomínám, to fungovalo velice dobře. Tam byla vidět vysloveně od rodičů nebo od maminky...maminka byla Češka a tatínek Vietnamec, a od tatky byla vidět veliká ctižádost. No ale, hrozně vstřícný, snaživý, přizpůsobivý, neskutečně. Ten kluk se fakt strašně snaží. Rodiče skvělí, skvělá domluv.*

U této menšiny neměly učitelky téměř, žádné problémy nebo obavy. Jediné co se vyskytlo, byla jazyková bariéra, kdy zpočátku dítě špatně komunikovalo, ale i přesto se dobře začlenilo. *Byla teda komunikační bariéra teda, nerozuměl vlastně nic. Přišel někdy ve třech letech a i do zaběhnutýho kolektivu na konci školního roku. On se krásně začlení, sice třeba všemu nerozumí, ale chce všechno dělat...Horší to bylo s rodiči, kteří potřebovali občas tlumočnicka, a jedna učitelka si nebyla jistá, kdo je vlastně otcem dítěte, protože bylo běžné, že se ve vyzvedávání různě střídali strýčkové. Rodiče mluví hůř česky. A jeho rodiče, to jsme ani nepochopili, kdo je jeho otec, kdo je jeho strýc, protože mě to přijde, že oni žijí v takové jako komunitě, e tam jsou strejdové, tety, máma, táta. Mluvčího, který jediný uměl česky, přišla maminka, nerozuměla, co po ní vůbec chceme a ten druhý pán, to byl asi tatínek, tak přišel tenhle mluvčí a tomu jsme to vysvětlili. A on jim to pak vysvětlil, aby věděli, co bychom potřebovali.*

Menší kulturní rozdíly byly pak vidět ve stravování a v jiném denním režimu a s ním spojená únava dítěte při činnostech. *Je to trašně rozdílný, jak žijou jinak, protože oni chodí strašně pozdě spát. On na vycházce už usíná, on mi spal u oběda na rameni...zapadlej v talíři. Nebyl zvyklej brzo vstávat do školy...takhe to má ta rodina nastavený no. Mají jiný stravovací návyky. Třeba čochku nechtěl, a když byla rýže, tak to do sebe tlačil.*

2. Romské etnikum

Zkušenosti a postoje a obavy

Názor se rozcházel v případě Romů. Některé paní učitelky měly špatné osobní zkušenosti se soužitím s Romy. Ve školce měly problémové rodiče, zároveň znaly i slušné občany této menšiny a neměly, tak jeden zarytý názor. Spíše přihlížely na individualitu jedinců. *S těma Cikánkama s těma jsme měli trošku problémy. Romů se bojím, nosím kvůli nim pepřák. Ty malý děti, ty člověk tak nějak prostě zmákne, nějak to vysvětlí, udělá to. Další cikánečky dvě holčičky a ty byly docela dobře vedený, s těma nebyl jakoby žádný problém, holky si s nima taky hrály a i s tou mámou to docela šlo. Paradoxně všichni říkají, že když to Rómský dítě do školky dochází, tak problémový není. Nikdy velký problémy nebyly.*

Učitelky kritizovaly především velmi liberální až volný přístup rodičů k výchově dětí s vysokým temperamentem, což vedlo k nedodržování pravidel ze strany dětí. *Byl těžko zvladatelný. Ty děti jsou nevedený, nevím, jestli je to tou národností. Měli jsme je jako malinkatý tříletý...Chodily s plenama, za druhý chodily s dudlíkama a taková ta rozeřvanost. Tak když přišla, nějaký pravidla nebo něco, nebo vůbec. Tady jsem si lehla, tady jsem si sedla. „Co, to mi dej, ty nemáš rohlík?“ K obědu dostala polívku K. se jmenovala, a když snědla polívku, tak jsme ji dali druhý jídlo a ona „Už zase mám jíst?“ „A co ti doma mamka vaří?“ „No rohlíky“. Problémem byla i slabá spolupráce rodičů s MŠ. Placení, neplatili školku, horko těžko jsme to z nich pak dostávali. Oni neřeší, jestli má dítě zaplacený kroužek, ale ať je šťastný. U nás kradli Cikáni, ale ne ti, co chodili do školky. Vždycky to někdo obcíhnul a třeba peněženky, kabelky, oblečení jo, že i to se stalo, a proto jsme pak dali ty bzučáky a od té doby je klid. Jinak to nejde ono to není jenom kvůli Cikánům, ale i kvůli bílým, ty taky kradou, že jo.*

Na druhé straně byly učitelky, které měly s Romy pozitivní zkušenosti nebo neutrální, považují je za více temperamentní, ale přizpůsobivé, mající vlastní kulturu, kterou bychom měly respektovat. *Oni jsou prostě, oni mají tu svoji mentalitu, tu svoji kulturu a měli bysme jim to nechat, protože to je znásilňování. To je přeonakování na naši kulturu, to prostě oni to mají v sobě geneticky to nejde prostě změnit. Jako jsou jiný, jiná výchova, jinak prožívají slavnosti, spoustu věcí neřeší, ale problémy ne.*

On je teda musím říct jako moc slušnej, je vidět, že tam ta mentalita jako je, takovej ten temperament, ale zase říkám jo, je to dítě, který pomůže. Třeba mě pomůže v hloupostech, upadne mi tužka, deset dětí ji přejde a on je jedinej, kdo mi ji podá. V klidu úplně, nemám s ním problém, ani teda s nikým, kdo pro něj chodí. Jsou to lidi jako my, takže tam prostě nemůžete dělat výjimku, ba naopak mají stejný práva, stejný povinnost. Cikánský děti, to tak mají, že jsou nabitý, zabytý, mají to jinak, ale je to v pořádku, že jo, já nemám problém. Ale jako kluk teda je čistej, najedenej, to co platit mají zaplatí, takže to nemůžu říct. I se zdá vychovanej, pozdraví, poděkuje, vohne se, když po něm něco chcete, takže jako docela dobrý. Když k tomu člověku přistupujete normálně lidsky, tak jsem zatím měla spolupráci perfektní. Měla jsem cikánský dětičky, ale to jsou zlatíčka, to jsou takový pusinky. Klidný, hodný zase extrém proti tomu, co se měla tuhle K. Tak ty jsou zase takový, mouchy snězte si mě. Člověk opravdu nemůže ovlivnit, ale rodiče se starají, děti jsou čistý úplně fakt jako.

Oproti zkušenosti prvních učitelek tyto rodiče se snažili vše platit a spolupracovat s mateřskou školou. *Já říkám je to na domluvě. Měla jsem maminku samoživitelku a ta vždycky, když dostala podporu, tak přišla a říkala: „Paní učitelko, jdu zaplatit všechno, chci to mít v pořádku.“ Takže zaplatila mi všechny divadla, co bylo za ten měsíc a bylo vidět, že je ráda, že to má všechno v pořádku a myslím si, že jak cítí tihle lidi, že se nad nima někdo povyšuje, tak je to špatně, taková ta rovnost, myslím si, že oni mají negativní zkušenost v tomhleto, proto si myslím, že jsou na to hodně citlivý. Babička s dědou, tak jako respektujou naše pravidla, neptají se, ale jako když se něco potřebuje, tak plněj pravidla školky, žádněj problém.*

Jedna učitelka zmiňovala, proč jsou s Romy zřejmě obtíže v soužití. *Myslím si, že tam je zakopanej pes v tom, že nedělaj, nebo že využívaj těch sociálních dávek. Tak je zkazila společnost, oni by takový nebyli. Já když jsem byla malá, tak všichni tyhleti Cikáni, a měla jsem jich ve třídě, byli to moji spolužáci. Nebyl problém, když chodili do práce tak mamky byly uklízečky nebo tátové chodili někam do fabriky, ale prostě makali. A děti byly úplně normální, úplně v pohodě. Nikdo neřešil prostě.*

3. Muslimové a syrští uprchlíci

Zkušenosti, postoje a obavy

Dostaly jsme se také k aktuálnímu a všude probíranému tématu Syrských uprchlíků. Ptala jsem se učitelek, jak toto téma vnímají a jak by reagovaly na případné přijímání syrských dětí do MŠ. Co se týče dětí, tam opět učitelky nedělaly rozdíly, nevěděly sice, jak by se dorozuměly, ale byla pro ně stěžejní spolupráce a kladný vztah dítěte k ostatním dětem a k nim samotným. *Ale to, jestli je to syrský dítě nebo jestli je cikánský dítě nebo vietnamský je mi úplně jedno, pokud to dítě mi půjde zpracovat. Pokud to dítě bude ráno tady, tak budu jenom ráda, že tady je. Pokud tady bude spokojený, bude se umět chovat k ostatním a budu vidět, že prostě cítí to, že to tady je pěkný, že ho mám ráda, tím bude ono mít rádo mě a i ostatní tak nevidím problém, proč by ty děti tady být nemohly. Jo, úplně v pohodě. Nevím, jestli by to kousli teda jako rodiče, ale jako nemám s tím problém. Mě to je jedno, jaký to dítě je, hlavně, abych mu rozuměla, to asi by byl největší problém. Ale jako, tak to já zase neberu, jestli to je Číňan, Japonec nebo Syřan, to je jako jedno.*

Nemůžeme však přehlédnout obavy, které se mezi lidmi šíří, a které možná i vycházejí z nejistoty a nedůvěry k odlišné kulturní mentalitě, zvykům a náboženství, které uznává. Nejvíce negativně vnímaly učitelky nepřizpůsobivost jiné kultury vůči té naší, do které přicházejí a nízké postavení ženy v jejich společnosti. *Já bych s tím měla trošku problém, protože to je úplně jiná povaha, jinej natural. Prostě ta hierarchie, jak je tam postavená, jdu já a vy až za mnou, tak to se mi nelíbí, je to ponížení tý ženy. Oni sem jdou dobrovolně, chtějí sem, tak to musí přijmout. Ale oni se nebudou chtít učit ani česky a budou chtít dělat a mít svoji víru. A bude jim naše víra špatně, jak to dopadne? Oni už teď nechtějí přijímat naše podmínky, no tak jak to půjde dál. Nevím prostě jako, tam to je tisíce otázek prostě, co z toho bude. Možná to náboženství. To taky člověk neví, sám tomu pořádně nerozumí a jako vyhovět všem požadavkům, těžko říct. Přeci jenom mentalita je to úplně jiná. To je těžký. Já si myslím, že všechny národy patří mezi sebe. Že v Evropě oni tady nebudou umět žít. Což o to dítě mi tolik, jako nemám strach, jako o přístup těch chlapů. Protože přece jenom mentalita je to úplně jiná a jako, ženský pokolení je prostě pro ně nijaký. Takže si ani nedovedu představit, že bych měla fungovat jako nějaký rovnocenný člověk vůči někomu, kdo to takhle prostě nemá.*

Zároveň však byly učitelky empatické a měly pochopení pro lidi v nouzi. *Já kdybych bydlela v jiném státě, tak taky jedu to svým, takže je to úplně normální. Kdyby mě strčili do Ruska, abych byla pravoslavná, nebo já nevím Alláha, jako asi ne. Já bych byla ráda, kdyby se měli všichni dobře. Ale mě by taky nebavilo, kdybych se měla přestěhovat někam jinam, a taky nevím, jestli bych chtěla.*

Jedna učitelka měla ve třídě holčičku, jejíž otec byl muslim a mamá Češka, neshledávala, téměř žádné rozdíly a problémy, rodiče byli velmi ochotní, snaživý. Pouze ve stravě se lišili, doma nejedli vepřové maso, ale ve školce měla jíst vše. *Fakt je, že ve stravě je trochu rozdíl, ale bylo mi řečeno, že jí všechno, že třeba doma vepřový nevaří, ale že může cokoliv a holčička jí na co má chuť, takže nejsou tam nějaký striktní. Vybrali si tuhle školku, protože chtěli přímo waldorfský prvky, kupovali si tady kvůli tomu byt, aby se sem dostali a spolupráce perfektní.*

Využití tématu etnických rozdílů v MŠ

V případě etnických či kulturních rozdílů dětí ve třídě na tyto odlišnosti některé učitelky nechtěly upozorňovat a zbytečně je dětem předsouvat, protože samy děti na to více méně nepoukazyvaly. *Ne, protože možná právě ne, aby ty děti tam neviděly ten rozdíl, aby to dítě přijaly jako každý jiný. Nemáme vyloženě jako etnický rozdíly. Co se týče romských dětí nebo tohleto tak jako ne. Já jsem si říkala, proč bych na to nějak upozorňovala. Děti si to neuvědomujou, to dospělej dělá, podle mého názoru.*

Pak byly učitelky, které se tolik neobávaly, že by v dětech vyvolaly negativní zájem. Představovaly si tak, v čem mají děti jinou kulturu. Jedna respondentka se domluvila s rodiči jiné národnosti či etnika, že mohou přijít představit svou kulturu, prostřednictvím pohádky, písničky či ochutnávky jídla. *No, s tom rómskou, jo, říkali jsme si, že mají jiný zvyky a že mají jiný oslavy a tak. Jde to zařazovat, jde to přizpůsobit kdykoli, jakkoli. Tak kdyby tu ty děti byli, tak bych to tam dala. S maminkou těch dětí uděláme takový malý setkání, třeba jsem jí poprosila, aby přišla a třeba nám v ruštině zazpívala písničku nebo přečetla krátkou pohádku, aby děti slyšely, jak ten jazyk zní od toho rodilýho Rusa, a to samý i ty Vietnamci nám můžou předvést nebo Němec, to jsme taky měly, německýho kluka. Třeba přinesou i ochutnat něco, co se u nich vaří, nějakou specialitu místní nebo hračku, nebo co je pro tu národnost typické, co my nemáme, tak úplně obvykle. Posílí pozice toho jejich dítěte, protože maminka tam je a všichni*

zírají, jak ta maminka mluví, zpívá. To ona měla takový ty bábušky svoje a víceméně, co jsem si já dotáhla a sehnala, zjistila tak jako to Rusko a kulturu, že to je takovej jazyk, kterej není moc slyšet, angličtinu slyšely, ale ruštinu nic moc. Tak jsem někde stáhla nějakou ruskou pohádku, tak jsme si pouštěli a pak jsme si o ní vyprávěli.

Všechny učitelky však zařazovaly všeobecné téma kulturních a etnických rozdílů do třídního vzdělávacího programu, ve kterém se odrážela oblast dítě a svět z rámcového vzdělávacího programu. *Blok dítě a svět, další na jaře, kultury. Pak mám třídní vzdělávací program, tady mám dům, kde bydlím, město kde žiji, no a to se propojuje všechno a ještě mám, jedeme do cizích krajů. Vyloženě, co se týče barvy pleti, tak jako jenom tahle. O tom, že někdo takovou pleť a někdo žije tam někdo jinde. Takhle na to téma. Měli jsme téma Náš svět, tak jsem si právě povídali o jinejch kulturách, jinech zemích, národnostech a rasách. Dítě a svět. A my máme planeta Země. Máme tady Je nám dobře na světě a tam máme i jiný, jakože třeba Indiány...civilizace, jiný rasy... To máme o kontinentech, a kde jsou černoši, kde asi bydlí a proč jsou teda takový. Vždycky máme téma, nějaký blok, kde cestujeme po celým světě, takže máme připravený programy, že ty děti se seznamují s kulturami, takže to máme kolem toho dne dětí, že si říkáme ty děti v různých částech světa a propojíme to zase s písničkama, s Eskymáckou písničkou a o Indiánech a černošci a právě na tohle je perfektní. Sluchový hry, kdy to byl pozdrav v několika těch jazycích nahraných a děti podle toho pozdravu přebíhaly k těm vlajkám.*

Postoje dětí

Když probíraly učitelky s dětmi kulturní rozdíly, tak o to děti jevily velký zájem. *To děti moc baví. Rádi kreslej černoušky, a vyráběj, to je docela baví, holčičky jsou takový zručnější, tak jako rádi vyráběj, to je baví, dělat z vlny kudrnatý vlasy, a takový, že je to takový neobvyklý, takže to bych řekla, že to je baví a mají ty vědomosti utříděný. Je to baví, rádi se dovídají, jak je to jinde vlajky, to máte zajímavý, jak jsou předškoláci, tak je to úžasný, tyhle věci je strašně zajímaví. Je hrozně baví, když jsou to předškoláci, vlajky těch jiných států, je baví ty řeči.*

Podle učitelek se děti nijak zvlášť nepozastavovaly nad odlišnostmi dítěte z jiného etnika či národnosti. *Nad tímhle se oni třeba vůbec nepozastavovaly, že má jinou barvu pleti. Podle mě ty děti ty rozdíly nedělají, když vidí, že mluví česky,*

že je normální, takže nekoukají, jestli je fakt jiný. Vůbec jsem se nesetkala, že by nějak naráželi na to, že mluví jinou řečí nebo vůbec, oni si rozumí a to je důležité. Oni ho přijaly bez problémů, i když neuměl mluvit, tak ty děti se nějak dorozumí, vid' a ty si myslím, že ho přijmuly není problém vůbec žádnéj u dětí vůbec, že by ho nějak odstrkovali to vůbec. Děti ho ale dobře přijaly. Děti je přijímají úplně normálně, vůbec u těch malých dětí mi přijde, že nějaká etnická odlišnost nebo nějaký rozdíl, že to snad ani nevnímají, vidí kamaráda kohokoliv jinýho vedle sebe.

Občas se objevila zmínka o barvě pleti a odlišnosti u kamaráda, ale bylo to považováno spíše za atraktivní. Když jsem tam měla černouška děti byly úplně nadšený, když ho našly v katalogu hraček, kde bylo jako taky miminko černoušek. Byly úplně nadšený, že mu můžu ukázat, že ho našly, ted' jsem si říkala no prostě úplně úžasný. Jestli máte rohy fousy nebo cokoli, jestli mluvíte čínsky, prostě to je jedno. Ted' u toho R. právě tam tede jako právě děti poukázaly, že on je jinej, jakože Cikán, Rom a ty různí etnika tam zmínili. Oni na něj samozřejmě upozornily, ale jelikož se s tím setkávaj dnes a denně, takže to prostě nebylo nic novýho. Spíš jako říkaly, že potkaly černocho a že teda má tu kůži. Třeba při řízený, jako že se o něj chtěly až moc starat a tak. Je hodně oblíbenej. Děti mají velkou radost, když něco řekne, že umí mluvit. Měly tendenci za něj všechno dělat, protože si myslely, že když jako nerozumí, tak se neumí ani svlíknout.

V jednom případě došlo na to, že děti měli z domova naučeno, že Romové kradou a jsou zlý, což učitelka následně dětem objasnila. No oni samozřejmě upozorňovali, hned, jak jsou samozřejmě naučený, že cikáni jsou všichni zlí, kradou a tohle to. Takže ano, já jsem jim osvětlila, že je to pravda, ale že stejně je to u bílejš prostě jo..že mezi všema národnostmama se najou i zlí lidi, ať jsou černý, žlutý nebo indiáni prostě, že takhle to na světě je. Že nemůžou odsoudit člověka jenom proto, že má jinou barvu kůže, že je zlej, nebo že krade, že zabíjí...protože to oni všechno znají ze zpráv a takhle. Takže to jsem si takhle povyprávěli.

Přínos pro děti

Celkový přínos viděly učitelky v tom, že budou děti tolerantní vůči odlišnostem a nebudou vznikat zbytečná nedorozumění. *Měly by se seznamovat s tím, že jsou i jiní lidi. Protože když je dítě zvyklý jenom na český na bílý děti a přijde potom někde do společnosti a byl by tam třeba černoušek malej, tak aby neříkal, já ten je divnej, ten je jinej. Takže si myslím, že by s tím měly být určitě seznámený, že je to úplně normální a že každý dítě může být vlastně nějaký. V ČB se potkávají s hodně lidma každé den, takže si myslím, že by to bylo dobrý s nima o tom mluvit, navíc je to i pro ně zdroj poznání a rozšíření obzorů jo, protože si ukazujeme na mapě světa, od kud jsou, kde je ten Vietnam, Čína, Ukrajina to Rusko a tak, i ta řeč je zajímavá. To, že nejsou všichni stejný, že svět je různorodej, že nemusí mít strach z cizích etnik, tolerance, respekt, soužití ve skupině. Myslím, že kord pro děti, co žijou jinde a přijdou do českýho prostředí, tak můžou nabídnout, zase něco jinýho, je to rozdíl, když se ty děti narodí tady.*

A stejně tak považovaly za přínosné, aby děti z jiných etnik navštěvovaly mateřské školy, neboť tento věk je ideální pro utváření sociálních vazeb mezi vrstevníky a děti vnímají odlišnosti přirozeně, na rozdíl od dospělých a dětí starších, které již mají převzaté předsudky z domova. *Myslím si, že je důležitý, aby do těch zařízení chodily, protože tam přichází do styku s ostatníma dětma, nejsou jen v té rodině, v které žijou a jsou tam i cizí děti a to si myslím, že je hodně přínosné. Mám takový názor, aby chodily, aby se začlenily, oni se stejně nikdy nezačlení, oni mají tu svoji mentalitu, tu svoji kulturu a měli bysme jim to nechat.*

Shrnutí

V této části jsme se soustředily především na tři skupiny (Vietnamce, Romy a syrské uprchlíky) a s nimi spojené zkušenosti postoje a obavy učitelek, zde je společné shrnutí témat, která se zde objevovala.

Tabulka 2: Etnické rozdíly

Okruhy	Obecná témata
Zkušenosti	Vietnamci; Romové; Rusové; Arabové; Rumuni; Ukrajinci; Afričané
Postoje	Pozitivní vnímání Vietnamců, Rozporuplné vnímání Romů, Rovnost v přijímání dětí, Jedinečnost kultury; Strach z kultury nevážící si ženy; Soucítění s uprchlíky; Pozitivní vnímání muslimů
Obtíže a obavy	Jazyková bariéra, jiné stravování, odlišné způsoby chování, jiné zvyky, nedostatečná výchova romských dětí; Špatná spolupráce rodičů s MŠ; Nepřizpůsobivost jiné kultury většinové; Neupozorňovat děti na rozdíly
Využití v MŠ	Rodiče z jiných etnik seznamují děti s kulturou; Bloky v třídním vzdělávacím programu
přijímání témat dětmi	Atraktivita cizí kultury; Bezprostřední přijetí; Stereotypy a předsudky z rodiny;
Přínos pro děti	Žádoucí společenské hodnoty - tolerance; Začlenění jiných etnik do většinové společnosti

2.3.3 Homosexualita

Zkušenosti učitelek

Učitelky s tímto tématem od dětí spíše nesetkaly. *Já jsem se s tím jako ve školce, nesetkala.*

Pouze jedna respondentka uvedla, že když podkaly dvě lesbické ženy, tak na to dětmi reagovaly. *Jednou jsme šli po ulici s dětma, tady to bylo v Budějovicích a viděli jsme tam dvě lesbičky a takový ty kluci ty pubertáci, tak se tomu smáli.*

Některé učitelky nebo jejich kolegyně měly dítě, které vychovával homosexuální pár. *Měli jsme tu před lety dvě ženy, co spolu vychovávaly dítě. Ale já jsem ho neměla. Měli jsme tam, ale nebyli jako spolu. Měli jsme tam paní, která byla na holky a měla teda manžela hroznýho a měla přítelkyni a ta si nechala udělat dítě. Pak spolu teda žily a to dítě k nám chodilo krátce tak jenom rok, ony se asi nakonec asi rozešly a ona se odstěhovala a to jsme měly asi jako jediný. Setkali jsme se, nebylo to v mojí třídě, ale my jsme hodně napojení, protože jsou i spojovaný děti, takže rodiče znají nás a my známe je a děti a tak jako všechno dohromady. A měli jsme tady chlapečka, který měl dvě maminky. Ne ale kolegyně vedle na třídě mají. Jsou to dvě ženy, lesby.*

Jedna učitelka se domnívala, že měla v MŠ chlapečka, který byl gay. *Měla jsem tu chlapečka, kterej nevím, ale teď posledních v dvou letech. Ten si myslím, že trošičku, ale těžko říct, jak se potom orientuje.*

Postoje

Učitelky považují gaye za *nesmírně milý vstřícný, hodný a rozumí ti, příjemný, chytrý, pohodový lidi.*

Naši společnost za více tolerantní než tomu bylo dříve, připouštějí že je stále co zlepšovat v našem postoji k této menšině a také na to že předsudky tu budou neustále. *Asi si myslím, že je to lepší než dřív, ale stejně si myslím, že jsou těžko přijímaní, ale je to lepší než dřív si myslím, ale asi je ještě dost co měnit.*

Myslím si jako, že společnost, aspoň ta mladší generace, pro tu myslím, že to není žádný haló, něco hroznýho. Jsme v tohletom docela demokrati a že jsou národnosti, které jsou mnohem méně a to bych řekla, že souvisí s tím náboženství, kde je víc zakotvený to dogmatický náboženství, tak tam si myslím, že je to krutější pro ty lidi. I co se týče muslimů i křesťanů, takový ty klasický křesťanský země, třeba Polsko,

ne všichni samozřejmě, ale v takovém tom globálu, tam to mají horší. My jsme byli takový víc materialistický, Češi jsou takový víc chápejí pro něco odlišnýho, samozřejmě najdou se výjimky, ale v globálu si myslím, že jsme tolerantní. Říkám, jsme lidi a člověk si to srovná..a když se tam někdo narodí..je to neštěstí takový jakoby, pro tu rodinu, než se s tím prostě dokáže nějak sžít. Ale pak když to právě tím rozumem si vysvětlí, pochopí, tak jako zjistí, že to není žádná nemoc, nic mu nechybí...holt je jinak orientovanej. Předsudky tu pořád jsou a ty se strašně těžko vymýtí. K tomu běžnému životu patří, ale samozřejmě, vyskytne se pár jedinců, který budou tvrdit, že to je nemoc a kdesi cosi, posednutí ďáblem.

Respondentky se vyjadřovaly tolerantně. Znáám dvě bisexuálky a mě to nijak nevadí. Je to přirozený, není to žádná nemoc, je to hormonama, který jsou trošku jinačí. Pokud se mám vyjádřit jako k osatním lidem, tak jako nemám nic proti nim. Normální, ale jako úplně normální mi to nepřijde, že by to mělo být jako běžný, že by měli být všichni homosexuálové, jo jako to bych asi úplně nechtěla, aby to nevyznělo jako, že je to úplně normální, není to normální, ale když se to vymkne normě, tak to nevadí, aby nebyly najednou všichni homosexuálové všichni gayové a lesby nebo já nevím. Tak je nějaká norma, ve kterým jsme zvyklí být, žít normálně, co je jako standart. A to co je za standardem, tak holt tam je. Já teda si myslím, že to je věc těch lidí. Jsou takové věci v přírodě, jak to ty lidi cítí, hlavně když jim to vyhovuje a oni se cítí spokojeně.

Avšak i přesto že učitelky prohlásily za tolerantní objevilo se velké „ale“, které jejich výpovědi dávalo do jiného světla, a paradoxně popírala práva homosexuálů, která jsou v těchto příkladech stejná jako práva heterosexuálů. Ale nejsem třeba proto, když jsou dvě lesbičky nebo dva homosexuálové, aby se líbali na veřejnosti a dávali to nějak najevo, ale když se mají rádi, tak ať se mají rádi. Naopak si myslím, že se možná dost upozorňuje na gaye a podobný.

Někdy se objevovaly stále zažité stereotypy, např. že jeden z partnerů je více maskulinní a druhý femininní i díky tomu, že učitelky měly lesbický pár, kde jedna žena z páru byla více maskulinního vzhledu. Ta paní dělá roli tatínka. Tak jsem se ptala, jak jí jako říká, jestli tatínku? A ona, že ne, říká jí jménem, ale prostě zastává tu roli tatínka. A je pravda, že ten druhý partner, třeba ta ženská byla víc jako chlap jako kluk, takže ale myslím si, že to nedělalo, žádný problémy. Všude jsou videa, všude je prostě

všechno zženštilý. To je vidět, že ty kluci si na to strašně hrajou a pak na druhou stranu, kde je vlastně ta pravda jako jo..jestli na sebe jako chtěj upozorňovat.

Nebo že se k nim společnost staví negativně kvůli nevázanému způsobu života. Ono k tomu taky přispívá takový to nevázaný chování právě těch gayů, to je tím, že prezentují a je prezentováno, že si hrozně užívají celýho života, celýho světa a to trošku lidi štve.

Obavy a obtíže

Bez rodílu věku přiznaly, že by to pro ně bylo náročné, kdyby za nimi přišlo jejich vlastní dítě, že je homosexuálně orientované, avšak by to nakonec přijaly. *Já bych s tím asi taky měla problém, kdyby s tím kluk přišel, musela bych to přijmout a já bych to přijala, ale na takových 20% bych se s tím nechtěla smířit, ale když to dítě mám ráda a je to moje dítě, tak bych se s tím prostě smířit musela. tak by mi v první chvíli, bych asi to taky nějakou dobu musím říct. Asi by to pro mě nebylo jako, že řeknu....asi bych teda nějakéj čas potřebovala, abych se s tím vyrovnala. Není to pro mě úplně situace, kterou bych dokázala přijmout úplně beze všeho. Jako ale člověk samozřejmě pochopí a srovná. Ale asi první moment bych byla docela vedle jako rodič. já jako máma...co bych jako tomu svému dítěti udělala, to bych ho jako odehnala od sebe, kdyby jako prostě přišlo říct, že teda holce se líbí holka a klukovi kluk...určitě ne. zase byl rád, že si tu rodinu rozšíří a bude těch lidí do tý rodiny mít víc.*

Objevilo se několik názorů na výchovu dětí párem stejného pohlaví. Některé respondentky byly skeptické, obávaly se jaké následky bude tato výchova mít. Dokud nevychovávat to dítě, tak jsou si sami pro sebe. *Takže když to asi vyloženě není, že by to dítě žilo s nima, tak my to přijde, že je to úplně normální, když nějaký dva kluci bydlí spolu, nebo nějaký dvě holky. Druhá věc to dítě, jak to vezme. Strašně důležitý, jak mu vynahradit to druhé pohlaví. Pak když jsou dvě mámi, dva tátové, tak jak mu vynahradit tomu dítěti tu mámu nebo toho tátu. To tam jako musí oni nějakým způsobem. Já teda nevím, ale myslím si, že hlavně klukům třeba nestačí máma, že tam ten faktor toho táty chybí a potřebují ho. Stejně tak jako ta máma tam chybí. A nevím, co pak s tím dítětem až pak vyroste. Jak to prostě bude mít na něj dopad v dospělosti. Ale snad by neměl být problém a mělo by to být v pořádku.*

Bylo zajímavé sledovat rozpor mezi vlastním názorem jedné respondentky, ta si nebyla zcela jistá svým postojem. Na jedné straně se této výchovy obávala a nesouhlasila s umělým oplodňováním žen.. *Ale jsem jako proti a ani nevím jestli je to teda možný, ale nechtěla bych, nelíbilo by se mi, kdyby si mohly uměle děti dělat.* Zároveň však si uvědomovala, že na to nemá vyhraněný názor, důležitá pro ní byla individuální zkušenost s takovými jedinci. *Nebo mě to nevadí do té doby, kdy oni si třeba vezmou to dítě z dětskýho domova a dají mu tu lásku a dají mu ten domov, proti tomu nic nemám, určitě je tomu dítěti líp v rodině těch dvou stejnopohlavních, než v tom dětském domově. Asi kdybych znala nějaký konkrétní případ, tak bych na to měla taky jiný názor, takhle jak to vidím jenom z vnějšku, tak do toho taky nemám právo, co mluvit, protože prostě je to takový ošemetný říct ne líbí se mi to, když o tom nic nevím. Ale přitom je to vlastně dobře, že to dítě zase chtěj, dokázali by se o něj postarat a dali by mu všechno, tak je to vlastně v pořádku a není to nic proti ničemu. No takže vlastně nemám na to vlastně vyhraněný názor, když to tak slyším.*

Byly ale také ty, které na to nahlížely jako něco běžného. *Já si zase říkám, pokavaď ty dva mají bejt šťastný, a maj dát tomu dítěti to, co mu jako nedá rodina klasická, tak se tomu jako nebráním.*

Jedna mladá učitelka měla obavy, že media mohou mužům dávat špatný vzor mužství a předsouvat jim homosexuální chování v pubertě. *Může se stát, že jsou v nějakým výkyvu,. A ten kluk dneska ani pomalu nemá možnost bejt chlapeckej, takhle to беру zase já.*

Využití a vhodnost tématu

Ve svém rámcovém vzdělávací programu měly učitelky převším, co se sexuální výchovy týče, poznání svého těla a vědomí, že patří jen dítěti samotnému. *No to je právě v tom lidským těle. Tam nemám úplně tudletu sexualitu, ale mám tam spíš sexualitu o tom, že jsou určitý části těla, který může vidět mamka nebo paní doktorka, ale který se neukazují nikomu jinému, tak aby se nenechaly někde někým něco.*

Učitelky upozorňovaly na intimnost, která se sexuální výchovy týká a měla by být záležitostí především rodiny. *To jsou všechno takový témata, který je třeba, aby sis nenápadně u těch rodičů oťukala. Pokud rodiče nepřemýšlí, že by děti s tímhle*

seznamovali, tak jako ty učitelka hodně těžko. A to na těch rodičích poznáš, jestli jsou jako kreativní, jestli jsou otevření těmhle věcem, aby to dítě fakt vědělo co nejvíc, a nebo potom nemají šajna, že by to dítě o tom měli informovat, tak je hloupost do nich tady rvát něco, s čím oni si neví rady.

Ptala jsem se učitelek zda by téma homosexuality zařadily do bloků vzdělávacího programu a zda to považují za potřebné a vhodné téma do MŠ. Převážná většina učitelek nepovažovala za důležité s tímto tématem děti seznamovat, učinily by tak pouze za předpokladu, že by se naskytla situace, kdy by se děti zeptaly. Pro mě model rodiny je táta a máma, ale jako kdyby se mě na to dítě zeptalo, tak taky řeknu, že to je to možný. Kdyby něco chtělo, spíš jakoby řešit, tak se budu snažit. Je jasný, že jsou situace, kde je nutný to zařadit, ale tohle jako si nemyslím úplně. Ty děti to nepotřebuju komentovat, ony to prostě přijmou. Je potřeba komentovat, když se přijdou rovnou ptát asi, tak my to přijde, abych já „Pojďte se podívat máme tu dvě maminky... M. má dvě maminky... Tak to jako ne. Já osobně nemám vnitřní potřebu, to jako řešit s těma dětma. Je to asi úplně stejný jako s tou smrtí, když jsem se s tím nepotkala, nebudu dětem, vysvětlovat, že má rád tatínek tatínka. Protože úplně standardně normální je maminka tatínek a když se to vymkne tomuhle tomu standartu, tak to vysvětlím. K tý informovanosti já nevím, tohle musí být citem nebo situací, to přece nejde naplánovat si, čtyři roky to je přesně věk, kdy mu to musíš říct. Když bude vyspělý dítě i tříleták, a zeptá se tě na to, že viděl dvě maminky, tak mu to prostě řeknu ve třech letech, to je takový pocitově bych to dělala.

Pak byli učitelky, které se nezdráhaly a téma by klidně zmínily. Já myslím, že jo, že čím toho děti poznaj víc o tom světě, že je to dobrý, pak když půjdou na ulici, tak jim to nepřijde divný a nebudou se tomu smát. Já si myslím, že se o tom v dnešní době mluví normálně, že by to určitě vůbec nevadilo, ale zase tak letmo, jen aby bylo povědomí, a ne teď si představte, že ty dva, protože ty děti to v tý televizi vidí normálně. Vidí, i že se vedou dva kluci za ruku. Takže tak nějak normálně o tom mluvit a neříkat ne ne ne o tom se mluvit nebude. Takovej mám názor, že klidně o tom mluvit, ale zbytečně to nevyprovokovat. Jak říkám, já se ničeho nezdráhám, беру to jako součást života. Ale myslím si, že to vždycky bude pro spoustu lidí divný téma. Ale moje krédo je, že takhle to je, tak to nemá cenu zatajovat, nebo to nějak odsuzovat.

Postoj dětí a přínos pro

Učitelkám připadalo, že předškolní děti soužití homosexuálů nevnímají jako něco divného, ale spíše jako běžný fakt. *Přijde, že oni to nevidí jako mimořádnou věc, že to berou jako běžnou věc, kterou není třeba rozebírat. Ale u nás je to ve školce taky, klidně jdou spolu kluci dva, dvě holky, tam vlastně mi přijde, že zatím u tohoto tématu se nikdo nepozastavil.*

Jedné mladší učitelce se ale setalo, že chlapcům to přišlo nevšední a vtipné. *Takový ty kluci ty pubertáci, tak se tomu smáli, a že to vyzkouší a že se budou jako pusinkovat s klukama, takže spíš si z toho dělali srandu.*

Přínos pro děti

Dostaly jsme se s učitelkami k otázce, jaký přínos by mohlo mít toto téma. Většina učitelek, viděla přínos v toleranci odlišností. *No že nebudou zaskočený, kdyby to viděli pak sami, takže nebudou mít zmatek v hlavě. A když to nebudou vědět, tak nějaká xenofobie potom, kdyby se s tím setkali ve škole tak je to pro ně šok, když nebudou vědět, co to je a i zlost toho dítěte, že může být zlý na základě té nevědomosti, bude ošklivý k tomu druhému.*

Žádnou překvapivě nenapadlo, že by samo dítě mohlo potřebovat v budoucnu jistotu, že bude přijímáno, neboť může vyjít najevo, že samo je homosexuál.

Shrnutí

S tématem homosexuality se učitelky často nesetkaly, k homosexuálům jsou tolerantní, i když u některých respondentek se objevily nejrůznější obavy, v tabulce naleznete shrnutí obecných témat, ke kterým jsme došli.

Tabulka 3: Homosexualita

Okruhy	Obecná témata
Zkušenosti	Minimální zkušenosti; Výchova dětí homosexuály ; Náhodný pár; Dítě homosexuál
Postoje	Pozitivní vnímání homosexuálů; Tolerantní společnost; Přijetí s podmínkou; Sterotypy;
Obtíže a obavy	Intimnost tématu; Výchova dětí homosexuálním párem;
Využití v MŠ	Neaktuálnost tématu pro předškolní děti
Přijímání témat dětmi	Přirozenost vs. nevšednost
Přínos pro děti	Žádoucí společenské hodnoty

2.3.4 Smrt

Zkušenosti učitelek

Všechny učitelky se s tématem smrti ze strany dětí setkaly. Všechny měly podobnou zkušenost, kdy děti nepřicházely s otázkou smrti jako takové, přicházely spíše s tím, že jim umřelo zvíře, nebo se v jejich výkresech objevila smrtka z pohádky. Byly ale i situace náročnější, kdy dítě ztratilo prarodiče a dokonce i rodiče. *Se smrtí jsem se vyloženě nesetkala spíš než u lidí, tak jako u zvířat, že se děti ptají. Ale vyloženě, aby se někdo ptal, proč třeba člověk umře, to ne. Ten jeden pořád kreslit smrtku, a tak jsme to řešil. Měla jsem asi dvě třídy, kde přišly děti o rodiče, jedna holčička přišla o maminku. Pak jsem se setkala s kloučkem, který přišel o tatínka autonehodou. Já s tou smrtí jsem se teda setkala před několika lety, kdy do školky chodil šestiletý Jirka a jeho sotva tříletá ségra Verunka, jejich nejstarší brácha Filip už byl ve škole a umřel jim tatínek.*

Postoje učitelek

Většina učitelek nahlíží na smrt jako na něco, co nemusí být nutný konec. Tento postoj zaujímaly všechny mladé učitelky. Starší kolegyně se vyjadřovaly podobně a některé toto téma neměly vyřešené, nebo nad ním moc nepřemýšlely. *Je to konec něčeho a začátek něčeho jiného. A to zase nikdo neví. O čem jsem vnitřně přesvědčená já, je že odejde mi tělo. Ale to tělo tak jako...Kdo si vlastně sáhnul, na to kdo to řídí. Je to jen mozek nebo ještě jiná energie, kdo to pozná, to možná poznáme až někdy, kdo ví a jestli je to nějaký přání, který bysme chtěli a všichni bysme ho chtěli, aby to nebylo definitivní. No, já asi jo...já o tom moc nepřemýšlím...nemyslím si, že někde něco je, nebo že budu moucha třeba. Třeba budu překvapená.*

Jedné starší respondentce bylo toto téma nepříjemné. *Opravdu velmi citlivě a není mi to příjemné. Je to opravdu pro mě velmi, velmi takové téma těžké.*

Důležitým shledávaly, aby se o smrti s dítětem bavily především rodiče, pakliže se bude toto téma probírat v MŠ, měly by rodiče být informováni, aby se na to mohli sami připravit a spolupracovat. *A vždycky nejdřív mluvit s rodičema, ne se jako...já tobě zrovna někdo umřel jsem zjistila, tak já se do toho vrhnu a něco začnu, ne. Vždycky se domluvit s rodičema, jak sami to cítěj, abych pomohla něco vysvětlit, nebo ulehčit. A většinou ty rodiče jsou sami s něčím. Tatínek nám řekl, co se stalo, ale říkal ať s ní o tom nemluvíme. Je lepší, aby rodiče, tomu svému dítěti takovou pohádku četli a vysvětlili mu to. Určitě, tam si myslím, že ti hlavně by měli jako s dětmi hovořit. Přibližovat jim v rodině problémy, které nastanou.*

Shledávaly smutným, že se staří lidé opouštějí a odsouvají do domova důchodců, jedna mladší respondentka to přímo odsuzovala, starší kolegyně to též viděli jako nepříjemnou záležitost, ale našly pochopení pro lidi, kteří tak učiní z nějakého rozumného důvodu. *Strašně zazlívám těmhle lidem to, že se nechtějí na stáří postarat o svoje rodiče, protože o ně se starali celej život, takže jak jinak jim to vrátím. I když jako všichni si rozumem chtějí, dokážou zdůvodnit proč je to dobře, třeba že je tam 24 hodinová péče, že je tam lékařský dohled, že všechno tohle je jako na úrovni, a ošetřeno já si stejně myslím, že je to domácí prostředí, to co člověka drží. Pokažd' je to vysloveně rozmar, že by člověk mohl se starat a nechce, je to smutný,*

ale zase vzhledem k tomu, co nás v dnešní době prostě potkává, že se prodlužuje jako nám důchodově věk a prostě když si představíte, že člověk nějak tu existenci prostě potřebuje zajistit už zase svejm dětem, tak to vysloveně neodsuzuju. Hezký to není, ale z druhý strany si říkám, pokavaď chcete i pro toho člověka tak nějak zajistit, že dostane za včas najíst, že je umytej, že i kolem sebe má i nějaký ty lidi, tak si myslím, že úplně špatný to taky zas není, i když ty podmínky by se tam měly zlepšit.

Využití a vhodnost tématu v MŠ

Dostaly jsme se k tomu, zda je toto téma vhodné do MŠ. Většina učitelek se k probírání tématu smrti stavěla kladně. Považují smrt za součást života a děti by o ní měli být vhodnou formou seznámeny. *Mně není nepříjemnýho nic a všechno je potřeba pořešit, ale přizpůsobit to trošku tomu mozečku tomu chápání oni vlastně nemají to absolutno, oni neví, co to je, že je to už definitivní. Je to koloběh život a prostě dětem by se nemělo lhát, jsou to věci, který člověk nezmění, takže by od malička měly vědět, že to prostě tak nějak je. Určitě, protože jak říkám, smrt je přirozená a nedělat z toho prostě nějakěj humbuk. Je to součást života, je to zrod a skon. Myslím si, že děti o tom musí aspoň něco vědět. Jako proč se to děje, proč se to stává, že jsou nějaký nemoci nehody apod., ale asi víc asi nepotřebujou, že ještě na to ten rozum nemají.*

Ale přesto některé jen krátce vysvětlily a šly od tématu dál. *Tak jenom na základě tady toho zvířátka, ale opět nijak to nerozšiřuju, abych se tím nějak zaobírala, abych to nějak rozvíjela, prostě jenom vysvětlím, že když je někdo nemocný a ta nemoc je tak velká, že prostě jako se to stane, že zemře, že už jako nemůže jíst...prostě jenom nějakým krátkým způsobem, jenom těm dětem, aby to jako bylo pro ten jejich rozum pochopitelné.*

V návaznosti na to jsme se s respondentkami bavily o využití tohoto tématu v třídním vzdělávacím programu. Všechny respontenky převážně by vycházely ze situace, která by nastala. Neuchylovaly by se k vytvoření celeku, který by byl na smrt zaměřen, bylo to podle jejich názoru nesmyslné. *. Já myslím, že ne, já myslím, že jako, stačí to, když se s tím ty děti nějakým způsobem setkají ve svém životě, ale jako upozorňovat je na to, nebo mít snad nějakěj jako vyloženě tématickej celek, to bych asi*

nebrala. Když to přijde v té situaci, tak myslím, že ano, ale jinak ne. Proč sem zařazovat něco co teď tady není. Asi situačně, když samo to dítě přijde, nebo když tu máme ty zvířátka, když umře. Nedávno nám umřela rybička. Přímo tomuhle tématu se věnovat je podle mého názoru nesmysl. Ne, protože tohle to je téma který dítě, pokud to nemá v rodině nebo není v úzkým kontaktu s tím, tak se s tím neseťká. Takže bych to, kor u těch malejch, nevím jak u předškoláků, ale u těch malejch bych to nezařazovala určitě. Já myslím, že když to dítě s tím přijde samo a chce s námi komunikovat, tak určitě. Ale vysloveně tohle to téma asi nezařazovat. Ne jako na toto téma ani bych nechtěla s dětmi hovořit.

Nejčasteji se objevovala smrt v oblasti rodina, tělo a zvířata. Tak já myslím, že se toho dotýkáme v oblasti, když třeba máme tělo, jo, že říkáme, že musíme dodržovat nějaký životní styl, aby to tělo bylo zdraví. Zařazujeme, tuhle tu prevenci v rámci buď dopravní výchovy, lidskýho těla, co se může stát, nemocí a tak poučení při vycházkách, když náhodou. Zrovna nedávno...tak jsme narazili i na autonehody, a takovýchle věci...že člověk neumře jenom nemocí, nebo stářím, ale že může být tohle to. Vyprávíme třeba o rodině a ptám se dětí, kolik mají babiček a dědečků. Tak tam přijde řeč na to. V takových situacích, kdy jsme si třeba vyprávěly o zvířatech a o tom, že je třeba je chránit před vyhynutím a vlastně jim ten život taky nějak zpříjemnit, a nijak jim ho nezesnadňovat pronásledováním, a tak no a většinou se i ta řeč stočí na ty dinosaury, kde vlastně děti znají jejich kostry. No a většinou od této situace se to přineslo vlastně dál na ty lidi. U těch zvířat je to asi jednodušší, na tom to vysvětlit. Řekli jsme si, čím se to stalo. Že to teda mohla bejt přirozená smrt, nebo nějaký predátor to zvířátko zakousl, nebo že teda uhynulo tou nemocí.

Čtyři učitelky četly dětem příběhy se špatným koncem, kde postava umře. Četli jsme ten příběh (Návštěva malé smrti) a zkoušeli jsme si o tom povídat. Čtu dětem pohádku Sněhurku, která se rozplyne nad ohněm. Knížky, to jsou takový příběhy, o tom, jak děti strkaj třeba dráty do zásuvek a tak, takže tam se ta smrt objeví. O nějaký lavině, jak někoho zasypala a já čekala celou dobu, že ho vyhrabou a ono ne.

Učitelky zmiňovaly, že dodržují tradice a svátky, kde se smrt objevovala v alegorické podobě. Všichni společně vynášeli Morenu a zpívali písně a o Dušičkách vzpomínali na zemřelé. *Odnášíme tu smrt, tu Morenu, a vlastně tu zimu pohřbíváme tím, že jí hodíme do vody. A odplave, ale vlastně do moře, takže ona má takovej nekonečnej proces a že vymění vlastně to Jaro. Takže zpíváme, Zima jde sem ze vsi, jo zpíváme. To víš, že jo to je jasný, to k tomu patří, na Vánoce koledy no tak holt na Mořenu tohle. O Dušičkách jsme se o tom bavili. Já jsem to říkala....Zapalovali jsme si světýlka...no a bavili jsme se o tom, že vpomínáme na všechny ty co umřeli, na babičky a dědečky, že tohle období se říká dušiček...a oni přišly s Halloweenem, takže jsem to do toho zapojila a tak...tak jsme si povídali, kdo jim umřel, a kdy, a proč a že na ně nesmíme zapomínat...takže tam jsme to zahrnuli.*

Učitelky považovaly za důležité dětem předávat úctu ke stáří. Víc jak polovina jich navštěvovala s dětmi domov důchodců a připravovaly si pro jeho obyvatele různá vystoupení v průběhu roku. *My chodíme do toho domova důchodců a tam chodíme těm babičkám, aby ty děti viděly, že i když nejsou jejich, že jsou starý, a že potřebujou tu pomoc a potřebujou potěšit a něco aby to dítě jim ukázalo, že je má někdo rád i třeba úplně cizí děti. Ano, dvakrát do roka, jezdíme k babičkám. Takže je vlastně vedeme k tomu, aby ty děti měly tu úctu k těm starým lidem. My jsme třeba před Vánocema chodili do důchodáků. Nacvičili jsme si třeba takový krátký pásmo Mikulášský a tak, a ty děti jsme na to připravovaly, že jsou tam ty babičky a dědečkové.*

Obtíže a obavy

Z rozhovorů vyplynulo, jaké obtíže a obavy se objevily u tohoto tématu. Největším problémem byl pro učitelky, nenarušit způsob, jakým jsou děti seznámeny se smrtí z rodiny. Každý chápe smrt jinak, a učitelky by jen nerady narušily toto schéma. *Někdo je věřící a já bych někomu nerada brala nějakou jeho víru, nebo na co jsou doma zvyklí, bylo blbý, kdybych já jim říkala, prostě tak jak to je a oni by vyprávěli o tom nebi, a tak by se pak střetli ty názory. Nevím, jestli bych říkala, že babička nebo dědeček jsou na obláčku, s tím mám trošku problém. A vnucovat mu svůj názor. Možná s tou smrtí, ne že bych se o tom bála mluvit, ale spíš jak to podat, právě proto, že každý věří něčemu jiném. Věřím i třeba na duchy, na anděly...a takhle bych to chtěla říct svým*

dětem, ale tady ve školce to dětem tlačit do hlavy nechci. To si myslím, že každá ta rodina si musí sama jako...na tohle já jako učitelka nemám právo. Takže pokud by se to stalo, a já bych to nevěděla a neměla bych možnost s těma rodičema mluvit, tak se to snažila zahrát tak jako do neutrálna, no...jako, ne úplně lhát, ale i nelhat, no...myslím si, že tohle to záleží na každé rodině. Záleží, čemu věříš, no a tak to je.

Dvě učitelky, které měly pozůstalé dítě ve třídě, uvedly, že si musely dávat neustálý pozor na formulace vět, aby nehovořily o jednom z rodičů, o kterého právě dítě přišlo a zbytečně mu to nepřipomínaly. Samozřejmě musí přemýšlet, mluvit s rozvahou, aby když vím, že třeba ve třídě je ta V., tak jako aby člověk zbytečně neplácnul nějaké slovo, jako každý máme tatínka, dávat si na to pozor a třeba to i vhodněji to formulovat, neplácnout to jen tak bezohledným způsobem. Nemohla říkat: „Řekni mamince“, musela se naučit říkat mamce a tatškovi. Jo, prostě to tak víc zobecnit, aby to prostě pasovalo na ty situace. A bylo to třeba tak, že jsme kreslili obrázek, tak jsem třeba dětem řekla, jo...můžeš to vzít mamince, tatínkovi, babičce, dědovi, jo a ten klouček hned říkal: „No víš, mě tatínek umřel.“

Za povšimnutí stojí také osobního přístupu k pozůstalým. Mladá učitelka měla potíž s holčičkou, která přišla o maminku, nezdravě se na ní a její kolegyni poutala. Ta holčička byla hodně fixovaná na nás učitelky. Ostatní děti viděly, že se s náma mazlí, a že jsme k ní byly tolerantní a tak toho zneužívala a vylouvala se na tu maminku a říkala: Mě se stejská po mamice, takže na mě nemůžete bejt zlý.

Největší obavy plynuly z toho, že děti jsou citlivé a psychicky křehké, bály se, aby tak dítěti ještě více neublížily. Protože zase vzhledem k věku dětí si myslím, že to úplně řešit možná není dobře, že to je stresující. Mám obavy, abych tomu dítěti spíš ještě nějak neublížila, nějak víc ho neranila. Některý dítě je opravdu citlivý a může to teda na něj psychicky působit, že pak může bejt zamlklý, nechce spolupracovat, jo, plačtivý...Je potřeba tam brát ohled na to, jaké to dítě je, protože každé dítě není stejné. U těch citlivějších dětí, já si myslím, že tam je to potřeba opatrně, protože ty děti jako mohou mít z toho strach, protože neví, co to znamená, protože to je nehmotné.

Byl tak podle učitelek důležitý způsob, jakým s dítětem mluvit. Musí umět odpovídat správně, ne tak, aby ublížila nebo nasadila nějakýho brouka do hlavy pro dítě nevyřešitelného. Je to složité, jakým způsobem to dětem přiblížit. Myslím, že jako velmi

opatrně, hlavně u těch citlivých. Těžko se to dá dětem vysvětlit. Nějak to podat, nějakou takovou formou, aby z toho to dítě nebylo hned jako nějak vyplašený. Tak to jsem se bavila s dětma asi jednou, a to jsem řekla, že stačí, protože na mě začaly házet takový otázky. Pak ty rodiče koukali na mě, proč říkám svůj názor, že pak si děti nemůžou udělat svůj názor za sebe.

Postoj dětí

Jak jsme se již zmiňovali, podle učitelek jsou děti citlivé, avšak se rychle se ztrátou vyrovnávají a nemají ještě dostatečné představy o abstraktních pojmech tudíž tomu v podstatě přesně nerozumí a mnohdy to berou na lehkou váhu, či jako holý fakt. *Zůstávají jako v úžasu a nešlo jim to do hlaviček. Prvně jsou z toho vyplašený, ale pak když vědí, co z toho může bejt, tak pak o tom i diskutují třeba jo. I si na to hrajou...takže tak. Ty děti o tom neví vůbec nic. Oni řeknou, tak někdo umřel, tak už ho neuvidí. On se s tím spíš vychloubal, že nemá tátu a že umřel a že byl statečnej, že to vydržel, protože umřel až v nemocnici. A pak zase přišel za týden znova a víš, že mi umřel tatínek. A jeden kluk, to bylo minulej rok, zastavil u přechodu a říkal: „A teď tam vlítnu a budu mrtvej“. Takže si z toho někdy dělají srandu. Nejsou tak citově, neberou to po té citové stránce, spíš to berou jako fakt, jako tak se to stalo, zemřel člověk, ale jako, že by to nějak víc propitvávali, prodiskutovali to ne. Přišlo dítě, zemřel mi dědeček ten a ten, takový suchý konstatování. Nedošlo jim to v tom úplně, asi ten význam, důsledek, že zřejmě jim dělá starost, že kdyby tam dědeček s babičkou nebyli, že už k nám nebudou moci do těch Budějovic moc už jezdit, a proto se pořád ujišťovali .*

Podle učitelek je to téma, které děti zajímá a dostanou-li příležitost podkládají nespočet otázek. *Otázka života a smrti, je hrozně zajímavá. Ale ona přišla a začala sama mluvit o mamince, a co si myslíme, že dělá, jestli je v nebičku nebo jestli je v pekle. Proč si myslím, že to je, jestli si myslím, že za to někdo může, jestli jsem viděla někoho umírat. Děti se na to přirozeně ptaly, proč nemá tatínka nebo on to i ten klouček říkal, že mu ten tatínek umřel v létě. On byl z Walsdorfu a strašně ho to téma zajímalo a pořád se o tom chtěl bavit.*

A utvářejí si dobře představy prostřednictvím zvířata jsou k nim empatické. *Dobře se vciťují do zvířat. Avšak se najde i výjimka jeden kluk nás docela reakcí překvapil, že místo lítosti i do tý mrtvolky toho zvířátka kopal.*

Děti mají představy, že lidé umírají především stářím, ale mají povědomí o bolesti a s tím spojené nehody, při kterých někdo může též umřít. Také vědí, že tělu něco prospívá a škodí. *Když jsem se jich ptala, proč jako si myslí, že umírají, tak řekly, že umírají na to stáří. Oni sami vědí, že kouření je špatný. Autonehody, a takovýchle věci...že člověk neumře jenom nemocí, nebo stářím, ale že může být tohle to...tohle oni spíš řeší, než pohřeb a takovýchle věci. Spíš tu smrt řeší následkem nějakého úraz. Třeba elektrickým proudem a oni o tom vědí dost, že to nemají dělat a že ta smrt nastane pro ně není nic divného. Když si děti hrají s míčem na silnici, tak ti řeknou, že ho může zajet auto a může bejt mrtvej člověk.*

Přínos pro děti

Učitelky viděly přínos pro děti v připravenosti na fakt, že smrt je součástí života a může se stát, že o někoho přijdou a budou tak na to připraveny. *To dítě to může potkat kdykoli. Nemusí přijít tatka z práce, nemusí přijít maminka z práce. Mají doma zvířátka, a ty umřou. Mají doma pejska, ten taky odejde.*

Jako přisnosné shledávaly také, že děti budou preventivně seznámeny s pravidly, která zamezí tomu, aby se jim něco stalo nějakou nehodou či úrazem. *Tak si myslím, že se doví, že se umírá na různý nemoce a nehody. A vlastně uděláš jim celkovéj obraz o čem to, že to není jenom o tom stáří, ale o tom, že na sebe musí dávat pořád pozor. Takže opakuješ i tu bezpečnost. Takže jim dáš tu bezpečnost i do tý hlavy a oni pak ví, že na sebe musí dávat pozor, že se musí rozhlížet na těch přechodech a tak. Myslím si, že je to fakt poučný, tady někde chyběla krytka, tak pak oni okamžitě...kde je ta krytka, tak jsme ji museli najít a dát jí i tam.*

A v neposlední řadě v tom, že se naučí úctě ke stáří, kterou budou pak považovat za samozřejmost. *Že i když nejsou jejich, že jsou starý, a že potřebujou tu pomoc a potřebujou potěšit a něco, aby to dítě jim ukázalo, že je má někdo rád i třeba úplně cizí děti.*

Shrnutí

V poslední části odkrýváme nejcitlivější téma smrt, zde je přehled k jakým obecným tématům jsme se dostali.

Tabulka 4: Smrt

Okruhy	Obecná témata
Zkušenosti	Smrt zvířete; Smrt člena rodiny; Výtvarný projev dítěte
Postoje	Otázka konce; Výhradní místo rodiny; Úcta ke stáří, Součást života
Obtíže a obavy	Individuální pohled rodiny; Jednání s pozůstalým dítětem; Křehkost dětské psychiky;
Využití	Tradice a svátky; Situační jednání, Návštěvy důchodců, čtení pohádek se špatným koncem
Přijímání dětmi	Neodstatečná abstrakce; Atraktivnost tématu; Vciťování do zvířat, Znalost příčin
Přínos pro děti	Součást života, Prevence nehod, Úcta ke stáří

2.3.5 Společné faktory

Opakující se faktory napříč všemi tématy jsme zahrnuli do jedné společné kapitoly, pro jejich lepší přehlednost.

Metody práce a způsob jednání s dětmi

Metody a jednání s dětmi jsme zařadily pod jednotnou hlavičku, neboť u všech témat se opakovaly podobné způsoby práce.

V převážné většině využívají učitelky metodu rozhovoru a diskuze. *Dám nějaký téma a ty děti se k tomu vyjadřujou. Většinou nechávám jenom ty děti mluvit. Já neřeknu ani tak ani tak. Diskutujeme, povídáme před spaním. Vyvoláte diskuzi, tak si to řeknete.*

Jako další se objevovala pohádka, *zkusila jsem použít knížku, já jí tady myslím si i na třídě mám, děvčátko a smrt o tý malý smrti.* Učitelky si často vymýšlely vlastní příběh, který si učitelky samy vymyslely a přizpůsobily jej situaci. *Já si všechno vymýšlím a já totiž vůbec jako, vždycky vymýšlím.*

Využívaly hojně příběhy se zvířaty. *Vždycky se to dá přizpůsobit na zvířátka. Motivuju příběhem o zvířátkách, Ne, to si vymyslím vždycky něco. Téma na ty jiný děti, tak bych si našla něco se zvířátkama a obrátila bych to na ty zvířátka, že i ty můžou bejt jiný.*

Užívají v mnohém prožitkovou pedagogiku, především pak v oblasti etnických rozdílů. *Plyne všechno v těch hrách, většinou si na to hrajeme. S maminkou těch dětí uděláme takový malý setkání, třeba jsem jí poprosila, aby přišla a třeba nám v ruštině zazpívala písničku nebo přečetla krátkou pohádku, aby děti slyšely, jak ten jazyk zní od toho rodilýho Rusa, a to samý i ty Vietnamci nám můžou předvést nebo Němec, to jsme taky měly, německýho kluka.*

Většina učitelek zařazovala převážně prosociální hry. *Ty naše prosociální hry, my tady nežijeme jinou hru než prosociální nic jinýho, to je ta prevence. A kdyby se tím pokračovalo dál a ty děti uměly komunikovat, tak vyroste krásná generace budou se umět domlouvat i dospělí.*

Dětem učitelky projevovaly empatická reakce. *Opatrně spíš, než jako před celou třídou, tak s tím dítětem se snažit sama. No řekla jsem jim, že mu ten tatínek umřel a že byl dlouho nemocný a že měl bolesti a že prostě každý člověk...někdo může umřít starý, někdo umře mladý, a že on byl prostě nemocnej a že už ho teď nic nebolí. A že ho má ale pořád rád. Trpělivost pochopení a schopnost dělat maximum pro to dítě.*

Učitelky vedly i děti k empatii a sociálnímu citění. *Důležitý je ty děti k tý lásce vychovávat, že jsem teda ty kamarádi a že si nebudeme ubližovat pro nic za nic. Tak jim, řekneme, ano ty jsou nemocný a oni se o ně starají, oni si chtějí taky hrát. Aby se děti naučily mezi sebou komunikovat. A to je jedno, jestli komunikujou s Vietnamcem nebo homosexuálním jedincem. To je úplně jedno, aby se uměly domluvit, aby si uměly říct, to se mi nelíbí nedělej mi to, aby měly tu hranici, protože do budoucna až vyrostou a nebudou mít ty hranice, tak se stávají obětí a je to prevence šikany a to si myslím že je téma jako.*

Měly individuální přístup k dětem. *Spíš, než jako před celou třídou, tak s tím dítětem se snažit sama. Jsem mu udělala ty podmínky tak, aby on netrpěl a přitom děti to nebraly jako ve špatným. Naslouchat, co se jim odehrává doma. Proto já vždycky po*

neděli, to pondělí se ptám, před řízenou, před cvičením hned po pozdravu, kdo mi chce povědět, co dělal o víkendu. Tím já zjistím, tak baj voko, co se tak u koho dělo, uvidím, že někdo je smutnej, proč je smutnej. Mám individuální vzdělávací plán pro ní, dávám naproti sobě, aby na mě viděla, pracuju s ní individuálně.

Učitelky vedly děti k dodržování pravidel. *Nejdůležitější je mít v sobě zakódováno, nedělám druhým to, co se mě nelíbí a to svědomí a to je přesně ta víra. My máme prostě ty tři pravidla, jsme kamarádi a máme se rádi, nesmí to bolet a nasloucháme paním učitelkám. Důležitý ty děti k tý lásce vychovávat, že jsem teda ty kamarádi a že si nebudeme ubližovat pro nic za nic.*

Tabulka 5: Použité metody

Rozhovor a diskuze
Pohádka
Vlastní příběh
Prožitkovou pedagogiku
Prosociální hry
Empatická reakce
Empatii a sociálnímu cítění
Individuální přístup k dětem
Pravidla

Vzdělání

Vzdělání učitelek se neukázalo jako faktor pro jednotný či rozdílný názor učitelek. Učitelky s vysokoškolským vzděláním měly v některých oblastech o něco rozšířenější obzory, např. povědomí o tématu smrti v dětských knihách, o filosofování s dětmi a určitých metodách, které znaly ze školy. *Mě baví tyhle věci řešit, když se naskytnou naskytnout v rámci filozofování s dětma. Ty se specializací ve speciální pedagogice měly např. Větší přehled o různém postižení, navštívily i různá zařízení, avšak to nezaručovalo, že byly přesvědčené, že by zvládli integraci znevýhodněného dítěte. Ano seznámila, prošli jsme několik zařízení od MŠ až vlastně po zařízení kde byli ti těžce postižení. Vvyprávění bylo vždycky strašně zajímavý.*

Pouze jedna učitelka ze střední pedagogické školy byla spokojená s metodikou, kterou probíraly. Ostatní se na střední škole k těmto tématům dosaly spíše okrajově, především pak ke zdravotnímu postižení v oboru psychologie. Navštívily různé ústavy, avšak to bylo za totalitního režimu, kdy byly postižení jedinci odsouváni do ústraní a učitelky z toho měly spíše zvláštní zážitky a pocity. Tehdy ty děti byly úplně mimo, v ústavech. No my jsme byli v tom Přerově, kdy jsme v prváku byli v ústavu, kde jsou ty postižený děti a těžce postižený a ty jsme tam viděli a ony tehdy byly zavíraný všechny postižený děti do těch ústavů a ty se do toho běžného kolektivu nedostaly. V psychologii jsme se to vlastně učili a byli jsme ve dvou ústavech To bylo i lůžkový oddělení, dětičky s helmama a tak jako...pro mě jako pro mladou holčinu stresující, samozřejmě. Že se člověk bál a říkal si, važme si toho, co máme, buďme rádi, že jsem zdraví. Je vám jich líto no. Byli jsme jenom tady v těch Opařanech, to jsou smyslový vady. Za nás vlastně žádný speciální školy jako jsou těch nebyly.

Věk

Věk více méně nehrál v názorech, žádnou roli učitelky starší měly podobné názory jako ty mladší, pouze vyjímečně se našla starší kolegyně, které tato témata vadila. Naopak některé mladší učitelky zastávaly radikálnější názory než starší. *No, společnost jako taková...už si myslím, že je to lepší než to bejvalo. Naopak si myslím, že se možná dost upozorňuje na gaye a podobný. dokud nevychovávat to dítě, tak jsou si sami pro sebe, ale to si myslím teda i já osobně. Nelíbilo by se mi, kdyby si mohly uměle děti dělat.*

Získávání informací

Způsob jak získávaly informace byl různý. Zde se asi nejvíce ukázal rozdíl mezi generacemi a vzděláním. Mladší učitelky využívaly internet, ty s vysokoškolským vzděláním čerpaly i hodně z knih, měly představu, jaké by hledaly a znaly i servery, kde lze nalézt metodické články. Dalším krokem by pak byla konzultace se starší učitelkou. Starší učitelky se střední školou se zaměřovali víc na zkušenosti, své druhých lidí. Učitelky s vysokou školou se více obracely na odbornou literaturu a měly představu kam šáhnout. Nejvíce zaznívalo jméno Matějček a Horvátová. Některé učitelky shledávaly velmi přínosným navštěvování různých kurzů, kde mohou přímo vyzkoušet doporučené metody a činnosti.

Literatura pro děti

Ohledně kontroverzních témat měly o literatuře přehled většinou učitelky vysokoškolsky vzdělané. Znají: *Návštěva malé smrti, Jura a lama, Princ a princ, Růžové slůně, Země pro mrtvány, nebo jsem dětem loni předškolákům četla Lentilku pro dědu Edu, ta je nádherná, ta teda není zrovna o postižení.*

Dále všechny učitelky úvaděly různé knihy známé i méně známé knihy *Krtečkem, kdy cestoval do Afriky, Příběhy, které pomáhají, Už vím proč, nemocnice pro panenky, Filipova dobrodružství, Neobyčejná dobrodružství pro neobyčejné kluky a holky,* používaly různé encyklopedie nebo naučné knihy. *Vyloženě o sexu, jako sexuální výchova a to mají děti volně k nahlídnutí.*

2.4 Odpovědi na výzkumné otázky

Výsledky kvalitativního šetření ukazují, že učitelky mateřských škol mají zkušenosti s tabuizovanými tématy, nejsou pro ně příliš kontroverzní záležitostí. Ukázalo se však velké množství obav, které jsou probírány i v teoretické části a učitelky tak potvrzují, jejich stálou aktuálnost.

2.4.1 Odpovědi na výzkumné otázky

1. Setkávají se učitelky s citlivými tématy v mateřské škole?

Ano učitelky se s citlivými tématy běžně setkávají, výjimkou je téma homosexuality, které se objevuje jen zřídka, setkaly se s ním pouze tři učitelky. S tématem zdravotního postižení, se setkaly všechny učitelky. Osm z nich mělo osobní zkušenost s dítětem zdravotně postiženým, zbývající dvě učitelky se zapojují do školních akcí, kde se s touto tematikou setkávají např. sběr víček či vánoční jarmark. Nejbohatší na zkušenosti bylo téma etnických rozdílů. Učitelky mají nejčastěji ve své třídě dítě z vietnamské a romské menšiny, méně pak z rumunské, ukrajinské, africké, arabské a ruské. S tématem smrti se učitelky setkávají též v hojném počtu, není výjimkou, že dítě přijde se sdělením, že mu někdo umřel, či jsou společně svědky úmrtí zvířete jež MŠ chová.

2. Jaký vztah a postoj mají učitelky MŠ k tabuizovaným tématům?

Učitelky jsou k tématům otevřené, nevnímají je jako tabuizované, ale stále jako citlivé. V tématu zdravotního postižení se učitelky zmiňují o dvojakosti integrace, kdy ji na jedné straně vnímají jako důležitou součást, na druhé straně si nejsou jisté, zda je za stávajících podmínek přínosná. V souvislosti s tím hovoří o důležitosti vedení dětí k toleranci a respektu všech lidí s odlišnostmi, což se týká i etnických rozdílů. Mluvit a zařazovat tak toto téma vnímají jako samozřejmé. Zároveň by však nerady zbytečně upozorňovaly děti na odlišnosti, které nepovažují za něco mimořádného. K tématu smrti se staví jako k těžce vysvětlitelnému, neboť sami neví, zda je smrt konečnou fází, jako ostatně nikdo. Téma homosexuality neshledávají aktuálním do mateřské školy. Jsou však ochotné o něm stejně jako o předešlých s dětmi mluvit, žádá-li si to situace. Až na jednu učitelku zaujímají názor, že mluvit lze o všem, použijeme-li vhodnou formu.

3. Jaký přínos vidí v probírání témat s dětmi?

Nejvíce učitelky vidí přínos v předávání a budování základních hodnot naší společnosti jako je úcta k životu a stáří, tolerance a respekt k lidem s odlišnostmi a pomoc druhým.

4. Jaké mají obavy ohledně citlivých témat?

Nejvíce obávaná byla citlivost dětské psychiky a způsob jakým s dětmi mluvit. V případě problematiky smrti nechtěly vzbuzovat obavy, či úzkost ze smrti. V souvislosti se zdravotním postižením a etnickými rozdíly se učitelky obávaly o přijetí dítě se speciálními vzdělávacími potřebami mezi vrstevníky. Úskalí vnímají učitelky i v zachování představy, kterou si rodiče přejí, aby jejich dítě mělo. Převážně v tématu smrti a homosexuality vidí učitelky potřebu přenechat odpovědnost informovat děti na rodičích.

5. Jsou rozdílné postoje mezi generacemi učitelek? Platí že jsou mladší učitelky otevřenější k citlivým tématům?

Mezi postoji starších a mladších učitelek nebyly téměř žádné znatelné rozdíly, záleželo spíše na konkrétní osobnosti učitelky. Pouze jedna starší učitelka, vnímá tato témata velmi citlivě a např. o tématu smrti nerada hovoří. Avšak ostatní starší kolegyně se tématům nebrání. Může být pro některé překvapením, že mladší učitelky nejsou tolik otevřené k řešení těchto témat, vidí nedostatky v krátké praxi, nejsou si tak jisty, zda o tématech s dětmi hovořit. Starší učitelky se tolik neobávaly nedostatku zkušeností jako právě zmíněné citlivosti tématu.

6. Jakým způsobem s tématy pracují? Zařazují je do třídních vzdělávacích programů?

Všechny učitelky využívají téma především situačně, zeptá-li se dítě samo, či když učitelka vidí, či slyší, že si dětmi určité téma potřebují odžít. Jediné téma, které pevně zařazují všechny učitelky je téma kulturních rozdílů, které se týká především cizích kultur, učitelky až na jednu se nezaměřují na etnické menšiny, které jsou ve třídě zastoupeny. Téma zdravotního postižení zařazují, mají-li ve třídě dítě s určitým handicapem, seznamují se s ním, ale nevytváří tématické celky. Téma homosexuality učitelky nepovažují za aktuální do školky, představují si především klasický model rodiny. Tématiku smrti využívají jen některé učitelky, především ve formě tradic jako je vynášení Morany, dále čtením pohádek, kde hlavní hrdina umře a děti tak vnímají poučení z pohádky, avšak filozofování o smrti s dětmi nezařazují.

7. Jaké prostředky a metody používají nebo by popřípadě použily učitelky MŠ k seznámení dětí s těmito tématy?

Učitelky volí především formu pohádky či příběhu jehož obsah je opřen o literaturu či je smyšlený. Dále využívají rozhovor s dětmi, kterým navazují na předešlý příběh či na samotnou událost.

Nejvíce se však učitelky snaží vést děti k prosociálnímu chování a využívají ve svých programech prosociální hry. Samy se chovají empaticky a dbají na dodržování pravidel.

8. Jak hodnotí přijímání témat dětmi?

I přes obavy hodnotí učitelky přijímání těchto témat dětmi kladně. Děti mají přirozený zájem o téma smrti, pokládají nejrůznější zvědavé otázky, i když nejsou schopny odpovědi pochopit. Rády pomáhají svým vrstevníkům se speciálními potřebami a jejich odlišnosti shledávají atraktivními.

9. Jak získávají informace?

Učitelky využívají odbornou literaturu či odborné časopisy, které mají v mateřské škole k dispozici, dále využívají semináře a často zkušeností kolegyní. V neposlední řadě využívají internet. Především zde se projevil rozdíl mezi generacemi, kdy využívají internet spíše mladší učitelky.

10. Jsou rozdíly mezi absolventkami vysoké školy a střední školy?

Rozdíly jsou velmi malé. Absolventky vysoké školy mají povědomí o filosofování s dětmi a činnostech, které mohou využít, přehled o knihách, které k těmto tématům použít např. Návštěva malé smrti, Lentilka pro dědu Edu, Růžové slůně, Princ a princ, Jura a lama. Ale v celku se jejich názory a postoje neliší od středoškolských učitelk.

11. Vybavila je škola dostatečně do praxe?

Z výpovědí vyplývá že pouhé dvě učitelky jsou spokojená s tím, co jim škola předala a dokáží to využít i v praxi, zbylé učitelky považují témata za málo probraná nebo na ně ani ve škole nehovořily.

3 Diskuze

Učitelky téměř svými postoji a obavami vystihly obtíže týkající se předškolního dítěte ve spojitosti s těmito citlivými tématy, o kterých pojednáváme i v teoretické části, respondentky nám tedy potvrdily jejich stálou aktuálnost.

Největším problémem, který můžeme spatřovat je autentičnost odpovědí, kterou mohl ovlivnit sociálně žádoucí postoj společnosti. V některých situacích se ukázalo, že respondentky se vyjadřovaly, že jsou tolerantní, následně si však nějakým tvrzením protiřečily. Bylo by tedy vhodné provést opakované rozhovory s jednotlivci i ve skupině, přičemž by se rozvířila diskuze mezi respondenty.

Nesmíme opomenout i nerovnoměrné zastoupení věkových kategorií. Kdy bylo pro výzkum získány pouze tři mladé učitelky. Čím mohlo dojít k nedostatečnému porovnání mezi generacemi. Pro další štření by byla potřeba většího množství mladších učitelek.

Výsledná práce neobsahuje kvalitativní sběr dat a nejedná se tak tedy o původně zamýšlený smíšený výzkum. Neboť v průběhu tvorby bakalářské práce jsme přehodnotili záměr a snažili jsme se proniknout více do hloubky individuálních zkušeností a postojů učitelek.

Shledávám však problematickým příliš široký záběr práce, bylo by pravděpodobně lepší zaměřit se pouze na jedno téma a prozkoumat jej více do hloubky. Přes snahu o redukci sdělovaných informací počet stran práce překročil 70 stran.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo zjistit jaké zkušenosti, postoje či obavy s kontroverzními tématy mají učitelky mateřských škol, jaké používají v této oblasti metody práce a zda jsou tyto okolnosti rozdílně ovlivňovány vzděláním či věkem učitelek. Pro proniknutí do tématu byla zvolena metoda hloubkového polostrukturovaného rozhovoru, čímž jsme získali značné množství informací.

V teoretické části jsme zjistili jaký prostor, je věnován těmto tématům v RVP PV, seznámili jsme se se specifiky dítěte předškolního období, s kompetencemi učitele a v neposlední řadě v čem spočívá citlivost čtyř kontroverzních témat.

V praktické části jsme se soustředili především na naplnění zadaných cílů bakalářské práce, které se podařilo naplnit. I přestože získaná data nelze zobecňovat, můžeme říci, že z první první výzkumné otázky: *Setkávají se učitelky s citlivými tématy v mateřské škole?* vyplývá, že učitelky mají zkušenostmi, především s tématem smrti, zdravotního postižení a etnických rozdílů.

Na druhou otázku: *Jaký vztah a postoj mají učitelky MŠ k tabuizovaným tématům?* Byly odpovědi především kladné, témata nevnímaly jako tabuizované, ale příkládaly jim stále významnou citlivou roli. Téma zdravotního postižení a etnických rozdílů by téměř všechny zařadily do svých vzdělávacích programů. Avšak hovořit běžně s dětmi o smrti a homosexualitě pro ně není příliš aktuální, neboť je stále považují za obtížně sdělitelné dětem předškolního věku.

Vznikaly zde nejrůznější obavy, které spadají do třetí výzkumné otázky: *Jaké mají obavy ohledně citlivých témat?* Největší úskalí vnímaly učitelky v křehké psychice dítěte, způsob jak s dítětem mluvit, vlastní kvalifikaci, spolupráci s rodiči a klima třídy. Čtvrtou otázku *Jaký přínos vidí v probírání témat s dětmi?* Se opět podařilo naplnit. Učitelky přínos tématu viděly především v budování vhodných společenských norem chování a postojů.

Pátá otázka v pořadí: *Jsou rozdílné postoje mezi generacemi učitelek? Platí že jsou mladší učitelky otevřenější k citlivým tématům?* Zde byly jen malé niance, záleželo spíše na konkrétní osobnosti učitelky. Neplatí ani to, že by mladší učitelky byly otevřenější o tématech s dětmi hovořit.

U šesté otázky: *Využívají témata a zařazují je do třídních vzdělávacích programů, jakým způsobem?* Jsme zjistili jsme, že učitelky tabuizovaná témata využívají především situačně a téma enicity a zdravotního postižení zařazují okrajově.

V sedmé otázce jsme se ptali : *Jaké prostředky a metody používají nebo by popřípadě použily učitelky MŠ k seznámení dětí s těmito tématy?* Učitelky volí celou řadu metod především pohádky, příběhy, rozhovory s dětmi, prosociální hry, empatické reakce. Osmou otázkou *Jak hodnotí přijímání témat dětmi?* hodnotily učitelky pozitivně. Přijímání kontroverzních témat dětmi vnímají kladně. Jsou názoru, že o ně děti mají zájem a lehce se s nimi vypořádají.

Devátou otázkou je: *Jak získávají učitelky informace?* Zde byl jednoznačný rozdíl mezi mladými uživatelkami internetu a staršími kolegyněmi, které volily spíše knihy. Desátá otázka: *Jsou rozdíly mezi absolventkami vysoké školy a střední školy?* Rozdíly byly jen nepatrné a to především ve větší povědomí o filosofování s dětmi a knížek s kontroverzní tematikou.

Poslední otázka: *Vybavila je škola dostatečně do praxe?* Zde jsme zjistili, že pouhé dvě učitelky byly spokojené s tím, co jim škola předala.

Jak již bylo řečeno v diskuzi, byl zvolen příliš velký záběr témat, v případném dalším šetření by bylo ideálnější zaměřit se pouze na jedno téma a moci se mu věnovat více do hloubky.

Přínos pro svůj pracovní i osobní život spatřuji zejména v bližším poznání zkušeností a obtíží, které se v praxi objevují. Člověk si jen stěží dokáže představit, jaké překážky se mohou v praxi objevit. Opět se potvrdilo, že zkušenost je nepřenositelná, avšak se mohu o něco více připravit.

Bylo zajímavé sledovat, jakým způsobem o tématech učitelky přemýšlejí či se jimi nezabývají. Do jisté míry jsem tak uskutečnila i neplánovaný, skrytý cíl donutit učitelky zamyslet, jak se ve společnosti daří lidem s odlišnostmi.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BRZEK, Antonín a Jaroslava PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ. *Třetí pohlaví ?* 1. vyd. Praha: SCIENTIA MEDICA, 1992. ISBN 80-85526-03-4.

HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. 1. vyd. Přeložil Alžběta Sirovátková. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8888-0.

JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-725-4329-6.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2000. ISBN 80-718-4954-5.

KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-731-5115-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-272-0.

MATĚJČEK, Zdeněk. 2007. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 4. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-325-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: SPN, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-042-5236-2.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ (eds.). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Třetí vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0977-5.

PREISSOVÁ, Andrea, Martina CICHÁ a Lenka GULOVÁ. *Jinakost, předsudky, multikulturalismus: možnosti a limity multikulturní výchovy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3287-8.

PRŮCHA, Jan a Soňa KOŽÁTKOVÁ. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Vydání první. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8579-2.

RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ. *Speciální pedagogika*. 2. vyd., dopl. a aktualiz. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0873-2.

ŘÍČAN, Pavel. *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8250-5.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina a Růžena HAJNOVÁ. *Než se dítě zeptá-: program sexuální výchovy dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-717-8132-0.

SYSLOVÁ, Zora. *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4309-7.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. 1997. *Vývojová psychologie I*. Dotisk. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-718-4317-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Zdravotní postižení.....	35
Tabulka 2: Etnické rozdíly	45
Tabulka 3: Homosexualita.....	52
Tabulka 4: Smrt	60
Tabulka 5: Použité metody	62

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Ukázka hloubkového rozhovoru U1

PŘÍLOHY

Příloha 1: Ukázka hloubkového rozhovoru

U1: Souhlasím s nahráváním.

T: Měla jsi nějakou zkušenost se smrtí ve školce?

U1: Měla jsem asi dvě třídy, kde přišly děti o rodiče, jedna holčička přišla o maminku, vlastně měli vysněného kloučka a ona umřela po půl roce na rakovinu děložního čípku. A měli vlastně tři děti. Ta holčička byla hodně fixovaná na nás učitelky. Tatínek nám řekl, co se stalo, ale říkal, ať s ní o tom nemluvíme. Ale ona přišla a začala sama mluvit o mamince, a co si myslíme, že dělá, jestli je v nebičku nebo jestli je v pekle. Takže na nás byla hodně fixovaná, ale pak toho i zneužívala. Ostatní děti viděly, že se s náma mazlí, a že jsme k ní byly tolerantní a tak toho zneužívala a vymlouvala se na tu maminku a říkala: Mě se stejská po mamince, takže na mě nemůžete bejt zlý. Pak jsem se setkala s kloučkem, který přišel o tatínka autonehodou, ten nebyl u mě ve třídě. Byl to cyklista a srazilo ho auto, a on se s tím spíš vychloubal, že nemá tátu a že umřel a že byl statečněj, že to vydržel, protože umřel až v nemocnici. A pak zase přišel za týden znova a víš, že mi umřel tatínek. Takže úplně rozdílný věci. Ale jinak jsem se s tím víc neseťkala.

T: No ono i tohle je dost.

U1: Když jsme se o tom pak bavily s dětma v kruhu, tak to jsem se bavila s dětma asi jednou, a to jsem řekla, že stačí, protože na mě začaly házet takový otázky. Proč si myslím, že to je, jestli si myslím, že za to někdo může, jestli jsem viděla někoho umírat. Seznámím je s tím jen malinko, ale zacházet do detailů ne. Protože jsem slyšela, jak to v šatnách řeší s rodiči, co paní učitelka řekla, co jsem říkala ty své názory, tak to říkaly dál. Pak ty rodiče koukali na mě, proč říkám svůj názor, že pak si děti nemůžou udělat svůj názor za sebe. Takže víckrát jsem to už s dětma neřešila.

T: Myslíš, že by to bylo dobrý to řešit? A zařadit to do bloků do témat?

U1: Myslím si, že děti o tom musí aspoň něco vědět. Jako proč se to děje, proč se to stává, že jsou nějaký nemoci nehody apod., ale asi víc asi nepotřebujou, že ještě na to ten rozum nemají.

T: Věděla bys jakou literaturu použít, nebo kam šáhnout pro informace?

U1: První, co by bylo, jak o to tom mám mluvit s dětma, by bylo, že bych šla na internet. Literaturu vůbec nevím.

T: Tak internet je taky zdroj samozřejmě.

U1: Myslím si, že v dnešní době ten internet nejvíc.

T: Řešila bys to s kolegyněma?

U1: S jak kterou. S Jančou určitě. Kdyby se mě děti ptaly a já nevěděla, jak to vysvětlit a jak to vyřešit, tak bych se určitě poradila se starší kolegyní, která má víc zkušeností.

T: když ti ten táta řekl, že se s ní o tom nemáš bavit, tak když ona sama přišla a chtěla o tom mluvit, co jsi dělala?

U1: Říkali jsme jí, že nás to mrzí, ale že mamince je určitě líp, že je v nebíčku a tím jsme skončili.

T: Co může dětem přinést, když se o tom něco dozví?

U1: Tak ty děti o tom neví vůbec nic. Oni řeknou, tak někdo umřel, tak už ho nevidí, ale třeba si myslí, když jsem se jich ptala, proč jako si myslí, že umírají, tak řekly, že umírají na to stáří. Tak si myslím, že se doví, že se umírá na různý nemoce a nehody. A vlastně uděláš jim celkovéj obraz o čem to, že to není jenom o tom stáří, ale o tom, že na sebe musí dávat pořád pozor. Takže opakuješ i tu bezpečnost. Takže jim dáš tu bezpečnost i do tý hlavy a oni pak ví, že na sebe musí dávat pozor, že se musí rozhlížet na těch přechodech a tak.

T: Takže zařadit to touhle formou. A za tebe osobně, že by sis vyhledala, třeba pohádku a mělo by to být běžně v tom bloku nebo jen situačně, když přijde to dítě?

U1: Asi situačně, když samo to dítě přijde, nebo když tu máme ty zvířátka, když umře. Nedávno nám umřela rybička. Tak vysvětlit proč. Ale jinak bych se k tomu asi nevracela, ale jen když se s tím setkáme, bych jim o tom něco řekla.

T: Jak ty sama vnímáš smrt?

U1: Věřím v posmrtněj život, že něco existuje.

T: Jakou máš střední.

U1: Pedárnu Prachatickou.

T: Myslíš, že jste se tam k tomu tématu dostali?

U1: Ne, já jsem hlavně chodila na liceum, takže my jsme tu pedárnu měli, ale měli jsme to trochu jiný než na tý mateřince, a praxi jsme neměli. Takže jsme tam takovýhle témata vůbec neprobírali.

T: Přejdeme na druhé téma, měla jsi dítě z jiného etnika

U1: Nene

T: Jak dlouho jsi v praxi?

U1: Tři roky. Asi jsem nikoho neměla. Podle mě ty děti ty rozdíly nedělají, když vidí, že mluví česky, že je normální, takže nekoukají, jestli je fakt jiný. Takže s tímhle jsem se jako nesetkala.

T: A dokázala by sis představit, že by si musela integrovat dítě ze Sýrie.

U1: Nevím asi by to bylo těžký a asi bych si o tom hodně četla, jak bych se měla chovat. Jak bych měla i to dítě přijmout, já i děti. Nevím. Vlastně ve dvojce byl Vietnamec, toho jsem už dlouho neviděla, ale když jsem tam suplovala, tak jsem měla velkej problém s tou řečí. Protože on neuměl vůbec česky, naučil se maximálně tři slova paní učitelka, teta a ... a vždycky když něco chtěl, tak si ukázal prstem. Tak to jsem měla velkej problém mu rozumět, ale když jsem se koukala na ty děti, tak ho přijaly bez problémů i když neuměl mluvit, tak ty děti se nějak dorozumí, vid' a ty si myslím, že ho přijmuly.

T: A ve třídě se seznamujete s jinými kulturama, když máte ty bloky?

U1: Když máme nějaký téma a narazíme tam, že můžeme potkat cizince, tak jaký ty cizinci jsou, taky si řeknem, co je pro ně typický, jak vypadaj, z jaký pochází země, ale dál to nerošiřujem, ještě si třeba řeknem jaký jídlo je pro tu zem typický.

T: A máte nějaký blok, jmenuje se to nějak.

U1: Myslím, že tu není, jak jsem tu nová tak si to nepamatuji. Od zaří co jsem tu tak jsme tohle téma neměli. Ale co jsem byla předtím ve školce tak tam to téma bylo, něco s tou zemí, ale to jsem měla malinkatý děti a tam jsme si to říkali jen okrajově.

T: A přijde ti to důležitý téma do MŠ?

U1: Myslím si, že jo, děti by se měly seznamovat s tím, že jsou i jiní lidi. Protože když je dítě zvyklý jenom na český na bílý děti a přijde potom někam do společnosti a byl by tam třeba černošek malej, tak aby neříkal, jé ten je divnej, ten je jinej. Takže si myslím, že by s tím měly být určitě seznámený, že je to úplně normální a že každý dítě může být vlastně nějaký.

T: A ve škole jste se o tom bavili?

U1: No myslím, že ne.

T: Znáš nějakou dětskou knížku?

U1: Na knížky se mnou nechod'. Já jak chodím teď do tý školy, tak nám vždycky pošlou stránky, kde si to můžeme vyčíst a knížky, ale já knížky vůbec nečtu.

T: A dětský knížky?

U1: Vůbec, ale vymýšlím si svoje, nebo kouknu na internet a poupravím si konec podle sebe. Protože když mám třeba tohle téma na ty jiný děti, tak bych si našla něco se zvířátkama a obrátila bych to na ty zvířátka, že i ty můžou bejt jiný. Takže já si spíš vymýšlím příběhy.

T: Tak přejdeme na zdravotní postižení. Měla jsi zdravotně postižené dítě?

U1: Setkala jsem se s tím, měla jsem ve třídě chlapečka s obrnou a to byl hrozně inteligentní chlapeček. Měl ochrnutou pravou část těla a to byl předškolák. Nechodil sám, museli jsme ho, držet a podpírat, měl svojí asistentku. Mě se líbilo, že byl hrozně chytřej a hodnej a děti ho brali, chtěli mu všichni pomáhat, sice tu měl asistentku, ale ta asistentka s ním musela pracovat, dělat různý pracovní listy, ale jakmile potřeboval zavázat tkaničku nebo něco, tak se hrnuly ostatní děti. Takže si myslím, ne že je dobrý mít ve třídě postižený dítě, ale že když tam v té třídě je tak, že těm dětem to něco dává.

T: A jsi pro integraci postižených dětí?

U1: Asi ne.

T: A v čem vidíš tu obtížnost toho?

U1: Jakoby toho postiženého dítěte?

T: No spíš obtížnost toho proč ho neintegrovat?

U1: Je to obtížný, co bylo obtížný pro mě, tak bylo hrozně těžký, když tam nebyla ta asistentka, nebo když potřebovala někam odejít. Tak bylo hrozně obtížný skloubit ostatní děti a toho postiženého kluka, když jsme něco dělali, tak jsem si k němu musela sednout a musela jsem se mu věnovat, a pak ty ostatní děti, potřebovaly taky tu péči, ale já jsem od toho kluka nemohla odejít. On i špatně držel tu tužku, takže jsem pořád musela být u něj, ale pak zase naopak, bylo dobrý když nějaký dítě mělo třeba ten pracovní list hotovej, tak jsem mu řekla, ať si sedne k V. a ať to s ním konzultuje. Takže obtížnost byla skloubit ty ostatní děti s tím postiženým.

T: Oni teď chtěli udělat inkluzi, což by znamenalo, že děti ze speciálních škol by měly být zařazený do základních škol běžných, ale měli by mít asistenta. Tak kdyby měly toho asistenta, tak viděla bys to jako reálný nebo by ses na to stejně necítila?

U1: Já si myslím, tak že jde taky o ten počet dětí, kolik by jich tam bylo. Když to vezmu v té školce, jsme měli jedno, takže to šlo, ale kdyby tam měly být tři čtyři děti, který mají nějaký postižení, tak si myslím že i kdyby měli asistentku, tak že je to strašně těžký a zdlouhavý. Myslím, že záleží hodně na tom počtu, a když se podívám na dnešní děti, tak si nejsem jistá, jestli by si pomáhaly navzájem i teďkon. To nechci mluvit, že tři roky je nějaká doba, ale vidím to, jak to fakt rok od roku postupuje ty děti a jak myslí jen na sebe a ne na druhý. Kdyby tam byli někteří ti postižení, tak bych se bála i toho, že by ty děti k tomu dítěti nešly, aby mu pomohly.

T: To je možná otázka, že to záleží na té učitelce, že je to strašná zátěž. Na jednu stranu je to moc učitelky, že díky ní ty děti k tomu můžou být vychovány, nebo zároveň, se může stát, že se to špatně nastaví a ty děti se dle toho pak chovají.

U1: Já si třeba myslím, že ty děti, co jsem měla, byly zvyklí na toho V., a že by byli schopný přijmout někoho třeba i v pátý tříd, protože už na to byli zvyklý protože se s tím už setkali, ale pak kdyby třeba měl někdo postiženej nastoupit v druhý, ve třetí třídě, tak že ho tolik nepřijmou si myslím, že vlastně s tím nevyrostali a neznaj to.

T: Tak z toho nám tak trochu vyplývá, že s tím začít asi od mala?

U1: Určitě bych děti seznamovala s tím, že se můžou setkat s takovým člověkem, který nemusím mít ruce, nohy a že to není být nic špatnýho, že ten člověk může být chytřej, hodnej jako ostatní

T: Zařadila by sis to běžně do bloku lidskýho těla?

U1: Myslím si, že jo. Nebo bych to třeba neprobírala dva týdny jako celý téma, ale udělala bych na to nějaký příběh a řekla bych jim, jak se to může stát a zase s tou bezpečností, že prostě takovýdle lidi jsou, ale že nejsou vůbec nějak zlý nebo škodný, ale že jsou to prostě normální lidi, který za to nemůžou a že se takhle může narodit vlastně každěj.

T: No a pak prý, že nemáš zkušenosti a už si se setkala s takovýma věcmi. Myslíš si, že kdyby si chtěla zařadit tohle téma, tak že by s tím ostatní souhlasili?

U1: Y. určitě, ta by nebyla proti, ona na tyhle věci asi je, ale u ostatních si nejsem jistá.

T: Jaký problém myslíš, že může u tohohle tématu vzniknout.

U1: Třeba kdybych říkala, že ty lidi nemají nohy nebo ruce, tak by některý děti se mohly začít smát a vznikla by z toho legrace nebo se mi jednou stalo, že jsme si povídali podobný věci a že musí dávat pozor na přechodu u silnice. A jeden kluk, to bylo minulej

rok, zastavil u přechodu a říkal: A teď tam vlítnu a budu mrtvej. Takže si z toho někdy dělají srandu. Takže se bojím, že by si z toho udělali srandu, nebo by si říkali, že ty lidi jsou divný a nejsou normální.

T: Co myslíš, že by na to řekli rodiče, kdyby si probírala s dětma zdravotní postižení.

U1: Jako když si vezmu ty rodiče od nás ze třídy, tak si myslím, že by nebyli proti a že by byli rádi, že s tím děti seznamujem. Protože i když tak máme nějaký tvoření nebo nějaký ty schůzky a setkáváme se a bavíme se s nima, tak se nás i ptaj, co jsme probírali a jednou jsme i došli na nějaký téma se zdravím nebo se smrtí a jedna maminka mi říkala, že je ráda, že to probíráme, protože se jí ptala dcera a nevěděla, co jí na to odpovědět. A pak když přišla ze školky a že jsme jí to vysvětlily, tak byla ráda, že jsme se toho ujaly my, že nemusela ona. Takže si myslím, že by souhlasili nebo by nebyli nějak proti.

T: Co myslíš, že je důležitější? Aby to řekli rodiče nebo učitelky?

U1: Nejdůležitější je, aby spolupracovali. Ale určitě rodiče ty děti berou víc. Dítě má jenom jedny rodiče a ti by mu měli dát do toho života nejvíc.

T: Myslíš si, že by takhle v pohodě vzali to téma etnik, třeba že byste si povídali o Romech.

U1: No tak asi jo. Protože v ČB se potkávají s hodně lidma každé den, takže si myslím, že by to bylo dobrý s nima o tom mluvit.

T: A znáš se s někým z jinýho etnika?

U1: To asi ne. Kdysi na základní škole, tak jsme měli Vietnamku, ale ta tam byla chvíli asi půl roku a pak odešla, mluvila jsem s ní tak třikrát. Ona byla v druhý třídě, takže jsem se s ní moc nepotkávala, ale když jsme měli spojený jazyky, tak mi přišla fajn, jako normální holka od nás.

T: A s Romy máš nějakou zkušenost?

U1: Romů se bojím, nosím kvůli nim pepřák, protože, když jsem chodila na střední školu, tak jsem chodila večer na volejbal potmě a několikrát se mi stalo, že jsem potkala bandu Romů a křičeli na mě, ať jim dám peníze. Takže z Romů nemám dobrej pocit.

T: Dostáváme se k poslednímu tématu a to je homosexualita. Setkala si se s tímto tématem nějakým způsobem ve školce?

U1: Jednou jsme šli po ulici s dětma, tady to bylo v Budějovicích a viděli jsme tam dvě lesbičky a takový ty kluci ty pubertáci, tak se tomu smáli, a že to vyzkouší a že se budou jako pusinkovat s klukama, takže spíš si z toho dělali srandu, ale že bychom se o tom víc bavili. Já jsem jim tam na té ulici řekla, že to tak prostě je, že se můžou mít rádi i dvě holky i dva kluci, že to je normální, že to není nic špatného. Ale jinak jsme se o tom extra nebavili.

T: A přišlo by ti to třeba důležitý zařadit to téma např. bloku rodiny.

U1: Já myslím, že jo, že čím toho děti poznaj víc o tom světě, že je to dobrý, pak když půjdou na ulici, tak jim to nepřijde divný a nebudou se tomu smát a myslím, si že i kdyby šli jen s rodičema a viděli to tak, že by na to měli udělat rozhovor a měli by jim to aspoň ve zkratkách vysvětlit.

T: Chtěla jsem se zeptat zase na ty dětský knížky.

U1: To se neptej, prosím tě.

T: Tak to jestli se dostaneš na vejšku tak se o nich dozvíš. Třeba Princ a princ se jmenuje, je obrázková a je i o etnikách.

U1: Taky by mě to zajímalo, kdyby mi dal někdo návrh na nějakou knížku, ale jak chodím do té školy, tak abychom to za ty dva roky stihly tak tam není moc čas na knížky.

T: A teď jsi na čem?

U1: Je to střední pedagogická škola a je to dálkově v Humpolci, ale je to právě, že všechny ty čtyři roky ti zahrnou do těch dvou let, takže já tam jezdím jednou nebo dvakrát za měsíc a pokaždé mám zkoušky. Takže tam nestíháme vůbec nic.

T: Já jsem právě přesně něvěděla. Jaký ty máš osobně názor. Znáš se s nějakým homosexuálem?

U1: Já jsem měla ve třídě dvě holky na pedárně, co byly bisexuálky a mě to nijak nevadí, nejsem třeba proto, když jsou dvě lesbičky nebo dva homosexuálové, aby se líbali na veřejnosti a dávali to nějak najevo, ale když se mají rádi, tak ať se mají rádi. A s těma holkama, co byly bisexuálky, tak jsme normálně vycházely jako kamarádky a nedávaly to taky najevo, prostě jednou měly holku, jednou měly kluka no.

T: Co si myslíš, že by na to kolegyně, kdyby si to chtěla zařadit třeba do té rodiny?

U1: Tak J. by nebyla proti, ta by byla ráda, kdyby bylo něco nového.

T: Co si myslíš, že by na ta témata řekla zástupkyně?

U1: Nevím nemůžu říct, tak dobře jí neznám, ale myslím si, že by taky nebyla proti. Taky si myslím, že by byla ráda, kdyby se o tom děti něco dozvěděly, ale nevím.

T: Ocenila by si, kdybyste se třeba scházeli a mluvili o tady těch věcech třeba jednou za měsíc?

U1: Myslím si, že je to určitě dobrý, že by každý řekl návrh, co by chtěl řešit, nebo i třeba se sejít celá školka dohromady a udělat nějakou přednášku, nebo to vysvětlit pro ty děti.

T: To je vše, děkuji za tvůj čas.

Příloha 2: Ukázka rozhovoru učitelka U2

T: Ty jsi studovala tady na u nás na fakultě?

U2: Na pedárně mateřiny.

T: A jakou jsi měla specializaci?

U2: Specku.

T: Já mám téma tabuizovaná témata a mám tam smrt, zdravotní postižení, homosexualitu a etnické rozdíly. A tak mě budou zajímat tvoje zkušenosti nebo názory. Budeš souhlasit s nahráváním?

U2: Jo, souhlasím s nahráváním.

T: Dobře, tak začneme tou smrtí? Měla jsi třeba ve školce někdy nějakou zkušenost s tím, že by nějaké dítě přišlo s tím tématem smrti?

U2: Ne, ne, jenom.. no smrt jako taková ne, ale jako třeba babička nebo dědeček v nemocnici. A stáří. Maminka říkala, že ho tam nebrali toho chlapečka vůbec za dědou. Nevím, jak to pak vlastně skončilo. To pak vlastně začaly prázdniny letní, ale myslím si, že tomu chlapečkovi bylo dva a půl, takže já bych to...tak jako hezky to podat, jakože třeba dědu bolí tělíčko a že mu třeba pan doktor potřebuje pomoci. Ale já třeba z mý zkušenosti vím, že když třeba mě vlastně umřela babička v šesti letech, tak šest, to je taky ještě školka, to má spoustu dětí ještě odklad. A to mi bylo podaný tak, jakože babičku všechno bolelo a že teď už jí nic nebolí, že se na nás kouká, a že je všechno dobrý. Takže já jsem si celou dobou, protože to dítě to pochopí až kolem tý druhý, třetí třídy smrt, a tak a ten koloběh, že smrt je a je to konečný. Takže do tý doby jsem si říkala, jo, tak babička na mě kouká a je jí hezky. Takže to bylo takový..

T: A myslíš si, že je to důležitý zařazovat? Že byste měli třeba integrovaný blok, kde by se to probíralo?

U2: Ne, ne.

T: A proč ne, třeba?

U2: Protože tohle to je téma, který dítě, pokud to nemá v rodině nebo není v úzkým kontaktu s tím, tak se s tím nesetká. Takže bych to, kor u těch malejch, nevím jak u předškoláků, ale u těch malejch bych to nezařazovala určitě.

T: A kdyby byla ta situace, co bys třeba dělala?

U2: Kdyby byla ta situace, tak přizpůsobit. Udělat...taky hrozně opatrně spíš, než jako před celou třídou, tak s tím dítětem se snažit sama. Prostě jako pohádkou. Vždycky se to dá přizpůsobit na zvířátka.

T: Znáš nějakou třeba?

U2: Ne, to si vymýšlím vždycky něco. Vždycky, když se něco přihodí, nebo něco se prostě stane, tak já to vždycky udělám, že to motivuju příběhem o zvířátkách, protože oni se dobře vcitujou do zvířat. A ty zvířata jsou pro ně hrozně blízky. Takže vždycky to udělám na tenhle příklad. Třeba maminka mi jedna říkala, že se jim v nákupnu ztratila holčička, takže já jsem udělala, že maminka zaječí šla s malinkýma do lesa, takže jak byl sám, jak se bál...takže to dítě si to zvnitřní, dítě to chápe, že se to stát může a ze si maminku hlídá. Takže vždycky co se děje, je super naslouchat, co se jim odehrává doma. Proto já vždycky po neděli, to pondělí se ptám, před řízenou, před cvičením hned po pozdravu, kdo mi chce povědět, co dělal o víkendu. Tím já zjistím, tak baj voko, co se tak u koho dělo, uvidím, že někdo je smutnej, proč je smutnej, protože mamimka s tatínkem se rozcházej..jo, takže člověk tak typuje, kdo potřebuje zlepšit náladu a čím. To je právě to, můžu si udělat plány, jaký chci, ale stejně to musím přizpůsobit tý chvílce od těch dětí.

T: A shodujete se s kolegyní?

U2: Určitě. Jo, jo jo. To máme super.

T: A kam by si šla třeba pro radu?

U2: Kdybych nevěděla, tak k holkám vedle určitě. Tady jsou kolegyně úplně super. Jsou vstřícný a všechno. Jinak asi ze svý rodiny. Moje rodina je tak jako zaměřená na děti, jsou citliví a máme dobrý vztahy. Mamka ta mi poradí dobře si myslím a je to fajn, že to ty blízky neotravuje ta moje práce, naopak. Líbí se jim to a jsou rádi, rádi se nad tím

zamýšlí. Ono to není jen o tom si hrát s těma dětma. Jsou to naopak...právě tak jak zareaguje učitelka je strašně důležitý pro to dítě. Nejenom ty rodiče. To dítě je tady vlastně tři čtvrtě dne, je tu většinu času a učitelka musí umět odpovídat. Musí umět odpovídat správně, ne tak, aby ublížila nebo nasadila nějakýho brouka do hlavy pro dítě nevyřešitelného.

T: Na vejšce, dostali jste k tomu tématu smrti?

U2: Ano, tam je spousta literatury moderní, takže tam bylo pěkný, už si to přesně nevybavuju s tím andělem.

T: Návštěva malý smrti, myslím, že se to jmenuje...

U2: Jo, jo, takže to, ale jenom přece, tohle bych nečetla dítěti, kterému někdo fakt odešel, jako v blízky době, protože to je hrozně čerství. A vždycky nejdřív mluvit s rodičema, ne se jako: Já tobě zrovna někdo umřel, jsem zjistila, tak já se do toho vrhnu a něco začnu, ne. Vždycky se domluvit s rodičema, jak sami to cítěj, abych pomohla něco vysvětlit, nebo ulehčit. A většinou ty rodiče jdou sami s něčím.

T: Takže vztahy s rodiči jsou tady fajn..

U2: Jo my máme hrozně fajn rodiče. Jsou takový, že asi i oni chápou, jak důležitý to je, ta spolupráce, takže dobrý.

T: A použila bys tu Návštěvu malý smrti třeba jako obecně v nějakým tom bloku integrovaným?

U2: No...já asi ne.

T: Ještě, myslíš si, že to důležitý? Povídat si o tom? Říkalas, že spíš...

U2: Určitě v rodině. Takový to, že to má být úplně tabu, to není, protože to je kolem nás. A to dítě to může potkat kdykoli. Nemusí přijít taťka z práce, nemusí přijít maminka z práce. Mají doma zvířátka, a ty umřou. Mají doma pejska, ten taky odejde. Ale nemusí se to vysvětlovat tak, jako že je to konečná si myslím. I si myslím, že to není. Osobně si myslím, že to rozhodně konec není, že je to pokračování někde jinde, ale vysvětlit kde, a že tam nic nebolí a nic nikoho netrápí. Že to není nic špatnýho. Jenom, že mu ten čas tady prostě skončil a začíná mu čas jinde.

T: A to říkáš třeba na to, že dneska je ten trend odkládání těch starých lidí do institucí, do zařízení mimo rodinu?

U2: Pokud je to vyloženě, že rodina odloží...tak je to strašný. Je to strašný, protože i mladý člověk, když zažívá samotu, tak ta samota je hezká chvílka, a pak je to hrozný. A u těch starých lidí, ti potřebují dodávat energii, a potřebují kolem sebe mít ty energický lidi, který je pořád povzbuzují. Nemyslím si, že to je hezký, naopak. Strašně zaslívám těmhle lidem to, že se nechtějí na stáří postarat o svoje rodiče, protože o ně se starali celý život, takže jak jinak jim to vrátím.

T: Napadá tě ještě něco k tomu tématu, co bys třeba...

U2: Asi ne, možná...s větším dítětem, jak to místo třeba vypadá. Zkusit si s ním třeba to místo namalovat, jak voní. Do řízení bych to teda dělala tímhle způsobem. Pouštět hudbu pěknou, aby si představili, jak se ten dotyčný nebo to zvířátko, jak se má. Navodit to na relaxaci.

T: Další téma jsou etnické rozdíly. Máte tady třeba dítě z jiného etnika.

U2: Já tady mám Vietnamce, mám tady L. a žádný problém. Nic vůbec. To bych...kdyby nějaký problém byl, tak ten kdo by byl iniciátor, tak bych to řešila vedle, bokem. Určitě ne před kolektivem. A pak bych udělala příběh, měli bysme cestování kolem země a ta země je prostě pro všechny. Někdo má dlouhé vlasy, někdo krátký, někdo je má bílý, někdo je má černý. To jsme dělali právě a je to super. Proč je někdo, a má třeba tmavší kůži? No protože tam asi svítí hodně sluníčka a já na to – jo. A dávali jsme si těsně pod lampu ruku. Zkoušeli jsme, jak je tam asi teplo. „Představte si, že je tam takhle teplo pořád a kdyby na nás takhle svítilo sluníčko, tak jsme úplně spálení a víte, jak to bolí? Ale oni, protože mají tu kůži takhle opálenou už, tak už je nic nebolí a na tom sluníčku si můžou skákat a hrát si...“ takže takhle. Ta země je tady a je velká pro všechny.

T: A máte to takhle zařazený jako normálně téma?

U2: No, to je na nás. My to tam nemáme vyloženě jako etnický rozdíly, nebo tak. Ale když si dám cestování, tak tam to dávám. To samý doprava...a jde to kdykoli. Jde to o Vánocích, jak jsou Vánoce, tak říkáme, jak ten Ježíšek toho musí stihnout strašně moc... Prostě první povědomí o tom, jak je ta země veliká. Vztít sem glóbus, je lepší než nakreslit. „A tady jsou na druhé straně, vůbec na ně nevidíme...vidíte je?“ Takže my jsme dělali takový šaškárny no. Pak na sebe mávaly z jednoho kraje světa na druhé. Jde to zařazovat, jde to přizpůsobit kdykoli, jakkoli.

T: A zajímalo třeba ostatní děti, že je někdo jiný, že má někdo jinou barvu?

U2: Ne, ne.

T: Braly to prostě úplně v pohodě?

U2: Schválně třeba dělám, že má třeba tmavý oči hodně. „Jee a zvednou ruku dětičky, který mají úplně modrý oči. A teď pozor, úplně hnědý!“ Takže Lukášek nemá žádnéj jako blbej pocit. „A teď zvednou ruku ty, co mají úplně krásně tmavý vlasy!“ a on zvedá ruku, jo a ostatní taky, co mají taky. „A kdo je má zase jako Zlatovláska?“ - aby se nesmály někomu, kdo má zase hodně světlý vlásy, jo. Tak děláme, kdo je jako sluníčko a kdo je jako večernice...to vždycky dělám. To si trénujeme průběžně. Aby ty rozdílly viděly, ale ty rozdílly jsou úplně samozřejmý a jsou to krásný. To je na tom to hezký, že každej je úplně jinej. To je hrozně hezká pohádka, už nevím, odkad' byla, mám jí napsanou...Pejsci z náměstí, jo to je super.

T: To je v dramce, od Evy Svobodový.

U2: Jo! No, tak to mám. Já jsem to dělala ale na myšky. Na začátku roku hned.

T: Jasně, využít to zase situačně...

U2: Takže jsme měli flekatou myšku, černou myšku, bílou myšku a myšku hrozně hubenou, protože neměla papání. Takhle jsme rozdělovali.

T: Takže využíváš prostě vždycky nějaký...něco ze školy.

U2:Jo, ze školy hodně. Ale hodně musí bejt ta učitelka kreativní. Musí ji hodně napadat dost a spojovat si a vymýšlet a prolínat, aby to do sebe prostě zapadalo. A ono to pak jde, když to učitelku baví, tak to prostě najíždí úplně samo. Kolikrát si udělám přípravu, teď mi prostě v hlavě jede úplně něco jinýho, během toho. A mnohem lepšího, tak to prostě udělám jinak.

T: Tak to má být.

U2: No, tak to dělám. Nepoužívám, že bych si před sebe třeba dala přípravu, jako na praxi. Kdo to kontroluje? Já sama sebe kontroluju tím papírem, ten je úplně zbytečnej, ty děti neví, co jsem chtěla jim říct dřív, co potom. Nevím ani, jak ty děti budou reagovat, takže nějaký papír...

T: A seznamovali jste se třeba i nějak s jeho kulturou, nebo jste to nijak nevypichovali?

U2: Ne, ne, ne. Oni i rodiče řekli, že nechtějí, takže normálně oni mají normálně Vánoce tady, má B. taky, starší ségru, v druhý nebo třetí třídě. Takže Vánoce slaví normálně, tak jako u nás. Akorát teď on poprvé teda, L. jsou čtyři, a poprvé jede, teď tu není do konce měsíce, jedou do Vietnamu za babičkou. Ale normálně Vánoce, všechno,

pohádky, Krtečka zná, Pejska a kočičku, všechno prostě český. Rodiče mluví hůř česky, ale ta holčička i Lukášek mluví krásně česky.

T: A dokážeš si třeba představit, když je teď aktuální uprchlická krize, že bys tady měla třeba dítě ze Sýrie?

U2: No, to je zase trošku jiný. Asi jo, asi jo, ale což o to dítě mi tolik, jako nemám strach, jako o přístup těch chlapů. Protože přece jenom mentalita je to úplně jiná a jako, ženský pokolení je prostě pro ně nijaký. Takže si ani nedovedu představit, že bych měla fungovat jako nějaký rovnocenný člověk vůči někomu, kdo to takhle prostě nemá. Takže jediné tohle by mi dělalo problém. Ale to, jestli je to syrský dítě nebo jestli je cikánský dítě nebo vietnamský je mi úplně jedno, pokud to dítě mi půjde zpracovat. Pokud to dítě bude ráno tady, tak budu jenom ráda, že tady je. Pokud tady bude spokojený, bude se umět chovat k ostatním a budu vidět, že prostě cítí to, že to tady je pěkný, že ho mám ráda, tím bude ono mít ráno mě a i ostatní tak nevidím problém, proč by ty děti tady být nemohly.

T: Ještě něco tě k tomu napadá?

U2: Asi ne...

T: Myslíš, že ve škole jste to dostatečně probrali?

U2: Jo, to se mi nelíbilo, ale tak jako, každé nemusí souhlasit se vším. Ale, každé si v tom nejde. Vytáhnout si prostě z těch nápadů, nebo co kdo jak to podává, nebo nepodává. Každé si najde ten svůj střed.

T: Tak můžeme přejít na to zdravotní postižený. Máte tady nějaký dítě se zdravotním postižením?

U2: No, já ne. Jenom vlastně M., ta tam má tu P. Já jsem dělala bakalářku na kochleár zase u P. zase, takže já jsem jenom pro. Nevidím v tom jako...teda když je uzpůsobený počet dětí teda jako.

T: A celkově na tu inkluzi, když je to teď tak aktuální téma?

U2: No, inkluze jako taková nikdy není možná. Protože ten znevýhodněnej jedinec prostě nikdy nemůže bejt soběstačnej a zvládat to, co zvládá zdravěj. Protože inkluze jako taková je představa toho, že budeme vést ty znevýhodněný až tak, že budou všechno zvládat. A budou soběstačný úplně. Ne. Spíš je dobrý si uvědomit, že někdo tu pomoc potřebuje, a mě nevadí, já rád pomůžu a budu usnadňovat, budu po ruce, budu usnadňovat a chci udělat podmínky tak, aby on mohl to, co můžu já, protože na

to právo mají. Asi takhle no. Ono se hezky řekne, já jsem pro, ale jako žádná pomoc, ať už od města...by nebyla, tak to prostě pak jde na úkor toho znevýhodněného a jinech dětí. To je tak jako, já nesnáším, že nějaký rodič dostane pedagogickýho asistenta a nějaký dostane osobního asistenta. Když dostane osobního, tak si za něj platí. Tak mu platí celý plat. To je prostě hrozný. A pokud ne, tak to dítě musí prostě úplně mimo, do speciální třídy, při tom by bylo schopný zvládat s ostatníma, naopak by ho to třeba posunulo dopředu. Ale on náš státní systém je na tom docela špatně, takže když někdo chce z rodičů vést znevýhodněný dítě a dát ho třeba se středně mentální retardací, což už není jako lehká. Střední už ty děti zvládají míň a pokud se naučí nějaký určitý věc, který zjistí při komisi, tak oni mamince strhnou automaticky další dávku, takže kde je ta logika toho, že ty děti se mají vést k lepšímu, když ten stát ty rodiče stáží za ty výsledky. To je úplně hrozný. Prostě: „Jé maminko, ono si umí říct, že chce čurat, a ono si umí říct, že chce kakat a tohle a támhle, a najednou má od dva tisíce míň. Samoživitelka s tou holčičkou, takže ta byla úplně zoufalá.

T: A tu si znala přímo?

U2: Znala od kamarádky právě. Ta dělala praxi měsíc a půl ve speciální školce, takže říkala, že úplně hrozný...J. se jmenovala ta holčička. No, to je to, co mě štve. To je hrozně nespravedlivý a hrozný. I ten pohled, no viz náš úchvatnej pan prezident: „Ty typy lidí patří támhle..“ Takhle to bylo za komunistů. Tady nebyl vidět žádný vozíčkář, protože bylo všichni poschovávaný na krajích města všechny tyhle ústavy, což je úplně neskutečný a nějaký blbeček, kterej támhle týrá dítě, nebo týrá svojí ženu nebo ženská, co je hnusná na svý dítě tady může chodit jo. A ten člověk, kterej je hodnej, kterej by vlastně...dalo by se ho využít do spousta povolání, který se dají i se znevýhodněním. Ať už je to ten kochlár, tamhle kluk byl strašně úžasnej na komiksy. On si zapamatoval každej obrázek, každej detail a hrozně ho baví konstruktivní hry. Oni k tomu ten sluch nepotřebuje, on bude architekt nebo něco podobnýho jak vyšitej. Nevím, proč bych ho měla dávat tamhle někde na stranu. Nevím proč. To bych mohla jít taky, když mi něco nejde...

T: Tak to už si říkala, kde shánět informace, u kolegyní většinou...

U2: No, a literatura sama. Na internetu většinou...ten je toho plnej, ale spíš si shánět ty kvalitní literatury, protože ono taky články napíše kde kdo. Kolikrát se divím, co jsem tam našla, když jsem tu bakalářku sama psala. Jak říkám, záchranný bodíky si najít,

napsat a sama si z toho vybrat, vytěžit to nejlepší pro ten tvůj pocit a že jako to dítě povedeš dobře. Taky je taky fakt, aby ta učitelka odhadla, že to zvládne. Že jí to nepřestane bavit a do toho dítěte bude pořád vkládat, je to složitější a pracnější. A ne na dva tři měsíce, ale na celou tu dobu co tam to dítě mám.

T: Zařadila bys to téma zdravotního postižení do bloku? Když je lidský tělo třeba?

U2: Určitě, no když je lidský tělo... já jsem udělala minulej rok na praxi mládátka a narodilo se štěňátko, který neslyšelo. Takže neslyšeno, no: „A jak to, že neslyšelo? Všichni se smějou, všichni dělaj něco s pusinkou, ale on neslyší“ no a až přišla babička, fenka druhá a ta řekla: „On asi neslyší, když na něj voláš.“ A ten druhý: „Ne, on jenom zlobí, zlobí neposlouchá“ On ale neslyší, takže šli za panem doktorem a tam mu začali ukazovat obrázky a všechno se učil z obrázků no. Takže jako když se učili básničku, tak on to dostal po obrázkách a pak to taky uměl. Štěňátka ostatní si dali pozor na něj, že na něj nesmí zezadu, že se přijdou podívat na něj zepředu a pozdraví ho, tím, že zavrtí ocáskem. Takže pak jsme si hráli na štěňátka, který vrtí ocáskama, ale musí ke kamarádovi přijít a mít oční kontakt, žádný z boku, zezadu, že by se leklo štěňátko. Vždycky do každého tématu lze svým způsobem zařadit všechno.

T: A zařazovala bys to jako situačně a nebo i jako běžně?

U2: Běžně klidně. Určitě.

T: Nějakou dětskou literaturu třeba o těle nebo...

U2: My máme jako dětský encyklopedie, tohle všechno jo, ale když..Teda já jsem výtvarkář, takže já si to všechno kreslím. Nebo maluju. Podle svého.

T: A mají u vás třeba děti přístup?

U2: Mají tady vlastně celej koutek a tady vlastně jsou ty lepší, co si čteme v průběhu roku. Takže oni kdykoli si vezmou právě tohle třeba, jak měly dneska. To měly půjčený. Takže si řeknou. A z domova si berou, protože když jsou toho plný, maj to rozečtený, tak mi o tom povídají a povídáme to i kamarádům. Koho co napadne, tak přinese a čteme si spolu.

T: Napadá tě ještě něco k tomu tématu?

U2: Asi spíš jako, že je to s tím zdravotním postižením, to je prostě společenskej problém, kterej spousta lidí nevnímá, nechce, je to pro ně moc pracný, jich se to netýká, ty lidi jsou lhostejný. To že já mám zrovna zdravý dítě, neznamená, že já jsem to zdravý dítě zrovna jako měla mít, nebo prostě nevím. Vžít se vždycky do toho

druhého. Ať už tý maminky, sourozence taky. Holčička L. tamhle vzadu, ta má E. starší ségru, ta je se střední nebo lehkou mentální retardací. Jezdí do Arpidy na základku. Ne tam byla školka, teď vlastně jezdí někam do města vlastně. To je jedno. Lucinka je zase strašně nadaná. Jsou jí necelé čtyři roky a zvládá úplně neskutečné věci. Krásně mluví, kreslí krásně, umí počítat, což je jako nenutím, ale jako umí, ví co je víc, míň. Ale má tu Elu, ale ví, jak na ní. Ona tím, jak je hodně inteligentní, tak ví, že ta Elinka potřebuje prostě asi trošku víc vysvětlovat, potřebuje jako jemnějc. A je krásný ji vidět v tý šatně, jak se k tý starší chová. A nepotřebujou jí to rodiče vysvětlovat. Ona to prostě ví, a má ji ráda, takovou, jaká je. A tak to má bejt. Mít ty lidi rádi, takový jaký jsou a ne po nich chtít něco, co v životě nemůžou bejt, ale pomáhat jim k tomu, aby se oni cejtili dobře i s tím, jaký jsou.

T: Tak se dostáváme do finále a poslední je téma homosexuality. Jestli si se třeba setkala s tímhle tématem ve školce.

U2: No, nesetkala. Ale já jsem na základce měla spolužačku a ta měla dvě maminky. Teda mamku a tetu. No, takže jako, asi kdyby tady jako byli, což nejsou, jako z rodičů, tak nevím. Kdyby to tomu dítěti přišlo jako zvláštní, tak jako zase s těma rodičema se bavit. Ale tohle je takový hodně intimní si myslím pro ty dospělý. A ta homosexualita u těch dětí se moc myslím moc neprojevuje, a když, tak jako za prvé, takový ty jasně vymezený věci, jakože kluci si hrajou s autama a se stavebnicema a holka si hrajou s panenkama...no to ne jako. Jsou tady kluci, který mají doma miminko sourozence, tak prostě chěj najednou vozit kočárek. Vozí kočárek a oblíkaj panenky. A já řeknu: „M., tys toho K. tak hezky oblíknul, a tys ho tak hezky nakrmil a on ví, že to je jeho malej bráška a že si to trénuje. To samý holky, když prostě chtěj, tak si vezmou tamhle opravářský věci a hrajou si na taťku opraváře. Ať si berou, co chtějí, ať si hrajou, na co chtěj, hlavně, když se cítí dobře. Pokud bych měla mít takovýto: „K. proč to máš vymalovaný růžově? Proč sis nevzal modrou?“ To je každého věc, ať si třeba kuřátko vymaluje fialově, to je jedno, hlavně, že se mu líbí.

T: A když si měla třeba tu spolužačku, jak ty sama osobně jsi na to nahlížela? Že má dvě mamky.

U2: No, mě to jako asi bylo jasný. Jen vím, že jsem si říkala, že asi taťka je neměl rád. On odešel a tehdy už mě napadalo, takový ty věci, že mamka asi jako nechtěla strejdu a

chtěla pak tetu. To bylo první, co mě napadlo. Že jí třeba taťka ublížil, to možná ty děti citlivější napadá. To si myslím teda jako. Nějaká sexualita, že by tam byl nějaký podtext, to si myslím, že ty děti..ne. Ale spíš z toho citovýho, že byl třeba taťka zlej, tak chtěla tetu.

T: Jak ty si myslíš, že se k tomu společnost všeobecně staví?

U2: No, společnost jako taková...už si myslím, že je to lepší než to bejvalo. Naopak si myslím, že se možná dost upozorňuje na gaye a podobný. A svým způsobem si myslím to hodně přitahuje kluky pubertáky, který můžou bejt nerozhodný. Může se stát, že jsou v nějakým výkyvu, ale zase všude jsou videa, všude je prostě všechno zženštilý. A ten kluk dneska ani pomalu nemá možnost bejt chlapskej. Takhle to беру zase já, že prostě....

T: Takže si myslíš, že kluci nemají dostatek vzorů z rodiny?

U2: No, ať už z rodiny..dneska kolik taťků s nima jde do lesa, kolik taťků umí něco...já nevím, pouštět lodě. Nebo jo...chodí do hopsária, chodí do mekáče a jsou esteticky upravovaný jak blázen. Nejenom holčičky, ale i kluci. Je i spousta kluků, kterejm jako vadí: „jeežiš já mám špinavý kalhoty jo..a nemá to ze sebe. To je z těch rodičů. Ale tak je to kluk, buď špinavej...ať jsou holčičky klidně i špinavý. Ale takovej ten trend, kdy jako na druhou stranu, ty kluci se snaží být zajímavý úplně jako jinýma hodnotovýma věcma než byli dřív. Nevím no...

T: A znáš se z nějakým gayem nebo s lesbičkou?

U2: Jo, jo, mám kamarády. Ten jeden právě, jeho taťka byl hodně zlej na mamku, on sám to těžce nesl, že je gay, až na střední si to přiznal, ale je to ten typ, že to na něm nepoznáš. Není to ten typ, co by nosil kabelku, aby

T: Jasně, to jsou stereotypy.

U2: aby chodil...to je vidět, že ty kluci si na to strašně hrajou a pak na druhou stranu, kde je vlastně ta pravda jako jo..jestli na sebe jako chtěj upozorňovat.

T: Oni jsou jakoby různý typy lidí jako normálně běžně, když to vezmeš..

U2: Tak, tak tak...

T: Je spousta lidí, který to takhle nemají.

U2: Myslím si jako, že společnost, aspoň ta mladší generace, pro tu myslím, že to není žádný haló, něco hroznýho, ale zase jako by...ja nevím...

T: A myslíš jako, že by se to třeba jako mělo probírat ve školce? Jako že jsou rodiny různé?

U2: Ne, Oni by se ptaly, děti jsou hrozně zvědavý. A jak zabrousíš na to, abys jim vysvětlovala, že tady spí dva taťkové v posteli, co jako dělaj, nebo proč jsou vlastně dva taťkové a proč ty dvě mamky?

T: Ale tak zas u táty a u mámy taky neřekneš, že tam to..ale že se mají rádi...

U2: No, ale z velký lásky vznikly ony, ty děti. A z velký lásky dvou tátů co vznikne. To vždycky máme narozeninovou slavnost a vždycky je ten příběh, že prostě z velký lásky vznikla a narodila se potom a tak. Oni jsou chytrý, oni si to všechno spojí a zeptaj se. Jo a já osobně bych jako, kdyby tu něco bylo, a i to dítě se může stydět.

T: Spíš jako asi situačně, kdyby přišlo s tím?

U2: Kdyby něco chtělo, spíš jakoby řešit, tak se budu snažit, ale ne...já bych to dala na tej základce, na konec prvního stupně. Tak nějak bych to zařadila.

T: Máte tady třeba nějakou dětskou literaturu? Pamatuješ si něco?

U2: No, něco Petr a koza ne? Nebo jak se to jmenovalo...

T: No to bylo o porodu a pak Princ a princ.

U2: Jo, Princ a princ, jako jo třeba pro takový ty větší

T: A zkusila by sis to třeba číst jim to?

U2: Jo, ale ne pro malinký. Těm větším bych to četla. Ale spíš to je takový...tohle všechno je taková ta literatura a témata, pokud rodiče nepřemýšlí, že by děti s tímhle seznamovali, tak jako ty učitelka hodně těžko. A to na těch rodičích poznáš, jestli jsou jako kreativní, jestli jsou otevřený těmhle věcem, aby to dítě fakt vědělo co nejvíc, a nebo potom nemají šajna, že by to dítě o tom měli informovat, tak je hloupost do nich tady rvát něco, s čím oni si neví rady. A na druhou stranu oni doma taky můžou něco říct, že je vlastně jako dobrý mít dva taťky a můžou na tebe rodiče zase vyběhnout. Jo, to jsou všechno takový témata, který je třeba, aby sis nenápadně u těch rodičů oťukala. Jo, takže určitě ne něco na začátku roku nebo během Vánoc, nebo do toho půl roku, kdy ani pořádně neznáš ty rodiče. Ty znáš až v průběhu roku, kdy si s nima prostě povídáš a znáte se blíž. Oni si tě oťukaj, ty si je oťukáš, jsou nějaký ty vztahy mezi váma. Takže asi tak.

T: Dobře, a myslíš, že jste to třeba dostatečně probírali ve škole?

U2: No, asi jo.

T: Tak to je všechno, děkuju moc.

Příloha 3: Ukázka rozhovoru učitelka U3

U3: Souhlasím s nahráváním.

T: Jaká je vaše zkušenost s tématem smrti, přišli děti s tímto tématem?

U3: Děti s tím přijdou, když jdou na pohřeb třeba babičky, nebo když si vyprávíme třeba o rodině a ptám se dětí, kolik mají babiček a dědečků. Tak tam přijde řeč na to, že měli starou babičku a že jim schází a kdysi jsem používala pohádku Sněhurku, ale tu českou myslím, že od Hrubína, ale nejsem si jistá. No a to je Sněhurka, která se rozplyne nad ohněm, protože tam je právě ta smrt. Oni nás ve škole vždycky učili, že se děti mají učit i konce negativní a ne jen, že se vždy všechno spraví a dobro zvítězí, ale i negativní a můžu říct, že vždycky jako ty děti zůstávají jako v úžasu a nešlo jim to do hlaviček, že se to tak stane a já jak jsem to ještě dramatisovala, aby to ten spád mělo. Takže tahle pohádka je pro ně poučná a na to konto se vždycky rozvinula ta debata, proč ta smrt je. Co ta smrt je a co se s ní pak děje dál, když teda někdo zemře, jak to s tím člověkem je. Většinou nechávám jenom ty děti mluvit. Někdo má naučeno, že jde do nebička, někdo, že chodí na hroby a tam, že chodí dávat kytičky, no a babička zemřela a dědeček a někdo řekne nevím, takže takhle.

T: A máte to jako nějak zařazené v nějakém integrovaném bloku.

U3: V Těch pohádkách. A když máme Březen, za kamna vlezem, tam máme to povídání o pohádkách, protože ten březen je ještě takový zimní měsíc, že není ještě úplně jaro, nebo potom máme povídání o rodině, zeměkoule z tebe koule a je tady zeměkoule a to je já a moje rodina já a moje bydlení já a ty, ty vztahy, takže tam většinou probíráme tyhle problémy.

T: Kam jste chodila pro inspiraci, nebo pro informace a radu jak o tom mluvit s dětmi?

U3: Pročítávala jsem knížky, je fakt, že ve škole nás v tomhle směru hodně vedli a ta naše střední škola byla opravdu kvalitní a já jsem měla ty dvě střední školy, takže tam vlastně ty profesori tohle učili a pak samozřejmě zkušenosti a sbírání metodických příruček a knih i z portálu. Takže ta škola byla kvalitní.

T: Vy jste měla Soběslav nebo?

U3: Já jsem měla Prachatice třeták, čtvrták a prvák Přerov.

T: Která byla lepší?

U3: Ono to bylo jako stejný, ta Přerovská byla prestižnější, ale když jsem přestoupila do těch Čech tak zase tím jak Moraváci a Češi jak to tam dře to je to etnický, Morava je taková vy jste takový. Takže tam si mě probírali a musela jsem dělat zkoušky vyloženě srovnávačky, jestli jsem způsobilá, abych byla přijatá a musela jsem toho dost dohánět, v hudbě v historii hudby a pak vlastně ve výtvarce a v historii. Takže jsem musela tady v Budějovicích různý prvky záležitosti a z toho jsem pak skládala zkoušku u jednoho profesora. Ale ruštinu jsme měli, tak tam mě učitelka taky jako nutila k většímu výkonu, takže ono to bylo stejný.

T: Tak to je dobré, že jste to probírali.

U3: Tu metodiku jsme tam měli dobře udělanou.

T: Víím, že holky z Prachatic si školu chválili. A že z toho pořád čerpají.

U3: Ale já myslím, že dnes už daleko míň, protože to byla prestižní škola a byly jenom dvě větve středně pedagogická a pak vychovatelská a všechny končili maturitou, takže to nebyli ta licea. To bylo jasně daný a fakt ty talentovky ty byly opravdu složitý a i ta maturita. Tam nikdo k ničemu nepřihlížel, třeba že si měla celý čtyři roky dobrej prospěch, tam když si neukázala, co v tobě je tak nic. To síto tam prostě bylo.

T: Jo ty talentovky by tam měly určitě být pořád, to je jasný. Co říkáte na to, že dneska je ten trend, že se děti dneska nesetkávají se smrtí v rodině a že spousta starých lidí je v domovech důchodců a nevidají se tolik.

U3: Já myslím, že je to špatně, protože oni nechápou, že ta smrt je přirozená a nechápou, že je potřeba pomáhat, proto my chodíme do toho domova důchodců a tam chodíme těm babičkám, aby ty děti viděli, že i když nejsou jejich, že jsou starý, a že potřebujou tu pomoc a potřebujou potěšit a něco aby to dítě jim ukázalo, že je má někdo rád i třeba úplně cizí děti. Ale je pravda, že v dnešní době jsou ty děti malý a jejich babičky jsou mladý, že jim je těch 50. Let a to jsou docela mladý, takže je to v pohodě.

T: A myslíte, že by to mělo být důležitý téma do školky?

U3: Určitě, protože jak říkám smrt je přirozená a nedělat z toho prostě nějaký humbuk a je strašně fajn a to mě baví dát nějaký téma a ty děti se k tomu vyjadřujou a já neřeknu ani tak ani tak, jestli je to dobře nebo ne a pak se o tom diskutuje a pak poslouchat ty názory třeba i o tý smrti. A ty děti mají různý názory a někdo třeba řekne nevíím, nechám a je to. Jednomu chlapečkovi, umřela babička kolem Vánoc a maminka

právě přišla a ptala se: „Vy jste si prý povídali o smrti a on syn jako něco říkal?“
Odpověděla jsem jí, že jsem jim jen povídala před spaním, abych jim zkrátila čekání na lehátku, tak jsme jako navázali na toho Ježíška a na toho krále Herodese a jak to vlastně všechno bylo a přes to jsme se dostali vlastně, co to ta smrt jako je a že se to může stát, že ty neviňátka chtěl vlastně ten Herodes zabít a ty vojáky na ně poslal. No a ona se maminka bála, jestli kluk něco neříkal, protože mu právě umřela babička, a on prý vyprávěl právě ten příběh o tom Herodesovi. Takže i okolo Vánoc o tom povídáme.

T: Jak na tohle téma třeba kouká kolegyně co myslíte?

U3: To nevím, my jsme spolu strašně krátce.

T: A s ostatníma kolegyněma, myslíte si že to mají stejně nastavený?

U3: Ne to nemají, určitě ne.

T: Jak vnímáte smrt vy sama? Je vám nepříjemný o tom mluvit?

U3: Nepříjemný mi to není. Když jsem jezdila tady na kole, tak tady je hnedka domov důchodců. A když ty babičky měly zrovna procházky, tak můžu říct, že mi z toho bylo ouzko. Když jsem je viděla jako starý, teď opřený o ty dvoukoláčky a šli. A většina ženských víc žen než chlapů, tak to jsem si říkala: Ty bláho až do tohohle padnu a budu tak stará, co já budu dělat. A pak jsem to třeba převedla na maminku mojí, ta už taky má 78 roků, až to přijde, co já budu dělat, jak já se k tomu postavím, člověk neví, ani se to nedá kontrolovat, protože až to bude tak to bude. Já jsem teda vychovaná, že se mám o toho člověka postarat. Taky maminka se starala o babičku o dědečka, tak určitě jo. Samozřejmě budu respektovat i přání mojí mamky, kdyby náhodou chtěla do nějakýho toho domova důchodců, tak každopádně za ní budu každodenně jezdit, protože ona je taková společenská, že chce mezi ty lidi, že by nechtěla být totálně zavřená doma. Vlastně mám tu výhodu, že mám práci a ona bydlí kousíček, takže z práce za ní zajdu a nemusím za ní nikam dojíždět, což je velká výhoda, teda i za taťkou. Je pravda, že je mi z toho někdy ouzko, takže většinou to bejvalo, že ty lidi byli pohromadě, tak to nikdo neřešil a tak to bylo a my to tak docela řešíme tyhle věci, myšlenkově zatím.

T: Vidíte smrt jako konec?

U3: To je strašně zvláštní a těžký téma. Jsou lidi, který říkají, ano tam někde v nebi je ta duše, pak jsou lidi kteří říkají duše je všude tady okolo, já jsem jeden čas, kdysi člověk byl mladej, jsem uznávala ty spirituální záležitosti a věci a vyvolávali jsme duchy a ono

se nám to i dařilo. Ty hokusy pokusy a měli jsme i tu desku, kde jsme tam měli něco napsáno a teď jsme teda jezdili s tou skleničkou. To jsme jako nechali být, člověk to jako prožil a je pravda, že to co se nám tam napsalo, tak se v podstatě za x let splnilo. Takže to opravdu prostě bylo, ale to jsme byli celá parta a to jsme byli v tý školce a jezdili jsme do školy v přírodě, když večer děti spali, tak se právě ti duchové vyvolávali a všichni jsme tomu tak nějak věřili a já teda byla mladá, mě bylo těch 23 a holkám bylo těch 30, takže jsme byli jako jedna velká docela dobrá společnost, takže to jsme dělali. Ale teď tak nějak se nad tím nezamýšlím, nějak to prostě mám, prostě bude, co bude, ale moje filozofie je především věřit sama sobě. Ne se povyšovat, ale né se ani ponižovat a věřit sama sobě, ta víra protože tu víru musí mít člověk sám v sobě. A když tu víru má, tak je schopnej překonat strašně moc překážet a je potřeba se mít určitým způsobem rád, protože potom, když se potom pořád neustále podceňuješ a já jsem tu tendenci měla, že jsem neustále v sobě hledala chyby a furt jsem se deptala a proč ty lidi a oni to a oni mě nemají rádi a proč mě nemají rádi. To já se špatně chovám a já jsem zase křičela a já jsem zase byla hrubá jo a furt jsem se jako podceňovala, tohle nedokážu tohle mi nejde, takže potom kolem tý čtyřcítky jsem si řekla, dost já už takhle nechci být, takže mám takový druh sebevědomí, samozřejmě i takový ty červíky, který mě nahlodávají říkám si, takže teď jsem se nezachovala dobře, ale snažím se chovat čestně, abych sama před sebou obstála.

T: Napadá vás ještě něco k tomu tématu smrti? Jak ta témata přijímají podle vás rodiče?

U3: Nikdo nebyl takovej, že by se proti tomu vyloženě postavil, nebo byl naštvanej, že jsme to rozebírali, ono je to takový, že to máme jako interní, že jsou to nejsou věci, který povídáme v šatně těm rodičům a když už tak jenom těm vybraněj rodičům (kteří měli ztrátu), protože člověk je nechce zatěžovat tímhlectím. Takže jenom takový to normální povídání.

T: Tak můžeme přejít na další téma. Etnický rozdíly. Jestli máte dítě z jiného etnika nebo jste měla?

U3: Měli jsme spíš cikány a teď tam ve druhý třídě byl Vietnameček a ten je tři měsíce pryč, takže odjel do Vietnamu. Tak já co jsem mohla vidět takhle na zahradě, tak jako tam není problém vůbec žádněj u dětí vůbec, že by ho nějak odstrkovali to vůbec. V dnešní době asi jako ty Vietnamce berou úplně normálně a on tam taky zabrousil

taky do té společnosti bez nějakých problémů. S těma Cikánkama s těma jsme měli trošku problémy, měli jsme je jako malinkatý tříletý. Za první chodily s plenama, za druhý chodily s dudlíkama a taková ta rozeřvanost. S čím byl problém, problém byl s rodičema, tam především, většinou ty malý děti, ty člověk tak nějak prostě zmákne, nějak to vysvětlí, udělá to, ale s těma rodičema s těma jsou problémy veliký. Placení, neplatili školku, horko těžko jsme to z nich pak dostávali, to jsem tehdy dělala ještě školný a stravný. Musela jsem psát i úřední dopisy a různě jsem musela chodit. Takže nakonec nám byli dlužni, takže jsme to museli dát, po celý školce a každá jsme se složily a musely jsme to vlastně zaplatit za ně, abychom to mohli zaplatit. Ale tam jako ty děti jsou nevedený, nevím, jestli je to tou národností. Já s nima žiju v baráku, takže vlastně teď už tam vyrůstá třetí čtvrtá generace... Jsou uřvaný hlučný ukřičený ulhaný šíleným způsobem, prostě co řeknou to není pravda. A to samý i v té školce. Pak jsme tam měli další cikánečky dvě holčičky a ty byly docela dobře vedený, s těma nebyl jakoby žádný problém, s těma klukama je vždycky větší problém a holky si s nima taky hrály a i s tou mámou to docela šlo.

T: A přišly děti se zvědavýma otázkami proč jsou jiný?

U3: Ne vůbec.

T: A seznamovali jste se třeba i s tou kulturou nějak?

U3: Ne, protože možná právě ne, aby ty děti tam neviděly ten rozdíl, aby to dítě přijaly jako každý jiný.

T: Máte vlastně ten, blok zeměkoule a tam asi mluvíte i o jiných kulturách?

U3: To máme o kontinentech a kde jsou černoši, kde asi bydlí a proč jsou teda takový a je to spíš povídání formou pohádky. Eskymáci na severu a zase si na ně hrajeme. A proč mají ty šikmý oči a mají ty škvírky, protože tam fouká ten vítr. Takže zase ty pohybový hry. Máme vlastně i knížky, ale to si teď nevzpomenu, asi to bylo s Krtečkem, kdy cestoval do Afriky a koho tam potkával a kdo tam žil. Taky pěkný povídání, ale to už jsem dlouho nepoužila, ale jak se o tom mluví tak si to vybavím.

T: A to mají děti přístupný?

U3: Mají to je volně, tam máme police, takže kdo chce, tak si to vezme a když máme ten tématicej okruh, tak jim to nabídneme na stůl a povídáme si o tom listujeme v tom a čteme.

T: A když byl třeba problém s těma rodičema, šla jste někam pro radu, nebo kde jste brala informace, jak s nima jednat?

U3: Spíš člověk to vnímá a nebo když se scházíme s těma kamarádkami, tak co já vím, tak třeba Karla Štěcha, protože ta Bendovka je plná Cákánů, takže tam nám holky, vyprávějí jakým způsobem tyhle věci řeší, protože tam to je hrozný, tam opravdu je verbeš v uvozovkách, takže tam s nima strašně těžko a že se jim i stalo, že jim kradli věci, takže museli mít zamklý i šatny ne jen třídu, ale i šatny a že i do třídy měli kecafon, aby to tam nikdo nevykradl, jako je pravda, že i u nás kradli Cikáni, ale ne ti, co chodili do školky. Vždycky to někdo občihnul a třeba peněženky, kabelky, oblečení jo, že i to se stalo, a proto jsme pak dali ty bzučáky a od té doby je klid. Jinak to nejde ono to není jenom kvůli Cikánům, ale i kvůli bílým, ty taky kradou, že jo.

T: To jste předtím dobře vystihla, že záleží na té výchově i mezi náma, jsou sociálně slabý lidi, který nedokážou vychovávat děti. Z té literatury máte toho Krtečka a máte třeba ještě nějaký hry?

U3: No tak vlastně ti Eskymáci a taky máme písničky a básničky.

T: Co je na tom třeba obtížnýho? Nebo něco na, co by si člověk měl dát pozor, když o tomhle tématu mluví s dětma. Je na tom něco citlivýho?

U3: Spíš jako to jako moc nerozebírat, povídat si o tom normálně, vyslechnout říct svůj názor a moc to nerozebírat, brát to jako, že je to přirozená věc. Protože my právě dřív, když bylo hodně toho komunismu tak, my jsme to měli za úkol, my jsme to museli. První den v září byl SSRR, museli jsme povídat o České republice o Praze o sídle našeho prezidenta a kdo je prezident a Rusko, kdo je prezident a jak spolu přátelíme. Pak jsme museli, byli různý dopisy, že jsme si i dopisovali se sovětským svazem, psali si dopisy a posílali si obrázky poštou, pak když bylo VŘSR to bylo velká říjnová socialistická revoluce, tak jsme měli sovětskej koutek, kde jsme měli knihy a Lenina a to jsme všechno museli, nástěnky musely být Rudý se samejma hvězdama, to muselo bej, jakmile byla nástěnka málo rudá, přišla ředitelka, je to málo červený, musíte víc. Výzdobu, když byla oslava konce druhý světový války, tak tam musel bejt ruskej voják se samopalem. A to bylo povinný, to jsme prostě museli. Taky jsme museli seznámit děti se Sovětskou hymnou, takže jsme jim pouštěli na gramofonu sovětskou hymnu a zpívali jí, ale já jim samozřejmě dávala českou hymnu.

T: Což o to v dnešní době seznámit je s tím, ale ta masáž.

U3: Právě to bylo povinný a to se muselo a jakmile to nebylo, tak v tu ránu bylo zle, to jsme dostali vyloženě vynadáno a měly jsme důtky a napomenutí a na koberečku jsme byli. A pak jsme měli svaz přátelství, tak tam jsme hodně povídali o těch různých, jak to bylo nutný a povinný, jak jsou právě ti Eskymáci a černoši a Číňani, Afričané, prostě tyhle národnosti a jak se musíme milovat, bylo to násilný, všichni se musíme mít rádi, nebylo v tom nic přirozeného, tak to jsem si vzpomněla. Ale to teďka není, dneska to plyne všechno v těch hrách, nebo si o tom povídáme, ale většinou si na to hrajeme.

T: To je daleko přirozenější. Jak to vidí ředitelka?

U3: Naše paní ředitelka nám do toho nezasahuje, protože je na vedlejší školce, ale máme tu zástupkyni a ta nám do toho taky nezasahuje. Jak si to uděláme tak to máme. Jednou za čas píšeme hospitace, kdy ona zadá ten měsíc. Takže tam není jako žádný násilí kontrola: A teď to musíte takhle udělat! Je tam důvěra vyloženě.

T: Dokážete si představit, že by k nám musely přijít Syrský děti. Dokážete si představit, že by je integrovali?

U3: Tam si myslím, že by byl velkej problém, asi u dětí zase ne, ale u rodičů a možná i já bych s tím měla trošku problém, protože to je úplně jiná povaha jinej natural a my jsme tu měli i černouška. Byl tu asi rok. Jsme chodili a hladili ho po vlasech, protože je měl takový ty tvrdý. A už to bylo trošku jinačí jako divočejší, byl těžko zvladatelný a když to bude, tak to bude, nebudeme proti tomu nijak brojit, tak ta situace tady je.

T: A znáte nějaké muslimy?

U3: Ne osobně, ale potkávám po městě a holky chodí v těch burkách a ty chlapy se poznají oni jsou jiní, mají jiný ten obličej i jiný to oblečení i chování a to mě vždycky fascinuje, jak on jde a ony jdou za ním, prostě ta hierarchie, jak je tam postavená, jdu já a vy až za mnou, tak to se mi nelíbí, je to ponížení tý ženy.

T: Tak se dostáváme k dalšímu tématu. Měla jste někoho se zdravotním postižením?

U3: Vždycky se najde ve třídě někdo, kdo má nějaký problém, né že by byl úplně třeba jako obrna nebo na vozíčku a měl asistenta, to se nám zatím nestalo. Ale měli jsme děti různého mentálního postižení. A tam jsme se to snažili řešit s pedagogicko-psychologickou poradnou, většinou do těch tří měsíců, protože tam pak je možnost toho odejít a měli jsme tam i chlapečka, kterej tam byl i dýl, on byl absolutně nezvladatelný v tom kolektivu a bylo vidět, že v tom kolektivu

vyloženě trpí a on vůbec nemluvil, takže tam jsme vyloženě s maminkou mluvili, aby dala malýho do tý školky, kde jsou ty děti sluchově postižený a právě tam, aby se mu věnovali, aby neměl ten handicap. Tak to byl jeden chlapeček, pak jsme měli dalšího a ten tu byl asi dva roky, možná tři roky a ten byl zase strašně agresivní a stupňovalo se to, agresivní, zlej, vzteklej a vyloženě dětem strašně ubližovat, tak to jsme potom, protože tam byl i odklad, tak to jsme řešili s maminkou i s poradnou, protože si na něj rodiče strašně stěžovali a opravdu s ním ty problémy byly a ten už je teda velkej a jsou s ním problémy celej život. Pak jsme měli dalšího, ten zůstal teda celou dobu, ale taky jsme to řešili s poradnou psychologickou a on byl medikovaný a ten to celé dochodil a maminka byla strašně šťastná, že tam mohl být, a po čase se ke mně i hlásila, když jsme se potkali. A pak jsem tam měla chlapečka, kterej neměl vyvinutý močák a ta maminka, právě prochodila různý školky a nikde jí nevzali, protože s ním byli problémy a já jsem ho měla celý tři roky. Dodneška je mi ta maminka nesmírně vděčná, protože já jsem mu udělala ty podmínky tak, aby on netrpěl a přitom děti to nebraly jako ve špatným. On se vyloženě pomočoval, takže musel nosit plíny. Takže když šli děti na záchod, tak my jsme šli potom spolu nebo když on potřeboval tak jsem tam nikoho nepouštěla, ale všechno to bylo tak udělaný, že nikdo nepoznal, že ten problém má. Protože on nemohl hnedka na operaci to, až později chodil postupně na nějaké. Je to samozřejmě práce navíc. Je to prostě nesmírně individuální přístup k tomu tak, aby on netrpěl, aby se mu děti neposmívaly a zase ty děti, aby neviděly, tolik ten jeho handicap, brát to zase jako přirozenou záležitost. Teď jak tam máme X, tak ten taky když nastoupil, tak jsem si říkala, že to není normální, ta chůze, ta hlava skroucená a teď on pořádně neviděl, očíčko mu ujíždělo. A zase po rozhovoru s maminkou a taky děti ho ze začátku jako nebraly, nechtěly ho brát. On se sám vyčleňoval, ony ho vyčleňovaly, vždycky když si děti sedly, tak on byl o kus dál. Pak bylo dobře, když maminka uviděla ty naše vystoupení a viděla ho vlastně v tom projevu, kdy je v kolektivu, protože ona nám určitý věci nevěřila a teprve tam asi zjistila, že je tam nějaký problém, že by to měla řešit, takže pak teprve nám začala naslouchat, začali cvičit nějaký cvičení asi zřejmě vojtovku, si myslím a je tam vidět obrovskej pokrok. Teď se hodně změnil, on má taky hodně špatný zuby, takže i s tím jídlem byl problém. Teď jsme taky doporučili odklad, nejdřív nechtěla, docela se i vztekala a furt nechápala proč, ale pak teda pochopila, že

ten odklad nutnej a klukovi to prospěje. On není hloupatý on chytrou hlavičku má, ale potřebuje sociálně a fyzicky a motoricky dozrát.

T: Rodiče si to mnohdy neuvědomují, že je to důležitý.

U3: Ale tady i díky Vendulce, tak ta ho taky hodně zapojovala a vychovaly jsme děti k tomu, aby ho děti měly taky rády, protože tam byly tendence k tomu: X. mi tohle udělal tohle a on támhle“, my máme prostě ty tři pravidla, jsme kamarádi a máme se rádi, nesmí to bolet a nasloucháme paním učitelkám. To jsou ty tři pravidla, který jsou a které dětem opakujeme a je strašně důležitý ty děti k tý lásce vychovávat, že jsem teda ty kamarádi a že si nebudeme ubližovat pro nic za nic. Jasně že jsou nějaký šarvátky, to je normální, to musí bejt, oni musí tu hierarchii ukázat, někdo má na víc někdo na míň, někdo bude pozorovat, někdo bude odstrčený a to vůbec jako nechci vůbec. Třeba další chlapeček M. ten je velkej introvert, ten by nemusel ve školce vůbec bejt. On by chtěl tu svoji rodinu, tam on bude excelovat, ale tady on se drží pozadu, ale chytrou hlavu má, ale on bude nějakej ten vědec, v tý svý laboratoři a tam bude spokojenej.

T: A co říkáte na inkluzi? Že chtějí integrovat více postižených dětí do běžných škol.

U3: No já to nevidím úplně dobře, protože v tom počtu dětí co máme, jo kdybychom měli 15 dětí, k tomu dvě děti postižený a k tomu pomocníka pak jo. To by šlo, ale ne 28 dětí a ještě tam mít dvě děti navíc a být na to sama. To je nemyslitelný. Ne, že bych ty děti chtěla nějakým způsobem odstrčit, ale oni budou odstrčený a tam se to bude pak projevovat a ukazovat se to, ale v tom počtu patnácti dětí, to už se nějak dá. Ono je dobře s tím děti seznamovat a chce to už od té školky, ale jedině za těchhle podmínek a s asistentem. Aby se s těma dětma aspoň něco dělalo, alespoň se někam posouvaly. Ale když budu sedět na zadku a nic nedělat a budu jenom ukazovat a křičet, ale to se nedá, tak pak ty děti začnou strašně zlobit a pak to pro ty handicapovaný bude dvakrát horší.

T: Ve škole na střední jste se na to třeba dostali?

U3: To bylo tak dávno.

T: Tak tehdy byli ty děti odsunutý...

U3: No tehdy ty děti byli úplně mimo, v ústavech. No my jsme byli v tom Přerově, kdy jsme v prváku byli v ústavu, kde jsou ty postižený děti a těžce postižený a ty jsme tam viděli a ony tehdy byly zavíraný všechny postižený děti do těch ústavů a ty se do toho

běžného kolektivu nedostaly, protože ty lidi se za to styděli. Tehdy to bylo úplný tabu. A pro mě to byl úplnej šok a teď jsem tam viděla to dítě s vodnatelností mozku, jak mělo tu velkou hlavu a vypoulený čelo, dodneška to vidím před sebou, a ty děti zavřeny v těch postýlkách v těch klecích, teď to tam řvalo, hulákalo, mlátilo to hlavama. Hrozný to bylo. Ale bylo to každopádně dobře, že nás tam vzali. Myslím si, že každému člověk by tam měl jít do takového ústavu, protože oni pořád jsou, že vždycky z té školy, kdo si dělá tu pedagogiku, tak by se tam měl jít podívat, je to zkušenost.

T: My jsme měli speciální pedagogiku, tak se nás taky snažili brát do těch speciálních pro autisty. Vždycky je to obohacující, když to vidí člověk sám.

U3: Nehledě na to, že to jsou lidi, který to třeba osloví, pak jsou lidi, který naopak řeknou to bych v životě nemohla dělat. A nebude zkoušet, tak já to zkusím, dám si speciální pedagogiku a pak třeba, ale když to takhle člověk uvidí, tak najde tu svojí hranici. Určitě je to dobře.

T: Přijde vám, že by se to mělo zařazovat do bloku třeba lidského těla přímo ta zdravotní postižení.

U3: Já si myslím, že jo protože ty děti se s tím dneska setkávají, nehledě na to, že okolo nás chodí speciální školka. A děti se třeba ptají, proč se ty velký děti drží za ruku. Tak jim, řekneme, ano ty jsou nemocný a oni se o ně starají, oni si chtějí taky hrát, děti to vezmou normálně. Určitě o tom povídat, protože i některý ty děti mají i postižený sourozence.

T: To je taky dobrý, aby se vlastně necítili kvůli tomu špatně. Kdybyste chtěla téma zařadit do bloků, co kolegyně na to? Nadchlo by je to taky?

U3: Nemůžu za ně mluvit nevím, to je zase individuální, jako můžu to třeba navrhnout, ale je to zase na nich jak to pojmu. Je třeba pravda, že když mluvíme o tom těle a rozebíráme to tělo, nebo máme ty sporty a někdo si zlomí nohu, že je to ten následek a jestli znají. Není problém i v tomhle tématu na to povídat, ale spíš je to individuální, my fakt každá pracujeme úplně jinak. A ještě když takhle mluvíme, nekonkrétně teda postižený, ale na co děti reagují, tak na bezdomovce a to my chodíme k řece a tam bývají pod tím mostem a o tom děti mluví, to je asi takový žhavý téma a takový zvláštní téma pro ně. A musím říct, že takový trošku opovrhlivý, asi jak to slyší i doma od těch rodičů, jak si o tom doma povídají, takže potom zase na nás je to trošku usměrnit, proč

se to může stát z jakýho důvodu, jakou by mohli mít nápravu. Myslím, že tam ty děti už od rodičů mají to opovržení z domova.

T: Že nemají soucit.

U3: Nemaj.

T: To by bylo taky zajímavý téma. Že jsou lidi který domov nemají. Ještě k tomu zdravotnímu postižení máte nějaký knížky dětský?

U3: No máme spíš ty o rodině, jak kdo vypadá, ty sexuální knížky. Ale jinak asi nemáme.

T: Tak můžeme přejít na ty sexuální, víte, jak se to jmenuje?

U3: To teď přesně nevím, na každý třídě máme něco jinýho a je to spíš teda o těle a tam je přímo i složení těla, co v něm všechno ptos se otevírá a jsou vidět ty orgány. Je tam rozdíl i mezi ženou a mužem i genitálie. A zase tou krásnou formou toho otevírání. Pak tam je vyložene o sexu, jako sexuální výchova a to mají děti volně k nahlídnutí.

T: Takže to vidíte jako důležitý?

U3: Jo, aby to bylo zase přirozeně, oni stejně vidí ten rozdíl mezi holkou a klukem, protože stejně chodí na ty záchodky a stejně se tam okukujou. Takže to brát, ano ty jsi kluk, ano ty jsi holka. Dneska jsme měli je MDŽ a J. říká: Tak to já mám taky svátek, to já jsem taky holka. A já jí říkam, ale ty si sice holka, ale nejsi ještě žena, protože nemáš prsa a ona se začervenala, až ti narostou, to budeš žena, takže takovou legrační formou s těma dětma. Oni to berou, třeba se zapýří, ale už o tom jako trošku přemýšlí. Není to jako: A ty děláš to, a nekoukej na ní, co to děláš, to ne spíš jo tak podívej se on má pindíka ona má pipinku, vy máte tady záchodky vy zase tady. Nebo když jdou na záchod, tak třeba když nás bylo víc, tak šli nejdřív klucí, tak dali prkýnka nahoru, udělali klučičí záchody, pak jdou kluci pryč a pak uděláme dámský záchody, dáme dolů prkýnka, holky sednou. Tímhle způsobem rozdělení, ale spíš aby byla nějaká legrace, než mentorovat.

T: Stalo se vám, že zachází děti do krajností?

U3: Vždycky se to stane a začíná to v tý druhý třídě, tak od toho pololetí, to si začnou hodně uvědomovat, takže se různě ošahávají, pod pěřinkou si sundávají kahoty, vystrkují na sebe zadečky i přirození, nechají si na něj šahat, dokonce se i stalo, že chlapeček byl na záchodě a druhý čůral a ten druhej k němu, ze zadu mu ho tam strkal, nebo rukou mu tam šťoural, stává se to. Je to o tom, aby to učitelka jako viděla a vysvětlila v tom směru, že takovýdle věci tu nemusíme dělat. Teď zrovna to jeden

udělal, že se vysvěkl, když jsme četli pohádku a začal tam vystrkovat zadek. Tak jsem jen řekla: No K. ty máš problém? Ty chceš na záchod na lehátku? A on jen koukal, tak to obleč a jdeme číst dál. Takže spíš tímhle způsobem, než se na něj zlobit, takhle by si neměl. Nebo když děti onanují, vždycky se najdou dvě tři děti, nechat to být, ono je to prej přirozený a nemá smysl na to upozorňovat. Někdy když už je to třeba, že jsou už jako splavený a rudý, tak při tom když si čteme, řeknu: Hele lehni si na zádička, máš tam oběd v bříšku, nemačkej si to bříško. Spíš tímhle způsobem. Ale ony ty děti, který to potřebují, tak ony to chvíli potřebují, takže úplně jim to odpírat taky není úplně dobře. Pak jsme tam měli i chlapečka kterej onanoval i při hrách, tak zalezl vždycky na gaučik on skončil nakonec v tý speciální škole, on měl autistický prvky a maminka ho dala do tý školy pro ty chytřejší, on byl jednostranně zaměřenej, uměl sestavovat jména, ty početní situace zvládal nádherně, ale na druhou stranu se choval jako tříletý dítě. Ale skončil teda v tý škole pro chytřejší děti, nevím, jestli to tam dokončil, jestli ho nepřesoupli do normální, to jsme už pak neřešili. Tak ten onanoval, ale je to o tom, spíš ty děti zaměstnat, dát jim nějakou tu činnost i ty děti, co jsou na lehátku nechat je tam chvíli, pak je třeba zdvihnout z toho lehátka, dát jim nějakou hru nebo nějakou práci, aby změnili činnost. Oni to říkají i doktoři, že u těchhle dětí je důležité měnit činnosti a nemít ten stereotyp. Protože pak ony se těší na to, teď si lehnu a teď si to udělám, spíš jim to prodloužit, pak ho zvednout, poslat ho pro něco, neustále aby měl nějaký jinej zájem než to vlastní tělo.

T: A odkud máte informace?

U3: Všechno zkušenostma a jak si čtu ty různé knížky, kvalitní časopisy a povídaní v televizi a uplatňování těch zkušeností a zkusit, jestli to u těch dětí funguje.

T: Setkala jste se s tím, že by dítě mělo rodiče stejného pohlaví?

U3: Měli jsme tam, ale nebyli jako spolu. Měli jsme tam paní, která byla na holky a měla teda manžela hroznýho a měla přítelkyni a ta si nechala udělat dítě. Pak spolu teda žily a to dítě k nám chodilo krátce tak jenom rok, ony se asi nakonec asi rozešly a ona se odstěhovala a to jsme měly asi jako jediný.

T: A měl on sám potřebu říkat, že má dvě maminky? Nebo reflektovaly děti na to, že pro něj chodí jako ta „teta“

U3: Ony spolu nebydlely. No a pro děti chodí různé tety a ono je to takový, že těm dětem to nepřijde.

T: A myslíte, že by to bylo důležitý téma třeba v tom tématu rodina?

U3: Já si myslím, že se o tom v dnešní době mluví normálně, že by to určitě vůbec nevadilo, ale zase tak letmo, jen aby bylo povědomí, a ne teď si představte, že ty dva, protože ty děti to v tý televizi vidí normálně. Vidí, i že se vedou dva kluci za ruku. Takže tak nějak normálně o tom mluvit a neříkat ne ne ne o tom se mluvit nebude. Takovej mám názor, že klidně o tom mluvit. Ale zbytečně to nevyprovokovat. Když pak máme třeba tu rodinu, tak ty děti jsou zaměřený na tu svojí rodinu tu svojí komunitu a to okolí moc neřeší, nezamýšlí se nad tím.

T: My jsme měli ve škole i dětskou knížku Princ a princ, máte nějakou?

U3: My jak jsme zaměřený na tu přírodu, tak to situujeme na tu přírodu.

T: Jaký z témat je nejtěžší ve vztahu k dětem?

U3: O všem se dá mluvit a na všechno si hrát, ta smrt se dá taky probírat ve hře na doktory, oni si hrajou, jak ho oživujou. Takže si na to hrajou úplně přirozeně.

T: Děláte vynášení Moreny?

U3: Jo jo to teda odnášíme tu smrt, tu Morenu, a vlastně tu zimu pohřbíváme tím, že jí hodíme do vody. A odplave, ale vlastně do moře, takže ona má takovej nekonečnej proces a že vymění vlastně to Jaro.

T: A co rodiče na to, když něco takhle ve školce probíráte?

U3: No oni někteří ty rodiče někdy koukají, že ve školce vůbec něco děláme. Jsou výjimky, který to sledují a ptají se, ale jsou rodiče, který to vůbec neberou a koukají na mě jako na vránu. Oni nás vyloženě berou jako hlídací agenturu, zajímá je, jestli děti papaj, kakaj a když po nich něco chceme, nějaký výkon nějakou spolupráci, tak je k tomu strašně těžko získáváme a kdybychom jim sdělovali, co všechno jsme s dětmi dělali, třeba průběh toho jednoho dne, tak oni by nám vůbec nerozuměli. Já když jim tam dám třeba ty grafomotorický cviky na ty dveře, tak vím, že na to koukaj a vůbec jim nedojde, že se tím děti učí, ale hrou.

T: Když si uvědomím, co vše musí podstoupit homosexuálové, když se chtějí stát aspoň pěstouny a společnost na ně pořád kouká skrz prsty. A když se podíváme, kolik normálních rodičů není schopno se postarat o svoje vlastní děti, tak nechápu, proč to ty lidi pořád řeší.

U3: Víš proč protože ta přirozenost je zakořeněná a přirozenost je on ona, to tak ty lidi v tý palici mají, je spousta lidí, kteří to chápou, ale chápou to u druhých, ale ne u svých.

Já bych s tím asi taky měla problém, kdyby s tím kluk přišel, musela bych to přijmout a já bych to přijala, ale na takových 20% bych se s tím nechtěla smířit, ale když to dítě mám ráda a je to moje dítě, tak bych se s tím prostě smířit musela, ale někteří se s tím smířit nechtějí a můj táta ten je úplně až agresivní, ale on už je starej, on si prožil to, že to má být on a ona. Takže tohle je běh na dlouhou trať.

T: Vlastně je to přirozené i v přírodě.

U3: Já mám kocoura, kterej je stoprocentně gay. Je to přirozený, není to žádná nemoc, je to hormonama, který jsou trošku jinačí. Je to taky trošku, ono k tomu taky přispívá takový to nevázaný chování právě těch gayů, to je tím, že prezentují a je prezentováno, že si hrozně užívají celého života, celého světa a to trošku lidi štve.

T: To jsou zase, takový stereotypy, které se u nějakých gayů pořád vyskytují. Nebo se jim připisují.

U3: A ty štvou lidi nejvíc. O tom to je. A ti normální oni je neberou.

T: Znáte nějakého gaye?

U3: Znáám, my jsme dělali pro sociálnězdravotní fakultu semináře a vždycky pro nás jezdil chlapec, pěkný kluk fakt a nesmírně milej, gayové jsou nesmírně milý vstřícný, hodný a rozumí ti. A mě na něm bylo furt něco divného. Znala jsem ho čtyři roky, dokonce si vzal tady jedni známou. Měli spolu holčičku, skvělá holka, úžasná zpěvačka. Pak čekali druhý a pak přišla maminka a říká: „Já budu muset od vás odejít, protože se odstěhoval a odstěhoval se k chlapovi a mě nechal s hypotékou a s nenarozeným dítětem na holičkách.“ A už rok před tím jsem si říkala ten je stoprocentně gay. A tady mi to jenom potvrdil. Pak znám jednoho zpěváka, ten mi to připustil před rokem, ten je zase takovej mírnej, je to zase jinej typ, má velký břicho, rád se nabaští a pak znám jednoho muzikanta. A jsou to všechno příjemný, chytrý, pohodový lidi a to jsou ty normální v uvozovkách. Ale dělají si z nich legraci a o tom jednom už to všichni ví, takže do něj rejpu takový ty blbečci.

T: Říká se, že naše společnost je tolerantní, ale není akceptující.

U3: Protože i vlastně hodně mužských nedokáže ani připustit, že má postižený dítě... To je od ní, to je z její rodiny a ani nejsou schopni s tím dítětem být a berou to jako urážku svého já a ti, co to vydrží, to jsou mužský, co mají spoustu ženských hormonů, protože ty vyloženě mužský typy se s tím nesmíří, bohužel. A pak ty ženy zůstávají samy. Předsudky tu pořád jsou a ty se strašně těžko vymýtí.

Nejdůležitější je mít v sobě zakódováno, nedělám druhým to, co se mě nelíbí a to svědomí a to je přesně ta víra.

Příloha 4: Ukázka rozhovoru učitelka U4

U4: Souhlasím s nahrávkou, která proběhne.

T: Jakou máte zkušenost s tématem smrti?

U4: Samozřejmě mám zkušenost osobní s rodičema a zemřelo mi dítě.

T: Tak to mě mrzí. Ve školce, když na to přijde ve školce, jak to probíhá, když s tím dítě přijde?

U4: Řekla bych, že jak nejsou tak citově, neberou to po té citové stránce, spíš to berou jako fakt, jako tak se to stalo, zemřel člověk, ale jako, že by to nějak víc propitvávali, prodiskutovali to ne. Ano samozřejmě přišlo dítě, zemřel mi dědeček ten a ten, takový suchý konstatování.

T: Reflekovali jste to nějak ve školce tady?

U4: Nesetkala jsem se s tím, že by to dítě nějak psychicky špatně neslo. Ale spíš konstatovalo ten fakt a je pravda, že hodně rodičů, sdělí jen, že už ten druhý není, ale nebyly přímo součástí toho děje toho pohřbu.

T: Myslíte si, že je to důležitý téma do školky?

U4: Já myslím, že když to dítě s tím přijde samo a chce s námi komunikovat, tak určitě.

T: A myslíte si, aby to bylo zařazené v blokách?

U4: Je to součást života, je to zrod a skon. Je to naprosto přirozená součást života, ale pravda je, že naše společnost a s tím jsem ztotožněná s tím, co jsem vám tam dala, a to že je to hodně tabu a tohleto odsouvá do míst, kde to dříve nebylo. Dřív to bylo tak, že ten člověk se rodil i umíral v rodině. Já jsem měla mamku, která mi rok ležela a můžu vám říct, že jsem se taky bála a svým způsobem ona mě donutila k tomu, abych toho nevyužila, ne že bych jí dala do nemocnice, to ne, ale spíš třeba na ten poslední ten měsíc jsem si říkala, jestli ten hospic, že by měla veškerou péči. Protože jsem chodila do práce a starala jsem se o ní, pomáhala mi teda sestra, která dojížděla na převazy, byla ležák, takže pořád ležela. Ale ten poslední měsíc mě byl naprosto obrovsky smíšený pocity, z jedné strany jsem měla strach, z druhé strany jsem cítila lásku s tím, že nemůžu to udělat. Pak jsem se s tím smířila. Říkám, má to takhle bejt, mamka řekla sama, že chce zůstat doma. Sestřička se jí ptala, jestli chce do toho hospice a ona říkala

ne, já zůstanu doma. A tím pádem jsem to vzala jako fakt, že to takhle musím být, a bylo to hodně dobře. Zemřela mi doma a můžu vám říct, že nebyl problém pro mě, abych potom na toho člověka sáhla, umyla ji, oblékla. I když od dětství nebo teda od puberty jsem se toho bála. A není to nic špatného.

T: V dnešní době je bohužel ta situace taková, že starší lidi jsou odsouváni.

U4: Ale na druhou stranu vždyť my jsme tohle dělali dětem od půl roka. My jsme půlroční děti dávali do jesliček, protože jsme honem honem spěchali do práce, protože jsme museli pracovat a doba po tom 90. roce, kdy se umožnilo, aby ty maminky byly aspoň do těch třech let doma, to jsem říkala to je úžasná věc, protože do těch třech let nebo aspoň dvou a půl to dítě potřebuje mámu. A ty děti, který byly chovaný doma, tak si myslím, že i potom na to stáří budou koukat jinak, protože ty vazby k těm rodičům budou hlubší a jiný než dětí, které byly v jesličkách, přecházely z ruky do ruky. Takže ono je to strašně propojený. Ta generace, která tyhle lidi odsouvá do důchodů, jsme opravdu my, který jsme byli vychovaní v těch jeslích. Vy už ne.

T: Já šla až ve třech do školky.

U4: Já jsem třeba měla chuť, protože jsem byla často nemocná, mamka musela do školy, táta taky do práce, takže mi sehnali paní a bylo to úžasný, protože to byl jeden člověk, ke kterému jsem si vybudovala vztah a měla jsem jí jako součást rodinu a já si myslím, že to není od věci, když to nejde už jinak udělat.

T: No mě trochu děsí to, že se ten trend jeslí vrací.

U4: Mě to taky děsí, ale jako bohužel je to tak a vidím to i na těch dětech tříletých, které chodily do jesliček, že jsou mnohem víc, samozřejmě jsou samostatnější, co se týče sebeobsluhy úplně o něčem jiným, ale potřebují..jsou vyprahlejší, potřebují je vidět, jak by toužily po té mámě. Pozdějc budou až budou starší a starší, tak už to bude zase o něčem jiným.

T: Myslíte si, že by bylo dobře to téma zařadit do bloků?

U4: Já nevím jestli úplně, ale ono to tam je. Vlastně Zem se nadechuje vydechuje. V zimě je ten nádech v létě ten výdech to bohatství. Co teda děláme, život je taky nádech a výdech. Teď jaro je plný zrod, něco nového, že jo Velikonnoce. Rodí se něco nového, nová hodnota, kvalita a Mořena, zima to je to, co už končí a už to nechceme a zase něco nové začíná. Ta Zem se začne zúrodnovat a to bohatství začne vylejzat ven, takže to tam je a myslím si, že tyhle podobnosti pro děti jsou naprosto nejlepší,

protože přímo tomuhle tématu se věnovat je podle mého názoru nesmysl. Ale v tomhle v těch blocích to máme.

T: Kde čerpáte inspiraci?

U4: Studovala jsem čtyři roky waldorfskou pedagogiku v Praze a ta je co se týče duchovní a spojení té materie a toho duchovna v tomhle bych řekla, že je velmi inspirativní. Je tam spousta názorů, které jsou mi blízký a který vychází ze života a tohohle se třeba dotýká.

T: A máte od nich materiály zásobníky?

U4: Máme tady ty věnečky, pak je zase literatura a přednášky. Jezdím a teď bude třeba Wolfgang, teď nevím přesně, jak se jmenuje, je to Němec, který jezdí po světě, je to pedagog. Takže toho doporučuju. Takže přednášky a filozofický knihy a to co se zrovna namane, co je pro mě zajímavý.

T: Třeba rodiče zúčastňují se těch slavností.

U4: Bez rodičů nelze tyto slavnosti dělat, sama učitelka to nemůže připravovat. Tam buď ty lidi chtějí, nebo nechtějí, když nechtějí, tak je lepší dělat klasiku a nepouštět se do těchhle programů, ale my jsme začínali s takovým tím striktním Waldorfem, kdy jsme to všechno dodržovali a teď jsme spíš víc jako jen s prvky, ale víc než třeba velká budova. A řekla bych, že mě to vyhovuje a jdou sem rodiče, kteří o to mají zájem. Takže ty vztahy jsou nadstandard.

T: A máte smíšenou třídu?

U4: Ano a je to naprosto geniální, mě to naprosto vyhovje. Jsem tady sama a ředitelka, docvrnkává dvakrát týdně odpolední. A vede si je člověk, tak jak potřebuje. Je to ideální v tom, že poznáte dítě ve třech letech a víte, že bude přesně potřebovat to a to a jako školáky, už vím kam je směřovat, kde přidat, kde zase nemusíte. Takže smíšený třídy jsou příjemný. Je to náročnější, protože děláte vlastně všechno na tři nebo dvě skupiny, ale je to fajn.

T: Takže jste tu víceméně vy.

U4: Sama.

T: Shodujete se v hodnotách s kolegyněma.

U4: Určitě bezvadný je to, že když kterákoliv z nás něco potřebuje, tak se sejdem a prodiskutujeme to. Funguje to dobře.

T: Máte nějakou dětskou literaturu, kde by to téma smrti bylo.

U4: Je v pohádkách běžných.

T: A jsou i knížky, který se tím zabývají přímo.

U4: Určitě jo, já byla na týdenním semináři a mám literaturu pro dospělé. Mám zase spíš trošičku, taky od waldorfu, co ta duše a jak to tělo, když duše opouští tělo. Je to sporný, materialisticky založený člověk bude smrt vnímat jinak než duchovně založeně člověk.

T: Předtím jste studovala jakou školu.

U4: Střední pedagogickou v Prachaticích.

T: Jak vy sama vnímáte smrt. Je to pro vás konec?

U4: Ne, taky. Když jsem byla mladá brala jsem jí jinak, ale v průběhu let, kdy nabíráte zkušenosti slyšíte, posloucháte, čtete a dostanete se k tématům, který vás ovlivní. I tyhle věci přehodnotíte a zkušenosti, který třeba dneska mám, tak mi to svým způsobem potvrzují, že jdu správným směrem.

T: A ten waldorf má i křesťanskou tematiku.

U4: No žádný dogmata, ale jen základy na těch tradičních základech.

T: Tak můžeme přejít další téma a to jsou etnika. Máte tady dítě z jiného etnika?

U4: Mám, tu holčičku její tatínek je muslim.

T: Seznamovali jste se třeba s kulturou?

U4: Byla jsem u nich na návštěvě, fakt je, že on je tu už dlouho. Jsou to nesmírně příjemní lidi, vybrali si tuhle školku, protože chtěli přímo waldorfský prvky, kupovali si tady kvůli tomu byt, aby se sem dostali a spolupráce perfektní. Fakt je, že ve stravě je trochu rozdíl, ale bylo mi řečeno, že jí všechno, že třeba doma vepřový nevaří, ale že může cokoliv a holčička jí na co má chuť, takže nejsou tam nějaký striktní. Co se týče romských dětí, měla jsem léta letoucí vždycky nějaký romský dítě, já říkám je to na domluvě. Měla jsem maminku samoživitelku a ta vždycky, když dostala podporu, tak přišla a říkala: „Paní učitelko, jdu zaplatit všechno, chci to mít v pořádku.“ Takže zaplatila mi všechny divadla, co bylo za ten měsíc a bylo vidět, že je ráda, že to má všechno v pořádku a myslím si, že jak cítí tihle lidi, že se nad nima někdo povyšuje, tak je to špatně, taková ta rovnost, myslím si, že oni mají negativní zkušenost v tomhle, proto si myslím, že jsou na to hodně citliví. Když k tomu člověku přistupujete normálně lidsky, tak jsem zatím měla spolupráci perfektní.

T: A co děti?

U4: V pohodě. Myslím si, že je důležitý, aby do těch zařízení chodily, protože tam přichází do styku s ostatními dětmi, nejsou jen v té rodině, v které žijou a jsou tam i cizí děti a to si myslím, že je hodně přínosný.

T: A ostatní děti?

U4: Ty je přijímaly dobře v pohodě. Já jsem si říkala, proč bych na to nějak upozorňovala. Děti si to neuvědomují, to dospělejší dělá, podle mého názoru.

T: Přesně záleží to na výchově. Máte tohle téma zařazený.?

U4: Ne protože léta letoucí tady nebylo. Mám tady holčičku s postižením, tak to vám potom řeknu, ale jako co se týče romských dětí nebo tohleto tak jako ne.

T: Víím, že v některých školách mají ta témata jiných kultur, to tu nemáte? A zařazovala, by jste to?

U4: Tak kdyby tu ty děti byli, tak bych to tam dala.

T: Takže byste to přizpůsobila tomu aktuálnímu.

U4: Vždycky máme téma, nějaký blok, kde cestujeme po celém světě, takže máme připravený programy, že ty děti se seznamují s kulturami, takže to máme.

T: Aha takže to zařazujete.

U4: Jo to jo. Takhle to máme. Já myslela předtím konkrétně ty Romy.

T: Je nějaká dětská knížka, ve které by byli různé národnosti.

U4: Určitě je, ale tady ji nemáme.

T: S rodiči jste měli tedy dobrý vztahy. Myslíte si, je to i pro druhé děti přínos.

U4: Myslím, že když pro děti, co žijou jinde a přijdou do českého prostředí, tak můžou nabídnout, zase něco jiného, je to rozdíl, když se ty děti narodí tady. Měla jsem třeba děti jiných národností Němce.

T: Bylo něco otíživého.

U4: Měla jsem holčičku tatínek byl Rakušák maminka byla Češka. Docela špatně mluvila a tatínek mluvil velmi dobře česky, ale samozřejmě přízvuk tam byl. Bylo zajímavý, od tatínka měla babičku v Rakousku a dědečka měla v Londýně, takže holka byla čas prázdnin v Rakousku u babičky a pak část Londýně u dědečka a tam mluvili anglicky. Zvládá to velmi dobře, ale mluvit česky měla problémy s výslovností. Logopedka řekla, ať na ní tatínek mluví německy, začali to dodržovat a zlepšila se.

T: Je ještě něco, co byste chtěla říct k tomuto tématu?

U4: Když mě něco napadne, tak vám dám vědět.

T: Dále máme to zdravotní postižení, což jsem slyšel, že tady máte.

U4: Mám tady holčičku zrovna šla domů. Tak ta je neslyšící, ale přišli na to ve třech měsících a velmi brzo s tím začali něco dělat, takže nepoznáte, že je neslyší. Nehledě na to, že ona skvěle odezírá, má naslouchátka a půjde na kochleární implantáty, ale opravdu není problém dělat, to tak že mám individuální vzdělávací plán pro ní. Vždycky si jí dávám naproti sobě, aby na mě viděla, pracuju s ní individuálně, takže je to bez problémů. Opravdu tam problémy nejsou, začlenila se do kolektivu poměrně velmi snadno. Je to jeslařský dítě, mě to překvapilo, myslím si, že do těch tří let kdyby byla s maminkou, že by to bylo pro ní lepší. Ale jinak úplně v pohodě. Měla jsem před lety holčičku, která byla mentálně a tělesně postižená. A stalo se mi, že rodiče mi vůbec neřekli, že je epileptik a dostala tady epileptický záchvat a můžu vám říct, že to mi vzalo kus života. Takže honem doktora, ten říkal, že holčičku už vezli několikrát. Takže si myslím, že tady by ta upřímnost mezi školou a rodinou měla být naprosto stoprocentní. A měla jsem jí tři roky a pak když byla devítiletá a přicházeli mi sem malý děti, tak to bylo opravdu náročný.

T: A neměla jste ani asistenta?

U4: Ne vůbec nic, tehdy to nebylo. A ona byla naprosto nepředvídatelná, vzala kostku a prostě jí hodila, nevěděla jsem, co to dítě udělá. Takhle dala mi zase hodně, co se týče mého náhledu, taky jsem se s tím nesetkala, bylo to pro mě na druhou stranu hrozně přínosný, ale co se týče práce, bylo to hodně náročný.

Já. A co říkáte na tu inkluzi.

U4: Odsud posud, to je právě ono, tam kde je to těžší psychický onemocnění, tak tam je to hodně náročný a svým způsobem je to na úkor i těch ostatních. Taky tady mám dvacet dětí, kdyby byla ve skupině deseti, tak je to o něčem jiným, ale v běžné třídě, kde je dvacet až třicet dětí, si myslím, že to pro to dítě úplně tak dobře není. Ale nevím, třeba se mýlím. Neříkám vady jako tělesný a smyslový, protože to dítě spolupracuje a činí se a je to o něčem jiným, tam jde spíš o tu mobilitu a to je naprosto o něčem jiným, ale co se týče, těch mentálních postižení, tak tam bych byla velice opatrná a tři roky jsem si s tím prošla a můžu říct, že nikomu to nepřeju. Neříkám, obohatilo mě to, ale vzalo mi to taky.

T: Možná s tím asistentem by to bylo jiné.

U4: Možná ano, ale tady jde spíš o to, jestli to bude pro to dítě přínos a toť je otázka. Takže asi takhle.

T: Kde jste čerpala informace ohledně toho, jak s holčičkou pracovat.

U4: Byly jsme v kontaktu s psychiatrem a psycholožkou, která sem chodila každé měsíc, vždycky jsme si udělaly, krátkodobější plán, co budeme dělat rozvíjet, ona přišla to dopoledne jí tady sledovala a popovídaly jsme si, kam vlastně došla. Udělalo jí to asi dobře, ale bylo to hodně těžký.

T: Ještě nějaký doporučení, kde čerpat informace?

U4: Když takový dítě máte, tak čerpáte zkušenosti ostatních, protože tady už byly děti se sluchovou vadou.

T: Jak jste se s dětmi představovaly s tou holčičkou, když přišla, představovaly jste se nějak.

U4: Přišla v září, samozřejmě když to dítě přijde, tak je hrozně důležitý, aby přišlo s tím, že je tady vítaný, takže každý ráno se s nimi velmi vřele vítáme a zase když odchází tak musí odcházet s tím, že se s ním loučíme, ale že nám s ním bylo dobře, takže myslím si, že představování máme kroužek komunitní. Začátkem roku hrajeme hry, povídáme sami o sobě.

T: Takže tam se na to narazí hned na začátku?

U4: A pak záleží na tom dítěti, jestli je extrovert nebo introvert. Když je introvertní, tak tolik vám toho neřekne, ale během času, kdy se vám začne otevírat, tak se zase dovíte víc.

T: Bylo něco, co jste musela dětem, říct na co si dávat pozor.

U4: Co se týče těch oušek, tak jsme byli domluvení s maminkou, že přijde. A vysvětlily jsme, že jako některý děti nosí brýličky, když hůř vidí. Tak že P. má ty naslouchátka, tak neslyší a když je má, tak hezky slyší. Tak jsme je seznámili, proč v těch ouškách má to, co má a děti jí berou úplně normálně.

A taky když jde odpočívat, tak se ptám, jestli si chce vyndat ouška. A ona řekne, že jo. Tak vyndá naslouchátka a já je zase pak nandám před dětma, takže to berou jako denní samozřejmost.

T: Zase nějakou dětskou literaturu, kde najdeme třeba zdravotní postižení?

U4: Nemám nevím.

T: Poslední je téma homosexuality. Jestli jste tu měli třeba nějaké rodiče.

U4: Rodiče né, ale měla jsem tu chlapečka, kterej nevím, ale teď posledních v dvou letech. Ten si myslím, že trošičku, ale těžko říct, jak se potom orientuje. Ale s rodiči ne.

T: A přišli s tím třeba děti, že by se to vyskytlo třeba v rodině? Nebo zařazujete „rodinou výchovu“?

U4: Takhle, my třeba máme, když slaví ty narozeniny. Tam mám příběh o něm, než se narodí, co všechno se dělo, jak se vyvíjel, když ho maminka měla v bříšku. A narodí se holčička nebo chlapeček z toho malýho semínečka a vajíčka a roste, roste a děti to poslouchají a berou si to na sebe, protože to vyprávím jako o tom dítěti a to je takový to fyzický a psychický jak se těší všichni a je z toho příjemný povídání a ty děti se na to těší a seznamují se s tím naprosto přirozeně. Jako já nemám ráda, tohle tady není. Ty jsi holčička ty jsi kluk. Měla jsem týden, kdy jsme měli lidské tělo holčičky, kluka, prostě je to normální, chodí na záchod. Měli by mít soukromí, to je hodně důležitý, ale dělat z toho. Já měla rodiče, kteří z toho nedělali tabu, prostě holka je jiná než kluk, ale jsme lidi a ty dvě pohlaví jsou. Vidí maminky s bříškem, když maminka otěhotní, tak si o tom povídáme, ale ne takhle cíleně, ale v tom momentě, kdy přijde, že bude mít sourozence, tak krásně se dá na to téma navést a při těch narozeninových slavnostech a když máme teda to téma lidské tělo.

T: Jak reagujete, když mají děti tu potřebu se zkoumat?

U4: Stalo se, že se dítě uspokojovalo, a já jsem pro ty děti nechat, ne aby to přeháněli, ale nechat je a oni z toho třeba usly. Teď třeba několik let jsem se s tím nesečkala. Ale jeden čas to bylo častý, jak u holčiček tak u klků teda víc. Ale já si myslím, že to prostě dítě jak vyžívá, tak poznává, co je mu libý, tak to zkusí.

T: Říkají, že to pak odezní, a je to kompenzace třeba nějakého problému.

U4: Proto říkám, teď jsem se s tím v poslední době moc nesečkala.

T: Myslíte si, že když se mluví o rodině, tak že by bylo důležitý zařadit tam i to, že spolu žijou i lidi stejného pohlaví, že by to tam mělo bejt.

U4: Měli jsme tu před lety dvě ženy, co spolu vychovávaly dítě. Ale já jsem ho neměla. Jako je to jako v každý jiný rodině. A je pravda, že ten druhej partner, třeba ta ženská byla víc jako chlap jako kluk, takže ale myslím si, že to nedělalo, žádný problémy. Taky to patří k životu.

T: Kdybyste si představila, že by to mělo bejt zařazený v bloku rodina?

U4: Já si nejsem úplně jistá, znovu říkám, kdyby přišlo dítě, který by žilo s rodiči stejného pohlaví, tak bych to zařadila, ale jako přímo cíleně, úplně tak jistá si nejsem. Je jasný, že jsou situace, kde je nutný to zařadit, ale tohle jako si nemyslím úplně.

T: Náhodou jestli nemáte nějakou knížku.

U4: Jsou, ale nevyhledávala jsem je, nepřišla jsem s tím do styku, bylo to, že z dálky.

T: A třeba kolegyně to vidí stejně? Nenarazily jste na to?

U4: Ne přímo takhle nikoho, kdo by byl nějaký xenofobní nebo homofobní to taky ne, ani co se týče lidí jiných ras, a tak podobně.

T: Jak si myslíte, že to vnímá společnost?

U4: Těžko říct, řekla bych, že my Češi jsme v tohleto docela demokrati a že jsou národnosti, které jsou mnohem méně a to bych řekla, že souvisí s tím náboženství, kde je víc zakotvený to dogmatický náboženství, tak tam si myslím, že je to krutější pro ty lidi. I co se týče muslimů i křesťanů, takový ty klasický křesťanský země, třeba Polsko, ne všichni samozřejmě, ale v takovém tom globálu, tam to mají horší. My jsme byli takový víc materialistický, Češi jsou takový víc chápavý pro něco odlišného, samozřejmě najdou se vyjímky, ale v globálu si myslím, že jsme tolerantní.

Příloha 5: Ukázka rozhovoru učitelka U5

T: Můžu vás poprosit ještě jednou, jestli souhlasíte s nahrávkou?

U5: Ano souhlasím s nahrávkou.

T: Tak děkuju, já bych vás seznámila s mým tématem. Moje téma jsou tabuizované otázky a témata jako je smrt v mateřské škole, zdravotní postižení, etnické rozdíly a homosexualita.

Tak mám tady jako první smrt zrovna takové těžší téma.

U5: Já s tou smrtí jsem se teda setkala před několika lety, kdy do školky chodil šestiletý X. a jeho sotva tříletá sestra L., jejich nejstarší brácha Z. už byl ve škole a umřel jim tatínek, bylo to v prosinci před vánocemi, a protože to umrtí tatínka nastalo v nemocnici, tak vlastně maminka řešila tu situaci tak, že si prostě celou tu situaci napřed sama srovnala sama v sobě a děti prostě žily v domění, že tatínek je pořád v té nemocnici, no a takhle teda přišly ty Vánoce, který si teda oslavili bez tatínka, ale byl to čas, kdy maminka měla dovolenou a děti volno, takže spolu mohli strávit pět deset dní v kuse no a během prostě té doby, kdy byli celý den

s tou maminkou, tak to maminka těm dětem sdělila, takže když děti přišly po Vánocích, tak už poměrně vyrovnaně řekli, můj táta už prostě umřel a musím říct, že teda, zřejmě to maminka těm dětem dokázala podat vhodnou formou, tím že na to byl vlastně čas a ona už měla promyšlené, jak s nima bude mluvit, tak ty děti to prostě přijaly jako bez nějaké újmy, prostě vzaly to, že to tak je, že toho tátu už nemají a vlastně, když přišla řeč na nějaké tohle téma, tak prostě vždycky to připomněly, třeba můj táta už nežije, nebo byly situace, kdy děti říkaly mě dneska vyzvedne tatínek a X. říkal no mě už nikdy můj tatínek nevyzvedne, můj tatínek už je prostě mrtvý, nežije, takže byly schopný o tom takhle normálně mluvit v různých situacích, kdy se to téma tatínka vyskytlo v běžných situacích v mateřské škole a vlastně byly s tím, tak nějak prostě zdá se vyrovnaní a L., tu jsem pak vlastně měla další tři roky ve školce, protože v době té události byla teprve tříletá a já zrovna jsem jí pak měla ve třídě ještě do jejích šesti let a L. taky, prostě takhle ten fakt přijala a potom dokonce, když byla v těch šesti letech tak nám přinesla do školky ukázat fotky, kdy byla ještě miminko a kdy toho tatínka ještě měli a všem dětem je ukazovala. Tak takhle to je můj táta, už umřel, ale mám ho, tady jsme vyfocený, tak jsme tenkrát tomu věnovali prostě taky pár dní, ty fotky tam L. nechala, povídali jsme si o nich a musím říct, že ty děti byly teda naprosto mimořádný, třeba i to prosociální cítění L. potom v těch následujícím období od těch tří do šesti let, co jsem jí mohla sledovat, bylo úplně na vysoké úrovni, to jako bylo s obdivem. Jestli právě můžu reagovat na ty postižené děti, tak se s nimi setkáváme v Malém divadle, když jdeme do malého divadla, tak většinou tam sedí v první řadě vozíčkáři z Arpidy a vím že řada dětí, tak jako ustrašeně na ně pohlíží, neví prostě. A vím, že L. jim tehdy vysvětlila, že jsou nemocní, takže to jsou jako osobnosti těchto dětí. Obzvláště na tu L., kterou jsem měla možnost sledovat to teda mimořádný i ten prostřední a i ten nejstarší kluk, ty děti jako tou událostí hodně vyspěli. Z. často zastupoval i toho tatínka, protože vyzvedával i ty mladší děti ze školky a vždycky se skutečně choval, prostě už jenom tím jak přišel, pozdravil, jak krásně se ke mně choval jako k učitelce, úplně vůbec ne jako nějaký kluk, nebo puberták vůbec jo, úplně prostě vyspělej člověk, kterej převzal odpovědnost za ty mladší sourozence a mohl je vyzvednout, to jednání bylo skutečně mimořádné u všech těch dětí.

T: A třeba měla jste potřebu na to nějak reagovat, že byste si s dětmi povídaly o smrti návazně, že i oni třeba měli jako potřebu o tom mluvit.

U5: Většinou ta potřeba vyplynula, z takových situací, kdy jsme si třeba vyprávěly o zvířatech a o tom, že je třeba je chránit před vyhynutím a vlastně jim ten život taky nějak zpříjemnit, a nijak jim ho nezesnadňovat pronásledováním, a tak no a většinou se i ta řeč stočí na ty dinosaury, kde vlastně děti znají jejich kostry. No a většinou od této situace se to přineslo vlastně dál na ty lidi. Děti vlastně zareagují, protože tu zkušenost má skoro každý, děti ví že babička a dědeček a takhle a je překvapivý, že ty děti o tom prostě mluví způsobem jako, že tak to na světě je.

T: Nedělá jim to problém?

U5: Ano nedělá jim to problém. Jsou schopni o tom mluvit, nějak se jich ta zkušenost dotkla, i když třeba jen okrajově.

T: Třeba Vám osobně, když to máte mluvit s dětma, když se to třeba takhle stalo v té rodině. Jaký z toho máte pocit. Dělá vám to problém, o tom mluvit s dětma o té smrti?

U5: Já myslím že ne. No člověk samozřejmě musí přemýšlet, mluvit s rozvahou, aby když vím, že třeba ve třídě je ta L., tak jako aby člověk zbytečně neplácnul nějaké slovo, jako každý máme tatínka, dávat si na to pozor a třeba to i vhodněji to formulovat, neplácnou to jen tak bezohledným způsobem. Tak na to jsem si pozor dávala, no protože ta rodina o tom se v té mateřské škole mluví denně, to je běžné téma rodina, maminka, tatínek to je to nejbližší, co ty děti mají a je třeba počítat s tím, že třeba v té třídě je dítě, které toho tatínka nemá a ví to, že prostě nebude.

T: Myslíte si, že je to důležitý téma do mateřské školy, tu smrt řešit, když mají děti třeba potřebu o tom mluvit?

U5: No určitě když je ta potřeba, na potřebu je vždycky třeba reagovat.

T: A kdyby nebyla ta situace, probírat to nebo to nepobírám běžně? Aby to bylo zařazené do bloků.

U5: No možná třeba v souvislosti s příběhem nebo pohádkou.

T: A máte nějakou takovou nebo znáte z literatury?

U5: No to je přesně, žili, dokud neumřeli. No tak třeba i na to by se dalo třeba nějakým způsobem navést ten rozhovor. Žili po nich jejich děti nějakým způsobem, tak možná zareagovat třeba na ty pohádkové fráze, které jsou běžné, tak třeba často ještě je v

pohádkách většinou, Jeníček s Mařenkou neměli třeba maminku, to samé Sněhurka nebo nevím.

T: Dobře, jak na to třeba pohlíží vaše kolegyně na to téma, jestli se na tom třeba shodnete?

U5: No určitě zrovna kolegyně, se kterou jsme měly ve třídě tu L., ta je velice oduševnělá, takže jako myslím si, že je taky velice citlivá, chovala se a oceňovala vlastně tu sílu osobnosti.

T: Myslíte, že to třeba něco dětem přinese, když se budeme bavit o té smrti?

U5: Já si myslím, že prostě je to situace, kdy je konec něčeho. To že něco končí, s tím se děti setkávají běžně v běžném životě. Můžeme si to třeba ukázat na běžných předmětech, třeba udělat si cestičku, má začátek a konec nebo řeka má začátek a konec. Můžeme si na to hrát, můžeme si třeba stestavovat různé trasy, cesty. Navazovat různé šňůrky, ale prostě ví, že ten začátek a konec tam prostě je. No takže v těchhle situacích si to můžeme třeba přenést na ten život, že jeden život od toho narození, což je běžné téma, že se učíme od miminka přes batolecí věk předškolní a pak už vidíme na obrázcích, máme dokonce tu dospělost, maminka tatínek babička dědeček a pak teda tam někde na konci bude asi ten konec.

T: A myslíte si, že to je konec?

ML: Záleží, čemu člověk věří, to je důležité. Já osobně si myslím, že to není konec. Třeba tady ta otázka života a smrti, hrozně zajímala i mojí malou neteř a synovcem, což bylo stěžejní téma loňskýho léta, bylo jim 3 a 5 let a pořád jako se mě ptali. Já jsem jejich teda. A oni na mě jako, no Moni ty jsi mladá ještě, vid', ty ještě jako neumřeš ne? A dědo a co ty? A děda já ještě ne, já ještě se chystám tady a babička... No tak to sem ještě budeme moci jezdit, že jo, ještě se tu o nás bude mít kdo starat. Takže jako tohle řeší hodně. Je to zajímavé. To téma skutečně ani nevím, kde se vynořilo, až po delší době mi začalo docházet, že zřejmě jim dělá starost, že kdyby tam dědeček s babičkou nebyli, že už k nám nebudou moci do těch Budějovic moc už jezdit, a proto se pořád ujišťovali i já jak na tom budu a já než jsem pochopila. Tak já jsem říkala, no to víš, tak já jsem ještě mladá to ještě ne. To víš, jednou to taky asi na to dojde a oni je a to už se nebudeme moci jezdit, to už nás nebude mít kdo hlídat, jo tak oni mají asi jako tuhle starost. A pořád jako ty léta řešili a kolik, budeš ještě živej až ti bude sto, takhle prostě zkoušeli různá čísla, jak ještě nemají ty představy ještě o číslech, tak plácali různý. Tak

jsme říkali, jo to ještě jo za pět let, za 10. Ale jako těm našim dvěma to ještě zřejmě ještě nedošlo v tom úplně, asi ten význam, důsledek.

T: To asi ještě asi až budou starší v tom starším školním věku.

U5: Protože zatímco jsme tu všichni a ještě se s tím ještě nikdy nesetkali ani u těch prarodičů.

T: Když přijdou třeba děti s tím, že jim umře zvíře, chodí s tím děti?

U5: Ano, ano, chodí s tím.

T: Pak se taky stává, že se umírá, dnešní trend se říká, že se prarodiče potom dají do starobince a zůstávají mimo tu rodinu, že je to docela častý. Jak to vnímáte třeba vy?

U5: Víte já jako to sama cítím, jak já jsem ráda doma jo. Já jsem těžko nesla i ten internát. To bylo pro mě taky takový, než jsem si zvykla. Já jako sama, tak jak to cítím, já bych chtěla teda zůstat doma jo, anebo ještě když už bych to jako to nebylo možné, tak třeba aspoň v takovém tom zařízení, kde bych měla svůj vlastní byteček jo, ale jinak si myslím, že jako změnit prostředí člověka, ale to si říkám já, protože jsem mladá, tak si říkám, jestli bydlím v tom paneláku nebo v jiném, to ustojím. Ale úplně jiná situace je, když už ten člověk je starší už prostě ty síly duševní ani fyzický tam nejsou a ta změna toho prostředí je strašně těžká a mě přijde, že prostě že to stěhování, ta změna že člověka k té smrti akorát přiblíží, že to není dobrý, že ten člověk se cítí dobře a bezpečně v tom svém obklopen těma svýma věcmi a ta změna není dobrá změna není dobrá, i když jako všichni si rozumem chtějí, dokážou zdůvodnit proč je to dobře, třeba že je tam 24 hodinová péče, že je tam lékařský dohled, že všechno tohle je jako na úrovni, a ošetřeno já si stejně myslím, že je to domácí prostředí, to co člověka drží a obzvlášť třeba jsou to lidi, kteří mají možnost jít na zahrádku jo prohlídnout si tam ty své stromy, co vykvetlo zase nového a ještě když dokonce se starají o slepice nebo tam mají kočku pejska. V zimě tam odmetou koštětem ten sníh, v létě pěšinku, to ty lidi drží. A ta změna, vlastně to že najednou tyhle povinnosti, jakoby se přesunou na někoho jiného, to člověka jako podle mého názoru spíš oslabí, srazí dolů. Člověk potřebuje nějakou tu aktivitu.

T: Mě to přijde takové umělé v těch zařízeních, že to není úplně takový primárně to, co by ty lidi třeba rádi dělali, nebo na co byli zvyklí.

U5: No třeba teďkon jsem mluvil s kamarádkou, které maminku z LDNKY umístila do Domova důchodců a maminka tam rozkvetla, ale asi je to tím, že tam přešla z té

nemocnice. A právě kamarádka mi říkala. No měla fotky, jak maminka tančí, v létě byla ležák teď tančí, odhodila berle. A chválila, že tam je spousta aktivit, že maminka dělá s hlínou, že zpívají, vyrábí něco, že musí, že jí řeknou, teď se oblečete a půjdete.

T: Že jí to donutí.

U5: Ta má třeba zase dobrou zkušenost.

T: Asi záleží zařízení od zařízení a člověk od člověka.

U5: No a asi ten zájem těch pečujících lidí. A nebýt lhostejný.

T: Dobře.

Já jsem se ještě zapoměla zeptat na začátku, vím že máte titul magistra, chtěla jsem se zeptat, kde jste studovala.

U5: Já jsem studovala v Praze na Pardubické fakultě v Praze, tento obor tu předškolní pedagogiku.

T: Probírali jste tam tato téma, třeba to téma smrti, jestli se na to dostala třeba někde řeč?

U5: No v Praze jsem se s tím nesešla, ale setkala jsem se s tím tady před rokem, kdy tu měla seminář tady na fakultě paní Maroňová myslím. Tam právě jsme se toho dotýkat. Měla snad i příběh na tu situaci a i jsme si hráli s hlínou, což mělo vlastně evokovat třeba i to pohřbívání. A byl to jako přímý seminář.

T: A měla byste třeba chuť to zkusit i s dětmi?

U5: Já jsem to zkusila jako. Zrovna ta hlína to mě jak zaujalo. Takže to jsem si zkusila a dělala.

T: A děti dobrý?

U5: Dobrý, je to bavilo.

T: Teď je vlastně i takový období, kdy se vynáší Morena, to je taky takový symbol té smrti. Děláte to taky ve školce.

U5: Jako děláme, ale já jsem to pojala jako loučení s paní zimou, jo protože zatím to pořád běží.

A protože pro nás dnes zima už má trochu jiný význam, pro nás je to zdroj změny radosti navíc i víme, že zima je dobrá pro přírodu, když ji přikryje sněhem, takže já vidím paní zimu jako královnu toho ročního období. Ale myslím si, že je to dobrá příležitost, upozornit děti na to, že to nebylo vždycky tak jo, že dřív ještě lidi zažívali v

chaloupkách zimu, protože byl nedostatek dříví, když ta zima trvala dlouho, že měli hlad, když bylo všechno přikryté sněhem a zásoby došly. Že je trápily třeba celé to roční období nemoci, protože nebyly léky jako u nás, doktor byl někde daleko. Když žili třeba někde v horách ve vesničce vzdáleni od města tak, proto že lidi dříve nahlíželi na zimu jako na těžké roční období. Na něco kdy strádají, kdy přichází o život právě v důsledku zimy hladu nemocí, a proto vlastně už to byl takový symbol, ať už jde pryč, ať už zase přijde to období snazší, to jaro, kdy bude hojnost a teplo a myslím si, že to by bylo dobré připomenou.

T: Zajímavé že někde se drží ta tradice a někde ne, a je zajímavé to takhle na to upozornit, že dneska už to tak nevnímáme.

U5: Ale nebylo to vždycky tak a někde ve světě to i dneska trvá, to my se tu máme dobře.

T: Zařazujete to téma běžně do toho bloku, myslíte si, že se to v nějakém tom bloku.

U5: Možná ještě na podzim v souvislosti s tím, jak ta příroda, jak něco končí v přírodě, třeba ty listy, to je taky určitý konec cyklu.

T: Tak bychom mohly přejít na další téma to jsou etnické rozdíly. Měla jste ve třídě dítě z jiného etnika?

No v pár posledních letech máme hodně mám zastoupení hodně etnik, nejen Vietnamce, ale hodně dětí z Ukrajiny vlastně pravidelně. Měli jsme tu kluka z Rumunska loni ve školce. Děti je přijímají úplně normálně, vůbec u těch malých dětí mi přijde, že nějaká etnická odlišnost nebo nějaký rozdíl, že to snad ani nevnímají, vidí kamaráda kohokoliv jiného vedle sebe. Vůbec jsem se nesečkala, že by nějak naráželi na to, že mluví řečí nebo vůbec, oni si rozumí a to je důležitý. Když jsem tam měla černouška děti byly úplně nadšený, když ho našly v katalogu hraček, kde bylo jako taky miminko černoušek podívej, ten je jako ty. Byly úplně nadšený, že mu můžu ukázat, že ho našli, teď jsem si říkala no prostě úplně úžasný. Nic negativního nemůžu říct, že by se v té skupině odehrávalo, navíc je to i pro ně zdroj poznání a rozšíření obzorů jo, protože si ukazujeme na mapě světa, od kud jsou, kde je ten Vietnam, Čína, Ukrajina to Rusko a tak, i ta řeč je zajímavá. A to třeba bych chtěla v tom pokračovat, to už jsem začala loni, že i si s maminkou těch dětí uděláme takový malý setkání, třeba jsem jí poprosila, aby přišla a třeba nám v ruštině zaspívala písničku nebo přečetla krátkou pohádku, aby děti slyšely, jak ten jazyk zní od toho

rodilýho Rusa, a to samý i ty Vietnamci nám můžou předvést nebo Němec, to jsme taky měly, německýho kluka.

T: A jsou ochotný teda rodiče?

U5: Jsou, jako není každej takovej svěťák jako extrovert že jo, že by byl herec jo, ale písničkku nebo ukolébavku zná každej, takže je to takové krátké setkání, kdy přijdou dopoledne mezi nás a mají tohle připravený a ukážou nám prostě něco z toho svýho života a tím jako se strašně posílí pozice toho jejich dítěte, protože maminka tam je a všichni zírají, jak ta maminka mluví, zpívá. Třeba přinesou i ochutnat něco, co se u nich vaří, nějakou specialitu místní nebo hračku, nebo co je pro tu národnost typické, co my nemáme tak úplně obvykle.

T: To je zajímavé. A máte i v tom integrovaném bloku toto téma zařazené.

U5: Máme, většinou to bývá ke konci roku, kolem toho dne dětí, že si říkáme ty děti v různých částech světa a propojíme to zase s písničkama, s Eskymáckou písničkou a o Indiánech a černoušci a právě na tohle je perfektní ta nástěnná mapa světa, na který jsou jednak tyhle postavičky těch obyvatel, ale i zvířata a krajina, příroda všechno a před touhle mapou vydrží děti stát a i si říkáme od kud kdo pochází a kde jsme my právě teď. Používáme písničky, říkanky, teď si hrajeme na ty Indiánsky kluky, černoušky.

T: To je dobře, že je to zařazený.

U5: No ale to bylo asi vždycky i před lety dokonce k tomu byly i materiály svátek dětí na celém světě. Akorát, že teď je to živější, protože ty děti tu skutečně jsou.

T: A co si třeba myslíte, kdyby se vás týkalo, že byste musela mít ve školce dítě ze Sýrie, když je to aktuální.

U5: To přijde to bude.

T: Jaký z toho máte pocit.

U5: No nevím. Třeba ty děti, co tu máme z tý Asie, to jsou úplně bezproblémový děti to je úplně v pohodě s nima i s rodičema. Děti se snaží, rodiče jsou strašně ochotný snaživý, slušný jo, není problém. To samý ty děti z tý Ukrajiny a Ruska jako ty děti jsou jako ty naše, tam není nějaký moc velký kulturní rozdíl. No ty Němci to je jasný taky. Takže zatím jako dobrý no, takže uvidíme. Já myslím, že je to zase, co rodina, to jinak no.

T: To je i mezi námi jsou rozdíly. Co myslíte, že to dětem přináší, povídaní si o etnických rozdílech?

U5: Je to baví, rádi se dovídají, jak je to jinde a zase do spousty her by se to dalo zahrnout, třeba ty způsoby zdravení. Třeba ty děti i hrozně baví, když jsou to předškoláci, vlajky těch jiných států, je baví ty řeči. Schválně jsme zkoušeli i sluchový hry, kdy to byl pozdrav v několika těch jazycích nahraných a děti podle toho pozdravu přebíhaly k těm vlajkám.

T: Vy máte předškoláky?

U5: Maličký teď mám.

T: Takže se vám to střídá, smíšený nemáte?

U5: Je tam rozdíl třeba rok a půl není to striktně, ale zhruba jsou mladší.

T: Třeba kde čerpáte informace? Třeba na začátku když jste byla? Kde jste si zjišťovala, jak o tom s dětmi mluvit?

U5: Třeba mě vždycky nabijou ty semináře, jak jsem tady říkala o tý paní Muroňové, tak to vždycky do člověka vleje úplně nově elán, ty nápady. Člověk na to už pak snáží nabaluje ty svoje, ono stačí začít, aby někdo ťuknul, apak už člověk sám dokáže postupovat dál a vymýšlet. Jinak je spousta knížek, příruček, kde občas taky, ale pro mě osobně mají nejvíc význam ty semináře, když to vidím a ten člověk přijde, teď nadšeně vypráví, ukáže a můžeme si to současně zkusit hnedka. Jinak se používá hodně internet, ale tohle mi přijde, že dá člověku nejvíc.

T: A tady na škole?

U5: Tady zrovna loni probíhaly, ty semináře pro učitelky. Ten dlouhý cyklus, zrovna ten jeden seminář byl filozofování s dětma.

T: Byl tu jeden i s Evou Zollar, že?

U5: Ano byl, ale na tom já jsem nebyla. Myslím, že se toho dotkla i paní Muroňová.

T: My jsme to teď taky probírali to filozofování měly a mrzí mě, že jsem na tom semináři nebylo, ono to bylo jen pro učitelky. Myslíte, že jste se dostali k tomuto tématu na veřejně?

U5: Já si myslím, že ne.

T: Jde vidět, že mají smysl ty semináře.

U5: Tenkrát, tam vyučovala paní Fenclová a zároveň pracovala v mateřské škole, kde byly děti s různým postižením. I to její vyprávění bylo vždycky strašně zajímavý, ale to

se týkalo teda víc těch handicapovaných. A byly jsme se i v té školce podívat, tak jsme viděli, jak to tam mají zařízený a jak tam pracují.

T: Tak to bylo inspirativní.

U5: A tohle vyprávění z praxe nás strašně bavilo, nejvíc dá ta praxe.

T: Právě proto mě zajímají vaše zkušenosti, je to inspirativnější, když to člověk od někoho slyší, má daleko větší představu, když se s tím někdo setká. Teď jsme mluvily také o těch postižených, a další téma je zdravotní postižení, děti se zdravotním postižením v MŠ, nebo otázky ohledně toho ve školce přišly.

U5: Tak, s tím zdravotním postižením bych řekla, že s nějakým zásadní jsem se nijak nesečkala tam jsou třeba děti s oční vadou, že teda mají brýle, jako to všechno jsou pod kontrolou lékaře očního nebo dětského, my vlastně máme takovou metodiku, jak pracovat s nima, většinou máme i pomůcky s různými mozaikami pracujeme, kdy vlastně různě třeba řadí barevné korálky pojmenovávají je, trénujou si jemnou motoriku a současně trénujou i to oko, kouknou do předlohy pak na tu svojí destičky. Takže takhle trénují to oko podle návodů právě toho oftalmologa, který nám tyhle rady dává. Jinak kdo má spíš nějaké výchovné nebo vzdělávací potíže, tak to máme zase instrukce z poradny, kdy nám taky napíšu, čemu se máme věnovat a jak. Takže to potom můžeme s dětma procvičovat individuálně.

T: Ještě jste říkala, že se teda v tom malém divadle setkáváte s těmi vozíčkáři. A teda ty reakce těch dětí by mě zajímaly.

U5: No jsou spíš ustrašený, jo protože ty děti na tom vozíčku se projeví nějak hlasově, tak vím, že ty naše neví, tak se tak jako dívají, protože jdou za tím zvukem, tak se otočí a sledujou, jestli je to vážný, když to dítě vydává zvuk, jestli se mu něco neděje, spíš bych řekla, jak to pro ně není běžná zkušenost, tak jsou spíš trochu vyplašený, jestli ten kamarád na tom vozíčku nestrádá, jestli mu není špatně nebo takhle.

T: A zařazovala byste to běžně do těch integrovaných bloků.

U5: No asi by to bylo tak dobře. Aby děti věděli, že i takovýdle lidé jsou tu a že vlastně se chovají trošku jinak, protože nedokážou ty svoje potřeby vyjádřit slovy, tak proto třeba tím hlasem se nějak domlouvají.

T: A reflektovali jste to pak s dětmi ve školce?

U5: No určitě, vlastně hned na místě jo. Tenkrát zareagovala ta L., tak jsme si řekli, že jsou nemocní.

A to oni hned ví. To když se řekne nemocní tak to oni to já byl taky, protože nemoc je pro ně známé téma a v tu ránu je to vysvětleno a oni jsou v klidu a chápou, protože všichni ví, že všem bylo špatně a všichni tu zkušenost mají, kdy kde komu a kde to jako řešily, to dokážou řešit dost často. Když třeba se dostanou k tomu, že je někomu špatně od žaludku, no jo mě taky bylo a tohle všichni chápou no. Nebo když má někdo průjem nebo horečku. Tohle všechno jsou pro ně přirozené věci a vůbec nemají sklony jako někoho brát, že by se někomu uchechtávaly, nebo to braly jako nějakou pohanu, že se někomu něco takovýdlehého přihodí. Oni chápou, že takové situace přichází a že se nevyhnou nikomu. A v tomhle smyslu si to i říkáme: No to se může stát někdy každému i dospělým, když mu není dobře, takže vlastně oni chápou, sice třeba neví proč ty děti zrovna, proč se jim to stalo, neví diagnózy, podrobnosti, ale ví, že jsou nemocný, a proto na ně pohlíží se soucitem, uznáním a pochopením. A není v tom žádný, že by se distancovaly, nebo od nich chtěly couvat, to jsem si nevšimla.

T: A co říkáte třeba na aktuální téma inkluze? Na hodně školkách už je běžná. Jaký na to máte názor vy?

U5: Já teda nejsem příznivcem té inkluze, protože dost dobře s ní nemám zkušenost osobní. A pro mě samotnou jako ta práce je docela náročná, i když mám tu skupinu, tak jak je složená zatím teda z dětí, které se sice individuálně liší, každé je trošku jiné, jsou tam i děti, s kterými jsou určité problémy, to dává člověku vždycky zabrat docela dost. No a zatím si vůbec nedovedu představit, jak bych třeba tohle zvládla. Mít tam ještě někoho. Nevím asi by se to musela řešit nějakým tím asistentem, ale přijde mi, že jako i tak mám co dělat, abych tam ty situace ustála.

T: Kolik máte dětí?

U5: Osmadvacet. A i tak někomu člověk musí věnovat větší pozornost, víc ho motivovat, aby ho zapojil do té skupiny, aby to klapalo. Přijde mi, že člověk dělá maximum i v té běžné skupině. Tak já jako kdybych si mohla vybrat tak radši bez inkluze.

T: Kdyby na ní třeba přišlo, myslíte si, že by to bylo něčím přínosným pro ty děti.

U5: Myslím, že by to bylo přínosné. Protože by zase děti poznaly, že kamarád třeba má jiné potřeby,
že se s ním musí jinak pracovat a učily by se třeba té trpělivosti, kterou by okoukaly od té učitelky, kterou by měla asi projevit. Trpělivost pochopení a schopnost dělat

maximum pro to dítě, aby viděly, že ta snaha tu je, a že je to dítě kladně přijímáno a že ten pedagog má skutečně o něj zájem a dělá pro něj maximum, myslím že za těchto podmínek by to přínos byl. Horší kdyby děti nabily dojmu, že je to někdo, kdo je přehlížený a cítily, že v té třídě je chápanej jako nějaké zátěž, to by nebyla dobrá zkušenost, ale pokud by to byl tenhle vzor, tak si myslím, že pro život by to bylo dobrý.

T: Co myslíte, jaký na to mají pohled vaše kolegyně, paní ředitelka? Nebo kdybyste chtěla zařazovat to téma?

U5: No já souhlasím, že by byly pro. Tam si nedovedu představit, že by někdo protestoval, to ne.

T: Na vejšce jste měla jakou specializaci?

U5: Já jsem měla taky speciální pedagogiku.

T: Takže jste se s tím seznámila.

U5: Ano seznámila, prošli jsme několik zařízení od MŠ až vlastně po zařízení kde byli ti těžce postižení.

T: Máte nějakou dětskou literaturu, která pojednává o tomhle tématu?

U5: Vždycky děti zajímá lidský tělo. Tak si myslím, že z toho by se dalo vyjít, že to téma naše tělo,
kdy děti jsou úplně nadšený, že zjistí, je ta kostra, jak jsou svaly orgány, to je nesmírně zajímavá a úplně touží poznávat to na různým materiálu, hrách knížkách. Tak si myslím, že na tom by se hodně dalo potom i stavět, co když jedna ta část nefunguje, tak jak by měla.

T: Pak tady máme, sexualitu, což zase souvisí s tělem. Konkrétně homosexualitu ve školce.

U5: Já jsem se s tím jako ve školce, nesetkala.

T: Ani ze strany rodičů?

U5: Myslím, že ne máme teda tady takovou publikaci, která se spíš týkala sexuálního obtěžování dětí, s kterým by se eventuálně mohly setkat, na to jsme došly, když jsme si různý ty situace přehrávaly, vysvětlovaly. Jak se třeba zachovat, kdyby nás cizí člověk lákal do auta na ty sladkosti a jak máme reagovat. Tak jsme si jako tyhle scénky sehrávaly. Jak takovýmuhle člověku nepodlehout a zachránit si prostě zdraví a sebe. Ale s tou homosexualitou vyloženě, si tohohle tématu jsme se nedotkly.

T: Že by třeba přišly děti s tím, že znají někoho, kdy spolu žijí lidé stejného pohlaví.

U5: Ne nepřišly.

T: A myslíte si, že je to důležité téma do školky?

U5: Já si totiž myslím, že pro děti je to normální, když dva lidi spolu žijou, tak oni asi jako neví, co se tam v tom bytě děje nebo takhle. Takže když to asi vyloženě není, že by to dítě žilo s nima, tak my to přijde, že je to úplně normální, když nějaký dva kluci bydlí spolu, nebo nějaký dvě holky. Na tom jako vůbec bych neviděla nic zvláštního ani já jako dospělej člověk. No a to je jasný, kdyby se to vyskytlo potom v rodině, že třeba brácha má takovýho kamaráda a to dítě by běžně vědělo, že kluci spolu chodí běžně za ruku, tak pak možná by padla nějaká zmínka. Ale u nás je to ve školce taky, klidně jdou spolu kluci dva, dvě holky, tam vlastně mi přijde, že zatím u tohoto tématu se nikdo nepozastavil.

T: Nepotřebují to probírat do hloubky.

U5: Oni mi přijde, že oni to nevidí jako mimořádnou věc, že to berou jako běžnou věc, kterou není třeba rozebírat.

T: Já jak si myslíte, že to vnímá společnost dnešní.

U5: No jako, kdybych se na to podívala jako z pohledu rodiče, tak by mi v první chvíli, bych asi to taky nějakou dobu musím říct. Asi by to pro mě nebylo jako, že řeknu....asi bych teda nějakéj čas potřebovala, abych se s tím vyrovnala. Není to pro mě úplně situace, kterou bych dokázala přijmout úplně beze všeho. Jako ale člověk samozřejmě pochopí a srovná. Ale asi první moment bych byla docela vedle jako rodič. Ale pokud se mám vyjádřit jako k ostatním lidem, tak jako nemám nic proti nim.

T: Myslíte si, že kdyby se to mělo zařazovat, nebo kdybyste s tím přišla vy. Třeba do bloku naše rodina. Co by na to vaše kolegyně řekla?

U5: No tak jak znám svojí kolegyni, tak by řekla, jestli chceš, tak si to tam klidně zařad'. Takže asi dobrý.

T: Na škole jste se o tom třeba bavily o sexuální výchově?

U5: To už si nepamatuju. Teď si nedovedu vybavit situaci.

T: Jak reagujete, když k sobě děti mají přílišnou náklonnost a chtějí si hrát na doktory? Jak to máte třeba ošetřené ve školce?

U5: No na doktory si hrajeme každou chvíli, protože ty kufříky s tím doktorským náčiním ty nezahálí, ty jsou v oběhu pořád jo. Ale jako prostě ta hra probíhá bez mého zásahu.

T: Nezachází děti do krajností, že by se třeba chtěli svlíkat jako u doktora, nebo takhle objevovat toho druhého to tělo.

U5: Ne oni jako nepotřebují. Je fakt, že na záchod chodíme kluci holčičky zlášť, ale to protože se tam všichni nevejdeme. Tak je to takový, proto se vlastně dělíme na půl. To bych mohla půlit tak ať jdou holčičky a kluci společně jedna skupinka jo a pak druhá, oni se znají podle mého, myslím, že nemají co objevovat. Tam kde mají sourozence, tam to vidím. Teda u našich jak mám teda neteř a synovce, to je běžný. Tam jako to berou jako normální věc no. Tam nad ničím se nepozastavují a já si myslím, že to platí i o dětech ve školce. Tak jako když jdeme na plovku, tak se taky převlíkají a všichni to přijímají jako normální věc. holky, kluci.

T: Jak jste se na začátku zmiňovala o té publikaci, tak máte třeba taky ještě nějaké jiné publikace, tělo to už jsme teda říkali.

U5: Skutečně ty materiály, jsou tam skutečně holčička i kluk, a tam jsou opravdu ty rozdíly vidět. A co vím, tak vždycky ta reakce dětí je, že není nic přirozenějšího než se na ten obrázek dívat a přijímat ho tak, jak je bez nějakých komentářů nebo překvapení, jako normální věc.

T: Je něco obtížného pro vás v tom sdělovat to dětem, cokoliv z toho co jsme probíraly?

U5: Já myslím, že ne. Že člověk jako ty děti prostě to přijmou, když to člověk řekne tak nějak upřímně. Tak čemu já třeba věřím, tak prostě to sdělení přijmou, že nemusím nic špekulovat, nebo něco vymýšlet. Ale když ten dotaz přijde nějaký, tak to prostě řeknu, tak jak prostě si myslím, že bych to měla i nějak sdělit, aby to to dítě pochopilo a abych to řekla tak nějak upřímně. Zrovna právě jak jste se mě ptala, jestli si myslím, jestli po životě něco existuje, tak si myslím, že na to téma taky už jednou přišla otázka. Paní učitelko, nemohly se dva dohodnout, jak to je a tehdy zareagovala ta moje kolegyně, no víš, záleží čemu věříš, no a tak to je.

T: Jsem říkala, že by bylo zajímavý, že tomu čemu jsme celou dobu věřili to by se stalo.

U5: Nějakou absolutní pravdu, že jo neznáme. Ani v těch běžných otázkách těžko říct, co je absolutní pravda. Co je dobrá odpověď, úplně. Každý tu odpověď třeba můžeme trochu jinak zformulovat, protože to cítíme trochu jinak, takže si myslím, že by to měla

být právě ta upřímnost. Aby ty děti uměli říct, třeba podle mého názoru, by to mohlo být takhle třeba, kdyby to byla otázka třeba na tu homosexualitu, nebo něco takového.

T: Náhodou nějaký pohádky, taky vím že jsou publikace, který o homosexualitě taky seznamují.

U5: To nemám, ale myslím, že by nebylo těžký si něco vymyslet, že jo.

T: No třeba o dvou princech, princeznách.

U5: Jo vlastně, tadyhle jste i vy možná měli tu literaturu ti dva princové.

T: Ano, ano měli Princ a princ se to přesně jmenuje.

U5: To mi právě kamarádka ta taky studuje a zrovna tu knížku si vybrala a psala na ní seminárku, ale říkala, že s dětma to nedělala ve školce, protože se právě bála reakce rodičů na vsi. Ale třeba zase já bych zase nenarazila.

T: Obhájila byste si to?

U5: Já si myslím, že u nás by to bylo v pohodě.

T: A z těch jiných témat myslíte si, že by něco dělalo rodičům problém?

U5: Já jsem totiž jako nezažila, že by rodiče měli nějaký problém s tím, co v MŠ řešíme, takže si myslím, že by nebyl problém. No jako i těm rodičům by to člověk musel nějak říct. Podívejte vznikla tahle otázka a proto jsme si zahráli tuhle hru, proto jsem jí třeba zařadila, tohle téma, měla jsem k tomu tenhle důvod.

T: Tak to by bylo všechno, moc děkuju.

Příloha 6: Ukázka rozhovoru učitelka U6

T: Narazily jsme na to že se znáte s paní doktorkou Olgou Vaněčkovou, takže jste studovala u nás na fakultě předpokládám.

U6: Přesně tak.

T: Takže máte teda vysokoškolské vzdělání?

U6: To máme tady asi už všechny.

T: To je skvělý. Ještě se zeptám, jak dlouho už jste v praxi? Přibližně.

U6: Třicet let, no to je hrozný. No mladá krásná už jsem byla.

T: To jste pořád a hlavně svěží a pořád s dětma, a to je skvělý.

T: Tak bysme začly třeba tou smrtí

U6: Klidně.

T: Nebudu pokládat přímo otázky, ale spíš by mě zajímala vaše zkušenost, jestli děti přišly s tím tématem smrti. A jak jste se s tím setkala.

U6: Budeme povídat a uvidíme. Smrt jako takovou jsme tady v podstatě neřešily jakoby v tom hlubokým slova smyslu, že jim třeba vyprávěli, že umřel králíček to jako jo, někdy se mi taky za ty roky stalo to, že jim třeba vyprávěly že jim zemřel babička děda to jsme se setkaly, ale neměla jsem já osobně ve, že by jeden z rodičů, to jsem neměla, ale měli jsme to na školce, přijímali jsme holčičku, teď tady máme vlastně dvě holčičky, které nemají maminku. Ty děti přišli o tu maminku někdy jako miminko, jestli jim bylo okolo půl roku, což je teda hrozný.

T: No to tedy je.

U6: Takže tam prostě, co vím zase ze zkušenosti, co jsme tu jako diskutovali, tak tam ta paní učitelka nemohla říkat řekni mamince, musela se naučit říkat mamce a taťkovi. Jo, prostě to tak víc zobecnit, aby to prostě pasovalo na ty situaci. Protože ona vždycky: „A já mamku nemám.“ Nebyla jako do slziček, nebo že by, ona to měla, jakoby nějakým způsobem to přijala, že ta mamka tam není, ale prostě je to blbý, řeknete mamce a já mamku nemám...Takže se to řešilo hned vlastně, ale jak dál s tím pracovali já nevím.

T: A třeba, když přišli jenom, ne jenom, ale jestli když přišli s tou smrtí z rodiny, že jim umřel děda, tak byli smutní, že museli jste to ve školce nějak řešit?

U6: Ne právě, že vůbec ne. Tak jako já jsem si říkala, jak budu jako reagovat. Většinou fakt ty rodiče, ty děti na ten pohřeb nebrali a já jsem se ptala byli jste někdy se rozloučit s babičkou a dědou. Takže jsme tohleto jako nabrutála neřešili. Ale co jsme zkoušeli, to jsme teda zkoušeli loni. Ale úplně nemám pocit, jestli bych s tím byla jako vnitřně, že to bylo ono nebo ne. Jsme dělali to zdraví a takové činnosti, co k tomu patří Já a moje tělo, Já a co si myslím já, takový to o sobě a o těle. A zkusila jsem použít knížku, já jí tady myslím si i na třídě mám, děvčátko a smrt o tý malý smrti.

T: Návštěva malý smrti myslím, že se to jmenuje. Jo jo jo.

U6: A četli jsme ten příběh a zkoušeli jsme si o tom povídat, ale ty děti to vůbec nezajímalo, vůbec protože to pro ně nebylo ničím jako. I když jsem to měla v tématu zdraví všechno, co se stane, když a může to být definitivní. Jako chtěla jsem to zkusit a

vím, že to zase dělat nebudu, protože tu knížku tady mám, ve chvíli kdy by to bylo něco jako brutálně, jako že ono, tak bychom si o tom začali povídat.

T: Ale necítíte potřebu, že by to mělo být jako klasicky zařazeno?

U6: Ne vůbec, ne, a to jsem zařadila vlastně proto, že jsem dělala projekt k filozofii a taky jsme tam to téma měli, a tak jsem si to chtěla fakt zkusit, ale není potřeba vůbec, ne nene.

T: A myslíte, že kdyby se o tom jako běžně mluvilo, že by s tím jako rodiče měli problém, kdyby to bylo zařazený?

P.V: To si jako úplně zase nemyslím, že by s tím byl až tak velký problém, spíš jestli je to až tak potřeba o tom mluvit.

T: A myslíte si, že je potřeba o tom mluvit?

U6: Myslím si, že úplně ne. Když to přijde v té situaci, tak myslím, že ano, ale jinak ne.

T: A vědět kam šáhnout.

U6: A vědět kam šáhnout protože ta situace není každodenní, že jo.

T: Takže jste to zařazovala do bloku dítě a jeho zdraví, tělo atak?

U6: Ehm, on se ten program tak jmenoval, ne jako, že jenom ta oblast z rámcáku, to jsme se zrovna trefily.

T: A myslíte si, že vás vejška připravila na to téma? Že třeba předtím byste nad tím nepřemýšlela.

U6: Vejška mě připravila na spoustu věcí, ale..Ale přichází spousta věcí, nepřipraví vás na všechno, nepřipraví vás na věci, které přichází každodenní, prostě ta realita je realita a musíte reagovat na to, co prostě je, mě se stalo, že jsme byli někde na venkově u babičky a měla jsem to tak hezky připravený a přišel chlapeček a přines morče a všechno šlo do háje protože my jsme měli morče. Proč sem zařazovat něco co teď tady není. Prostě na tomhleto příkladu asi prostě jako není potřeba.

T: Jak třeba vnímáte vy tu smrt osobně, je vám třeba nepříjemné o tom mluvit.

U6: Mně není nepříjemnýho nic a všechno je potřeba pořešit, ale přizpůsobit to trochu tomu mozečku tomu chápání oni vlastně nemají to absolutno, oni neví co to je, že je to už definitivní.

T: To neví vlastně ani my.

U6: Přesně, kdo to ví.

T: Ona je to taková osobní otázka vnímáte smrt jako konec?

U6: Je to konec něčeho a začátek něčeho jiného. A to zase nikdo neví. O čem jsem vnitřně přesvědčená já, je že odejde mi tělo. Ale to tělo tak jako...Kdo si vlastně sáhnul, na to kdo to řídí. Je to jen mozek nebo ještě jiná energie, kdo to pozná, to možná poznáme až někdy, kdo ví a jestli je to nějaký přání, který bysme chtěli a všichni bysme ho chtěli, aby to nebylo definitivní.

T: Zajímalo co vlastně kolegyně?

U6: Když jsem dělala ten pokus loni, tak jsem tady měla duchodkyni, ale s tou jsme to jako úplně neřešili, protože já sem dělala jenom raní a ona vlastně ona s tou pohádkou odpoledne a to už se moc nehrotily. Řekli jsme si to ke zdraví. Mě baví tyhle věci řešit, když se naskytnou naskytnout v rámci filozofování s dětma, protože ono totiž ty myšlenky nabíhají, co vám děti normální neřeknou a tak najednou jim to začíná to zkoumání toho, jak to vlastně je, nebo není a oni se jako otevřou, je to super. Takhle před spaním, jak dneska byla tahle ta pohádka, jindy filozofujeme, jinak dneska nebyla příležitost, nebylo téma, nebylo k čemu, ono se to vždycky nějak ukáže. Ale ta komunikace je důležitá, oni jsou na to zvyklí a já taky.

T: Jde vidět, že jste na sebe napojení. Já jsem tady s kolegyní ještě prohodila pár slov, že tady máte prvky Waldorfu a vynášení Moreny, což je vlastně vynášení smrti zařazuje to taky tady.

No samozřejmě. To není ani ve smyslu smrti.

T: No je to symbolika.

U6: Symbolika konce. Konec, jaro chce vládnou, zima končí, nechce se jí, a tak musíme prostě trochu čarovat. A tu energii, která v tý zimě je zase odevzdat zemi.

T: Takže to přenášíte sem.

U6: Ano, zpíváme, Zima jde sem ze vsi, jo zpíváme. To víš, že jo to je jasný, to k tomu patří, na Vánoce koledy no tak holt na Mořenu tohle.

T: Jo dobrý, super tak další téma máme etnické rozdíly. Máte nebo jste tady měli dítě z jiného etnika nebo jiné kultury.

U6: Ano romskou kočičku.

T: Řekněte jaké to bylo. Ještě chci říci, že jakýkoliv názor, není špatnej.

U6: Já jako vůbec ne. Oni jsou ty cikánský děti krásný. Oni mají...to je oheň prostě. Kdysi Matějček to tam taky rozebíral vlastně, že kolem dvanáctého roku je tam ta změna a tam už je to konečná prostě. Ale někdy to cikánský děti, to tak mají, že jsou nabitý, zabytý. Jen abyste si udělala obrázek. Tak když přišla, nějaký pravidla nebo něco, nebo vůbec. Tady jsem si lehla, tady jsem si sedla. Co, to mi dej, ty nemáš rohlík. K obědu dostala polívku a K. se jmenovala, a když snědla polívku, tak jsme ji dali druhý jídlo a ona „Už zase mám jíst?“ A co ti doma mamka vaří? No rohlíky. Ale během asi tak měsíce se tak jako už jakoby rozkoukala a za půl roku už byla taková normálně jako ty ostatní děti začleněná, a děti s ní neměli problém, jsou zlatý. Ve chvíli kdy je vedete prosociálně, jakože my jdeme, tak je úplně jedno, jestli máte rohy fousy nebo cokoli, jestli mluvíte čínsky, prostě to je jedno. Jsou to děti a oni se jako děti berou, já nemám problém a navíc jako ty cikánský rodiče, když vidí, že to s tím dítěte myslíte upřímně, tak vás úplně žerou. Oni jsou prostě úplně nadšený, oni to mají trošičku jinak. Ona je potřeba si to taky nastudovat, nepřístupovat, jakože je mi to jedno, ale trošku je pochopit A ono se Vám s nima pak daleko snáží jedná. Oni neřeší, jestli má dítě zaplacený kroužek, ale ať je šťastný.

T: A četla jste třeba nějakou literaturu.

U6: To si pište.

T: A nějakou víte.

U6: Horvátovou, Horvátová psala hodně o těchletěch etnikách. Moje dcera dělala bakalářku, takže jsem toho měla v ruce hodně, ale to je zajímavý, nebo když jsme tady měli Vietnamce, to je taky docela důležitý, jestli podávat ruku nepodávat ruku. Co znamená tenhle stisk, nebo když se pořád uklání, usmívají se, oni to mají trošku jinak ty grimasy, to jak se tváří, je to všechno jinak. Tak to taky vědět neudělat nějaký faux pas a zbytečně je urazit naší nevědomostí.

T: A dobrý s nima?

U6: Jo úplně v pohodě. Já bych řekla, že žádný problém nebyl.

T: A děti jsou prosociální, takže taky přijímali.

U6: Jo a hlavně děti jsou děti. Kdysi dávno úplně dávno je to tak 10 let možná 15 takhle dávno. To jsem byla teda na jiný školce. Přišla mi ruská holčička, teď už jich je tady spousta. Ale tehdy ta holčička mluvila jen rusky a anglicky a rodiče mluvily taky

anglicky. Takže jsem těžce oprašovala ruštinu, protože anglicky umím špatně. A vůbec to nebylo potřeba s tou holčičkou. Jako prvně pár věcí jako kapesník boty tyhle ty věci si vzpomenout. Ale děti, ona na ně rusky oni na ní česky. Takže úplně v klidu.

T: Seznamovali jste se třeba i nějak s těma kulturami? Zajímalo děti třeba, proč je jako jiná nebo takhle?

U6: Zajímalo.

T: Dobře, uveďte příklad, co jste dělali nebo tak.

U6: No tak toho bylo docela dost s tou ruštinou tenkrát. To ona měla takový ty bábušky svoje

a víceméně, co jsem si já dotáhla a sehnala, zjistila tak jako to Rusko a kulturu, že to je takovej jazyk, kterej není moc slyšet, angličtinu slyšely, ale ruštinu nic moc. Tak jsem někde stáhla nějakou ruskou pohádku, tak jsme si pouštěli a pak jsme si o ní vyprávěli jakoby česky. Bylo to krátký, protože by to nedali. Tak měli oči navrch hlavy, tak abysme si rozuměli. Pak je super udělat to téma, každý jinak vypadá, každý jinak mluví, ale všichni žijeme na stejné planetě Zemi.

T: Zařizujete to takhle.

U6: Ano tohle mám, to je v dubnu, No a hned pak planeta je to jsou propojený, takže město kde žiji, stát kde bydlím, děti znají země kolem naší České republiky jezdí lyžovat do Německa do Rakouska do Itálie, na dovolený jezdí k moři, takže máme tady velký glóbus a velký mapy to oni jako řešení hrozně a pak naše země je strašně důležitý, aby věděli.

T: Takže kosmický vědy máte takhle.

U6: No jasně Merkur Venuše Země pro děti znají to ježiš , ti jsou dokonalý.

T: A třeba ještě nějakou metodiku nebo, mě by zajímalo, co všechno jste zkoušeli s dětma dělat třeba i s těma Vietnamcema, byli rodiče ochotní se zapojit?

U6: Vietnamský rodiče jsou hodně zaměstnaný, většinou mají chůvu, takže ta to supluje tam to není úplně, ty slavnosti. Třeba tady na tý školce. Takže ten kdo nechce, nejde na slavnost, tyhle ty typy rodičů se nezúčastní, ani cikánský děti ani vietnamské ne. Mám vždycky pocit, že se bojí, aby nemuseli platit, nebo já nevím. Když to člověk řekne, že je to zadarmo, tak se prostě musí zvednout a někam dojet třeba na tu slavnost na Dobrou Vodu nebo někam, to už je jako, to neberou no.

T: Mají to jinak.

U6: Mají to jinak, ale je to v pořádku že jo.

T: Je to dobrovolný.

U6: Samozřejmě. Já kdybych bydlela v jiném státě, tak taky jedu to svým, takže je to úplně normální.

T: A co kolegyně?

U6: Užasnou letos mám úplně dokonalou úplně nejlepší na celém světě, ale je teď nemocná s chlapečkem. Je naprosto prosociální, úplně stejně to mám nastavený jako já, takže jednotný působení na děti úplně prostě waw .

T: Funguje to.

U6: Je to prostě dar z nebes. Mě mají andělé rádi.

T: Tak to je krásný. Zajímá to třeba paní ředitelku, když tady máte někoho. Zajímá se o to asi, jaký máte bloky. A řekněte mi, jak ona na to reaguje?

U6: Naše paní ředitelka je nejlepší ředitelka na světě, v životě jsem lepší paní ředitelku nezažila a asi nezažiju. A samozřejmě pozice ředitelky, ta má trošku jiný náhled, protože ona musí vést na děti. Musí se na ně zpracovávat a kontroluje ona je takovej kontrolní orgán, který prostě v rámci toho všeho kontroluje, jestli máme na tyhle děti, který potřebuju individuální vzdělávací plán, jestli je máme vytvořený. A samozřejmě se ptá taky z lidskýho hlediska, jak to funguje, jak to nefunguje, jestli něco potřebujeme, pomůcky jestli potřebujeme cokoliv prostě, je neuvěřitelné, takže ona vlastně chudák paní ředitelka na to musí koukat dvěma směry.

T: Nějakou dětskou literaturu třeba na tohle téma máte tady?

U6: Na téma etniky?

T: Když jste měli třeba tu Smrt, měli tu Návštěvu, tak třeba na tohle téma pohádky, jestli zařazujete?

U6: Já si všechno vymýšlím a já totiž vůbec jako, vždycky vymýšlím. Ony existují teda, to byla v podstatě inspirace a jinak jsou ty Příběhy, které pomáhají, ale protože mi tolik nevíhovovaly a neřešily vždycky tu konkrétní situaci. Tak já vždycky vymejším nějaký příběh, a tam se něco odehrává a vždycky to má nějakou zápletku s tím, že aby děti přišly na to, vyřešit to, aby to bylo správně. Než to najít prostě, a to jsou přesně ty chvíle před spaním. Nikdo nechce spát, všichni mají najednou oči takový a chtějí si povídat, když je dáte do kruhu a chcete si povídat (ukázka jak se děti válí a nedávají pozor), když je položíte na lehátko oči navrch hlavy, uši tady, takže všichni komunikuje.

Takže super takže takový ty důležitý věci jako je Škrhola nebo něco na ten způsob, tak my nemáme Škrholu, protože máme některý kluky trochu raubiře. Tak máme Bertu Šálovou, aby to nebyla ta identifikace s tou postavou konkrétně kluk kluk, ale kluk na holku, takže super.

T: A děti si může půjčovat knížky?

U6: Přístup ke knihám máme, maj tam takovej box a maj tam, cokoliv si budou přát.

T: Máte tam něco takového toho tématu?

U6: No my máme třeba k tomuhle tomu hru. Je tam Číňan Eskymák, je to něco jako Člověče nezlob se, ale tak jako takhle postavený, tak to máme. Pak tam máme puzzle, to jsou zase státy, zeměkoule. Pak tam máme vlajky, to máte zajímavý, jak jsou předškoláci, tak je to úžasný, tyhle věci je strašně zajímaví. No a ta hra na toho Eskymáka, jak ona se jmenuje. Já na to přijdu, ale teď asi ne asi, za chvíli mi to docvakne.

T: Já třeba vím od holek, že jste hodně muzikální. Máte na to třeba nějaký písničky, zkoušeli jste třeba nějaké romské písničky?

U6: Romskou písničku ne, ale samozřejmě jsem se učila nějaký ty slova jako malá, což je cigi, nebo něco takovýho, abych jí mohla říct ty moje malá. Ale ona to nepotřebovala tahleta holčička, ona potřebovala mazlit. Ona se tak povolovala, ale než, to chvíli trvalo. No ale byla zlatá. Krásně kreslila, teda, fixy, platenky, kreslení bylo úžasný. A pak to druhé pololetí přišel nějaký zlom, a oni potom nějak přestali chodit a ukončili docházku.

T: Takže jenom půl roku jste jí měla?

U6: Tuhletu zrovna jo. Ale ve vedlejší třídě, tam jsou cikánský dětičky, ale to jsou zlatička, to jsou takový pusinky. Klidný, hodný zase extrém proti tomu, co se měla tuhle K. Tak ty jsou zase takový, mouchy snězte si mě. Člověk opravdu nemůže ovlivnit, ale rodiče se starají, děti jsou čistý úplně fakt jako.

T: Co si myslíte o tom, je důležité, aby romské děti měly předškolní docházku? Aby chodily romský děti do MŠ nebo? Jaký na to máte názor?

U6: Já mám takový názor, aby chodily, aby se začlenili oni se stejně nikdy nezačlení, tak jak...oni jsou prostě, oni mají tu svoji mentalitu, tu svoji kulturu a měli bysme jim to nechat, protože to je znásilňování. To je přeonakování na naší kulturu, to prostě oni to mají v sobě geneticky to nejde prostě změnit. Ale měli by se naučit. Myslím si, že tam

je zakopanej pes v tom, že nedělaj, nebo že využívaj těch sociálních dávek. Tak je zkazila ze společnost, oni by takový nebyli. Já když jsem byla malá, tak všichni tyhleti Cikáni, a měla jsem jich ve třídě, byli to moji spolužáci. Nebyl problém, když chodili do práce tak mamky byly uklízečky nebo tátové chodili někam do fabriky, ale prostě makali. A děti byly úplně normální, úplně v pohodě. Nikdo neřešil prostě.

T: Mluvili jste o tom ve škole, třeba někdy na semináři? I když nevím, co tam je na tom dálkovým, jestli jste se k tomu tématu vůbec někde dostali?

U6: Jo asi někdo jsme to tam měli, určitě se někdy i objevilo. Ale že by to byl nějaký úplně a teď máme blok a budeme si vyprávět, to asi ne.

T: A měli jste třeba tu literaturu, tu inspiraci, takovou tu, tam možná něco jestli?

U6: Teď mě nic nenapadá.

T: Jo dobrý, já jen kdyby náhodou.

U6: Spíš asi co si potom člověk našel.

T: Dobře, tak jo tak přejdem na zdravotní postižení.

U6: A tu homosexualitu jsme přeskočili?

T: Ta ještě bude, tu mám jako poslední, ale jestli chcete, můžete si vybrat, co chcete první.

U6: Ne půjdeme, tak jak to máte za sebou.

T: No tak teďka mám to zdravotní postižení a zase taky, jestli máte nějakou zkušenost?

U6: Ano mám. Měla jsem dva roky úžasnýho, luxusního chlapečka s kochleárním implantátem. Takovou lásku velikou, to bylo srdce největší na dlani, no byl neuvěřitelný. Děti ho milovaly a on miloval děti. Tam nebyl vůbec problém. Kdybyste přišla a já bych vám nic neřekla, tak nic nepoznáte. Vůbec, vůbec, ty děti to neřeší. Ve chvíli kdy jim to vysvětlíte, co se děje, proč se to děje, že ten má modré oči, ten je má hnědý a ten má žlutý vlasy a ten má kochleární implantát, hotovo prostě. Řekli jsme si akorát, že Š. slyší jenom na to jedno ouško a aby se vědělo, prostě že z té strany uslyší určitě a z té druhé strany ne a vůbec jsme to nemuseli řešit.

T: Takže jste prostě jenom sedli, když přišel.

U6: My to řešíme vlastně dnes a denně, teď tu máme chlapečka se zlomenou rukou. Takže říkám: Co se stalo, on mi to vypráví, a já říkám podívejte děti, co se stalo. Má teď ručičku v sádře, takže bude potřebovat, asi abysme mu pomohli, vid' a on jako jo. No takže mu pomáháme. On to zvládá sám nepotřebuje nic to akorát ho oblíkáme,

když jdeme ven. Jinak to zvládá, má ručičku v gipsu, neuvěřitelný, oni to neřeší, ani mezi sebou ani jakoby sami, když na to nikdo nepoukazuje, a neříká je to jiný.

T: Zařizujete to taky, třeba když máte to tělo, dělá to takhle?

U6: To máme právě ten blok, každý jsme jiný.

T: Takže v tom to je. A co rodiče, když sem přišli, informovali o tom postižení, o tom jak to funguje?

U6: Jasně komunikace s rodičema úžasná, ještě jsme si psali notýsek, a psali jsme si tam, co oni dělali doma, co my ve školce, abychom mohli s ním ještě jako komunikovat a rozvíjet. No neuvěřitelná spolupráce.

T: A musela jste na něco dávat pozor?

U6: U tohodletoho chlapečka, no tam bylo strašně těžký pro mě, že nejsem úplně speciální pedagog, mám sice vejšku, ale nemám asi úplně to, co bych měla mít, když tak pracuju s takovým chlapečkem. Ale člověk si načte, a to nejtěžší bylo to, že on to strašně chytřej, šikovnej. Najít tu situaci, najít tam tu nianci, jestli obkresluje od dětí jakoby těma očičkama, nebo jestli mě opravdu vnímá sluchem. A to on byl neuvěřitelněj, takže jsme dělali všichni takový cvičení, že jsme třeba při rozcvičce cvičili. Všichni jsme zavřeli a pak dej si ruce na hlavu a na uši, abych já měla kontrolu, jak mě vnímá a jestli mě slyší a jak reaguje. A potom si ohlídat očním kontaktem a nechtěli jsme moc znakovat, takže jenom tak malinko jsme měli takový ty svoje, teď se na mě dívej, a ve chvíli kdy on měl takhle oči (dolů) a já jsem jenom udělala tohle (dala prsty před zorné pole) tak je zvedl, protože to věděl, že jsem byla blízko. Měla jsem si ho posazenýho u stolečku, tak aby na mě viděl hned na blízko a sedával mi po levý ruce, první druhý třetí až pátej, zase v tý skupině, na to ouško, aby slyšel a viděl na mě. To byly takový ty věci, co už si musel člověk jako by zažít. To jsem přepínala mozek, kde mám toho mýho zlatýčkovatýho chlapečka.

T: A informace teda jste brala?

U6: Od rodičů, spolupracovali jsme s Prahou s Tamtamem, kde to vlastně bylo středisko rané péče, kde chlapeček vlastně byl od začátku. Jezdila i paní doktorka se podívat, jak já pracuju, jak Štěpánek pracuje, takže spolupráce neuvěřitelná super, mě to obohatilo moc. To bychom se mohly dostat inkluzi.

T: No to rčitě.

U6: Jaký vy máte názor na inkluzi.

T: No já tomu moc nevěřím, jako na velký školách..

U6: To bude tragédie.

T: Ve školách to ještě relativně.

U6: Jak co.

T: Ano teď jsem to chtěla říct.

U6: Sluchový není problém.

T: Ale jsou postižení.

U6: Mentální je velký problém, a jestli se tyhle mentální děti dostanou. Dejme tomu dobře, já tady jako nemám ještě tak obrovskou zodpovědnost jako v té škole, jako aby se děti naučily číst, ale některý inkluze mi přijdou že nejsou reálný.

T: Vidím to podobně. Na základka mi to přijde taky jako větší obtíž. A jestliže jako ve školách, tak snížený stavby počtu dětí a asistenti.

U6: A kde na to budou chtít brát peníze?

T: Přesně to sem chtěl říct. A týká se to i nějak vás? Protože já sem to nějak zvlášť nezkoumala.

U6: My tady v podstatě tu inkluzi máme, a měli jsme. Já jsem měla toho co chlapečka. On byl napřed v těch beruškách pak byl u mě a teď na páté třídě je Holčička, která má naslouchátko, takže taky je hluchota, že má teda taky to ouško, a tam to asi taky bude na tu operaci na ten kochleár. Pak jsme tady měli s pohybovým aparátem, to bylo loni ve třetí třídě, to měl špatně vyvinutý kyčličky. Takže měl takovou tu tyč mezi kolínkami, špatně chodil, ale to jde, protože se s ním domluvíte a těm dětem ostatním to vysvětlíte, jak prostě. A ten chlapeček ten běhal, to bylo neuvěřitelný oni fakt to ty děti vážně neřeší, že něco mají, ani ten kolektiv ani to dítě samo, prostě v pohodě. A na šestý třídě jsme měli chlapečka, kterému ochabovalo svalstvo, takže prognóza těžká do budoucna, to je hodně špatně. Ale tohle všechno jde, jakmile ale máte potom takový ty, měla jsem dítě, který bylo autistický ale já jako nemůžu dělat diagnózu, že jo, takže jsem se snažila rodiče dokopat k tomu, aby si někde došli, že to není úplně standardní chování, ale rodiče na to neslyšeli, ale to byla opravdu tragédie, pro mě jako pro učitelku, že ty výbuchy vzteku agrese byly zoufalý a teďka v osmadvaceti dětech máte jedno takhle prostě moc, tak to máte strach, že pobije všechny ty ostatní děti a děti

tomu nerozuměly, nechápaly proč on se najednou vzteká, tam to úplně nebylo dobrý. Pak šel do školy, měla jsem ho jen jeden rok, ale tohle bylo úplně...

T: Rodiče teda úplně absolutně.

U6: No jako zase. Nechtěli přijmout to že to dítě je jiný, a kdo to chce přijmout? Vždyť každéj chce mít to nejlepší nejkrásnější nejúžasnější, protože je po mně. Jo ale je to těžký a musíte být strašně opatrná, nemůžete jim říct, co si myslíte, musíte fakt jako. Nechcete ublížit, ale musíte jim to jako nějak říct.

T: To je asi to nejtěžší.

U6: No je to náročný a někdo to prostě nějak přijme a začne to řešit a někdo to prostě nepřijme. A já jako učitelka ve školce s tím nic neudělám, tam je to taky takový těžký.

T: Mám tu ještě tedy dotaz. Mě by zajímala i ta vybavenost té literatury, máte teda nějakou tu literaturu nebo ty hry nebo s čím by děti přišly ve třídě nějaký knížce nebo něčemu, co by mohl být takový nebo nějaká literatura

U6: My tady toho máme. Svět kolem nás

T: Jo jestli děti mají zájem taky se na to někdy mrknout?

U6: Tady máme knížky pro děti jako takový, tady toho prostě, tohleto je taky baví strašně moc, Už vím proč, tam je všechno možný, mrkněte na to. Oni jako rádi takový ty encyklopedický věci, je šmoulové nebaví. Zvířátka pak, no já nevím no, když to je prostě těžký teď konkrétně.

T: Mě to jenom zajímalo.

U6: Pak tady máme ty barevné kamínky, znáte ty kamínky?

T: Nejsem si jistá. Jo ale asi je znám.

U6: Máme tady všechny řady barevné kamínky.

T: Už jsem o tom asi slyšela.

U6: Tam je všechno možný. Tam se najde i to, co bychom potom chtěli přímo k tomu na to etnikum.

T: Takže to jsou pracovní listy, aha.

U6: Tady je blok dítě a svět, další na jaře, kultury. Pak mám třídní vzdělávací program, tady mám dům, kde bydlím, město kde žiji, no a to se propojuje všechno a ještě mám, jedeme do cizích krajů. Cizí země máme takhle v létě.

T: To je velká nabídka činností.

U6: To je potřeba si vždycky v klidu sednout a připravit to.

T: No jde vidět, že s tím pracujete a že to máte zařazený.

U6: Tohleto tam máme to nemáme nahodile. Ale smrt, která přijde nebo nepříjde zaplaťpámbu,

že nechodí, ale tohle jo to je jasný to máme.

T: Ted' nevím, jestli jsem se už na to ptala, jestli jste se o tom bavili třeba na ty vejšce.

U6: Jo jako něco proběhlo.

T: A jakou jste měla specializaci?

PV : Já jsem měla estetiku.

T: Tak to jo, protože mě to někdy nedochází, protože my máme celá třída speciální pedagogiku.

U6: No ono asi ani není na ty dálkaře tolik času.

T: No tak když jste měla tu specializaci v estetice, tak tam se na to prostě nedostane. To je jasný. Tak to jsem ráda že to vím, protože mě to nenapadlo. Poslední je teda ta homosexualita, protože já jsem se domluvila jestli budu dělat sexualitu, protože s tím se učitelky u předškolního věku u těch starších dětí se s tím setkávají učitelky hodně, a už na to pár témat bylo zpracovaných a mě zajímá spíš ta homosexualita. Setkali jste se s tím ve školce?

U6: Setkali jsme se, nebylo to v mojí třídě, ale my jsme hodně napojení, protože jsou i spojovaný děti, takže rodiče znají nás a my známe je a děti a tak jako všechno dohromady. A měli jsme tady chlapečka, který měl dvě maminky. Nikdo to neřešil.

T: Děti se neptaly proč, nepřišly s tím.

U6: Ne. Ty děti to nepotřebuju komentovat, ony to prostě přijmou. Je potřeba komentovat když se přijdou rovnou ptát asi, tak my to přijde, abych já „Pojďte se podívat máme tu dvě maminky. M. má dvě maminky. Tak to jako ne.

T: Zbytečně na to neupozorňovat.

A máte nějaké třeba tu sexuální výchovu zařazenou do bloku?

U6: No to je právě v tom lidském těle. Tam nemám úplně tudletu sexualitu, ale mám tam spíš sexualitu o tom, že jsou určitý části těla, který může vidět mamka nebo paní doktorka, ale který se neukazují nikomu jinýmu, tak aby se nenechaly někde někým něco.

T: Takže to máte zařazený tímhle stylem.

Když se přijdou děti ptát na tyhle různý věci.

U6: Není problém, člověk to musí fakt přizpůsobit, hlavně oni to mají, pro ně to je takový lechtivý ono je to šimrá. Ne jenom na příkladech. Teď konkrétně jsme v pondělí cvičili s novinovým papírem jako s koblížkem a děti začaly vymýšlet, kam se kutálel a na koleno a na hlavu a jeden chlapeček vymyslel na pintka, a teďka co jako, jak to budeme řešit. Tak schválně, jak byste to řešila vy?

T: To se nám to trochu obrátilo, nevím jestli, teď jak jsem v té pozici toho, kdo klade ty, otázky tak mě to nenapadá. Já bych to možná směřovala jako spíš na to, že to může být bolestivý. Jako, že tyhle věci tam nepatří.

U6: Tak já vám řeknu, jak jsem to vyřešila já. Tak jsem se ho zeptala: A jak to dělají holky?

T: To mě taky napadlo.

U6: No ale vůbec jako nekomentuju to vůbec. A oni přišli hnedka na to, že to nebyl úplně dobrý nápad a řešíme to, jestli to byl dobrý nápad, špatný nápad, ale to se nepovedlo a to nevádí, ale vymyslíme třeba loket a jedeme dál. A v tom lidským těle je to super, teď děláme ty matematický různý a čeho máme jedno a čeho máme dvě oči a uši čeho máme jedno, hlavu, břicho samozřejmě pindík, jo takže to jako to vůbec nijak nekomentuju. Ano je to pravda, jedeme dál, máme, dvě kolena, prostě je to tělo, patří to na to tělo, je to pořádku, ale že by udělali hihhi, tak to teda. A taky když já to neřeším, nemám s tím problém, tak s tím děti taky nemají problém. Tak je to s nima hrozná psina.

T: A co děláte, když třeba hrají na doktory, nebo jako když jsou k sobě přešřel milý.

U6: Přešřele milý to je v pořádku, když se ohlazujou, mají se rádi, ale nesmí se svlíkat.

T: A když začnou?

U6: No tak máme intimní místa, který se ukazuju, nebo neukazujou, takže maminka doktorka a jiný ne a zase se tam vracíme. To je nekonečný příběh se vším, pořád vyvozujete.

T: A jak byste reagovala, kdyby hrály na toho doktora, že by to ukazovaly jako doktorce.

U6: No oni si na to nehrajou jako veřejně, oni ví že jako ne, takže zalezou na záchod, protože to je jasný, víte co, jako nejlepší je, říct jako to nebude úplně a vyvodit to na příběhu, aby si uvědomili, že jsou věci, který fakt jako nebudu ukazovat nikomu, který jsou jenom moje.

T: Takže je necháte, a pak teda ten příběh, kde se to dá použít a zbytečně neupozorňovat.

U6: Ano. Třeba onanování děti, to je prostě normální, to tady prostě jedou ty děti. A mám to komentovat, mám na to upozorňovat? Lehni si na bok, vyndej si ty ruce ručičky, a odpočiň si, ať si ty ručičky můžou odpočinout.

T: Efektivní komunikace je tady používána to jde vidět. No a třeba stalo se třeba, že kluci se spolu, nebo že holky vzájemně oběvují?

U6: Já jako, aby to nevyznělo nějak divně, ale moc to tady, že by se někde zkoumali nebo jako to období jako je v předškolním věku je jasný, že jako oběvují, ale že by se vyloženě zkoumali jako do nahata, to jako úplně ne.

T: Třeba nějakou knížku o homosexualitě nemáte zařazenou? Víím, že taky to některé školky mají taky zařazený.

U6: Ne nemám. A ani já osobně nemám vnitřní potřebu, to jako řešit s těma dětma. Je to asi úplně stejný jako s tou smrtí, když jsem se s tím nepotkala, nebudu dětem, vysvětlovat, že má rád tatínek tatínka. Protože úplně standardně normální je maminka tatínek a když se to vymkne tomuhle tomu standartu, tak to vysvětlím. I v přírodě jsou homosexuální vztahy, ale úplně cíleně to nevyhledávám a nebudu to řešit, když to ty děti nebudou vidět prakticky a nesetkají se s tím, tak proč jim to předkládat .

T: Takže nevidíte potřebu. Ne teď ne, nemám to tady, nepotřebuju. Spíš řeším to, aby se nenechaly osahávat někým cizím, co kdyby náhodou by se chtěl nějaký strejda, by se chtěl taky podívat, jo, jako spíš to eliminuje.

T: Takže prevenci.

U6: Protože tam ta homosexualita mi nepřijde, že by mohl být nějaký vůbec patologický jev nebo něco.

T: Máte k tomu prostě vstřícný vztah. Jsou i lidi, kterým to vadí. Dnešní společnost říká, že by to bylo v pohodě, ale potom v praxi to vypadá, tak že o tom neradi mluví, nebo dochází k tomu, že jenom tolerují ale nerespektují. Mě by zajímalo, jestli vám to přijde normální.

U6: No úplně normálně na rovinu z mého pohledu, mě to taky nepřijde úplně normální, ale když se stane něco, jako vždyť si to ty lidi nevymysleli, tak je to jak zkroucená noha, je to něco jinýho, ale ty lidi jsou hodný a neublížou, jo jestli to dokážu dobře říct, že pro mě to není úplně normální, ale je to věc, která tady je běžná jako člověk na vozíku.

To taky není úplně běžné normální, ale prostě se stane, může to být kvalitní člověk zrovna tak jako každé druhé.

T: S kolegyní to vidíte stejně?

U6: Ano.

T: Znáte nějakého gaye nebo lesbu osobně?

U6: Můj spolužák ze základní školy má přítele. Tenkrát dávno to už je dávno dávno, tak ve škole oblíben a jak se o tom nesmělo mluvit, protože to bylo za totáče, tak se ty lidi zavírali nesmyslně. Tak ten to těžce nesl a léčil se z alkoholové závislosti, on to neustával. Pak přišel převrat a trošku se to otočilo a teď už je to na pohodu a není problém.

T: No mně přijde fascinující, že je pro lidi důležitý, jestli je to genetický nebo není, že lidi hledají tu vinu, jestli na někom je nebo není, jestli je pro vás taky důležitý, jestli si to vyberou, jestli to vidíte špatně, že si to vybral?

U6: No tak je bisexuál, no a co?

T: Přijde Vám to normální jako, že v pohodě?

U6: No jako úplně v pohodě. No jak to říct. Já to převedu na moje vlastní děti jako matka a mé vlastní dítě. Já bych nebyla ráda, aby se to stalo mému dítěti, zároveň budu ráda, když to moje dítě bude šťastný. Co je důležitější, aby to moje dítě bylo šťastný a můj názor holt se nedá svítit. Jo jako nevím, jestli úplně to mám zpracovaný úplně nevím teda. Tolerantní jsem velmi úplně ke všemu, mluvit můžu o všem to nemám problém, ale že bych to chtěla mít doma, to jako úplně ne. Ale jako to je jako přijmout to, když má vaše dítě zranění, je to prostě vaše dítě, to je úplně to stejný. No tak tak asi. Ale jako úplně normální mi to nepřijde, že by to mělo být jako běžný, že by měli být všichni homosexuálové, jo jako to bych asi úplně nechtěla, aby to nevyznělo jako, že je to úplně normální, není to normální, ale když se to vymkne normě, tak to nevádí, aby nebyly najednou všichni homosexuálové všichni gayové a lesby nebo já nevím. Jestli je mi dobře rozumět?

T: Chápu asi, jak to myslíte. Chápu to tak, že to že se někdo vymyká, neznamená, že je to špatný.

U6: Tak je nějaká norma, ve kterém jsme zvyklí být, žít normálně, co je jako standart. A to co je za standardem, tak holt tam je.

T: Napadá vás ještě něco, co byste mi k tomu chtěla říct je to důležitý témata do školky.

U6: Ne já si myslím, že důležitý téma do školky, je aby se děti naučily mezi sebou komunikovat. A to je jedno, jestli komunikují s Vietnamcem nebo homosexuálním jedincem. To je úplně jedno, aby se uměly domluvit, aby si uměly říct, to se mi nelíbí nedělej mi to, aby měly tu hranici, protože do budoucna až vyrostou a nebudou mít ty hranice, tak se stávají obětí a je to prevence šikany a to si myslím že je téma jako. Ty naše prosociální hry, my tady nežijeme jinou hru než prosociální nic jinýho, to je ta prevence. A kdyby se tím pokračovalo dál a ty děti uměly komunikovat, tak vyroste krásná generace budou se umět domlouvat i dospělí, vždyť oni to neumí, teď furt samej Facebook, mám tisíce kamarádů na Facebooku, ale nemám s kým jít ven. Prostě to není realita, to je prostě virtualita, to je prostě strašný. Jak se mají potom ty lidi poznávat, oni spolu neumí žít, spolu být, jak to dopadne potom, ale i my to tady máme, tady k Vánocům chlapeček dostal tablet. Nejlepší hračka prostě, tam je zakopanej pes no ale oni si to neuvědomují ty rodiče, oni to neví.

T: Já to říkám pořád, že by to chtělo edukovat ty rodiče, že by to mělo být povinný. Rodiče by měli mít průkaz na to, že můžou být rodiči.

U6: Aby zjistili že prostě takhle ne, protože oni ty děti nechávají u televize usínat. To jsou pěstovaný neurotici. My to ve školce v pohodě zvládáme, proto tady nemáme televizi, to sem nemůže, prostě to tady nechceme. Protože ty děti si sednou konzumně, něco přijímat, ještě tomu pořádně nerozumím, protože mi to nikdo pořádně nevysvětlí, to nic nerozvíjí, a tak nakonec z toho vyroste stádo tupců, budou dospělí a řídit náš svět, a budou mít děti a ty děti zase děti. A kam to povede. A u školky se může právě dělat ta dobrá společnost, aby nebyly války. No to bysme se taky mohly potom dostat taky k běžencům.

T: No to taky, nevěděla jsem jestli mám to téma otevírat. Tak jaký na to máte názor.

U6: Já můj vnitřní. To je těžký. Já si myslím, že všechny národy patří mezi sebe. Že v Evropě oni tady nebudou umět žít. Že Evropa může být pro sociální a hodná a nabídnout, ale oni se nebudou chtít učit ani česky a budou chtít dělat a mít svoji víru. A bude jim naše víra špatně, jak to dopadne. Oni už teď nechtějí přijímat naše podmínky, no tak jak to půjde dál. To by se spíš mělo vykořenit to zlo, který to tam dělá, zlikvidovat, prostě a nechat je bydlet ve svých státech zemích a my bysme měli pomáhat, tak že jim tam budeme posílat prachy, vodu, jídlo tohleto. Já jsem ochotná měsíčně jim tam posílat prachy, mně to nevadí, aby se mě líp, já bych byla ráda, kdyby

se měli všichni dobře. Ale mě by taky nebavilo, kdybych se měla přestěhovat někam jinam, a taky nevím, jestli bych chtěla. A já to chápu já se dokážu vcítit. Jako kdyby mě strčili do Ruska, abych byla pravoslavná, nebo já nevím Alláha, jako asi ne. Z druhé strany jako oni sem jdou dobrovolně chtějí sem, tak to musí přijmout. Stejně jako když to otočím jakoby do vrtule, tak ty cikáni v podstatě, taky byli vysídlených, taky je polidšťovali jako pokřesťanšťovali. A snažili se z nich udělat úplně jiného člověka, to prostě nejde. Ale jsou jedinci a ti se přizpůsobí. Když jich je málo, tak se přizpůsobí, žijou tu úplně v pohodě bez problémů, jsou to chytrý, šikovných lidí a vůbec mi nevadí, že mají svojí víru doma, ale ta společnost je vnímá klasicky jako klasickýho člověka, protože neubližuje. Oni se v tý naší kultuře umí pohybovat, a i kdyby vyzívali Aláha, tak tady nebudou nikoho likvidovat, že jo když jich je velká hromada a ještě jsou to negramoti, tak je to špatně. Jim nevysvětlíte vůbec nic, oni se nenaučí česky, nebudou nám rozumět, oni nebudou chtít nic, budou chtít jenom najíst, bydlet. Nevím prostě jako, tam to je tisíce otázek prostě, co z toho bude.

T: Tam to závisí na tom státu, aby to ošetřil, když je přijímaj.

U6: No a ale jak to udělaj.

T: Integrovat.

U6: No a jak?

T: No odmalička u dospělých je to těžší to vím.

U6: No a nechají integrovat své děti.

T: Jako chápu to je hodně otázek. Stejně tak jako jestli je Evropa bezpečné místo, nebo není. Nebo proč jako tam vznikla vůbec ta válka, někteří říkají, že je to něco, co jsme jakoby podpořili my, ne přímo my jako jedinci, ale jako stát atd..

U6: Samozřejmě.

T: Pravda je možná úplně někde jinde.

U6: A možná by jsem se divili.

T: To jsme to pěkně zakončili. Napadá vás ještě něco, co byste chtěla doplnit k jakémukoliv tématu?

U6: Ještě co tu máme knížky, tak jsou tam ještě nemocnice pro panenky.

T: A na sexuální výchovu nějaký cyklopedie nebo?

U6: Jo to máme, to si děti nosí, to jako zase úplně super. Všechno máme tady, máme takové ty obrázky magnetický, demonstrační obrázky, máme tu mraky pomůcek, je to úžasný jenom sáhnout.

T: Tak moc děkuji.

Příloha 7: Ukázka rozhovoru učitelka U7

T: Souhlasíte s nahráváním?

U7: Souhlasím.

T: Tak, první téma je téma smrti. Někdo třeba říká, že probírat téma smrti s dětmi je kontroverzní otázka a mě zajímá, jak se na to díváte vy. Na téma smrti ve školce. A jestli jste se s tím někdy za vaší kariéru setkala.

U7: Já jsem nikdy přímo na toto téma s dětmi nehovořila přímo, akorát jenom když děti mají třeba zážitek a zrovna jako silný, že se v jejich rodině něco přihodilo. Třeba za mnou přijdou a něco mi jako poví. Tak se snažím přijatelným způsobem, aby to dítě pochopilo. Tak nějak nadneseně, abych ty děti nějak nerozjitřila. Opatrným způsobem. Když tak jim na toto téma sama něco řeknu, ale ne jako na toto téma ani bych nechtěla s dětmi hovořit. Není mi to zrovna moc příjemné. Protože je to složité, jakým způsobem to dětem přiblížit. Takže když tak jako individuálně s nějakým jednotlivcem, když k tomu dojde v rodině, že třeba babička zemře nebo tak. Jenom tak s jedním dítětem...mu projevit...abych mu dala najevo, že s ním soucítím.

T: Dobře. Takže kdyby to bylo součástí těch bloků. Je to takové složité téma, mluvit o tom s dětmi, právě je to složité. Za vaší kariéru, měla jste třeba kolegyni a ta by o tom chtěla s dětmi mluvit?

U7: Ne, o tom ne. Ani jsem nikdy s žádnou kolegyní nikdy o tom nehovořila, že na toto téma s dětmi někomu něco...nějak hovořila, měla nějaký den, ve kterém by se věnovala tomuto tématu. Ani jako mně to nikdy nenapadlo s předškolníma dětma na toto téma hovořit. Nebo udělat jako nějaký celodenní program.

T: Vidím, že tady máte zvířátka, máte tady rybičky, koukám...

U7: Ano...

T: Když třeba umřou...

U7: Ano, tak jenom na základě tady toho zvířátka, ale opět nijak to nerozšiřuju, abych se tím nějak zaobírala, abych to nějak rozvíjela, prostě jenom vysvětlím, že když je

někdo nemocný a ta nemoc je tak velká, že prostě jako se to stane, že zemře, že už jako nemůže jít...prostě jenom nějakým krátkým způsobem, jenom těm dětem, aby to jako bylo pro ten jejich rozum pochopitelné.

T: A byla byste tedy spíš pro nebo proti, kdyby toto téma mělo být zařazeno do programu, kdyby přišla kolegyně, že to chtěla zařadit.

U7: Tak ať si to kolegyně zařadí, ale jako já nemusím se k tomu přidat třeba. Máme třídní vzdělávací program a tam máme daná určitá témata a tam taková témata jsme nikdy neměli a za celou mojí praxi, co pracuju s dětmi, a je to řada let, tak jsem takové téma ani nikdy neviděla, že by se vyskytovalo. Ani nevím, že by to nějakou kolegyni napadlo zařadit. Ale třeba vy mladá děvčata, dneska když jako přijdete k těm dětem, dneska jako třeba nahlížíte na všechno jinak, tak třeba vy si to zařadíte. Pro vás to bude jako přínosné, zase je to dobře pro ty učitelky, které mají velkou praxi, tak zase že ty mladý přinesou trošku nějaký jiný směr.

T: Já tak přesně nevím, jak jsem s tím tématem sžitá, mě spíš prostě jen zajímá obecně. To není, že by nějaký názor měl být špatný, nebo tak. Já si taky sama nejsem jistá, jestli bych o tom taky úplně tak hovořila. Spíš možná situačně. Taky nevím.

Jak dlouho jste vlastně v praxi?

U7: No tak to už je hodně let, 42 let.

T: To je hodně zážitků...Napadá mě, ono se i hodně mluví v knížkách o tý smrti, to že to taková ta přirozená součást, kdy třeba toho draka zabijí nebo takhle. Máte třeba ty pohádky zařazený?

U7: Já abych vám pravdu řekla, já nemám ráda takové pohádky, takže je nezařazuju. Já nemám ani ráda, když si děti hrajou na to střílení a na draky a na ty pohádkové bytosti, které dneska jsou ty moderní. Hlavně jsou ovlivněný těma počítačovýma hrami, ve kterých právě jsou různí ti bojovníci. A mě se to zrovna jako nelíbí, já nejsem zastánce toho, že to je dobře, protože tam je strašně důležitý, aby se to těm dětem vysvětlilo, o co tam jde v té hře. A řekla bych, že rodiče, když to těm dětem doma pouští nebo je nechají hrát tyto hry, tak jim to ani nevysvětlí a ty děti vůbec jako nechápou. Tak a právě že ta realita je trochu jiná než je v té hře a realita jim trochu uchází a to si myslím, že je to pro jejich život špatné, protože oni nezískají ten cit, aby rozpoznali, jestli se může něco udělat ve skutečnosti, jestli něco dopadne tak, jako v té hře nebo ne. A že vlastně tím se ti děti stávají ploché, a řekla bych, že je to může trochu ovlivnit

v tom, jak se pak budou chovat ke svým vrstevníkům, nebo potom až budou starší, jak se pak budou chovat třeba k dospělým lidem. Nebo to, si myslím, že je negativní, tak já nemám ráda ani takové pohádky, kdy mi přijde, že to jsou spíš takové hororové pohádky. Myslím, že je lepší, aby rodiče, když tomu svému dítěti takovou pohádku četli a vysvětlili mu to. Ale v té skupině ve školce, kde jsou děti pozorné, tak vás poslouchají, jsou děti nepozorné, jsou děti, které to vůbec nezajímá, jenom něco zaslechnou a ten celek co jim chcete sdělit jim unikne, takže to pro ty děti nemá ten správný dopad, jaký by to mělo mít. Takže si myslím, že je to lepší individuálně.

T: V jakém věku si myslíte, že je nejlepší s dětmi mluvit o smrti?

U7: To bych řekla taky, že to není jednoduchý. Já bych řekla, že je potřeba tam brát ohled na to, jaké to dítě je, protože každé dítě není stejné. Některé je citlivější, některé tak citlivé není. Tak jako, u těch dětí, co nejsou tak citlivé, tak se o tom může hovořit dřív. Ale u těch citlivějších dětí, já si myslím, že tam je to potřeba opatrně, protože ty děti jako mohou mít z toho strach, protože neví, co to znamená, protože to je nehmatné, tak těžko se to dá dětem vysvětlit. Myslím, že jako velmi opatrně, hlavně u těch citlivých.

T: Mě samotně je to zvláštní...jakým způsobem to vysvětlit, jestli říct svůj názor nebo neříct a třeba jak vy na to nahlížíte na smrt. Když jim potřebujete dát tu zpětnou vazbu, že s nimi soucítíte.

U7: No tak, já to prostě беру, že to dítě to citlivě bere, tak já jako citlivě prostě mu to dám najevo tu účast, s tím smutkem, s tím zármutkem, ale jako nerozebírám to. Jako, vyloženě jako, spíš bych řekla uchláčení, pohlazení, pár slovy, aby z toho nebylo smutné. Opravdu velmi citlivě a není mi to příjemné. Abych, mám obavy, abych tomu dítě spíš ještě nějak neublížila, nějak víc ho neranila...tak jako. Je to opravdu pro mě velmi, velmi takové téma těžké.

T: Takže hlavně ze strany rodičů.

U7: Určitě, tam si myslím, že ti hlavně by měli jako s dětmi hovořit. Přibližovat jim v rodině problémy, které nastanou.

T: Co říkáte na to, na ten dnešní trend, že se ten prarodič pak třeba už moc neseťká, že bydlí třeba v domově důchodců?

U7: No nelíbí se mi to. Já jako vůbec jako mám pocit, že dneska mladí lidé, považují lidi, kteří dosáhnou určitého věku...už je odstavují na vedlejší kolej..jako já mám sama,

protože jsem sama ve věku, který už se přibližuje věku...k tomu věku...že ty lidi už mají život za sebou a co by ještě chtěli...od života. Myslí si, že už nemůžou nic chtít a prostě nelíbí se mi to, jak mladí lidé, neříkám, že všichni samozřejmě, ale už jsem se s tím setkala, že se nechovají ke straším lidem, kteří už mají ten věk důchodový, aby jako ta úcta nějaká tam byla vidět. Někteří se samozřejmě chovají slušně, ale všechno to pramení z výchovy z domova. A právě tak jak se rodina, jak se ty rodiče chovají ke svým rodičům, k prarodičům...tak jako to dítě je pozorovatel a všechno vycítí a pak se chová stejně, jako má tu zkušenost z domova. Nejdůležitější roli tam hrajou ty rodiče.

T: Dobře, děkuju.

U7: Právě že poslední dobou pozoruju od těch mladých lidí, že tam ta úcta k tomu stáří není. Neříkám, že všichni, ale dříve jsem se s tím tak neseškávala, jako poslední roky, že ta mládež jako je taková necitlivá.

T: Možná se o tom tolik dřív nemluvilo.

U7: Dneska je toho v televizi hodně, ale já myslím třeba už ten kontakt osobní, když třeba jedu autobusem, nebo čekám na zastávce, takhle myslím. Takže sama o sobě, kdy se dostávám do situací, kdy to vidím sama na vlastní oči, že se nechovají hezky.

T: Tak je dobře, že se jim věnujete od malička a ukazujete jim..a vlastně s nimi jezdíte i do domova důchodců..

U7: Ano, dvakrát do roka, jezdíme k babičkám. Takže je vlastně vedeme k tomu, aby ty děti měly tu úctu k těm starým lidem. Aby prostě si jich vážily a je škoda, že v základní škole pak tam nemají žádný předmět, ve kterém by ty děti taky jako takhle dál vedli. Chybí to tam. Že tam vlastně co se týká slušného chování, jednání, že to tam strašně chybí, že tam jenom ve škole probírají novou látku. Já vím, že toho mají asi hodně, co mají za ten rok s těmi dětmi zvládnout, ale stejně jako měli by tam i takový předmět. To bych řekla, že to je taky jedna z těch chyb, proč ta mládež dneska je taková, jako jaká je. .... My tady ve školce, když to té rodině děti neslyší, tak my tady ve školce prostě do těch dětí to vkládáme, jenže pak když oni přijdou do ZŠ a ta ZŠ v tom pak po nás nepokračuje, tak..spousta dětí, když pak vyroste a vzpomíná na svoje dětství, to už vím, už jsem to slyšela už od mnoha, že si nepamatují, ten věk, když jim bylo 4, 5, 6, let. Málo které dítě nebo člověk jako z tohoto období si něco pamatuje, takže jako my se tady snažíme, vkládáme ....

T: Ale v podvědomí tam něco zůstane....

U7: Což to máte pravdu, ale já jako právě, že jakože i když v podvědomí tam ty děti, nebo teda dospělí má, tak ale málo který to pak ale uplatní, to co tam má.

T: Je lepší na to navázat.

T: Tak bysme mohly přejít na zdravotní postižení. Měla jste někdy dítě s nějakým postižením?

U7: Ne. Akorát si pamatuju na jednu holčičku, která byla po operaci srdce. Ale že by měla nějaké omezení, neměla. Normálně se začlenila do třídy, akorát třeba jako ty rušnější hry, nebo tak, tak potřebovala víc odpočívat. Takže na to jsme brali ohled, ale jinak jako žádný omezení neměla. Jinak jako, když se dítěti stal úraz, když si zlomilo ruku, nebo nohu. Tak ve směr celou dobu bylo doma, a pak ke konci, jako třeba do školky přišlo. Jenomže mělo být opatrné, takže jsme dohlíželi na to, aby se mu něco nestalo, kamarády jsme na to upozornili, že mají být ohleduplní. Ale přímo tady jako aby bylo dítě tělesně postižené, to si v praxi nepamatuju.

T: A co třeba říkáte na inkluzi? Teď se to taky docela hodně řešilo, že chtěli udělat tu inkluzi, že děti ze zvláštních škol, speciálních škol se začlení do běžné.

U7: No jako já si nemyslím, že to je zrovna ono. Na jednu stranu třeba jako ty děti, co jsou nějak postižené, tak třeba mezi těma dětma, které jsou zdravé...to je těžké, to je zase dítě od dítěte. Jedno dítě je vnímavější, tak by to na něj nemuselo dobře působit, když by vidělo ty kamarády vedle sebe, kteří jsou na tom jinak. Jako myslím si, že to není zrovna to nejideálnější řešení, jako nevím...ale jako je to jako těžký, tohle rozhodnout co by bylo nejlepší, já si myslím, že to je individuální podle dítěte. Pro některé dítě by to bylo třeba prospěšné, pro některé třeba ne. Mohlo by mu to spíš ublížit. To je těžké. A pro ty děti, co jsou zdravé, jako, já bych řekla, že v dnešní době ty děti dokážou být ošklivé a jako nevím, protože jsem se s tím nikdy sama v praxi nesešla, tak nedokážu posoudit reakci těch dětí, jak by ty děti přijaly. Určitě ty děti, které jsou citlivější, které jsou z rodiny, ne jenom ze školy vedené k pravidlům té slušnosti tak ty by určitě to dítě přijaly a i třeba by byly fakt takové, že by mu chtěly pomáhat. Ale jako prostě, jsou děti, které by mu mohly nějakým způsobem škodit. Nevím jako no, to téma je docela bych řekla složité. Muselo by se to vyzkoušet. Jak by to fungovalo.

T: Chtěla byste to zkusit jako učitelka?

U7: Víte, já za chvíli půjdu do důchodu...

T: Já vím, ale jako celkově...

U7: Kdyby to bylo v menším počtu, tak ano. Ale v tom počtu, co my máme, co si myslím, že by bylo těžší. Velmi těžce uskutečnitelné. Protože vlastně takové dítě má mít asistenta a když by tady těch dětí bylo několik a každé by mělo svého asistenta a k tomu by tam bylo ještě 25 dětí jako zdravých tak nevím.

T: Oni říkají, že by měly být snížené ty stavy jako pod 20, ale stejně..

U7: Právě, že by měly být nízké, ale v dnešní době jak je situace, že je nedostatek škol, školek a jako prostě rodiče ty děti do těch školek chtějí umístit, tak nevím, jestli je to realizovatelné, aby se mohly začlenit, ty děti. Je to těžké..

T: A myslíte si, že by bylo dobré zařazovat, když je blok lidské tělo, tak třeba, zařazovat tam třeba i že jsou i s postižením...

U7: Jako, tady jako okrajově se o tom zmíníme, že může být někdo nemocný, jako...že to třeba nemusí být tak jako aby každý člověk byl zdravý...určitě tak i na tohle to děti upozorním. Protože se může stát, že jedeme třeba do města autobusem, jdeme přes město ulicí nějakou a potkáme tam třeba nějakého člověka. Takže já to jako těm dětem vysvětlím, co a jak, proč...Takže to vlastně pak ty děti prakticky vidí ano, takže zase na toto téma se taky vlastně taky jako dostane. Takže spíš při takovýchle případech, když se jako setkáme...

T: A nějakou literaturu, kde by se děti mohly setkat s lidským tělem, nebo s postižením zdravotním?

U7: Tak literaturu s lidským tělem to třeba máme, ale máme i jako pomůcku, ale jako s postižením, to nemáme nic teda.

T: Tak lidský tělo, to ty děti docela zajímá.

U7: Určitě. A jako je to potřeba, aby děti měly povědomí a pak jako ty předškolní děti vůbec, už jako jak to tělo funguje, že jako vlastně, já nevím, vím, že byl nějaký kreslený seriál v televizi právě o tom lidském těle. Takže byly i ty děti, co mají ty DVDčka doma, že se na to s rodičema dívají, tak třeba o tom začnou sami hovořit, co tam viděli v tom, některém příběhu. Takže je to pro některé děti zajímavé, některé děti to mají rádi a některé děti to vůbec nezajímá.

T: A kdyby se to probíralo, v čem by to bylo prospěšný probírat?

U7: Jako co myslíte probírat?

T: To postižení.

U7: No prospěšné by to bylo právně v tom, aby se ty děti od mala vychovávaly k tomu, k té ohleduplnosti a k tomu aby se k sobě navzájem chovaly slušně a pomáhaly si. Jako prostě tato sociální stránka jako je strašně důležitá. Protože mě to přijde jak je ta doba, že lidi žijí hekticky, pořád někam chvátají a ty rodiče asi vůbec nemají čas na to, aby s dětmi na taková témata jako nějak hovořili...a jako bylo by to špatné, aby ty děti byly ploché. Takže po této stránce si myslím, že to je jako prospěšné, aby o tom něco ty děti věděly.

T: A ještě se zeptám, jakou jste studovala školu?

U7: Pedagogickou.

T: A kde?

U7: Na Moravě, v Přerově.

T: A dostali jste se třeba na nějaké tohle téma, právě z těchle čtyř, a jak o tom s dětmi mluvit?

U7: Vůbec. Ne, vůbec. Ani o postižení, nic takového. Na taková témata v době komunismu, to vůbec jako..

T: No, právě mě to zajímalo,

U7: Tehdy prostě ten život byl pro ty zdravé lidi a pro ty postižené, ty se zavírali spíš do ústavů, a tak nějak stranou se odstrkovali. Ale teda vlastně teď si uvědomuju, neříkám to úplně přesně, taky okrajově vlastně, protože v psychologii jsme se to vlastně učili. Takhle, v psychologii ano. Tak, to bych křivdila. Tam vlastně jsme jako probírali, jak jako, jaké postižení může být. Protože si pamatuju, že jsme byli ve dvou ústavech, jako na exkurzi. Jeden ústav byl pro děvčata a jeden byl pro chlapce, že to bylo rozdělené zvlášť a že tam vlastně byli já nevím od pěti let až vlastně nejstarší děvče, nebo chlapec měli tak třeba 43, 45 let. Takže jsme se tam setkali na těch exkurzích jako opravdu s případy....mě teda osobně to zasáhlo hodně. Takže v psychologii jsme o tom hovořili, ano.

T: Další téma je sexualita a homosexualita. Když tady vyvstane nějaká otázka ohledně sexuality, lidské tělo, jak to s nima probíráte?

U7: Tady taky jako co se týče třeba, že některé děti třeba onanují, takže jako já ty děti nechávám být prostě. Když to potřebují, tak na to ani nijak neupozorňuju. A ostatní děti, když na to neupozorňujete, tak ostatní děti si toho ani nevšimnout, nic to v nich ani nevzbudí. Takovou já mám teda zkušenost za ty roky praxe. Taky se mi stal třeba případ, nevím, jestli to bylo na základě toho, že doma to dítě něco vidělo. Tak třeba tady před druhýma dětma něco zkoušel jo. Nějaké praktiky, trošičku. Takže to jsem se nažila nějakým způsobem trochu vysvětlit. V tom smyslu, že jsme nechtěla nějak ty děti strašit, nebo odrazovat, to ne v žádném případě, ale jako spíš nato téma té intimity. Jsou věci, které jsou intimnější. Jenom v takovémhle smyslu, co se sluší ve společnosti a co jako je už spíš intimní. Takže takhle citlivě. Člověk by nechtěl něco v těch dětech vzbudit pak na celý život. Nebo aby pak měly nějaké problémy, to v žádném případě. Je to velmi citlivé taky tohle to téma.

T: A neměla jste třeba dítě, které by mělo dva rodiče stejného pohlaví?

U7: Ne. Za celou praxi jsem se s tímto případem nesečkala.

T: A co si o tom myslíte?

U7: Já teda si myslím, že to je věc těch lidí. Jsou takové věci v přírodě, jak to ty lidi cítí, hlavně když jim to vyhovuje a oni se cítí spokojeně. A pak je druhá věc to dítě, jak to vezme. Tak tam je strašně důležitý, jak mu vynahradit to druhé pohlaví. Pak když jsou dvě mámi, dva tátové, tak jak mu vynahradit tomu dítěti tu mámu nebo toho tátu. To tam jako musí oni nějakým způsobem. Já teda nevím, ale myslím si, že hlavně klukům třeba nestačí máma, že tam ten faktor toho táty chybí a potřebují ho. Stejně tak jako ta máma tam chybí. Něco, co může dát jen ta máma tomu dítěti. A něco zase dává ten táta, co může dát jen on. A nevím, co pak s tím dítětem až pak vyrostě. Jak to prostě bude mít na něj dopad v dospělosti. Ale snad by neměl být problém a mělo by to být v pořádku.

T: Myslíte si, že když se baví děti třeba o rodině, že by se to mohlo okrajově taky zmiňovat, že mohou být i jiné rodiny, nebo si myslíte, že to sem ještě nepatří třeba?

U7: Já bych řekla, že ještě v tom předškolním věku...já bych byla spíš toho názoru, když by takový případ nastal, že by takové dítě bylo, tak třeba o tom hovořit, ale když jako prostě se tak nesečkáme s takovým případem tak já nevím. Myslím si, že jako nevím. Prozatím mi to nepřijde, že by to bylo aktuální s dětmi o tom hovořit v tomto věku.

T: Měla jste někdy dítě jiného etnika?

U7: Tak měli jsme tu holčičku, která měla maminku normálně Česku a tatínek byl z Afriky. Takže měla tmavou pleť, kudrnatý vlasy. Takže je tam vidět ten temperament, že je tam jiný. Takže i když je vychovávána českou matkou, tak prostě ten temperament je tam jinej, tak se na to dítě trošičku jako muselo jinak působit. Když jsme si našly k sobě cestu, tak bez problému pak všechno bylo.

T: A seznamovali jste se pak nějak s její kulturou?

U7: Ona ji neznala, protože ten táta s nima nežil. On zůstal v Africe, my jsme ho neviděli ani jednou, ona tady byla jenom jeden školní rok. Takže jsem ho neviděli. Ona žila ten život tady jen s tou mámou a znala jenom kulturu naší. Ona nezná jinou kulturu. Ale abychom tady měli dítě, které by teda mělo z té jiné kultury rodiče, tak vlastně jako bych mohla říct, že tento rok tady v této třídě máme ještě vietnamského chlapce. Teď jsem si uvědomila. Ten ale chodil jenom září, říjen, a teď nevím..prostě chodil krátce. Když sem přišel, tak neuměl téměř česky a nerozuměl nám. Takže ze začátku vůbec. Museli jsme ho naučit, aby uměl vyslovovat nějaká ta základní slova, abychom se s ním domluvili a on nějak porozuměl. Takže on za tu dobu byl docela bystrý, že teda jsme se domluvili a pak rodiče s ním odjeli do Vietnamu. A ještě stále tam je a má se vrátit až v dubnu, takže, o kultuře jejich jsme nehovořili, protože těžko se s ním dalo hovořit. Právě měl problémy s českým jazykem, takže jsem se od něj nic nedozvěděli. My jsme byli rádi, když nám řekl takový nějaký ty základní slovíčka, co potřebuje. A jeho rodiče, to jsme ani nepochopili, kdo je jeho otec, kdo je jeho strýc, protože mě to přijde, že oni žijí v takové jako komunitě, že tam jsou strejdové, tety, máma, táta. Takže oni měli jednoho mluvčího, který jediný uměl česky, přišla maminka, nerozuměla, co po ní vůbec chceme a ten druhý pán, to byl asi tatínek, tak přišel tenhle mluvčí a tomu jsme to vysvětlili. A on jim to pak vysvětlil, aby věděli, co bychom potřebovali. Takže jenom tyto dva případy.

T: A máte třeba nějaký blok, který mluví o různých kulturách?

U7: Jako vyloženě, co se týče barvy pleti, tak jako jenom tahle. O tom, že někdo takovou pleť a někdo žije tam někdo jinde. Takhle na to téma. Vlastně když mluvíme o zeměkouli...

T: A nějakou třeba literaturu, co si děti mohly prohlížet?

U7: Tak tady máme, pohádku, příběh, kde děti se vlastně děti taky něco dozví, o tom životě.

T: A třeba ve škole, bavili jste se třeba tehdy...byly nějaké otázky té etnicity, nebo zahraničí, které jsou dobré, které nejsou...

U7: Jako já bych řekla, že jsem se ani nijak nebavili na té pedagogické škole, ani si nepamatuji...to možná tak ve škole v zeměpise, v rámci toho předmětu. Ale nic jiného si nepamatuju.

T: A ještě na závěr se zeptám, jak jste si třeba sháněla informace? Šla jste třeba za někým pro radu, jak jste to dělala vy, za vaší praxe?

U7: Do knihovny, vyhledávat literaturu, asi tak nějak spíš. Protože já nevím, tenkrát těžko bylo...lidi nemohli jezdit do zahraničí moc, a třeba někdo měl tu výjimku, měl tu práci, že se do toho zahraničí dostal. Ale já jsme se s takovýma lidma neseťkala, takže jsem nemohla čerpat od nich nějaké informace.

T: A kdybyste nevěděla jak s dětma mluvit o těchto tématech, šla byste si nejdřív něco přečíst, nebo byste se s někým poradila?

U7: No tak určitě, kdybych na to téma..kdyby to bylo potřebné o tom hovořit, tak jako bych byla určitě ráda, abych získala nějaké informace od odborníků, protože si myslím, že to jsou témata docela složitá a taková velmi citlivá, takže sama se do toho pouštět, dětem říkat sama, co si o tom myslím, tak to bych se neodvážila.

T: A co si myslíte, že si o tom třeba myslí kolegyně?

U7: Já jsem se s kolegyněma nikdy o tomhle nebavila. Nikdy jsme neuvažovali na tyto témata hovořit před celou skupinou dětí, něco k tomu říkat, vysvětlovat nebo hry do toho zařazovat, jsme prostě jiná generace.

T: Ono to ani není tak mezi generacemi jako je to člověk od člověka.

U7: Já to myslím tak, tím že se o tom nehovořilo, jako obecně. A člověk je v tom individuální. Někdo

o tom nemá zájem hovořit, někdo je takový plochý, mávne nad tím rukou, nějak jenom odsekne, rozumíte, že jsou takový necitlivější. Spíše s takovýma projevy jsem se setkávala. Dneska je to zase dobře, když vy ve škole taková témata probíráte a hovoříte o tom, sdělujete si navzájem jako svoje názory, pocity...tak to je určitě dobře.

T: A třeba to sdílet s kolegyněmi, třeba jednou měsíčně, co se stalo..

U7: Tak jsou třeba věci, co se staly vám, a to člověk je chce sdílet s lidmi, který jako víte, že s váma nějak soucítěj. A člověk prostě v tom pracovním kolektivu....už víte, jaký je. Někdo by třeba ani nechtěl otevřeně o tom před kolegyněma mluvit.

T: Já jsme myslela i třeba s dětma, kdyby přišly s nějakou otázkou.

U7: No, to právě spíš individuálně.

T: A kolegyním byste to pak měla chuť říct, tu svojí zkušenost?

U7: No tak to určitě.

T: Oni právě třeba v jiných školkách mají takové supervize, třeba jednou za dva týdny, a říkají si, co bylo pro ně s dětmi těžké...že si takhle jako sdělují.

U7: No, my si to spíš říkáme průběžně.

T: Děkuju moc.

Příloha 8: Ukázka rozhovoru učitelka U8

T: Souhlasíte s nahráváním?

U8: Ano souhlasím s nahráváním.

T: Začneme tématem smrti, jaké máte s tímto tématem zkušenosti?

U8: Takže jako vyloženě se smrtí jsem se vyloženě nesetkala. Možná jako než u lidí, tak jako u zvířat, že se děti ptají. Třeba je to pojený s vycházkou, že vidí mrtvého ptáčka nebo tak. Ale vyloženě, aby se někdo ptal, nebo asi jsem měla to štěstí, že to tady nikoho nepotkalo. Třeba babička nebo děla, tak to ty děti přišly spíš s hotovou věcí, jako že babička už byla stará, umřela. Někdo třeba řekne je v nebi, někdo to neřeší vůbec, takže jako...abych se do toho nějak zapojovala, nebo něco sama vysvětlovala, to ne. Spíš, že sami přijdou a řeknou. Vyloženě fakt jako se smrtí, že by někdo přišel a zeptal, proč třeba člověk umře, to ne.

T: A přijde vám, že by to byla potřeba jim to říkat? Třeba to přímo zařazovat? Mít nějaký blok v pohádkách?

U8: Tak já myslím, že se toho dotýkáme v oblasti, když třeba máme tělo, jo, že říkáme, že musíme dodržovat nějaký životní styl, aby to tělo bylo zdraví. Nebo co oni sami vědí, že kouření je špatný, takže tím se na to jako narazí, ale... Já nevím, myslím se, že dětem by se nemělo lhát v žádný oblasti, ale těžko v tomhle to těžko vysvětlovat. Já jsem třeba ateista, a každý to má nějak jinak, takže je ožehavý se dotoč pouštět. Ale říkat

dětem, že nikdo neumře, za to teda rozhodně nejsem. Prostě je to koloběh života a i s tím by ty děti měly být seznámený.

T: A kdyby třeba se to zařazovalo, co by tam bylo obtížné? Na co by si musel člověk dát pozor takhle u malých dětí? Čeho se obávat?

U8: No, já nevím, asi nějak to podat, nějakou takovou formou, aby z toho to dítě nebylo hned jako nějak vyplašený. Jak říkám, no, nevím, u těch zvířat je to asi jednodušší na tom to vysvětlit, ale nevím co by mohlo vzniknout. Já totiž jako nevím, jestli bych říkala, že babička nebo dědeček jsou na obláčku, s tím mám trošku problém, ale prostě oni to tak mají nastolený, že když je někdo starej...a samozřejmě jsme to tělo měli zrovna nedávno...tak jsme narazili i na autonehody, a takovýhle věci...že člověk neumře jenom nemocí, nebo stářím, ale že může být tohle to...tohle oni spíš řeší, než pohřeb a takovýhle věci. Spíš tu smrt řeší následkem nějakýho úrazu.

T: A nějaký knížky, kde by se to mohlo řešit?

U8: To jsou právě takovýhle knížky, to jsou takový příběhy, o tom, jak děti strkaj třeba dráty do zásuvek a tak, takže tam se ta smrt objeví...je to docela morbidní, ale musím říct, že je to jako hodně zajímavá a že jako hodně spolupracujou. Zrovna jako tady je úraz elektrickým proudem a oni o tom vědí dost, že to nemají dělat a že ta smrt nastane pro ně není nic divnýho. Jo, protože elektrický proud, to je samozřejmě ošemetná záležitost a tak jako, to jo, takovýhle řešení jo. Nebo třeba když si děti hrají s míčem na silnici, tak ti řeknou, že ho může zajet auto a může bejt mrtvej člověk. Ale aby se ptali, co je jako s ním, když umře, s tím se za svojí dlouholetou praxi nesetklala. Spíš jako když jako někdo umře v rodině, přijdou, oznáměj to a jdou pryč, neřeší to. A tohle to je takovej soubor Neobyčejná dobrodružství pro neobyčejné kluky a holky, je to několik dílů, já tady mám dva...a jsou fakt jako ze života.

T: To jsem ještě neviděla...

U8: Je tam taky o nějaký lavině, jak někoho zasypala a já čekala celou dobu, že ho vyhrabou a ono ne...jo, takže pak mi to..jako prostě prostě se to může stát a oni tak jako v tom příběhu berou a myslím si, že je to fakt poučný...není to psaný jako detektivka, že jo, ale myslím, že to je fakt dobrá knížka, že si z toho to poučení fakt vezmou. Když jsem četla o tom elektrickým proudu...a pak tady někde chyběla krytka, tak pak oni okamžitě...kde je ta krytka, tak jsme ji museli najít a dát jí tam, i když je

vysoko, že jsem si musela vzít židličku. Aby tu ale někdo bádala o tom do hloubky, to jsem se fakt jako nesetkala.

T: A co rodiče, nestala jste se s tím, že by pak přišli s tím, že doma musí bezpečně...

U8: Ne ne ne, to ne, myslím si, že rodiče se moc dětí neptají, co dělají ve školce, nebo co se naučili, takže jestli jim to sami neřekli...ale žádná odezva nebyla. I když chvíli jsem si říkala, mám jim to takhle, nemám to změnit prostě, nebo jo, ale tak je to pro děti napsané, je to schválené, tak asi tak jako...

T: Co kolegyně třeba říkají třeba na ty příběhy?

U8: No, kolegyně plakala, když to četla....ona říkala, ona je teda taková citlivá duše, taková plačka, a říkala: „Nečti to, já u toho brečela.“...je to opravdu jako citově udělané, ale jak říkám, ty děti to, neříkám baví, ale vezmou si z toho ponaučení, že to k něčemu. Prvně jsou z toho vyplašené, ale pak když vědím co z toho může být, tak pak o tom i diskutují třeba jo. I si na to hrajou...takže tak.

T: Kam šáhnout třeba pro inspiraci, nebo pro radu, informace, když potřebuje nějaký problém řešit, kdyby nastal.

U8: No, to nevím, jako myslíš, kdyby se mě na to někdo zeptal, kam přijde potom tělo? No tak já bych jim to řekla..

T: A když by byla nějaká...že by někomu z dětí někdo umřel, kdyby byla taková situace, že byste nevěděla, co jim říct, za kým byste třeba šla? Co si přečíst?

U8: Já bych asi podiskutovala s těma rodičema, říkám, někdo je věřící a já bych někomu nerada brala nějakou jeho víru, nebo na co jsou doma zvyklí. Tak by pro ně bylo blbý, kdybych já jim říkala, prostě tak jak to je a oni by vyprávěli o tom nebi a tak by se pak střetli ty názory. Takže pokud by se to stalo, a já bych to nevěděla a neměla bych možnost s těma rodičema mluvit, tak se to snažila zahrát tak jako do neutrálně, no...jako, ne úplně ne lhát, ale i ne lhat, no...myslím si, že tohle to záleží na každé rodině, jakou mají víru v co veřej a takhle. Ale prostě když někdo umře, tak umře, to je prostě nemenné no. Ale naštěstí mě to teda nepotkalo, když je to jako zajímavý téma, ale jak říkám, je to koloběh život a prostě dětem by se nemělo lhát, jsou to věci, který člověk nezmění, takže by od malička měly vědět, že to prostě tak nějak je.

T: A mělo by to být třeba víc zařazované třeba?

U8: Já myslím, že ne, já myslím, že jako, stačí to, když se s tím ty děti nějakým způsobem setkají ve svém životě, ale jako upozorňovat je na to, nebo mít snad nějaké jako vyložené tématické celeky, to bych asi nebrala.

T: Odkud víte od těch knížkách?

U8: Ježiš tady myslím byl nějaký dealer, jak jezdějí s knihama a s pomůckama, tak myslím, že to byla nějaká nabídka. To jsme nekoupili v žádných knizech, takhle to nabízel.

T: A ještě se zeptám, jak dlouho jste zhruba v praxi?

U8: 32 let.

T: A vy máte Soběslav, že jo?

U8: Ano.

T: Tak přejdeme na ty etnické rozdíly. Máte taky nějaké dítě z jiného etnika, kultury?

U8: Tak, nikdy jsem neměla Vietnamce, ale měla jsem Romy.

T: A jaký to bylo?

U8: Měla jsem jednoho, ten byl s dětského domova, rodiče na něj moc nestačili, ale musím říct, že to nebyl zlej kluk. A v současné době mám taky jednoho a toho teda vychovávají prarodiče, rodiče jsou někde v Anglii nebo kde, za prací, a musím říct, že je úplně jako v pohodě. A když jsme právě měli téma Náš svět, tak jsem si právě povídali o jiných kulturách, jiných zemích, národnostech a rasách, takže to jsem říkali, že jsme jako běloši, tak oni na něj samozřejmě upozornily, ale jelikož se s tím setkávají dnes a denně, takže to prostě nebylo nic nového. Spíš jako říkaly, že potkaly černocho a že teda má tu kůži..dovedly to odlišit. Jinak jsme nic neměly..

T: A když ty děti teda upozornily třeba na tu barvu, seznamovaly jste se třeba s tou kulturou?

U8: No, s tom rómskou, jo, říkali jsme si, že mají jiné zvyky a že mají jiné oslavy a tak no. No oni samozřejmě upozorňovaly, hned, jak jsou samozřejmě naučený, že cikáni jsou všichni zlí, kradou a tohle to. Takže ano, já jsem jim osvětlila, že je to pravda, ale že stejně je to u bílých prostě jo..že mezi všemi národnostmi se najdou i zlí lidé, ať jsou černý, žlutý nebo indiáni prostě, že takhle to na světě je. Že nemůžou odsoudit člověka jenom proto, že má jinou barvu kůže, že je zlej, nebo že krade, že zabíjí...protože to oni všechno znají ze zpráv a takhle.. Takže to jsem si takhle povprávěli, to oni takhle vědí...Takže jenom dva Romy, nikoho jiného.

T: A co ty rodiče, prarodiče?

U8: No tak jako babička s dědou, tak jako respektují naše pravidla, neptají se, ale jako když se něco potřebuje, tak plně pravidla školky, žádný problém.

T: A třeba ostatní rodiče? Nemají s tím problém? Nebo celkově jaký jsou tady rodiče?

U8: Nehledě na to, jestli to jsou Romové? No rodiče, tak rodiče jsou rok od roku horší, prostě jako, moc o ty děti...neptaj se, jak se jim třeba daří, jak se adaptují..Nic moc je nezajímá, ta spolupráce...musím říct, že dělám teda od 18 let, takže to se markantně horší. A vlastně je to v tom, že já, když jsem nastoupila, tak ty rodiče oproti mě byli třeba třicetiletý, takže pro mě to byli starý lidi. Dodneška se zdravíme a tyhle ty ani nejsou schopný pozdravit třeba ve školce... Fakt ten svět je jinej, tak to jako mrzí, tohle to no. Ale, ale, jako, více méně, z většiny jsou to jako rodiče, jako oni to udělaj špatně, v mejch očích, ale chtěli by, aby všechno bylo v pořádku. Takže řeknu příklad, dítě přijde s tričkem obráceně, náhodou si ho tak obleče po spaní a je z toho velkej bům, a já jsem za kreténa. To řešej prostě takovýhle hlouposti jo. A zájmem vyloženě ne. Když se na něco zeptaj, tak jestli jedlo dítě. Jestli jedlo a hodně je taky zajímá, jestli spěj, protože to si dneska rodiče nepřejou, protože jim nechoděj spát večer. To je pro ně už otrava. Ve většině případů si přejou, aby nespaly. Tak se ptám, jak to mám udělat, jestli jim mám držet očička, protože to jsou většinou děti, který si lehnou a spěj okamžitě. V takovej těch závažných bodech ano, respektují tady pravidla, ale když mám možnost toho srovnání od těch 18 let, co jsem začala jako mladá holka do teďka, tak to se fakt srovnat nedá. Jak děti, tak rodiče. A děti uměly hrozně moc z rodiny, teď jako neuměj, minimum. Zase, jsou to rozdíly, nemůžu to říct o všech, že jo ale dřív to spíš byly vyjímky, ale teď jsou vyjímky ty, co něco umí. Nebo ty, co se ptaj. Nikdo se neptá, jak to dítě zvládlo, jestli neplakalo, ne to se nedělá prostě.

T: Máte to teda jste říkala zařazený ty kultury v tom bloku...

U8: Svět. Dítě a svět. A my máme planeta Země. To děti moc baví. Celý to téma o tý Zemi...

T: A co tam ještě děláte?

U8: Tak oni milujou glóbus a mapy, takže to je hrozně baví. Měli jsme tu dokonce planetárium, tak to jsme tu zažili úplně poprvé. Tady rozprostřeli obrovskou kopuli, takovej velikánskej stan, tam měli deky, polehali jsme si na zem...a na tu kolupi, vlastně promítali souhvězdí a planety a dětskou formou o tom pán povídal. Jinak rádi

kreslej černoušky, a vyráběj, to je docela baví, holčičky jsou takový zručnější, tak jako rádi vyráběj, to je baví, dělat z vlny kudrnatý vlasy, a takový, že je to takový neobvyklý, takže to bych řekla, že to je baví a mají ty vědomosti utříděný. Řekla bych, že jako ten celek je považovanej za splněnej i u těch menších dětí.

T: A třeba zase nějaký pohádky na tohle to. Jako třeba, že Krtek jen kolem světa a tak?

U8: No, to asi ne, máme spoustu obrázků, o oblíkání, o tom, jak se lidi pomalovávají, tak jsme se pomalovávali různě, tak to je baví velmi...takže, ale vyloženě nějakou knížku...mají pexeso...

T: A dokážete si třeba představit, že byste tu měla třeba syrský dítě?

U8: Jo, úplně v pohodě. Nevím, jestli by to kousli teda jako rodiče, ale jako nemám s tím problém. Mě to je jedno, jaký to dítě je, hlavně, abych mu rozuměla, to asi by byl největší problém...:D

Ale jako, tak to já zase neberu, jestli to je Číňan, Japonec nebo Syřan, to je jako jedno. Ale myslím, že spousta lidí, jako rodičů, by tady měla problém, že je tady syrské dítě. Protože tady i ten Renda (pozn. Róm) trošku někomu vadí...no. Jako na svý dítě se nezeptaj, ale na něj se ptaj permanentně. Ale on je teda musím říct jako moc slušnej...jako je vidět, že tam ta mentalita jako je, takovej ten temperament, ale zase říkám jo, je to dítě, který pomůže, třeba jako mě pomůže...v hloupostech, upadne mi tužka, deset dětí ji přejde a on jedinej mi ji podá. Umí taky jo...ale srovná se. Jsou tady horší bílý děti teda..V klidu úplně, nemám s ním problém, ani teda s nikým, kdo pro něj chodí. Jsou slušný, mám štěstí asi.

T: Jestli se zeptám, jestli se k nějakému tomu tématu dostali na škole...Jako třeba i ohledně Ruska a SSSR...

U8: To si nevzpomínám...

T: Třeba na nějakýj sovětskej svátek, mít koukek a mluvit o Rusku...

U8: Já si pamatuju, že za mě se dělaly nástěnky, že muselo bejt..když byl svátek, tak česká nebo teda československá a sovětská vlajka, jak to chybělo, tak to byl průser, vím, že chodily hlídky...ČSSR a SSSR na věčné časy a tak. Takže to se těm dětem taky řeklo. Vím, že jsme měli na nějakýj svátek o knihách, rusý pohádky a tak a toho se samozřejmě bály, lebky na plotech a tak. Nebo když byl svátek, tak musely bejt vlajky, tak že se řeklo dětem, že tohle to je sovětská vlajka, a to musely vědět. Musely poznat naší a sovětskou vlajku a hlavně neznat americkou.

T: A třeba ještě s tou smrtí, jestli třeba na škole nemluvili...Nějaký ty metodiky, knížky a pohádky, který končí špatně..

U8: Ve škole si nějak jako fakt...nepamatuju...Ani na žádnou literaturu. Tak ty ruský pohádky ty končily vždycky špatně, byly takový morbidní, že se jich jako děti až bály. Říkaly, že z týhle knížky číst nebudeme...jo a ukazovaly na tu ruskou.. že tam už byly obrázky divný....Tak to si děti vybíraj podle obrázků, raději barevnou ...a novodobý knížky se dětem absolutně nelíběj..ty se nelíběj ani mě. Člověk nevypadá jak člověk, je zelenej, jako proč? Myslím si, že jako v tomhle poznávacím světě ty děti by měly mít nějaký reálný obraz. Ona stačí, že jo, že v reklamě dojeví žirafu. A že z ní padají lentilky...a oni to normálně řeknou, když máme zvířátka. Oni řeknou, že taky žirafa dává...normálka...Oni poznají třeba kvěťák na talíři, ale ne, když jim ho doneseš...To jsou takový témata, kdy se na to těšíš, že si konečně popovídáme a teda spláču, protože oni třeba...hlávkovej salát, polovina dětí..kdyby polovina..neví.

T: Tak to zdravotní postižení...

U8: Tak to jsem měla taky dva případy. Oni nebyly tělesně postižený, nebo ten jeden...ten měl přes půlku obličeje mateřský znamínko. Velký jako velký, nevzhledný, chudák, zrovna od nosíčku až prostě přes celou tvář kousek rtu....tmavohnědá chlupatá skvrna..Takže maminka přišla, samozřejmě mě žádala, aby se na to dávalo pozor, protože to je nebezpečný, když se to strhne, tak.. pak si to musel natírat na opalování...a jestli bych to vysvětlila dětem. No a zajímavý pro mě bylo strašně to, že si toho ty děti prostě jako vůbec nevšímalý. A ta maminka se pak ptala a já říkala, že pro mě je to taky jako zvláštní, protože ty děti si toho prostě jako vůbec nevšímalý. Nikdo nic neříkal, tak jsme to jako nijak víc nerozebírali...akorát jsem děti upozornila, když budou hrát nějakou hru, tak aby dávaly pozor a pak druhý den přišel jeden kluk (pozn. méně chápavé dítě) a on mi říká: „Kdy už si to konečně půjde umejt?“ takže ten jedinej si myslel, že to je špinavý a protože u toho bylo víc dětí, tak jsem si je svolala a řekla jsem jim, prostě že to je na kůži a že se to někdy stane. Tak jsme si ukázali různé pihy po těle co máme. Ale ani jedno dítě se mu nesmálo a fakt mě jako překvapil, že jako se na to nikdo nezeptal nebo že se mu nikdo nesmál. Tak to byl tenhle a teď v současné době mám P., ten má tři prsty od narození. Je to pravák, má to na levý ručičce a dokáže s ní neuvěřitelný kusy. Jak na to zvyklej...to bylo to samý..a to byl ten stejnej kluk, co si

všimnul tý pihy, tak se mě pak přišel zeptat, kdy už mu konečně ty prsty dorostou.... takže pořád mu tu ruku prohlížel a to on tady nebyl, byl nemocnej. A ten P. přišel, to bylo hned v září, a bylo to něco neobvyklého, tak jsme si to prostě jako když jsme se seznamovali s novějma kamarádama, tak jsme si to v kroužku řekli, že P. prostě má takovou zvláštnost, takže to dětem ukázal a absolutně bez problému. Akorát jedna holčička měla strach, jak bude jezdit na tříkolce. Takže jim to ukázal, drapne koloběžku nemá problém, všechno s tím udělá. A ještě jim bylo divný, že když má prstový rukavice, že je má prázdný. Co bude jako mít v těch dvou prstech...to je zajímalo nejvíc. A ještě jedna holčička měla trochu problém mu podat ruku teda. Bylo jí to nepříjemný. Tak jsem se jí zeptala, proč mu ji nechce dát a ono řekla něco v tom smyslu, že jí má divnou, tak já na to, ať ho chytne za druhou...a to bylo jediný...jinak nemá vlastně žádný omezení, naprosto soběstačnej. Jinak jsem se s jiným zdravotním omezením nesešla.

T: A dokážete si představit, teď jak je ta inkluze, že by vám třeba sem dali nějaký dítě, mentálně nebo tělesně?

U8: No, asi bych si to dokázala představit, ale jako ne v tomhle počtu dětí. Asi bych jich muselo bejt daleko míň. S tělesně postiženým nevím, protože jsou tady schody, takže...ta školka není přizpůsobená vozíku...ale jako samotný dítě by mi nevadilo, spíš jde o to okolo. A mentálně postižený, jaký stupeň?

T: Třeba i Downův syndrom?

U8: No tak, asi bych se ho nezříkala, ale musela bych si to nějak nastudovat, protože jsem se s tím nesešla, nevím, co tyhle ty děti dokážou, nedokážou. Asi by to byl zajímavěj přínos, jak bych se s tím vypořádala, těžko říct...Ale kdyby to byla nutnost, tak samozřejmě. Teď třeba tady byla maminka, co tady už děti měla a já se ptala, jestli s tím dalším přijde na zápis a ona říkala, že mi to jako nemůže udělat. Tak se ptám proč, a ona říkala, že jí diagnostikovali autismus. No, a že ta holka není k zvládnutí, že má sice nějakou počínající lehkou formu, ale že by musela mít asistentku, a že to prostě chápe, že mezi normální děti nemůže, že spíš jí shání školu na to přímo zaměřenou, protože mají i pomůcka...takže pokud by ta školka byla nějak k tomu vybavená, tak jako asi jo, ale nevím no. Bylo by to pro mě nový, musela bych se s tím nějak poprat. Ale jako tělesně postižený dítě si nedovedu jako z tohoto důvodu...říkám, záleželo by na tom smyslovým postižení.

T: A kdyby bylo hluchý? Kdyby je chtěli integrovat?

U8: Tak jako, já si dokážu představit ledascos, spíš měla problém s tím, že bych se s ním třeba nedomluvila. Já bych strašně chtěla umět znakovou řeč. To by mě třeba bavilo...ale takhle si to nedovedu představit. Ale rozhodně bych tady neprotestovala s vlajkami, že ho nechci, to v žádném případě, spíš tohohle důvodu kompetence, protože vím, že vlastně kvůli těmhle dětem museli jezdit na vysoké školy, mají speciální pedagogiky. Asi bych se tomu nebránila, ale představa, že u těchhle dětí mám ještě postižený, tak jako, samozřejmě kdyby se ty počty upravily. Je fakt, že s touhle třídou je pořád, co dělat, protože máš pořád strach aby se jim něco nestalo a předpokládám, že bych víc byla upjatá k tomu postiženému dítěti. A zase bych nechtěla, abych se věnovala jednomu dítěti na úkor těch ostatních. Protože přece jenom tady nějakou funkci mám. A musím ji s nima plnit, aby to k něčemu bylo. Ale rozhodně nejsem pro to, aby se tyhle děti nějak zavíraly...to rozhodně ne. Viděla jsem v základní škole autistický dítě a to jsem nechápala. 30 dětí ve třídě a autistický dítě s asistentkou, která s ním samozřejmě nic neudělala. Protože to byl těžkej autismus, takže tři čtvrtě hodiny se kejal, křičel a do všeho mlátil. A do toho ni se učili matematiku... takže to si myslím, že není v pořádku. Ano, ať nejsou diskriminovaný, ať nejsou někde zavřený, ať s nima ty děti umí komunikovat, ale v nějakých okrajových činnostech. Tohle to..to je integrace jako ne za každou cenu. Aby se nevyčleňovaly, třeba do družiny, nebo nějaký zájmový kroužky, já nevím...ale kdy ty děti se fakt mají něco naučit, tak jako, je třeba rozhodnout podle toho postižení, protože tohle to, to já bych.....ty děti jsou nervózní všechny, nic se nemůžou naučit. Rodiče trvají na tom, že tam to dítě prostě bude, a ať tam je ale k ničemu no...a k ničemu to není ani pro ty děti, ani pro učitelku, a hlavně pro ně ne. A pro tu asistentku vůbec ne. Tý mi bylo fakt líto. Je to těžký...fakt se to musí brát s rozumem. Něco jinýho je to ve školce a něco v té škole...i když tady se musej taky něco naučit.

T: A třeba na té střední? Dělali jste to nějak?

U8: My jsme byli jenom tady v těch Opařanech, to jsou smyslové vady. To se jim třeba nevyvíjela lebeční kost, nebo růstový...třeba třiceti, dvacetiletý chlap jako mimino. Normálně starý chlap, hlava ale maminkovský tělo..Takže spíš takovýhle....ale v nějaký školce, abychom se podívali. To jenom na praxi. Za nás vlastně žádný speciální školy jako jsou těch nebyly. To prostě bylo normálně zařízení...

T: Takže byly odsouvaný na okrajích...ty ústavy..

U8: No, to bylo vlastně tabu, o tom se nemluvilo...

T: A poslední téma, homosexualita, jestli jste měli rodiče třeba stejného pohlaví, nebo jestli s tím nikdo nepřišel a jestli vám přijde, že je důležitý o tom mluvit s dětma třeba v rámci bloku rodiny...

U8: Ne, ne, nikdo..Jak říkám, já se ničeho nezdráhám, беру to jako součást života, ale jako nevím, jestli bych jim to nějak jako vyložene, cílene je seznamovala...nevím, asi bych jim to i klidně řekla, ale nevím, jestli s tím někdo má nějakou zkušenost..No takže, to mě nikdy nenapadlo. Rodiče tu žádný nebyli, aby to bylo takový aktuální...ale zase jako proč jim to neříct...

T: A třeba ještě se zeptám, ohledně té sexuality, u předškolních dětí se začíná objevovat...tak co děláte, když je to třeba víc..onanujou a tak, co děláte..

U8: Jo, to tady byly děti...hlavně na tom lehátku, žejo..a jen ...někdo jednou říkal, že se ty děti mají nechat prostě...tak jako já je nechám, neupozorňuju na to, abych je nějak trestala, to v žádným případě...asi to tak měly všechny, holt někdo to má v jiný míře....a tak, choděj se prohlížet...Tady byl takovej jeden kluk, on byl takovej jako dost vyspělej teda, a ten jako s oblibou, a když už toho bylo moct a holky si začaly chodit stěžovat, tak teda já říkám ne, pojdte si to říct, jsme kluci a holky...tak když se kolem sebe podíváme ze zadu,..a knížka, tělo ne, tak říkám, všichni jsme stejní ze zadu nebo jiný? Jak vám to přijde? – ne ne, to jsme stejný...tak otočím, protože máme puzzle takový velký a říkám - tak tohle to je holka, tohle to je kluk..je tam něco jinýho? Tak oni jako oni, teď jako oni to různě nazývají...někdo má ptáčka, někdo má pipinku, někdo má já nevím koho, vrabečka...a já říkám – takže takhle vám to je jasný, takhle vypaj kluci, takhle holky...chytřejší řeknou, že ještě holky mají prsta a já říkám, na to si ještě počkáte atd.. Takže asi tak, netrestala bych za to, pokud by to nebylo do nějakého extrému, že by to bylo nepříjemný...

T: Nestalo se teda něco, žádný ošahávání...

U8: Vyložene je to jen u dívání...šahat, to jako...nic sexuálně orientovanýho..

T: Takže atlasy lidského těla...

U8: Jo, to máme spoustu. I máme takého svlékacího panáka, dřevěnýho, že se podívaj od orgánů po kosti...a mají takový velký puzzle...a ono je to přestane za chvíli zajímat,

jak to není tabuizovaný, objeví to, zjistěj, že teda zadky máme stejný, vepředu jsme jiný a jako jdou od toho...

T: A ještě se zeptám, jestli nemáte nějakou knížku o tý homosexualitě náhodou....

U8: To ne, to nemáme...a asi je to i tím, že tady takový rodiče nejsou, že kdyby se tady vyskytovali, tak oni to řeknou, tak by se na to dostala řeč...

T: A jak i ještě myslíte, že na to pohlíží společnost?

U8: No asi trochu líp než jindy, ale myslím si, že to vždycky bude pro spoustu lidí divný téma. Ale moje krédo je, že takhle to je, tak to nemá cenu zatajovat, nebo to nějak odsuzovat...

T: A ještě se zeptám, co by vám dělalo největší problém, o čem mluvit s dětmi?

U8: Mě o ničem, možná o tý smrti...o sexualitě mi to nedělá problém, o tom, jak se narodí dítě mi nedělá problém mluvit...Možná s tou smrtí, ne že bych se o tom bála mluvit, ale spíš jak to podat, právě pro to, že každý věří něčemu jinému...

T: A vy to vidíte jako konec?

U8: No, já asi jo...já o tom moc nepřemýšlím...nemyslím, si, že někde něco je, nebo že budu moucha třeba. Třeba budu překvapená..

T: A co říkáte na to, že oni se moc nesetkají s prarodičema třeba? Nebo že jsou v důchodáku, že nejsou doma...

U8: Já si myslím, že oni to tak neberou, že to mohla posoudit tak možná ta generace, kdy se to tak jako lámalo, nebo tohle, ale tyhle děti si myslí, že je to tak v pořádku si myslím. Navíc, je fakt, že ten věk se jako posunul. Nevím jako nikdo to nebere, že by ty prarodiče by tam jako strádali, z těchle těch malejch dětí, že by třeba řekly, oni je tam odsunuli...to ty děti jako ještě nepoberou...

T: A mají je tam třeba v tom důchodáku?

U8: Nevím, vlastně ty prarodiče jsou mladý, víceméně choděj pořád do práce, takže jo..většina je ještě zaměstnaná..že řeknou rodiče, já nemám hlídání protože, prarodiče jsou do práce. Tak moje máma šla do důchodu v padesátipěti. Takže byla v důchodu a teď lidi ještě normálně deset, patnáct let dělají. Takže ono se to takhle posunulo...

Příloha 9: Ukázka rozhovoru učitelka U9

T: Souhlasíte s nahráváním?

U9: Ano, souhlasím.

T: Takže, první téma je téma smrti. Máte s tím nějaké zkušenosti ze školky?

U9: Dáte se říct, že skoro žádný, protože my teda do toho našeho školního nebo třídního vzdělávacího programu vysloveně takovýhle téma nezařazujeme, protože zase vzhledem k věku dětí si myslím, že to úplně řešit možná není dobře, že to je stresující, ale zase je pravda, že poučený by měly být, ale jako že bysme jim sami učitelky o sobě vykládaly na o smrti, to určitě ne. Spíš jako kdyby se něco stalo, nebo dítě přišlo s nějakou zkušeností, že se v rodině něco stalo a nějak se s tím teda setkala a dalo nějakou otázku, tak samozřejmě by dostalo odpověď. Ale vysloveně tohle to téma asi nezařazovat.

T: A jak jste třeba reagovala, právě když s tím to dítě přišlo?

U9: Já právě si teda neuvědomuju, že by smi to dítě nějak řeklo, že bysme to vysloveně nějak řešili. Ne, ne...

T: A když třeba umřelo zvíře? S tím se možná setkaly spíš...

U9: Tak se smrtí zvířátka jsem se setkali zrovna nedávno, myslím vloni to bylo, na zahrádce naší školy, že děti tam vlastně uviděly uhynulýho ptáka a veverku. No takže jsme řekli, čím se to stalo. Že to teda mohla bejt přirozená smrt, nebo nějaký predátor to zvířátko zakousl, nebo že teda uhynulo tou nemocí. No a vím, že teda ty děti...tak nějak projeví lítost, jo ale i když se taky stalo, že jedno dítě, jeden kluk nás docela reakcí překvapil, že místo lítosti i do té mrtvolky toho zvířátka kopal. Takže to bylo takový...tak jsme si o tom tak nějak promluvili...ale jako nějaký extra závěry jsme jakoby nedělali. Jenom to, že se i k tomu mrtvému tělu člověk má chovat teda slušně...

T: A co třeba nějaká literatura dětská?

U9: Tady máme takový knížky...tyhle ty dobrodružství, a to jsme si kupovali přímo s tím, že tam je i poučení dětem o úrazech, jak se chovat a tak. Nebo taky z BESIPU

máme vlastně pomůcku CDéčka... To teda zařazujeme, tuhle tu prevenci v rámci buď dopravní výchovy, nebo jako tohle toho lidského těla, co se může stát, nemocí a tak...nebo i poučení při vycházkách, když náhodou...

T: Takže tohle to jsou nevšední příběhy a tohle to Filipova dobrodružství.

U9: Oni tam jsou vždycky vzadu, a to docela ráda čtu, je tam právě i šikana, dobročinnost...nebo...a tak..

T: Ještě se zeptám, jestli si myslíte, že děti mají spíš dědečky a babičky doma, nebo jestli je mají třeba v domově důchodců a takhle...jestli se setkávají a tak.

U9: No je třeba pravda, že tak před 25 lety, když člověk začíná, tak jako se o těch babičkách a dědečkách víc mluvilo jo. Dneska mi přijde, že to jsou takový víkendový akce, že teda opravdu jako si ty rodiny za sebou dojíždějí, že tak nějak ve směs každý žije sám. Ve společnejch domácnostech určitě ne.

T: A co říkáte na to, že je ten dnešní trend doby, že se odsouvají ty prarodiče do těch domovů důchodců. Co na to říkáte?

U9: Tak, pokavaď je to vysloveně rozmar, že by člověk mohl se starat a nechce, je to smutný, ale zase vzhledem k tomu, co nás v dnešní době prostě potkává, že se prodlužuje jako nám důchodověj věk a prostě když si představíte, že člověk nějak tu existenci prostě potřebuje zajistit už zase svejm dětem, tak to vysloveně neodsuzuju. A už neodsuzuju jako ty lidi, který to jako fakt udělaj. Většinou o tom mluví ti, kterejch se to nikdy netýkalo a řešit to nemuseli, ale ty lidi, který to řešit museli, udělaj to, tak jako je fakt neodsuzuju. I já to sama zažila v naší rodině, kdy moje maminka svojí maminku a maminku vlastně taťky musela na poslední rok teda vlastně taky umístit do domova důchodců, protože sama začala mít zdravotní problémy a prostě to nešlo. Takže říkám, neodsuzuju. Hezký to není, ale z druhý strany si říkám, pokavaď chcete i pro toho člověka tak nějak zajistit, že dostane za včas najíst, že je umytej, že i kolem sebe má i nějaký ty lidi, tak si myslím, že úplně špatný to taky zas není, i když ty podmínky by se tam měly zlepšit. Třeba kdyby tam člověk mohl mít i nějak ty svý věci kolem sebe a bylo by jich tam mít na tom pokojíčku a ne tři, protože i tři starý lidi jsou docela dost, ale říkám, to už je zase realita deseti let zpátky. Teď v tuhle chvíli nevím jako svůj názor.

T: Ještě jsem se zapomněla zeptat, jakou máte školu?

U9: Střední pedagogickou školu Soběslav.

T: A ještě, jak dlouhou máte teda tu praxi? Říkala jste 25 let?

U9: No to už je dýl, 27 dokonce. Od 18 let pracuji, to je hrozný. :D

T: S tou smrtí, přemýšlím, co mě ještě napadá...jestli třeba kdybyste to měli...jestli mají rodiče potřebu s vámi to nějak řešit, že umřel dědeček, babička.

U9: Většinou třeba jako se zmíní, že z tohohle důvodu, ale že by to někdo řešil jako to si myslím, to by spíš byla výjimka.

T: A co si myslíte, že by tam mohl nastat za problém? U toho, kdyby se to říkalo dětem?

U9: Jako problém, říkám, některý dítě je opravdu citlivý a může to teda na něj psychicky působit, že pak může bejt zamlklý, nechce spolupracovat, jo, plačtivý..takt o si spíš jako myslím. No ale říkám, vědět by o tom taky mělo, protože je to realita dnešní doby, setká se s tím buď dřív, nebo později...tak to je život.

T: A jak vy sama třeba na to nahlížíte? Na tohle téma, je to takový citlivý.

U9: Velice citlivě...jelikož zrovna teď mám taťku ve špitále a jedná se mu relativně taky o život, takže tak jako citlivě no, ale říkám, člověk si to v hlavně prostě musí nějak říct a vědět, že teda ten člověk, že když už teda nějaký ty léta má, že to přijde. Nejhorší je, když se to stane mladým lidem jo.

T: Tak to mě mrzí, to jsem zrovna začala takovým tématem..

U9: Ne, ne...to je v pořádku.

T: A třeba v tý Soběslavi by mě zajímalo, jestli se k tomu třeba dostali.

U9: To si nevzpomínám teda..

T: Tak může přejít na to další téma. Měli jste někdy dítě nějakého jiného etnika?

U9: Asi jenom to Rómské, jiné ne.

T: A jaký to bylo? Jaká byla spolupráce s rodiči nebo dítě jaké bylo, jak ho braly děti?

U9: Když teda můžu mluvit za svojí praxi, tak co já si vzpomínám, když jsem nastoupila hned po škole do jiné školky, tak to jsem měla jedno dítě, jednoho kluka. To bylo úplně bez problému, ale je teba pravda, že teda jako to jsem jezdila do Lodhého do školy, to byla JZDácká škola, takže vlastně s těma rodičema jsme se až úplně tak nesetkávali. Protože tam to fungovalo tak, že se děti sbírali a svázeli autobusem a zase rozvázeli. No a vlastně tady na tý školce, to jsem měli jednoho kloučka, ten byl adoptovanej, to byl teda taky cikánek a teď teda vedle ve třídě je jeden vlastně R. a jako ta spolupráce jako vlastně, no...co budu říkat, jako takhle, funguje to dobře, protože kluk teda do školy chodí, jo bez problému, ale vzhledem k tomu, že on je teda v opatrovnictví, že teda ho sem nevodí rodiče, takže se o něj stará babička s dědou no a tam teda...v papírech je babička s dědou, a přitom teda funguje široký příbuzenstvo no a taky jsme teda měli problém právě s tím, že nám sem jeho sestřenice, nebo teta, ale mladá holčina, chlapce dala tím způsobem, že otevřela dveře a kluku jdi a odcházela, takže jsem přes zvonek na ní hejkla, že takhle ne, tak to se nelíbilo, ale zjednala jsem pořádek, protože jsem to teda babičce oznámila a ta teda zjednala nápravu a teď teda to funguje konečně jako dobře. Ale jako kluk teda je čistej, najedenej, to co platit mají zaplatí, takže to nemůžu říct. I se zdá vychovanej, pozdraví, poděkuje. Vohne se, když po něm něco chcete, takže jako docela dobrý. Jinak jsme taky jako nemívali. Jednu Vietnamečku jsme tu měli. To si taky ještě vzpomínám, to fungovalo velice dobře. Tam byla vidět vysloveně od rodičů nebo od maminky...maminka byla Češka a tatínek Vietnamec, a od taťky byla vidět veliká ctižádost opravdu jako tomu fakt šlo o to, aby holčička byla zapojená do kolektivu, aby se fakt učila, aby měla dobrý výsledky, to velice chválím.

T: A co děti třeba? Kolektiv ostatních dětí?

U9: Bez problémů, to jsme nepozorovali nějak, neměli jsme problém?

T: A všímaly si třeba rozdílů?

U9: No, u tý Vietnamečky ne, ale to bych řekla, že úplně nějak přešly a teď toho R. právě tam teda jako právě poukázaly, že tam tohle řešily, že nějak nevím, jestli to bylo

zrovna v době kdy jsme brali tyhle ty etnika, jako lidé a planeta a tak, tam vlastně vím, že děti na to poukázaly, že on je jinej, jakože cikán, Róm a ty různí etnika tam zmínili.

T: A pamatujete si něco z vaší praxe, když jste měla toho dřív, jestli tehdy na to taky upozornily?

U9: No to vůbec, ne...

T: Takže téma máte zařazený, vyhovuje vám to?

U9: Jo, vyhovuje. I bych řekla, že to mají rádi děti docela jako. A právě že tím, že třeba docela na ty dovolený cestujou, takže docela i ten rozhled a tu vědomostní tu...ví o čem je řeč no. Že se s někým setkaly. Dřív se mluvilo...Rusové, Poláci...jenže ty jsou stejný. Dneska se s těma Vietnamcema, Číňanama, černochama setkají, to my jsme neměli no.

T: Dokážete si představit, že byste tu měla teďka Syrské dítě?

U9: No, nedovedu. Nedovedu, protože na to nejsme jazykově připravený. My tady vlastně jazyk neovládáme, my jsme maturovaly z ruštiny a ta by nám asi v tomhle případě nepomohla. Takže to si představit nedovedu a toho bych se trochu jako bála.

T: A hlavně toho jazyku teda? Ještě třeba něčeho?

U9: No, tam možná to náboženství. To taky člověk neví, sám tomu pořádně nerozumí a jako vyhovět všem požadavkům, těžko říct jako.

T: Dobře a ještě náhodou nějakou knížku, jestli máte třeba ještě nějaké pomůcky?

U9: Tak už asi ne....no mapy...teď jsme si objednávaly soubor pomůcek...ale ještě nedorazil. Ale mapu tady máme, tam si děti magnetkama jako zařazujou, prostě jak si myslí, že jako zvířátka patří a kam na kterej kontinent ti lidé.

T: A ještě nějakou literaturu?

U9: No no no Cesta, tam byla i zdravá výživa a takový jako...je tam i černoušek, v těch ilustracích, takže se s tím děti setkávají. Tohle je vysloveně udělaný jako pro školky na tyhle ty témata. Mě se to líbilo, takže jsme ten soubor dokoupily a vlastně dá se říct, že v tuhle tu chvíli máme celej...takže to je docela dobrá pomůcka.

T: A děti mají přístupný knížky?

U9: Děti mají přístupný knížky, že si je sami můžou brát. My jim je obměňujeme, takže jako půjčit si můžou. Nebo si sami můžou donést knížku, co si přinesou z domova.

T: A je tam v nich ještě nějaké to téma kultury?

U9: Tady zrovna těhle ne, ale je pravda, že když jsme si o tom povídali, takže vlastně takový ty encyklopedie, že si to děti přinesly a právě tam i něco takovýho měly.

T: Další téma je zdravotní postižení. Měla jste za svojí praxi nějaký případ?

U9: No tak dva roky zpět...tady jsme měly holčičku a ta měla vlastně měla, byla po lehkéj obrně, takže měla ručičku postiženou a nohu, ale holčina sem chodila tak jako málo, že jsme moc zkušeností teda jako nenasbíraly, ale to co jsme nasbíraly, tak jsme z toho byly taky takový docela rozpačité, protože holčina byla takovej jako docela svéráz teda, a tím že nastoupila už jako předškolák a ten druhý tu pak byla vlastně jako s odkladem, a vlastně ona fakt jestli odchodila všehovšudy za ty dva roky deset dní, tak to bylo moc. Ale těch deset dní teda byla...že holčina...bylo vidět, že maminka a babička, protože matka byla teda samoživitelka, zůstala s ní sama, takže bylo vidět, že holčině teda hodně hodně ustupují a tam to prostě jelo prostě teda prstě tý holčiny.

T: A jak se to projevovalo třeba?

U9: No projevovalo se to vysloveně takovou jako svéhlavostí, že ona když jako nechtěla se do kolektivu zapojit, tak prostě jako nechtěla. Občas zmínila i to své postižení: „Vidíš, já nemůžu.“ Jo ale ne že by nemoha, ale že se jí nechtělo. A pak zase když zase my jsme si cvičili jako kolektiv dohromady, tak to ona nechtěla, ale pak najednou si jako stoupla k polici, chytla si a začala si jako procvičovat nohy jako...takže to bylo takový zajímavý. Ona byla teda svérázná i v jídle. Nesla si hrneček s pitím, koukla do hrnečku a hrneček vám takhle jako hodila pomalu na stůl: „Tohle já pít nebudu, tohle já jíst nebudu, takovouhle polívku mi babička nedělá.“ Takže tohle bylo docela takový ošklivý a je teda pravdou, že ona vlastně i maminka teda jako když přišla, tak si s ní ani moc nevěděla rady, protože najednou se najednou sekla, jako že nepůjde ze školky a dlouho dlouho velký přemlouvání aby teda s tou maminkou šla a teda velice jemně na ní tlačila..takže tam chyběla ráznost, že by řekla, že teď prostě musí jít.

T: A neměla teda nic diagnostikovanýho? Třeba jako poruchy učení.

U9: Co si pamatuju, tak ne.

T: Když třeba byla po tý obrně, musely jste třeba dodržovat nějaká pravidla?

U9: Maminka vlastně chtěla brát holčinu po obědě, a teď vám už si neopomenu...jo oni u ní údajně propukaly záchvaty epilepsie, tak že nemá spát po obědě, takhle to nějak bylo, ale to my jsme teda nezaznamenaly. Nikdy no.

T: A věděla byste třeba kam pro odbornou literaturu? Kde se informovat? Celkově na to téma postižení?

U9: No tam možná přes tu psychologicko-pedagogickou poradnu, přes to mentální a to zdravotní, to nevím, tam by možná člověk třeba hledal, že by oslovil jejího lékaře, když by nebylo dost těch informací od rodičů, tak zkusit tam. Ale otázka je, jestli by lékař třeba zase jakoby ty informace poskytnout mohl.

T: Tam spíš, že by doporučil pomůcky. To jsou pak spíš ty speciální centra, když už má nějakou diagnostiku. Ale to je dobrý...

U9: No ale jak říkám, otázka je, jestli by školce, i když snad jo, že třeba mohli poradit, ale všeobecně.

T: A co maminka, ta spolupracovala? Řekla vám teda o tý epilepsii....

U9: Jo to jo, tak maminka byla psycholožka tady vlastně jako jo, takže samozřejmě řekla, upozornila na to předem už při zápisu, to jsme už jednaly, že jsem tenkrát nabízela, že by k nám jako nepatřila, že v té době vlastně ještě ty děti mohly navštívit tu první mateřskou školu, která je na to jako specializovaná, jo ale. Ale vysloveně chtěla, že to má tady blízko, že se toho nemáme bát. No tak tady vlastně šlo třeba i o ty schody, ale řekla, že to zvládne, takže holčina byla přijata jako bez omezení no.

T: Dokázala byste si představit, že vás teď taky zapojí do inkluze? Že vám se dají postižené dítě?

U9: No, moc ne. Právě třeba vzhledem i k těm bariérám, co tady teda jako jsou. No a mentálně postižené dítě, do tohohle kolektivu těch 25 dětí, když opravdu ty děti chodí

jako jo, tak moc teda opravdu ne, jo. Že jo, kdyby to člověk dostal, že tu teda bude muset být, tak samozřejmě se s tím budeme muset nějak poprat, ale myslím si, že to jako, třeba i ty články, co čtu v učitelských novinách, jako, nejsem přesvědčená o tom, že to je dobře. Možná třeba ještě třeba v tý školce, že jakoby, když se tede, nechci říct, že u nás nejde o vzdělávací proces, jde o ty základy, aby se naučily to podstatný do toho života, ale prostě pak do tý školy, ne. Nevím, jestli to bude dobře.

T: A, třeba smyslově kdyby bylo postižený...Co by bylo takový, čeho byste se obávala? Co by mohlo nastat za problémy?

U9: Tak možná, i jako třeba přijetí toho dětského kolektivu, tak by to dítě přijaly, i když zase tam by bylo, tak bysme mu jako učitelky připravily tu půdu. Tak to by snad mohlo bejt dobře. Ale tak jako to dítě uhlídat, z hlediska té bezpečnosti. Protože je pravda, že jsem tady čtyři a třeba i kolegyně moje, tím že jsem teda zástupkyní, tak já jsem...my se teda tady moc nepřekrýváme, takže představa, že jeden člověk má zvládat 25 dětí v kolektivu plus dítě s postižením...nevím. A víte co, zase záleží i na tom dítěti samotným, to je hlavní, ono může bejt s takovýmhle postižením a může bejt opravdu dobrý, že si dá říct, že tou povahou je klidnější, mírnější jo..i že se lepší přizpůsobí a pak je dítě, se kterým opravdu nehnete, že to je svéráz a prostě jako..nehnete s ním...

T: Třeba ve škole, dostali jste se na to téma? Tehdy to bylo docela tabu, zdravotní postižení...

U9: No ty si tady teda moc nepamatuju.

T: Nebyli jste se někde podívat, v nějakým ústavu?

U9: To jo, to jo. To jsme byli, ale kde. To bylo i lůžkový oddělení, dětičky s helmama a tak jako...pro mě jako pro mladou holčinu stresující, samozřejmě. Že se člověk bál a říkal si, važme si toho, co máme, buďme rádi, že jsem zdraví. Je vám jich líto no.

T: A myslíte si, že by to rodiče vzali v pohodě, kdyby taky byly integrovaný děti s postižením?

U9: No jako to je taky otázka, jako ono to nevypadá, ale dokavad' se to lidí netýká. Tak jako, víte co, právě třeba i to etnikum, to romský dítě, tak jako někdy, slyšíte ty

hlasy...no loni jsme tady měly paní, tak jako teda...ta se na to furt ptala, jestli sem někdo nepřijde a tak jako. To jí velice zajímalo, a bylo vidět, že je to spíš jako z důvodu, že by se jí to nelíbilo. Ale to my neovlivníme, jsou to lidi jako my, takže tam prostě nemůžete dělat výjimku, ba naopak. Mají stejný práva, stejný povinnosti. Ale jako nevím no. Myslím si, že by určitě jako nebyly nějaký petice nebo to, to si snad myslím, že každé má ten rozum...že ne. Ale říkám, otázka je, když by došlo na nějaký problém potom, tak to...no.

T: A nějakou literaturu, kde by se děti seznámily s tělem, nebo přijde vám to důležitý téma do školy, to zdravotní postižení?

U9: Já si myslím, že jo. A i bych řekla, že je to zrovna jako téma, který je u dětí jako docela oblíbený, baví je to.

T: A vy máte blok lidský tělo a tam se třeba zmiňujete o tom těle...

U9: tělo, orgány, funkce, třeba i to narození miminka, když se na to dostaneme...pak vlastně i to postižení, když se na to vysloveně dostaneme. Můžeme to zmínit, jak to pojmem, ale nevyhýbáme se tomu, ale ani to vysloveně úplně nezabíháme do nějakých krajností no.

T: A poslední téma je téma homosexuality. Jestli jste se s tím někdy tady setkala...třeba rodiče stejného pohlaví.

U9: Ne, to jsem teda ještě nezažila...Ještě :D

T: A děti s tím nepřišly třeba?

U9: Ne, to jsem taky neslyšela.

T: A myslíte si, že by bylo důležitý to třeba zařazovat do tématu rodiny třeba?

U9: No, já jako dospělá třeba, mě to docela zajímá tak jo, a vůbec se tomu nebráním. Já si zase říkám, pokavaď ty dva mají bejt šťastný, a maj dát tomu dítěti to, co mu jako nedá rodina klasická, tak se tomu jako nebráním. V tomhle bych řekla, že jsem jako liberál. Ale jako že bych o tom mluvila s dětma...asi když by se mě neptaly, asi ne. Myslím si, že to v tomhle věku, ještě úplně nepochopí a proč jim tím budu plést hlavu.

Takže když by se mě zeptaly, samozřejmě budu se snažit odpovědět, tak jak budu znát odpověď, ale jako když se ptát nebudou, tak to jako rozebírat nebudu.

T: A ještě se zeptám ohledně sexuality. U předškolních dětí je běžné, že vlastně se objevují, i toho druhého. Stalo se vám někdy, že by to šlo do krajnosti?

U9: Tak jako, to nemůžu říct, na nic si vyloženě nevzpomínám. Prohlížejí se, to je jasné, protože vlastně ty záchodky jsou společný, my neposíláme děvčata zvlášť, kluky zvlášť. To si myslím, že je taky správně. Jako ať to vědí od mala, že ty rozdíly tam jsou, ať se podívají, tak si myslím, že je to normální.

T: A chodí s tím tématem? Ptají se třeba?

U9: No spíš jak asi ne otázkou, ale že to občas řeknou: „Hele on tam má to a to. A má to tam, protože to je kluk.“ Tak na to téma pak vyvoláte diskuzi, tak si to řeknete -dyť to víte, že jsme každéj jinej, žejo...Ale je pravda, že děti tohle téma děti teda jako taky velice zajímá, a že kolikrát, když se třeba kreslí lidská postava, tak je zajímavý, že je několik dětí, který tu lidskou postavu nakreslí jakoby nahatou, s detailama, jo neoblečou jí.

T: A jak jednat, když děti třeba onanují? Jak jednat?

U9: Tak protože jsme lidé rozumní, tak víme, že se vlastně dítě okřikovat nemá, tak spíš mu opravdu říct- jestli máš tuhle potřebu, tak ať jako nemusí tě vidět okolí...- ale tak to jsem nijak...ale stalo se to...teď teda bych taky řekla, že se to moc neobjevuje, ale vím, že jsem se tím taky potkala a mám dojem, že jsme vždycky jednaly tímhle způsobem, jestli jo, tak si to udělej....

T: A jak si myslíte, že bere homosexualitu společnost?

U9: No tak zase si taky říkám, že těch informací je čím dál tím víc, a že opravdu jako ty lidi nějak jako mají víc těch informací, než dřív jako měli a že tím se jim ty obzory taky nějak tak rozšířily. Takže vědí, že to k tomu běžnému životu patří ale samozřejmě, vyskytne se pár jedinců, který budou tvrdit, že to je nemoc a kdesi cosi, posednutí ďáblem, ale říkám, jsme lidi a člověk si to srovná..a když se tam někdo narodí..je to neštěstí takový jakoby, pro tu rodinu, než se s tím prostě dokáže nějak sžít. Ale pak

když to právě tím rozumem si vysvětlí, pochopí, tak jako zjistí, že to není žádná nemoc, nic mu nechybí...hold je jinak orientovanej tak jako...já si říkám, člověk si to asi vždycky má možnost vztáhnout na sebe a já jako máma...co bych jako tomu svému dítěti udělala, to bych ho jako odehnala od sebe, kdyby jako prostě přišlo říct, že teda holce se líbí holka a klukovi kluk...určitě ne. Člověk by to musel přijmout, protože by zase byl rád, že zase byl rád, že si tu rodinu rozšíří a bude těch lidí do té rodiny mít víc. A přece ho nevyženete, tak to si říkám já. To by mi nevadilo. Když neublíží nikomu, jako sobě ani druhému, tak proč jako...

T: A jak si myslíte celkově, že děti třeba přijímají odlišnosti? Jak na to celkově reagují?

U9: No, myslím si, že v dnešní době to pro ně není takový, zas až tak zvláštní. Že se přece jen setkaj...už je to až tako jako nešokuje. Jo, ale říkám, nemůžu taky úplně říct, protože těch situací jsme zažily tak jako s dětma tady málo...tak nemůžu říct. Je jasný, že ty děti jsou bezprostřední. Když uvidí pána, že mu chybí noha, tak oni to někdy vykřiknou nahlas, jakoby neomaleně...ale zase, je zase dobře, když se na to reaguje – tak proč pán o tu nohu přišel, buď autonehodou, nebo mu nesloužilo zdraví...tak dělejte všechno pro to, aby se vám to nestalo...takový to poučení.

Příloha 10: Ukázka rozhovoru učitelka U10

T: Souhlasíš s nahráváním?

U10: Ano.

T: Takže první téma je téma smrti. Máš s tím ze školky nějaké zkušenosti?

U10: Takže, mám letos kloučka, který umřel v létě tatínek. A jsou mu čtyři, pět teďka vlastně. Takže jsme to řešili s dětma. Děti se na to přirozeně ptaly, proč nemá tatínka nebo on to i ten klouček říkal, že mu ten tatínek umřel v létě. A bylo to třeba tak, že jsme kreslili obrázek, tak jsem třeba dětem řekla, jo...můžeš to vzít mamince, tatínkovi, babičce, dědovi, jo a ten klouček hned říkal – no víš, mě tatínek umřel. No a teď děti zpozorněly, a já jsem to jako nechtěla poukazovat, bylo to takový... hned na to nezačneš.. Takže jsem říkala – no já vím, on byl nemocnej vid' – Jo nechtěla jsem to úplně nějak potlačit, nedotknout se toho, ale ani zase rozpitvávat. No a s tím rodičem jsme to nějak víc neřešili. Jenom maminka vlastně řekla, že mu umřel tatínek, takže

kdyby měl nějaký nepřiměřený reakce, takže je to proto. Ale víc se to neřešilo. A byl vlastně nemocnej, dlouhodobě. Nebylo to nějakou nehodou, takže na to byl ten kluk i jako připravenej asi.

T: Takže vás ta mamka informovala..

U10: Jo, řekla, že se to stalo přes léto.

T: A když se třeba ty děti ptaly, jak jste to třeba potom ještě říkali?

U10: No řekla jsem jim, že mu ten tatínek umřel a že byl dlouho nemocný a že měl bolesti a že prostě každý člověk...někdo může umřít starý, někdo umře mladý, a že on byl prostě nemocnej a že už ho teď nic nebolí. A že ho má ale pořád rád. Vždycky dyž se o tomhle s těma dětma bavíme s tímhle kloučkem tak říkám, ja vím, vid', on tatínek kouká nahoře, on to vidí. A tak no.

T: A když třeba přijdou děti ještě s tím tématem jako obecně, zahrnujete to třeba do tématického bloku? Dotýkáte se to toho někde?

U10: To vyloženě ne...o Dušičkám jsme se o tom bavili. Já jsem to říkala....Zapalovali jsme si světýlka...no a bavili jsme se o tom, že vpomínáme na všechny ty co umřeli, na babičky a dědečky, že tohle období se říká dušiček...a oni přišly s Halloweenem, takže jsem to do toho zapojila a tak...tak jsme si povídali, kdo jim umřel, a kdy, a proč a že na ně nesmíme zapomínat...takže tam jsme to zahrnuli. Teď si vzpomínám, že třeba loni, já jsme totiž měla bakalářku na literární hrdiny a oni měli nakreslit svý hrdiny, čím by chtěly bejt...a já zkoumala jestli jsou z televize nebo z knížky. No a tehdy ten jeden pořád kreslit smrtku, a tak jsme to řešili. A on byl z Walsdorfu a strašně ho to téma jao zajímalo a pořád se o tom chtěl bavit. A on tu smrtu měl zafixovanou jako něco hrozně špatnýho, že jako ta smrtka přijde a zabije. Jenže já se mu jako snažila vysvětlit, že ta smrtka jako není špatná, ...on teda taky kreslil s kosou jestě. Ale že teda přijde a vlastně může pomoct, protože ten člověk se třeba jako může opravdu hodně trápit a je hodně nemocnej, má strašný bolesti...tak ta smrtka jakoby přijde, pomůže mu a tomu člověku je dobře.

T: A jak na to pohlížíš ty, na smrt?

U10: Jakože je to úplně přirozená součást lidského života no. A ty děti by se s tím měly setkávat a že by se tomu neměly vyhýbat určitě..

T: A zařadila by sis to do programu třeba s dětma?

U10: Spíš bych to podřídila té situaci v té školce a pak bych to zařadila....Ale těm Dušičkám se to hodí,takže tam bych se o tom zmínila.

T: Znáš nějakou literaturu k tomu?

U10: Jo, znám...Návštěva malé smrti ... no a bylo to docela drsný.

T: A to by si třeba přečetla dětem?

U10: No, to ne...nečetla.

T: A proč ne?

U10: Protože mi to přišlo drsný, já jsem tehdy brečela na tom předmětu...A byla jsem z toho docela přepadlá...Ale líbilo se mi Myši patří do nebe...to se mi líbilo, to bych možná přečetla.

T: A přijde ti, že tě vysoká dostatečně připravila, na tady to?

U10: Jo, určitě. Na střední pedárně vůbec. V tomhle byla vejška skvělá.

T: A Prachatice jsi měla vidět?

U10: Jo jo.

T: A co ještě říkáš na to, že se dneska ty děti nesetkají třeba tolik se stáří? Hodně lidí pak třeba žije v těch důchodčákách....

U10: No, že je to špatně. My jsme třeba před Vánocema chodili do důchodčáků. Nacvičili jsme si třeba takový krátký pásmo Mikulášský a tak, a ty děti jsme na to připravovali, že jsou tam ty babičky a dědečkové, a že....a bylo to vlastně pro nás s tou kolegyní víc emotivní než pro ty děti no...A je to špatně no. Jásama jsem vyrůstala s dědou a s babi, ve strašně těsném kontaktu a myslím si, že mě to strašně ovlivnilo na

celej život. Myslím si, že mám jako velkou úctu ke stáří a že možná až mám přehnaně větší soucit s těma starejma lidma.

T: A jak si myslíš, že smrt vnímají děti?

U10: No, nechápou to, sami od sebe není možný, aby to pochopily. Hrozně se na to doptávají a i já si pamatuju, že já sama jsem to nechápala. A paradoxně jsem to nechápala do té doby, než mi někdo umřel. V 19 můj děda. Nemůžeš to pochopit, dokud se s tím nesetkáš.

T: A vnímáš to jako konec?

U10: Ne, já sama ne. Když to srovnám s tím dědou, kterej mě jakoby vychovával, tak já to tak neberu. Nechci si to ani tak brát, že ten člověk jako odešel. Jako ta fyzická stránka je pryč, ale furt si říkám, že tu je se mnou. Vidí mě ze shora, povídám si s ním, myslím na něj...A i spoustu věcí, co dělám, tak si říkám, co by na to říkal on, nevím no...věřím i třeba na duchy, na anděly...a takhle bych to chtěla říct svým dětem, ale tady ve školce to dětem tlačit do hlavy nechci..to si myslím, že každá ta rodina si musí sama jako...na tohle já jako učitelka nemám právo..

T: Tak ty etnický rozdíly, máš někoho z jinýho etnika ve školce?

U10: Mám, mám Vietnamce.

T: A jaký to je?

U10: Skvělý, úplně. Byla teda komunikační bariéra teda, nerozuměl vlastně nic. Přišel někdy ve třech letech a i do zaběhnutýho kolektivu na konci školního roku a je to...strašně rozdílný, jak žijou jinak, protože oni chodí strašně pozdě spát. On na vycházce už usíná, on mi spal u oběda na rameni...zapadlej v talíři. Nebyl zvyklej brzo vstávat do školy...takhe to má ta rodina nastavený no. No ale, hrozně vstřícný, snaživý, přizpůsobivý, neskutečně. Ten kluk se fakt strašně snaží. Rodiče skvělí, skvělá domluva.

T: A z jinýho etnika ses nesetkala?

U10: Tyjo, já ne. No neměla jsem Romský děti, teda když máme tady spojovačku, tak to jo. Ale ve svý třídě ne. Paradoxně všichni říkají, že když to Rómský dítě do školky

dochází, tak problémový není. Nikdo velký problémy nebyly...jako jsou jiný, jiná výchova, jinak prožívají slavnosti, spoustu věcí neřeší, ale problémy ne.

T: A co ostatní děti na něj?

U10: Skvělý, my jsme je na to i připravili, že přijde, že nám nerozumí, prohlíželi jsme si knížky....no a třeba že mají jiný stravovací návyky. Třeba čochku nechtěl a když byla rýže, tak to do sebe tlačil...Děti ho ale dobře přijaly...chvíli to teda bylo až takový škádlení...jo třeba při řízení...jako že se o něj chtěly až moc starat a tak. Je hodně oblíbenej. Děti mají velkou radost, když něco řekne, že umí mluvit. Takže se začlenil.

T: A máte třeba ve školce nějaký blok, kterej se zabývá etnikem, kulturníma rozdílama?

U10: No, máme tady Je nám dobře na světě a tam máme i jiný, jakože třeba Indiány...civilizace, jiný rasy...

T: A máte třeba nějakou knížku, co by si děti mohly půjčit.

U10: No, to asi ne...to nemáme. Ale vím, jakou bych si třeba já došla půjčit do knihovny, Malé růžové slůně. To je filosofování s dětma, že to slůně bylo jiný, ostatní byly šedý, nemělo žádnýho kamaráda, až si našlo slona s puntíkama a ten se nakonec odstěhoval. A tak.

T: A encyklopedie, to máte?

U10: Jo, máme, mapy a plakáty na barvy pleti, máme i černou panenku. Nad tímhle se oni třeba vůbec nepozastavovaly, že má jinou barvu pleti.

T: A děti nepřišly s tím, že by...neřešily, že je jinej?

U10: Ne, určitě ne. Naopak. Měly tendenci za něj všechno dělat, protože si myslely, že když jako nerozumí, tak se neumí ani svlíknout. Ale on se krásně začlení, sice třeba všemu nerozumí, ale chce všechno dělat...

T: A povídali jste si o tohle na vejšce?

U10: Jo, to jo. To jsme se bavili.

T: A co třeba kolegyně? Sjednotily byste se v tomhle?

U10: To nevím, to si jako netroufám říct. Ona je třeba dost pokroková. Třeba neměla nikdy žádný seminář o efektivní komunikaci a používá jí třeba. Ale celkově si myslím, že ne.

T: A co třeba rodiče na tyhle témata?

U10: Jo, dobře. Nemůžu říct...

T: A kde by si třeba čerpala informace?

U10: V knihovně, na internetu na skupině, v rvpěčku. ..

T: Co si myslíš, že to dětem přináší?

U10: To, že nejsou všichni stejný, že svět je různorodý, že nemusí mít strach z cizích etnik, tolerance, respekt, soužití ve skupině.

T: Měla jsi třeba dítě se zdravotním postižením?

U10: Ne, neměla.

T: Zařadila bys to téma do nějakého bloku?

U10: Jo, taky. Před Vánoce bych chtěla udělat jarmark a chtěla bych to dát na Bazalku nebo někam, dát to nějakému dítěti, ty peníze z toho. S dětma bysme se šli podívat do Arpidy, s tí, že prostě všechny děti nejsou stejný aby poznaly, že to není zadarmo to zdraví, že prostě i děti stejně starý můžou mít nějaký postižení. Ale jako zatím jsme to neměli. Ale jinak sbíráme ve třídě víčka na dítě po mozkový obrně, takže tam vidí tu jeho fotku děti..a ví že se to něj sbírá.

T: A máte nějaký blok o lidským těle..

U10: Jo máme, o smyslech, já a moje tělo, takže tam se toho taky dotýkáme. Hrajeme si na slepce, zavážeme si oči. Já jsem ťukala dřívka, jako na přechodu pro chodce, když semafor ťuká pomalu tak ti chodci nemůžou jít, když rychle tak můžou jít, a oni nevidí ty barvy tak na to jsme si hráli, nebo jsme teď dělali ovečku a beránka, beránek

převáděl ovečku tak to bylo taky zavázaný oči, takže takhle smyslový, ale vyloženě s nemocným dítětem jsme se nesetkaly.

T: Co říkáš teda na inkluzi? Nebo na intergraci dětí, dikážeš si to představit?

U10: Ne, nedokážu si to představit, v takovémhle systému jako je teď si to nedovedu představit. Možná je to i mnou že nemám takový zkušenosti, nevím jak já bych to osobně dělala, ale muselo by se změnit strašně moc systémových věcí. Teď je hrozně moc velkej počet dětí na jednu učitelku, v tomhle počtu by se to nedalo zvládnout, nedalo by se to ani zvládnout vzděláním, my třeba máme, když mám státnice ze specky a něco o tom vím, ale devadesát procent těch učitelek má střední pedárnu před 89. rokem, a to by takhle nemohlo bejt, musel by být k tomu dítěti asistent. Takže si myslím, že za tahle podmínek to není možný.

T: A kdyby se snížili počty a byl by asistent...

U10: No a kdyby bylo pořádný proškolení a tak jako jo, já fakt nevím, já na to nemám vyhraněnej názor upřímně, nedokážu si představit, že bych měla vzdělávat to dítě a vzdělávat k tomu ještě ty ostatní děti, nevím, nedovedu si ani organizačně představit, neuměla bych s tím dítětem ani já manipulovat ani já sama, protože jsem nikdy nebyla na praxi v Arpidě, nikdy jsem s tím dítětem neměla ani hodinu sama. Nemám na to ani svůj názor, jen vím, že kdyby mi měli teď do tohohle počtu dětí frknout nějaký postižený tak vím, že bych to nezvládla.

T: Co si myslíš, že by na to řekli rodiče, kdybyste integrovali děti. Jak si myslíš, že se k tomu staví?

U10: Myslím si na jednu stranu, že by byli rádi, že se to jejich dítě setká s tím jiným postižením, ale na druhou stranu si myslím, že ty rodiče se bojí: „Hlavně aby to moje dítě bylo dobře připravený, aby nám to dítě na úkor toho našeho neubíralo tu učitelku“. Takže tak.

T: A myslíš si, že by s tí kolegyně souhlasila?

U10: Myslím si že ne. Takhle co znám z toho pohledu starších učitelek, co mají odučených dvacet let a víc se v tom orientují, než já po dvou letech, tak říkají, že to

možný není, že za současného systému a s malým proškolením možný není. Takže se k tomu staví negativně většina, že to berou i tak, že by to bylo na úkor toho dítěte. Já bych řekla, že o tom moc ani neví, málo lidí si dovede představit co by to obnášelo, a pak jsou lidi ovce a slyší, to je hroznej a teď už se ten názor takhle valí a vlastně na to svůj názor nemá, já ho na smrt taky nemám, takže nemůžu říkat ano, ne, je to špatný. Je o tom malá informovanost, pořád jen inkluze, inkluze, ale ono k tý inkluzi nikdy nedojde ve finále, on je to nějaký ideální stav snažíme se o to.

T: A viděla bys to tak, že bys to opravdu zařazovala, když říkáš, že je malá informovanost, myslíš si, že je dobrý začínat už ve školce?

U10: No to určitě jo.

T: Když si měla specku, tak jste to asi dostatečně probírali ve škole ne? Jsi spokojená?

U10: Určitě, moc.....Zase když si vezmu, že by to dítě mělo třeba asistenta a ten asistent by se o něj celou tu dobu staral a já bych pracovala s tou skupinou, tak si myslím, že by to tomu dítěti bylo prospěšný a i těm ostatním dětem, to jako jo, ale otázka je jestli by tam ten asistent s tím dítětem byl a jestli by celou dobu pracoval, nebo jestli by to leželo i na učitelce pracovat s tím dítětem i s tou skupinou, to já taky nevím jak by to bylo vlastně.

T: Chápu, je to náročný.

U10: Mě přijde, že už tak se toho v tý školce moc nestíhá, já bych toho chtěla stihnout víc, to je můj problém, že si toho na ten den naplánuju moc a pak se to prostě nestihne.

T: Věděla by si kam šáhnout pro literaturu?

U10: Jo to jo..

T: Mají děti možnost se seznámit třeba s lidským tělem?

U10: Mají encyklopedie, plakáty.

T: As postižením nějakou tematiku zařazenou mezi dětskýma knížkama?

U10: V naší knihovničce třeba ne. Já hodně čerpám knížky z knihovny, věděla bych třeba Země pro marťany, nebo jsem dětem loni předškolákům četla Lentilku pro dědu Edu, ta je nádherná, ta teda není zrovna o postižení.

T: Takže kdybys mohla, tak je do MŠ koupíš?

U10: Určitě, ale v praxi to funguje jinak, dostaneš obnos před Vánoce a jezdí ti dealeri a nebo se otevře účet v Dráčkovi a ty si můžeš nakoupit jen u nich. Nemůžeš jít do knihkupectví a vybrat si co bys chtěla, protože to je na fakturu jen v tom Dráčkovi, takže tam jsem mohla koupit knížky, ale koupila jsem jen ty, co tam byly.

T: Aha.

U10: Jako chápu ředitelku, když je nás tolik a každá by jsme to kupovala jinde tak by se z toho účetní asi zbláznila. Ale pak když máš vlastní peníze na třídě, tak si můžeš nakoupit kde chceš, ale to jsou už zase tvý peníze z fondu.

T: A byli jste se podívat se školou v nějakým zařízení?

U10: Ne, ale teď kon půjdeme do Arpidy, máme v plánu. My loni jsme nechtěli, když jsme měli malý, ale teď když jsou trošku starší, tak v květnu tam půjdeme a mám tam kolegyni bývalou.

T: Poslední je téma homosexuality. Měla jsi třeba rodiče stejného pohlaví?

U10: Ne ale kolegyně na vedle na třídě mají. Jsou to dvě ženy, lesby.

T: A znáš se s nima, když máte třeba to spojování?

U10: No já jsem to do teď hlavně nevěděla. Protože jsem říkala, tuhle mi jedna babička...a kolegyně říkala, to není babička to je tatínek, takže mi to jako objasnila, že ta paní dělá roli tatínka. Tak jsem se ptala, jak jí jako říká, jestli tatínku? A ona, že ne, říká jí jménem, ale prostě zastává tu roli tatínka.

T: Tatínka jo?

U10: Jsem říkala, to je docela drsný no. Ale já proti tomu třeba nic nemám. Mě to jako nevadí.

T: Mě teda zaráží ta generová identita, že si ji přehodila.

U10: No, ale ona i vzhledem je taková zmužnělá, no.

T: A ostatní děti to vědí?

U10: To já nevím, ale právě, jak to není v mojí třídě.

T: Zařazovala bys tohle téma automaticky i do bloku rodina?

U10: Ne to ne...

T: A proč třeba?

U10: ty jo vidíš to, mě by to rostě ani jako nenapadlo. Protože prostě pro mě model rodiny je táta a máma, ale jako kdyby se mě na to dítě zeptalo, tak taky řeknu, že to je to možný. Ale jako vyloženě bych jim to nepředsouvala. No vůbec by mě to nenapadlo, když bysme si povídali, kdo patří do rodiny, tak ne no.

T: A znáš se s nějakým homosexuálem osobně?

U10: Ne to ne, ale znám se jen okrajově, taky jsem se s ním jednou viděla a ten se nechá předělat.

T: Takže transgender?

U10: Jo, myslí si prostě, že je holka, ale je to kluk a žije prostě holčičím...no a to jsem si vždycky říkala, že to není možný, že ty lidi, že to ty lidi takhle fakt pocejtí a až když jsem se s ním setkala, tak jsem jako teda říkala, omlouvám se všem, co jsem si dřív říkala. Protože to je neštěstí, on o sobě mluvil chvíli jako on, pak jako ona, já jsem byla, pak já jsem byl, jakože sám to neměl vyhraněný. Musí to být neštěstí pro toho člověka.

T: To jo, to je hodně těžký, a je to taky aktuální téma transgendři, konečně se o tom mluví taky víc.

U10: Říkal, že i rodiče to špatně nesou. On je zrovna kadeřník, tak jak je mezi holkama, tak ty to berou v pohodě, ale myslím, že mezi chlapama to musí bejt hrozný.

T: Je to těžký, je spousta těžkých věcí, ale bejt uvězněnej v těla, který nechceš mít, je asi to nejhorší.

U10: Mluvila jsem o něm ještě se známou, jak se to projevilo a říkala, že už od malička tíhnul i k jiným barvám, k jiným zájmům, i o jiným hry měl zájem. Takže už takhle od malička. No ona se prý i ta sexualita utvoří asi už do nějakýho čtvrtýho měsíce, to jestli budeš opravdu ženská v mužským těle, nebo chlap.

T: Znáš nějakou literaturu a zařadila bys jí?

U10: No znám Jura a Lama, myslím, že se to jmenovalo. To jsou dva tatínkové jakoby ne?

T: To byly zrovna dvě maminky, ale to nevadí. No a pak je Princ

U10: Jo! Princ a princ se to jmenovalo. Jo no ty znám, pro ty bych šáhla pro ně.

T: Jak si myslíš, že to vnímá dneska společnost?

U10: No myslím si, že líp určitě než dřív, ale i tak je to pořád dost kontroverzní, kort si myslím, že ta společnost ty lidi přijme, když ty lidi tak teda spolu jako jsou, ale hůř to přijímá, když vychovávj to dítě. Že když teda uvidí nějaký pár nějaký homosexuály nebo lesby, nebo gaye, tak to ta společnost přijme líp, než když mají už spolu to dítě. A vychovávají ho pro ty rodiče teda v tý školce. To musí bejt hůř snesitelný.

T: Proč si myslíš? Co je to nejvíc ožehavý.

U10: To, že vychovávají to dítě prostě. A to, že i ty jejich děti, co choděj do tý školky, můžou vidět v uvozovkách ten špatnej model, nebo nestandardní model rodiny, a to že to ty děti ovlivní dál. Že dokud nevychovávají to dítě, tak jsou si sami pro sebe, ale to si myslím teda i já osobně. Nebo mě to nevadí do tý doby, kdy oni si třeba vezmou to dítě z dětskýho domova a dají mu tu lásku a dají mu ten domov, proti tomu nic nemám, určitě je tomu dítěti líp v rodině těch dvou stejnopohlaví než v tom dětským domově, ale jsem jako proti a ani nevím jestli je to teda možný, ale nechtěla bych, nelíbilo by se mi, kdyby si mohly uměle děti dělat, víš jak to myslím.

T: Jako nechat se uměle oplodnit. A proč?

U10: No protože si myslím, no nevím jako, že když teda chtějí mít rodinu, tak že je spousta dětí v těch dětských domovech a kojeňákách a tu lásku jim prostě můžou dát, nebo jako samozřejmě mají právo mít své dítě, ale už je to proti přírodě pro mě, už to dítě nevzniká z mámi a táty v tý rodině, ale vznikne to z dvou ženskejch, nevznikne jako, ale jako ta výchova. Vůbec nic proti tomu nemám, prostě ty děti v těch dětskejch domovech a kojeňákách je jich tam hrozně moc a je to super, když si ho vezmou a daj mu lásku, daj mu výchovu. Proti tomu bych nic neměla.

T: takže ti třeba daleko víc vadí, když má to dítě a ten druhej by si ho mohl osvojit? Protože oni projednávali zákon, který by umožnil partnerovy, aby si osvojil dítě svého partnera.

U10: To by mi asi taky nevadilo, nebo já nevím. Asi kdybych znala nějakej konkrétní případ, tak bych na to měla taky jinej názor, takhle jak to vidím jenom vnějšku, tak do toho taky nemám právo, co mluvit, protože prostě je to takový ošemetný říct ne nelíbí se mi to, když o tom nic nevím. Jenom takhle z vnějšku to tak cejtím. Ale přitom je to vlastně dobře, že to dítě zase chtěj, dokázali by se o něj postarat a dali by mu všechno, tak je to vlastně v pořádku a není to nic proti ničemu. No takže vlastně nemám na to vlastně vyhraněnej názor, když to tak slyším.

T: No oni nad tím moc lidi běžně nepřemýšlí. A jak si myslíš, že se cítí homosexuálové v naší společnosti?

U10: Asi si myslím, že je to lepší než dřív, ale stejně si myslím, že jsou těžko přijímaní, ale je to lepší než dřív si myslím, ale asi je ještě dost co měnit.

T: Kdy si myslíš, že začínat o tom děti informovat záměrně.

U10: No cíleně, nevím myslím si, že až budu mít své dítě, tak že to jako ucítím, kdy bych mu to chtěla říct, že je to něco běžnýho, nebo prostě až se na to to dítě zeptá. Až to uvidí, tak se mě zeptá nebo se mě nezeptá, když se mě zeptá dítě čtyřletý ve školce tak mu to řeknu teď a když se mě na to nezeptá tak nebudu říkat zítra ve školce, víte děti, že můžou bejt i dvě maminky? To je těžký?

T: v čem si myslíš, že by to pro ty děti mohl bejt přínos?

U10: No že nebudou zaskočený, kdyby to viděli pak sami, takže nebudou mít zmatek v hlavě. A když to nebudou vědět, tak nějaká xenofobie potom, kdyby se s tím setkali ve škole tak je to pro ně šok, když nebudou vědět, co to je a i zlost toho dítěte, že může být zlý na základě té nevědomosti, bude ošklivý k tomu druhému. K té informovanosti já nevím, tohle musí být citem nebo situací, to přece nejde naplánovat si, čtyři roky to je přesně věk, kdy mu to musíš říct. Když bude vyspělý dítě i tříleták, a zeptá se tě na to, že viděl dvě maminky, tak mu to prostě řeknu ve třech letech, to je takový pocitově bych to dělala.

T: Co myslíš, jak by na to reagovala kolegyně?

U10: Ona je zase pokroková v těchto věcech nebyla by proti tomu. Myslím si, že proti gayům a lesbičkám nic nemá, když se to teda netýká její rodiny, na to ona je taková hejsavá, na svojí rodinu.

T: To je takový, dobře se o tom mluví, dokud se mě to netýká.

U10: Přesně. To je taky, já si říkám, že by mi to jako nevadilo, ale představa že vlastní dítě, který vychováváš dvacet let, a pak ti domů přijde ti a řekne ti, tak je to asi taky pro tebe těžký to strávit. Strašně se všechno lehce hodnotí z toho vnějška, ale dokud si to nezažije ten člověk. Smířila bych se s tím, nic jinýho by ti jako nezbylo, je to hrozně těžký. Nemůžeš být naštvaná na ty rodiče, když hned nepřijmou to své dítě, když je to pro ně šok a je to prostě těžký.

T: To by bylo vše děkuju.